

1. Kaip veikia Europos Sąjunga

1.1. Istorinė Europos integracijos raida.....	3
1.1.1. Pirmosios Sutartys.....	4
1.1.2. Raida iki Suvestinio Europos akto.....	7
1.1.3. Maastrichto ir Amsterdamo sutartys.....	12
1.1.4. Nicos sutartis ir Konventas dėl Europos ateities.....	16
1.1.5. Lisabonos sutartis.....	21
1.2. Europos Sąjungos teisės sistema ir sprendimų priėmimo procedūros.....	27
1.2.1. Europos Sąjungos teisės šaltiniai ir taikymo sritis.....	28
1.2.2. Subsidiarumo principas.....	35
1.2.3. Viršvalstybinės sprendimų priėmimo procedūros.....	41
1.2.4. Tarpvyriausybinių sprendimų priėmimo procedūros.....	47
1.2.5. Biudžeto procedūra.....	53
1.3. Europos Sąjungos institucijos ir įstaigos.....	58
1.3.1. Europos Parlamentas: istoriniai faktai.....	59
1.3.2. Europos Parlamentas: įgaliojimai.....	63
1.3.3. Europos Parlamentas: organizacinė struktūra ir veikla.....	68
1.3.4. Europos Parlamentas: rinkimų tvarka.....	74
1.3.5. Europos Parlamentas: ryšiai su nacionaliniais parlamentais.....	82
1.3.6. Europos Vadovų Taryba.....	87
1.3.7. Europos Sąjungos Taryba.....	94
1.3.8. Europos Komisija.....	99
1.3.9. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.....	105
1.3.10. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcija.....	111

1.3.11. Europos Centrinis Bankas (ECB).....	118
1.3.12. Audito Rūmai.....	123
1.3.13. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas.....	128
1.3.14. Regionų komitetas.....	132
1.3.15. Europos investicijų bankas.....	137
1.3.16. Europos ombudsmenas.....	142
1.4. Finansavimas.....	147
1.4.1. Sąjungos pajamos.....	148
1.4.2. ES išlaidos.....	153
1.4.3. Daugiametė finansinė programa.....	158
1.4.4. Biudžeto vykdymas.....	165
1.4.5. Biudžeto kontrolė.....	169
1.4.6. Kova su sukčiavimu ir Europos Sąjungos finansinių interesų apsauga...	174

1.1. ISTORINĖ EUROPOS INTEGRACIJOS RAIDA

1.1.1. PIRMOSIOS SUTARTYS

Dėl katastrofiškų II pasaulinio karo padarinių ir nuolatinės Rytų ir Vakarų konfrontacijos grėsmės Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymas tapo svarbiausiu prioritetu. Šešių Europos valstybių sprendimas sutelkti anglių ir plieno pramonę, įsigaliojęs 1951 m. Paryžiaus sutartimi, tapo pirmuoju žingsniu į Europos integraciją. 1957 m. Romos sutartimis buvo sutvirtintas šios integracijos pagrindas ir šešių pradžia jai davusių Europos šalių bendros ateities idėja.

TEISINIS PAGRINDAS

- [Europos anglių ir plieno bendrijos \(EAPB\) steigimo](#) arba Paryžiaus sutartis buvo pasirašyta 1951 m. balandžio 18 d., o įsigaliojo 1952 m. liepos 23 d. Pirmą kartą šešios Europos valstybės sutarė siekti integracijos. Pagal šią sutartį įsteigus Vyriausiąją valdybą pavadintą vykdomąją instituciją, Parlamentinę Asamblėją, Ministrų Tarybą, Teisingumo Teismą ir Konsultacinį komitetą, buvo paklotas Bendrijos pamatas. EAPB sutartis neteko galios 2002 m. liepos 23 d., pasibaigus 97 straipsnyje nustatytam 50-ies metų jos galiojimo laikotarpiui. Remiantis prie Sutarčių (Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo) pridėtu Protokolu Nr. 37, EAPB grynasis turtas jos likvidavimo metu buvo perduotas Anglių ir plieno mokslinių tyrimų fondui, siekiant finansuoti valstybių narių mokslinius tyrimus su anglių ir plieno pramone susijusiuose sektoriuose.
- Europos ekonominės bendrijos (EEB) steigimo ir Europos atominės energijos bendrijos (Euratomo) steigimo arba Romos sutartys buvo pasirašytos 1957 m. kovo 25 d. ir įsigaliojo 1958 m. sausio 1 d. Tačiau, kitaip negu EAPB sutartis, Romos sutartys buvo sudarytos neribotam laikotarpiui (EEB sutarties 240 straipsnis ir Euratomo sutarties 208 straipsnis), taigi joms buvo suteiktas tarsi konstitucinis statusas.
- Šešios šalys steigėjos buvo Belgija, Prancūzija, Vokietija, Italija, Liuksemburgas ir Nyderlandai.

TIKSLAI

- EAPB steigėjos aiškiai išdėstė savo ketinimus, susijusius su Sutartimi, t. y. kad tai tik pirmas žingsnis Europos federacijos link. Bendroji anglių ir plieno rinka turėjo tapti eksperimentu, į kurį pamažu būtų įtraukiamos kitos ekonomikos sritys, o jo kulminacija būtų politinės sąjungos sukūrimas.
- Europos ekonominės bendrijos tikslas buvo sukurti bendrąją rinką, pagrįstą keturiomis – prekių, asmenų, kapitalo ir paslaugų – judėjimo laisvėmis.
- Euratomo sutarties tikslas buvo koordinuoti daliųjų medžiagų tiekimą ir mokslinių tyrimų programas, valstybių narių inicijuotas ar rengiamas siekiant taikiai naudoti atominę energiją.
- Visų trijų Sutarčių preambulės atskleidžia vieningą Bendrijų įkūrimo tikslą, t. y. įsitikinimą, kad, siekdamos kurti bendrą ateitį, Europos valstybės turi bendradarbiauti, nes tik taip galės paimti likimą į savo rankas.

PAGRINDINIAI PRINCIPAI

Europos Bendrijos (EAPB, EEB ir Euratomas) atsirado dėl troškimo suvienyti Europą: ši idėja palengva susiformavo kaip tiesioginis atsakas į žemyną supurčiusius įvykius. Pasibaigus II pasauliniam karui, kilo būtinybė reorganizuoti visas strategines pramonės sritis, ypač plieno pramonę. Europos ateitis, kuriai kėlė grėsmę Rytų ir Vakarų priešprieša, priklausė nuo Prancūzijos ir Vokietijos susitaikymo.

1. Prancūzijos užsienio reikalų ministro Robert'o Schumano 1950 m. gegužės 9 d. kreipimasis gali būti laikomas Europos integracijos atskaitos tašku. Tai, kad anuomet buvo pasirinkta būtent anglių ir plieno pramonė, labai simboliška: XX a. 6 deš. pradžioje šios pramonės šakos buvo gyvybiškai svarbios; tai buvo šalies galios pagrindas. Neskaitant akivaizdžios ekonominės naudos, Prancūzijos ir Vokietijos išteklių sutelkimas turėjo žymėti šių dviejų valstybių konkuravimo pabaigą. 1950 m. gegužės 9 d. Robert'as Schumanas pareiškė: „Europa nebus sukurta iš karto ar pagal vienintelį planą. Ji bus kuriama konkrečiais laimėjimais, kurie pirmiausia leis atsirasti de facto solidarumui“. Būtent vadovaudamasi šiuo principu Prancūzija, Italija, Vokietija ir Benilukso šalys (Belgija, Nyderlandai ir Liuksemburgas) pasirašė Paryžiaus sutartį, pagal kurią pirmiausia siekta užtikrinti:

- laisvą prekių judėjimą ir laisvą prieigą prie gamybos išteklių,
- nuolatinę rinkos stebėseną, siekiant išvengti iškraipymų, dėl kurių tektų įvesti gamybos kvotas,
- konkurencijos taisyklių ir kainų skaidrumo laikymąsi,
- paramą anglių ir plieno sektoriams modernizuoti bei pertvarkyti.

2. Pasirašius sutartį – ir nepaisant Prancūzijos priešinimosi Vokietijos nacionalinių karinių pajėgų atkūrimui – René Pleven svarstė galimybę sukurti Europos kariuomenę. Dėl Europos gynybos bendrijos buvo susiderėta 1952 m., o jos sukūrimą turėjo lydėti politinės bendrijos atsiradimas. Prancūzijos Nacionalinei Asamblėjai 1954 m. rugpjūčio 30 d. atsisakius ratifikuoti sutartį, abu šie planai buvo nustumti į šoną.

3. Po nesėkmingo mėginimo sukurti Europos gynybos bendriją pastangas tęsti Europos integracijos procesą įkūnijo konkretūs pasiūlymai dėl muitų sąjungos ir atominės energijos, pateikti per 1955 m. birželio mėn. vykusią Mesinos konferenciją. Jų kulminacija tapo EEB ir Euratomo sutarčių pasirašymas.

a. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties ([EEB sutarties](#), Romos sutarties) nuostatos apėmė:

- muitų tarp valstybių narių panaikinimą,
- Bendrojo muitų tarifo nustatymą,
- bendros žemės ūkio ir transporto politikos įgyvendinimą,
- Europos socialinio fondo sukūrimą,
- Europos investicijų banko įsteigimą,
- glaudesnių santykių tarp valstybių narių plėtojimą.

Kad būtų pasiekti šie tikslai, EEB sutartyje buvo apibrėžti pagrindiniai principai ir nustatyta Bendrijos institucijų teisėkūros veiklos sistema. Tai apėmė bendrai

įgyvendinamą politiką: bendrą žemės ūkio politiką (38–43 straipsniai), transporto politiką (74 ir 75 straipsniai) ir bendrą prekybos politiką (110–113 straipsniai).

Bendrosios rinkos tikslas – užtikrinti laisvą prekių judėjimą ir gamybos veiksnių judumą (laisvą darbuotojų ir įmonių judėjimą, paslaugų teikimo laisvę ir laisvą kapitalo judėjimą).

b. [Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartyje](#) (Euratomo sutartyje) iš pradžių buvo numatyti itin plataus užmojo tikslai, įskaitant greitą branduolinės pramonės sukūrimą ir augimą. Tačiau dėl branduolinės energijos sektoriaus sudėtingumo ir jautrumo – jis yra susijęs su gyvybiškai svarbiais valstybių narių interesais (gynyba ir nacionaline nepriklausomybe) – šiuos užmojus teko apriboti.

4. Konvencijoje dėl tam tikrų Europos Bendrijų bendrų institucijų, kuri buvo pasirašyta ir įsigaliojo tuo pat metu, kaip ir Romos sutartys, buvo numatyta, kad bendromis institucijomis taps Parlamentinė Asamblėja ir Teisingumo Teismas. Ši konvencija neteko galios 1999 m. gegužės 1 d. Teliko sujungti vykdomąsias institucijas, todėl 1965 m. balandžio 8 d. sutartimi dėl vienos Europos Bendrijų Tarybos ir vienos Europos Bendrijų Komisijos įsteigimo (ji žinoma [Sujungimo sutarties](#) pavadinimu) buvo deramai baigtas institucijų jungimo procesas.

Nuo tada EEB tapo viršesne už atskirų sektorių bendrijas – EAPB ir Euratomą. Tai prilygo bendros EEB sistemos pergalei prieš organizacijų, kurių kompetencijai priklausė konkretūs sektoriai, sambūvį ir šios bendrijos institucijų sukūrimui.

Mariusz Maciejewski
10/2023

1.1.2. RAIDA IKI SUVESTINIO EUROPOS AKTO

Pagrindiniai ankstesnių Sutarčių pakeitimai buvo susiję su Bendrijos nuosavų išteklių kūrimu, Parlamento galių biudžeto valdymo srityje stiprinimu, Europos Parlamento narių rinkimais tiesioginiu visuotiniu balsavimu ir Europos pinigų sistemos sukūrimu. 1986 m. įsigaliojus Suvestiniam Europos aktui, kuriuo iš esmės pakeista Romos sutartis, buvo sustiprinta integracija sukuriant didelę vidaus rinką.

PAGRINDINIAI PIRMOJO INTEGRACIJOS ETAPO PASIEKIMAI

Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties (taip pat vadinama [Romos sutartimi](#)) 8 straipsnyje numatyta užbaigti kurti bendrąją rinką per pereinamąjį 12 metų laikotarpį trimis etapais, kurių pabaiga – 1969 m. gruodžio 31 d. Pirmasis jos tikslas – muitų sąjunga – pasiektas greičiau nei tikėtasi. Pereinamasis kvotų didinimo ir laipsniško vidaus muitų kliūčių panaikinimo laikotarpis baigėsi jau 1968 m. liepos 1 d. Tačiau net ir pasibaigus pereinamajam laikotarpiui tebebuvo didelių kliūčių judėjimo laisvei. Tuo pat metu Europos ekonominė bendrija patvirtino bendrus prekybos su Europos ekonominei bendrijai nepriklausančiomis šalimis išorės tarifus.

Iniciatyvos „Žalioji Europa“ sukūrimas buvo kitas didelis Europos integracijos projektas. 1962 m. priimti pirmieji reglamentai dėl bendros žemės ūkio politikos (BŽŪP) ir sukurtas Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas (EŽŪOGF).

PIRMIEJI SUTARČIŲ PAKEITIMAI

A. Institucijų tobulinimas

Pirmieji instituciniai pokyčiai įvyko pagal 1965 m. balandžio 8 d. sudarius [Sujungimo sutartį](#) ir sujungus vykdomąsias institucijas. Šis dokumentas įsigaliojo 1967 m., pagal jį įsteigta Europos Bendrijų (Europos anglių ir plieno bendrijos, EEB ir Europos atominės energijos bendrijos) jungtinė Taryba ir jungtinė Komisija ir pradėtas taikyti bendro biudžeto principas.

B. Nuosavi ištekliai ir biudžeto valdymo įgaliojimai

1970 m. balandžio 21 d. [Tarybos sprendimu](#) dėl valstybių narių finansinių įnašų pakeitimo Bendrijų nuosavais ištekliais sukurta Bendrijos nuosavų išteklių sistema, pakeitusi valstybių narių finansinius įnašus ([1.4.1](#)).

— 1970 m. balandžio 22 d. [Liuksemburgo sutartimi](#) Parlamentui suteikti tam tikri biudžeto valdymo įgaliojimai ([1.3.1](#)).

— 1975 m. liepos 22 d. Sutartis, iš dalies pakeičianti tam tikras Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarčių ir Europos Bendrijų jungtinės Tarybos steigimo sutarties ([Briuselio sutartis](#)) finansines nuostatas, suteikė Parlamentui teisę atmesti biudžetą ir patvirtinti Komisijai biudžeto įvykdymą. Ta pačia sutartimi įkurti Audito Rūmai – institucija, atsakinga už Bendrijos sąskaitų priežiūrą ir finansų valdymą ([1.3.12](#)).

C. Rinkimai

[1976 m. rugsėjo 20 d. Aktu](#) Parlamentui suteiktas naujas teisėtumo ir valdymo pagrindas, nustatant rinkimų į jį tvarką pagal tiesioginę visuotinę rinkimų teisę ([1.3.4](#)).

Aktas [persvarstytas 2002 m.](#), nustatytas bendrasis proporcinio atstovavimo principas ir kitos bendrosios nuostatos dėl nacionalinių teisės aktų, susijusių su Europos Parlamento rinkimais.

D. Plėtra

Jungtinė Karalystė prie Bendrijos prisijungė 1973 m. sausio 1 d. kartu su Danija ir Airija; Norvegijoje per referendumą žmonės balsavo prieš įstojimą į Bendriją. 1981 m. nare tapo Graikija, o 1986 m. prie jos prisijungė Portugalija ir Ispanija.

E. ES biudžetas

Po šio pirmojo plėtros etapo buvo raginimų griežtinti biudžetą ir reformuoti BŽŪP. 1979 m. Europos Vadovų Taryba pasiekė susitarimą dėl įvairių papildomų priemonių. [1984 m. Fontenblo susitarimais](#) rastas tvarus sprendimas, pagrįstas principu, kad korekcijos gali būti daromos siekiant suteikti pagalbą valstybėms narėms, kurių finansinė našta per didelė, lyginant su santykiniais jų gerovės lygiais.

TOLESNĖS INTEGRACIJOS PLANAI

Nepaisant 1954 m. rugpjūčio mėn. nesėkmės įkurti Europos gynybos bendriją po pradinių ekonominės Bendrijos laimėjimų septintojo dešimtmečio pradžioje ėmė ryškėti siekis sukurti valstybių narių politinę sąjungą.

A. Nesėkmingos pastangos sukurti politinę sąjungą

Bonos aukščiausiojo lygio susitikime 1961 m. šešių Europos Bendriją įkūrusių valstybių narių valstybių arba vyriausybių vadovai paprašė tarpvyriausybinių komiteto, kuriam pirmininkavo Prancūzijos ambasadorius Christian Fouchet, pateikti pasiūlymų dėl Europos tautų sąjungos politinio statuso. Šis tyrimų komitetas du kartus – 1960 m. ir 1962 m. – veltui stengėsi valstybėms narėms pateikti sutarties projektą, kuris būtų priimtinas visiems, nors C. Fouchet savo planą grindė griežtu valstybių narių tapatybės išsaugojimu, taip atmesdamas federacijos galimybę.

Politinės bendrijos nebuvimą pakeitė Europos politinis bendradarbiavimas. 1969 m. gruodžio mėn. aukščiausiojo lygmens susitikime Hagoje valstybių arba vyriausybių vadovai nusprendė ieškoti geriausio būdo siekti pažangos politinio vienijimosi srityje. 1970 m. spalio mėn. užsienio reikalų ministrų priimtas E. Davignonno pranešimas, kuris vėliau buvo išplėtotas kituose pranešimuose, sudarė EPB pagrindą iki tol, kol įsigaliojo Suvestinis Europos aktas ([SEA](#)).

B. 1966 m. krizė

Rimta krizė kilo tada, kai trečiajame pereinamojo laikotarpio etape Tarybos tam tikroms sritims taikomos vienbalsiškumo taisykle pagrįstos balsavimo procedūros buvo į kvalifikuotos daugumos balsavimą. Prancūzija nesutiko su keletu Komisijos siūlymų, tarp jų buvo BŽŪP finansavimo priemonės, ir nustojo dalyvauti svarbiausiose Bendrijos posėdžiuose (laikėsi „tuščios kėdės“ politikos). Galiausiai, išėitis rasta pasiekus [Liuksemburgo kompromisą \(1.3.7\)](#), pagal kurį susitarta, kad, kai kyla pavojus labai svarbiems vienos ar kelių valstybių interesams, Tarybos narės stengsis priimti tokius sprendimus, kuriuos galėtų priimti visos valstybės narės, sykiu paisant jų abipusių interesų.

C. Didėjanti Europos aukščiausiojo lygmens susitikimų svarba

Nors ir nepriklausydamos Bendrijos institucijoms, valstybių narių valstybių arba vyriausybių vadovų konferencijos pradėjo teikti politinius nurodymus ir spręsti

problemas, kurių Ministrų Taryba negalėjo įveikti. Po pirmųjų posėdžių 1961 m. ir 1967 m. šios konferencijos tapo vis svarbesnės, o 1969 m. gruodžio 1–2 d. Hagos aukščiausiojo lygmens susitikime leista pradėti derybas dėl Bendrijos plėtros ir susitarta dėl Bendrijos finansavimo sistemos; gruodžio mėn. Fontenblo aukščiausiojo lygmens susitikime (1974 m. gruodžio mėn.) priimti esminiai politiniai sprendimai dėl tiesioginių rinkimų į Europos Parlamentą ir dėl sprendimų priėmimo procedūrų Taryboje. Šiame aukščiausiojo lygmens susitikime valstybių ar vyriausybių vadovai taip pat nusprendė susitikti tris kartus per metus Europos Vadovų Taryboje, kad būtų galima aptarti Bendrijos reikalus ir politinį bendradarbiavimą (1.3.6).

D. Institucinė reforma ir pinigų politika

Aštuntojo dešimtmečio pabaigoje valstybėse narėse kilo įvairių iniciatyvų siekiant suderinti ekonominės ir fiskalinės krypties valstybių narių politiką. Siekiant išspręsti pinigų nestabilumo problemą ir panaikinti jo neigiamus padarinius BŽŪP ir valstybių narių sanglaudai, 1978 m. Brėmeno ir Briuselio Europos Vadovų Taryba sukūrė Europos pinigų sistemą (EPS). EPS, sukurta savanoriškumo ir atskyrimo pagrindu (JK nusprendė nedalyvauti valiutų kurso mechanizme), buvo grindžiama bendru atsiskaitymo vienetu – Europos piniginiu vienetu.

Londone vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime 1981 m. Vokietijos ir Italijos užsienio reikalų ministrai Hans-Dietrich Genscher ir Emilio Colombo pateikė pasiūlymą dėl „Europos akto“, kuris apimtų įvairius aspektus: politinį bendradarbiavimą, kultūrą, pagrindines teises, įstatymų suderinimą srityse, kurių neapima Bendrijos sutartys, ir būdus smurto, terorizmo ir nusikalstamumo problemoms spręsti. Visas originalus pasiūlymas priimtas nebuvo, tačiau kai kurios pasiūlymo dalys įtrauktos į 1983 m. birželio 19 d. Štutgarte patvirtintą „Išskilmingą deklaraciją dėl Europos Sąjungos“.

E. A. Spinelli projektas

Praėjus keliems mėnesiams po pirmųjų tiesioginių rinkimų 1979 m., Parlamentas ir Taryba patyrė rimtą santykių krizę dėl 1980 m. biudžeto. Raginami Europos Parlamento nario, Europos federalistų judėjimo įkūrėjo ir buvusio Komisijos nario Altiero Spinelli, 1980 m. liepos mėn. devynių EP narių grupė susitiko institucijų veiklos pertvarkymo būdams aptarti. 1981 m. liepos mėn. Parlamente įkurtas Institucinių reikalų komitetas, kurio koordinuojantis pranešėjas buvo A. Spinelli ir kurio uždavinys – parengti planą dėl galiojančių Sutarčių pakeitimo. Komitetas nusprendė parengti planus dėl teisės akto, kuris turėjo tapti Europos Sąjungos konstitucija. 1984 m. vasario 14 d. didžiąja balsų dauguma patvirtintas sutarties projektas. Jame numatyta, kad teisės aktų leidybos galios būtų įgyvendinamos pagal sistemą, panašią į federalinės valstybės dviejų rūmų sistemą^[1]. Tokios sistemos tikslas – sukurti pusiausvyrą tarp Parlamento ir Tarybos, tačiau paaiškėjo, kad ji yra nepriimtina valstybėms narėms.

SUVESTINIS EUROPOS AKTAS

Devintojo dešimtmečio pradžioje išsprendus ginčą dėl Bendrijos biudžeto, 1984 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba per Fontenblo susitikimą nusprendė įkurti valstybių arba vyriausybių vadovų asmeninių atstovų *ad hoc* komitetą, kuris buvo pavadintas jo pirmininko J. Dooge'o vardu. Komitetui pavesta teikti pasiūlymus dėl Bendrijos sistemos veikimo ir politinio bendradarbiavimo gerinimo. 1985 m.

[1]Amato, G., Bribosia, H., De Witte, B., [Genesis and destiny of the European Constitution](#), Bruylant, Briuselis, 2007 m., 14 p.

birželio mėn. Milane surengta Europos Vadovų Taryba balsų dauguma (septyniais balsais prieš tris), taikant išimtinę tos institucijos procedūrą, nusprendė sušaukti tarpvyriausybines konferencijas ir joje apsvarstyti institucijų galias, pasiūlymą naujomis sritimis išplėsti Bendrijos veiklą ir sukurti „tikrą“ vidaus rinką.

1986 m. vasario 17 d. devynios valstybės narės pasirašė Suvestinį Europos aktą (SEA), vėliau – 1986 m. vasario 28 d. – prie jų prisijungė Danija (po pritarimo referendume), Italija ir Graikija. SEA 1986 m. ratifikavo valstybių narių parlamentai, tačiau jo įsigaliojimas atidėtas šešioms mėnesiams iki 1987 m. liepos 1 d. dėl privataus asmens kreipimosi į Airijos teismus. SEA buvo pirmas reikšmingas Romos sutarties pakeitimas. Jo pagrindinės nuostatos pateiktos žemiau.

A. Sąjungos įgaliojimų išplėtimas

1. Didelės vidaus rinkos kūrimas

Visu pajėgumu veikianti vidaus rinką turėjo būti baigta kurti iki 1993 m. sausio 1 d. Ji buvo kuriama tęsiant ir išplečiant 1958 m. numatytos bendrosios rinkos ([2.1.1](#)) tikslus.

2. Nauji įgaliojimai šiose srityse:

- pinigų politika,
- socialinė politika,
- ekonominė ir socialinė sanglauda,
- moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra,
- aplinka,
- bendradarbiavimas užsienio politikos srityje.

B. Ministrų Tarybos sprendimų priėmimo pajėgumų stiprinimas

Kvalifikuota balsų dauguma pakeitė vienbalsiškumo principą keturiuose iš tuometinių Bendrijos atsakomybės sričių (pakeitimas dėl bendrojo muitų tarifo, laisvės teikti paslaugas, laisvo kapitalo judėjimo ir bendros jūros ir oro transporto politikos). Kvalifikuotos daugumos balsavimas buvo pradėtas taikyti keliose naujose atsakomybės srityse, pavyzdžiui, vidaus rinkos, socialinės politikos, ekonominės ir socialinės sanglaudos, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros bei aplinkos politikos. Galiausiai, kvalifikuotos daugumos balsavimui nustatytas Tarybos vidaus darbo taisyklių pakeitimas, kad būtų laikomasi ankstesnės pirmininkaujančios valstybės narės deklaracijos, jog ateityje balsavimas Taryboje būtų rengiamas ne tik Tarybos pirmininko iniciatyva, bet taip pat Komisijos ar valstybės narės prašymu, jei tam pritaria paprasta Tarybos narių dauguma.

C. Europos Parlamento vaidmens didėjimas

Priėmus Suvestinį Europos aktą, Parlamento įgaliojimai sustiprinti šiais būdais:

- pradėjus taikyti reikalavimą, kad priimant Bendrijos sutartis dėl plėtros ir asociacijos susitarimų būtų gautas Parlamento sutikimas;
- pradėjus taikyti bendradarbiavimo su Taryba procedūrą (žr. suvestinę [1.2.3](#)), kuri Parlamentui suteikė tikrų, nors ir ribotų, teisės aktų leidybos įgaliojimų; ši procedūra tuo metu buvo taikoma keliolikai teisės sričių ir ženklo lemiamą Parlamento virsmą lygiaverte teisėkūros institucija.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Mariusz Maciejewski / Rudolfs Verdins
04/2024

1.1.3. MASTRICHTO IR AMSTERDAMO SUTARTYS

Mastrichto sutartimi pakeistos ankstesnės Europos sutartys ir sukurta Europos Sąjunga, pagrįsta trimis ramsčiais: Europos Bendrijomis, bendra užsienio ir saugumo politika (BUSP) ir bendradarbiavimu teisingumo ir vidaus reikalų srityse (TVR). Vykdamas Sąjungos plėtrą Amsterdamo sutartimi atlikti suderinimai, būtini norint užtikrinti veiksmingesnę ir demokratiškesnę Sąjungos veiklą.

I. MASTRICHTO SUTARTIS

Europos Sąjungos sutartis^[1], pasirašyta Maastrichte 1992 m. vasario 7 d., įsigaliojo 1993 m. lapkričio 1 d.

A. Sąjungos struktūra

Mastrichto sutartis, kuria įsteigiama Europos Sąjunga, buvo naujas „glaudesnės Europos tautų sąjungos“ kūrimo etapas. Europos Sąjungos pagrindą sudaro Europos Bendrija, kurios buvo papildytos Europos Sąjungos sutartimi nustatytais politikos sritimis ir bendradarbiavimo formomis. Bendrą Sąjungos institucinę struktūrą sudarančios institucijos, t. y. Taryba, Europos Parlamentas, Europos Komisija, Teisingumo Teismas ir Audito Rūmai (tuo metu *stricto sensu* vienintelės ES institucijos), savo įgaliojimus vykdo laikydamosi Sutarčių nuostatų. Sutartimi įsteigti patariamasis funkcijas vykdytys Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas ir Regionų komitetas. Be esamų EIB grupę sudarančių finansinių institucijų, t. y. Europos investicijų banko ir Europos investicijų fondo, Sutartyje nustatyta tvarka įsteigta Europos centrinių bankų sistema ir Europos centrinis bankas.

B. Sąjungos galios

Mastrichto sutartimi įsteigtai Sąjungai Sutartimi suteikta tam tikrų galių, kurios buvo suskirstytos į tris dideles grupes, paprastai vadinamas ramsčiais: pirmąjį ramstį sudarė Europos Bendrija; tai – sistema, iš kurios kyla įgaliojimai, kuriuos valstybės narės perdavė Bendrijos institucijoms Sutartimi reglamentuojamose srityse. Antrasis ramstis – bendra užsienio ir saugumo politika, nustatyta Sutarties V antraštinėje dalyje. Trečiasis ramstis – bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse, nustatytas Sutarties VI antraštinėje dalyje. V ir VI antraštinėse dalyse apibrėžtas vyriausybių bendradarbiavimas, kuris buvo vykdomas bendrose institucijose ir kuriam buvo būdingi tam tikri viršvalstybiniai bruožai, pvz., bendradarbiavimas su Komisija ir konsultacijos su Parlamentu.

1. Europos bendrija – pirmasis ramstis

Bendrijos uždavinys – valstybėse narėse užtikrinti tinkamą bendrosios rinkos veikimą ir, be kita ko, skatinti darnią, subalansuotą ir tvarią ekonominės veiklos plėtrą, aukšto lygio užimtumą, socialinę apsaugą ir lyčių lygybę. Siekdama šių tikslų ir neviršydamas savo įgaliojimų Bendrija sukūrė bendrą rinką ir su tuo susijusias priemones, nustatytas EB steigimo sutarties 3 straipsnyje, ir inicijavo ekonominę ir bendros valiutos politiką, minimą 4 straipsnyje. Bendrijos veikla vykdoma laikantis proporcingumo principo, o

[1]OL C 191. 1992 7 29, p. 1–112.

sirtyse, kurios nepriklauso jos išimtinai kompetencijai, – subsidiarumo principo (EB steigimo sutarties 5 straipsnis).

2. Bendra užsienio ir saugumo politika (BUSP) – antrasis ramstis

Sjungos uždavinys – nustatyti ir tarpvyriausybiniais būdais įgyvendinti bendrą užsienio ir saugumo politiką. Valstybės narės turi aktyviai ir besąlygiškai remti šią politiką vadovaudamosi lojalumo ir savitarpio solidarumo dvasia. Jos tikslai: saugoti bendras vertybes, pagrindinius interesus, Sąjungos nepriklausomybę ir vientisumą remiantis Jungtinių Tautų Chartijos principais, visokeriopa stiprinti Sąjungos saugumą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, plėtoti ir stiprinti demokratiją, teisinę valstybę ir pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms.

3. Bendradarbiavimas teisingumo ir vidaus reikalų srityse – trečiasis ramstis

Sjungos užduotis – tarpvyriausybiniais būdais atlikti bendrus veiksmus toliau nurodytose srityse, siekiant piliečiams užtikrinti aukšto lygio apsaugą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje. Numatytos šios sritys:

- asmenų vykimo per Bendrijos išorės sienas taisyklės ir kontrolės stiprinimas;
- kova su terorizmu, sunkiais nusikaltimais, prekyba narkotikais ir tarptautinio masto sukčiavimu;
- teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose ir civilinėse bylose;
- Europos policijos biuro (Europol) įsteigimas kartu su nacionalinių policijos pajėgų keitimosi informacija sistema;
- kova su neteisėta imigracija;
- bendra prieglobsčio politika.

II. AMSTERDAMO SUTARTIS

Amsterdamo sutartis, kuria iš dalies keičiama Europos Sąjungos sutartis, Europos Bendrijų steigimo sutartis ir tam tikri su jomis susiję aktai^[2], buvo pasirašyta 1997 m. spalio 2 d. Amsterdame ir įsigaliojo 1999 m. gegužės 1 d.

A. Sąjungos galių padidėjimas

1. Europos bendrija

Iškelti svarbiausi tikslai – subalansuotas ir tvarus vystymasis ir aukšto lygio užimtumas. Nustatytas valstybių narių užimtumo politikos koordinavimo mechanizmas, Bendrijai suteikta galimybė imtis tam tikrų priemonių šioje srityje. Į EB steigimo sutartį įtrauktas Susitarimas dėl socialinės politikos su tam tikrais patobulinimais (panaikinta galimybė jo netaikyti). Bendrijos metodas imtas taikyti kai kuriose svarbiose srityse, iki šiol priklausiusiose trečiajam ramsčiui: prieglobsčio, imigracijos, išorės sienų perėjimo, kovos su sukčiavimu, muitinių bendradarbiavimo, teismo bendradarbiavimo civilinėse bylose bei kai kuriose bendradarbiavimo pagal Šengeno susitarimą, kurį Sąjunga ir Bendrijos patvirtino visą, srityse.

2. Europos Sąjunga

Nustačius tikslus ir konkrečias funkcijas bei numačius naujo tipo teisės aktą, panašų į direktyvą, sustiprintas vyriausybės bendradarbiavimas policijos ir teismo

[2]OL C 340, 1997 10 11, p. 115.

bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse. Bendros užsienio ir saugumo politikos priemonės parengtos vėliau, visų pirma sukūrus naują priemonę – bendrą strategiją, naują Tarybos generalinio sekretoriaus, atsakingo už BUSP, pareigybę ir naują darinį – Politikos planavimo ir išankstinio įspėjimo grupę.

B. Europos Parlamento vaidmens stiprinimas

1. Teisėkūros galios

Pagal bendro sprendimo procedūrą, kurios taikymas buvo išplėstas įtraukiant penkiolika EB steigimo sutartyje nustatytų teisinių pagrindų, Europos Parlamentas ir Taryba tampa praktiškai vienodas teisės turinčiais teisės aktų leidėjais. Bendro sprendimo procedūra taikoma visose srityse, kuriose Taryba priima sprendimus kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus žemės ūkio ir konkurencijos politiką. Keturiais atvejais (18, 42 ir 47 straipsniai ir 151 straipsnis dėl kultūros politikos, kuris nepakeistas) bendro sprendimo procedūra visuomet taikoma kartu su reikalavimu, pagal kurį Taryba sprendimą priima vienbalsiai. Kitoms teisėkūros sritims, kuriose sprendimai turi būti priimami vienbalsiai, bendro sprendimo procedūra netaikoma.

2. Kontrolės galios

Be teisės balsavimu patvirtinti visą Komisijos sudėtį, Europos Parlamentas taip pat turi teisę balsavimu iš anksto patvirtinti paskirtąjį būsimos Komisijos pirmininką (214 straipsnis).

3. Parlamento narių rinkimai ir jų statusas

Bendrijos galia nustatyti vienodą tiesioginių visuotinių Europos Parlamento rinkimų (EB steigimo sutarties 190 straipsnis) tvarką papildyta galia nustatyti bendrus principus. Tame pačiame straipsnyje įtvirtintas teisės priimti bendrą Parlamento narių statutą teisinis pagrindas. Tačiau vis dar nėra nuostatos, leidžiančios priimti priemones, skirtas politinėms partijoms Europos lygmeniu kurtis (žr. 191 straipsnį).

C. Tvirtesnis bendradarbiavimas

Pirmą kartą Sutartyse pateikiamos bendro pobūdžio nuostatos, leidžiančios valstybėms narėms, siekiančioms organizuoti tvirtesnę tarpusavio bendradarbiavimą, tam tikromis sąlygomis pasinaudoti bendromis institucijomis. Tokiu bendradarbiavimu papildomas tvirtesnis bendradarbiavimas, reglamentuojamas konkrečiomis nuostatomis dėl ekonominės ir pinigų sąjungos, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės sukūrimo ir bendradarbiavimo *acquis*, vadinamo Šengeno nuostatomis, įtraukimo. Tvirtesnis bendradarbiavimas galimas trečiojo ramsčio srityje ir tik labai išskirtinėmis sąlygomis srityse, kurios nepriklauso išimtinai Bendrijos kompetencijai. Sąlygos, kurias turi atitikti bet koks tvirtesnis bendradarbiavimas, ir numatomi sprendimų priėmimo mechanizmai turi būti sukurti taip, kad šis naujas integracijos proceso būdas būtų taikomas tik išimties tvarka ir kad bet kuriuo atveju jį būtų galima taikyti tik norint paspartinti integraciją, o ne jai trukdyti.

D. Supaprastinimas

Amsterdamo sutartimi panaikinamos visos ilgainiui galios netekusios ar nebeaktualios ES sutarčių nuostatos, kartu užtikrinant, kad panaikinus nuostatas nebūtų pakenkta jų turėtam teisiniam poveikiui. Joje taip pat numatoma nauja Sutarčių straipsnių numeracija. Teisiniais ir politiniais sumetimais Sutartis pasirašyta ir pateikta ratifikuoti kaip galiojančių Sutarčių pakeitimai.

E. Institucinės reformos rengiantis ES plėtrai

a. Amsterdamo sutartyje Parlamento prašymu nustatyta, kad Europos Parlamento narių skaičius neturi viršyti 700 (189 straipsnis).

b. Komisijos sudėtis nustatyta ir balsų paskirstymo klausimas aptartas Sutarties protokole dėl institucijų. Pagal protokolo nuostatas Sąjungoje, kurioje yra ne daugiau kaip 20 valstybių narių, Komisiją sudaro po atstovą iš kiekvienos valstybės narės, jeigu iki atitinkamos dienos bus pakeistas balsų paskirstymas Taryboje. Bet koku atveju likus ne mažiau kaip metams iki 21-osios valstybės narės įstojimo į Europos Sąjungą turi būti sušaukta nauja tarpvyriausybinių konferencija, kuri turi nuodugniai persvarstyti su institucijomis susijusias Sutarčių nuostatas.

c. Pagal daugelį Amsterdamo sutartimi sukurtų naujų teisinių pagrindų nustatyta, kad sprendimus Taryba priima kvalifikuota balsų dauguma. Tačiau iš visų esamų Bendrijos politikos sričių naujos nuostatos dėl kvalifikuotos balsų daugumos buvo įtrauktos tik į mokslinių tyrimų politikos nuostatas, kitose politikos srityse vis dar būtinas vienbalsis sprendimas.

F. Kiti klausimai

Viename iš protokolų aprašytos Bendrijos procedūros, skirtos subsidiarumo principui įgyvendinti. Didesnis skaidrumas užtikrintas naujomis nuostatomis dėl teisės susipažinti su dokumentais (255 straipsnis) ir didesnio Tarybos, kaip teisės aktų leidėjos, darbų viešumo (207 straipsnio 3 dalis).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Prieš sušaukiant tarpvyriausybinių konferencijų rengiamos konsultacijos su Europos Parlamentu. Be to, Parlamentas į tarpvyriausybinių konferencijų darbą įtraukiamas *ad hoc* tvarka; paskutinėse trijose konferencijose Parlamentui atstovavo (priklausomai nuo svarstomų klausimų) jo pirmininkas arba du Parlamento nariai.

Mariusz Maciejewski
10/2023

1.1.4. NICOS SUTARTIS IR KONVENTAS DĖL EUROPOS ATEITIES

Nicos sutartis tik iš dalies padėjo Europos Sąjungai pasirengti svarbiems 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. plėtros į Rytus ir Pietus etapams. Todėl Konventas dėl Europos ateities, atsižvelgdamas į Lakeno deklaracijoje iškeltus klausimus, pamėgino parengti naują Sąjungos teisinį pagrindą – Sutartį dėl Konstitucijos Europai. Sutartį atmetus per dvejose valstybėse narėse surengtus referendumus, ji taip ir nebuvo ratifikuota.

NICOS SUTARTIS

Sutartis buvo pasirašyta 2001 m. vasario 26 d., o įsigaliojo 2003 m. vasario 1 d.

A. Tikslai

Remiantis 1999 m. Helsinkio Europos Vadovų Tarybos išvadomis, iki 2002 m. pabaigos ES turėjo tapti pajėgia priimti paraišką dėl narystės ES pateikusias ir jai pasirengusias valstybes. Kadangi tik dvejose iš pastarųjų gyventojų skaičius viršijo tuometinių valstybių narių vidurkį, turėjo gerokai sustiprėti mažiau gyventojų turėjusių valstybių politinė įtaka. Taigi [Nicos sutartimi](#) buvo siekiama užtikrinti didesnę ES institucijų veiksmingumą ir teisėtumą bei parengti ES kitai didelei plėtros bangai.

B. Bendrosios aplinkybės

Mastrichto ir Amsterdamo tarpvyriausybines konferencijose buvo iškelta ne viena institucinė problema (vadinamieji Amsterdamo likučiai), tačiau tinkamo jų sprendimo nebuvo rasta. Šios problemos apėmė Komisijos dydį ir sudėtį, balsų paskirstymą Taryboje ir balsavimo kvalifikuota dauguma išplėtimą. Remiantis Tarybai pirmininkavusios Suomijos ataskaita, 1999 m. pabaigoje vykusiame Helsinkio Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo nuspręsta, kad užsilikusios problemos ir kiti pokyčiai, būtini norint pasirengti plėtrai, turėtų būti išnagrinėti tarpvyriausybėje konferencijoje.

C. Turinys

2000 m. vasario 14 d. darbą pradėjusi tarpvyriausybė konferencija jį baigė 2000 m. gruodžio 10 d. Nicoje, pasiekusi susitarimą dėl institucinių ir daugybės kitų klausimų: naujos vietų paskirstymo Europos Parlamente tvarkos, lankstesnių tvirtesnio bendradarbiavimo būdų, pagrindinių teisių ir vertybių stebėsenos ES bei ES teismų sistemos stiprinimo.

1. Balsų paskirstymas Taryboje

Sykiu atsižvelgus į balsavimo Taryboje sistemą, Komisijos sudėtį ir tam tikru mastu į vietų paskirstymą Europos Parlamente, tarpvyriausybėje konferencijoje tapo aišku, kad svarbiausia – pakeisti santykinį valstybių narių balsų paskirstymą: šis klausimas nuo pat Romos sutarties nebuvo spęstas nė vienoje tarpvyriausybėje konferencijoje.

Buvo apsvarstyti du būdai kvalifikuotai balsų daugumai apibrėžti: nauja balsų paskirstymo sistema (pakoreguojant esamą) ir dviguba (balsų skaičiaus ir gyventojų skaičiaus) dauguma. Pastarajam sprendimui, kurį pasiūlė Komisija, pritarė Parlamentas. Tarpvyriausybėje konferencijoje buvo pasirinktas pirmasis variantas. Padidėjo visų valstybių narių balsų skaičius, tačiau daugiausia gyventojų turinčių

valstybių balsų dalis sumažėjo: įstojus 10-čiai naujų valstybių narių, minėtųjų valstybių balsų dalis sumažėjo nuo 55 proc. iki 45 proc., o nuo 2007 m. sausio 1 d. – iki 44,5 proc. Dėl šios priežasties pradėta taikyti vadinamoji demografinė apsaugos sąlyga: valstybė narė gali paprašyti patikrinti, ar kvalifikuota dauguma atstovauja bent 62 proc. visų Sąjungos gyventojų. Jeigu ne, konkretus sprendimas negali būti priimtas.

2. Europos Komisija

a. Sudėtis

Nuo 2005 m. Komisiją sudaro po vieną narį iš kiekvienos valstybės narės. Taryba, balsuodama vienbalsiai, yra įgaliota spręsti dėl Komisijos narių skaičiaus ir rotacijos sistamai taikomos tvarkos, tačiau kiekviena Komisija turi atspindėti valstybių narių demografinį ir geografinį spektrą.

b. Vidaus struktūra

Pagal Nicos sutartį Komisijos pirmininkui suteikiami įgaliojimai paskirstyti Komisijos narių atsakomybės sritis ir jas perskirti savo kadencijos laikotarpiu, taip pat pasirinkti savo pavaduotojus ir spręsti dėl jų skaičiaus.

3. Europos Parlamentas

a. Sudėtis

Maksimalus Europos Parlamento narių skaičius – 700 – buvo nustatytas Amsterdamo sutartyje. Per susitikimą Nioje Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad, atsižvelgiant į plėtrą, būtina persvarstyti Parlamento narių iš kiekvienos valstybės narės skaičių. Nauja Parlamento sudėtimi buvo pasinaudota ir siekiant atsverti Taryboje naujai paskirstytus balsus. Taip pat buvo nustatytas naujas maksimalus EP narių skaičius – 732.

b. Įgaliojimai

Parlamentui, kaip ir Tarybai, Komisijai bei valstybėms narėms, buvo sudaryta galimybė teisiškai užginčyti Tarybos, Komisijos ar Europos Centrinio Banko aktus argumentuojant kompetencijos trūkumu, esminių procedūrinių reikalavimų pažeidimais, Sutarčių ar kitų su jų taikymu susijusių teisės normų nesilaikymu arba piktnaudžiavimu įgaliojimais.

Atsižvelgus į Komisijos siūlymą, 191 straipsnis tapo procedūriniu teisiniu pagrindu, kuriuo remiantis pagal bendro sprendimo procedūrą priimami reglamentai dėl ES lygmens politinių partijų ir jų finansavimo taisyklių.

Kiek išplėtus bendro sprendimo procedūros taikymo sritį ir nustačius reikalavimą gauti Parlamento pritarimą norint tvirčiau bendradarbiauti srityse, kuriose taikoma bendro sprendimo procedūra, buvo sustiprinti Parlamento teisėkūros įgaliojimai. Be to, Taryba turi gauti Parlamento nuomonę norėdama priimti poziciją dėl šiurkštaus pagrindinių teisių pažeidimo valstybėje narėje pavojaus.

4. Teismų sistemos reforma

a. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

Teisingumo Teismui suteiktas įgaliojimas posėdžiauti įvairiais būdais: kolegijomis (sudaromomis trijų arba penkių teisėjų), didžiojoje kolegijoje (sudaromoje vienuolikos teisėjų) ir visa sudėtimi. Generalinių advokatų skaičius gali būti padidintas vieningu Tarybos sprendimu. ES Teisingumo Teismas išsaugojo jurisdikciją klausimais, kuriais prašoma priimti prejudicinį sprendimą, tačiau, vadovaudamasis savo Statutu,

klausimus, kurie nėra išvardyti Europos bendrijos steigimo sutarties 225 straipsnyje, gali perduoti Pirmosios instancijos teismui.

b. Bendrasis Teismas

Bendrojo Teismo (iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m. gruodžio 1 d. vadinto Pirmosios instancijos teismu) įgaliojimai buvo išplėsti siekiant įtraukti tam tikrų kategorijų prejudicinius sprendimus, įskaitant galimybę steigti teisėjų kolegijas vieningai pritarus Tarybai. Vėliau visos šios veiklos nuostatos, pirmiausia susijusios su Teismo įgaliojimais, buvo išdėstytos pačioje Sutartyje.

5. Teisėkūros procedūros

Nors nuo tol nemažos dalies naujų politikos sričių ir priemonių (27) atveju Taryboje turėjo būti balsuojama kvalifikuota dauguma, bendro sprendimo procedūra išplėsta įtraukiant vos keletą mažesnės svarbos sričių (kurias apėmė ankstesni EB sutarties 13, 62, 63, 65, 157, 159 ir 191 straipsniai). Sprendžiant klausimus, kuriuos apėmė ankstesnis 161 straipsnis, buvo reikalaujama gauti Parlamento pritarimą.

6. Tvirtesnis bendradarbiavimas

Nicos sutartyje, kaip ir Amsterdamo sutartyje, pateikiamos bendrosios nuostatos, taikomos visoms tvirtesnio bendradarbiavimo sritims, ir konkrečiam ramsčiui skirtos nuostatos. Tačiau Amsterdamo sutartyje tvirtesnis bendradarbiavimas numatytas tik pagal pirmąjį ir trečiąjį ramsčius, o Nicos sutartyje jis numatomas pagal visus tris ramsčius.

Nicos sutartimi atlikta dar daugiau pakeitimų: nebeliko galimybės klausimą nukreipti Europos Vadovų Tarybai, buvo paaiškinta pagrįsto laiko tarpo samprata, be to, nuo tol gauti Parlamento pritarimą reikėjo visose srityse, kuriose tvirtesnis bendradarbiavimas būdavo susijęs su bendro sprendimo procedūros reikalaujančiu klausimu.

7. Pagrindinių teisių apsauga

Į Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 7 straipsnį buvo įtraukta dalis, taikytina atvejams, kai akivaizdus faktinio pagrindinių teisių pažeidimo nėra, tačiau esama aiškaus pavojaus, kad jis gali būti padarytas. Taryba, gavusi keturių penktadalių savo narių daugumos ir Parlamento pritarimą, nusprendžia, ar tokio pavojaus esama, ir susijusiai valstybei narei pateikia atitinkamas rekomendacijas. Buvo paskelbta neprivaloma Pagrindinių teisių chartija.

D. Europos Parlamento vaidmuo

Kaip ir ankstesnių tarpvyriausybinių konferencijų atvejais, Parlamentas aktyviai dalyvavo rengiantis 2000 m. tarpvyriausybinei konferencijai. Savo nuomonę dėl konferencijos darbotvarkės ir jos pažangos bei tikslų jis išdėstė savo [1999 m. lapkričio 18 d. rezoliucijoje dėl pasirengimo Sutarčių reformai ir kitai tarpvyriausybinei konferencijai](#) bei [2001 m. gegužės 31 d. rezoliucijoje dėl Nicos sutarties ir Europos Sąjungos sutarties](#). Parlamentas taip pat pareiškė savo nuomonę dėl Pagrindinių teisių chartijos turinio ir teisinio poveikio. Parlamentas primygtinai ragino užtikrinti, kad kitos tarpvyriausybines konferencijas procesas būtų skaidrus, kad į jį būtų įtraukti Europos Parlamento ir nacionalinių parlamentų nariai bei Komisijos atstovai ir atsižvelgta į eilinių piliečių nuomonę, o jo metu būtų parengtas konstitucinio pobūdžio dokumentas.

KONVENTAS DĖL EUROPOS ATEITIES

A. Pagrindas ir tikslai

Remiantis prie Nicos sutarties pridėta Deklaracija Nr. 23, per 2001 m. gruodžio 14 d. ir 15 d. Lakene vykusį Europos Vadovų Taryba susitikimą buvo nuspręsta sušaukti konventą, kuriame svarbiausios suinteresuotosios šalys aptartų Europos Sąjungos ateitį. Siekta kuo skaidriau pasirengti kitai tarpvyriausybinei konferencijai ir iškelti keturis svarbiausius tolesnės ES raidos klausimus: dėl geresnio kompetencijų paskirstymo, dėl ES veiklos priemonių supaprastinimo, dėl didesnės demokratijos, skaidrumo ir veiksmingumo bei konstitucijos ES piliečiams parengimo.

B. Struktūra

Konventą sudarė jo pirmininkas (Valéry Giscard d'Estaing), du jo pavaduotojai (Guiliano Amato ir Jean-Luc Dehaene), 15 valstybių narių arba jų vyriausybės vadovų atstovų, 30 nacionalinių parlamentų narių (po du iš kiekvienos valstybės narės), 16 Europos Parlamento narių ir du Komisijos nariai. Diskusijose lygiomis teisėmis dalyvavo ir šalys, pateikusios stojimo į Sąjungą paraišką, tačiau be teisės blokuoti galimą valstybių narių konsensu. Taigi iš viso konventą sudarė 105 nariai.

Be pirmininko ir jo pavaduotojų prezidiumą sudarė 9 konvento nariai ir paraišką pateikusių valstybių išrinktas kviestinis atstovas. Prezidiumas, kuriam teko konvento varomosios jėgos vaidmuo, užtikrino jo darbo pagrindą.

C. Rezultatai

[Konvento](#) darbą sudarė „klausymosi etapas“, kurio metu jis stengėsi suprasti valstybių narių ir ES piliečių lūkesčius bei poreikius, t. y. etapas, kuriuo buvo gilinamasi į iškeltas idėjas, ir etapas, kurio metu, atsižvelgus į diskusijų esmę, buvo formuluojamos rekomendacijos. 2002 m. pabaigoje savo išvadas konventui pateikė 11 darbo grupių. Per pirmąjį 2003 m. pusmetį konventas parengė ir aptarė tekstą, tapusį [Sutarties dėl Konstitucijos Europai](#) projektu.

Sutarties I dalis (principai ir institucijos (59 straipsniai)) ir II dalis (Pagrindinių teisių chartija (54 straipsniai)) buvo pateiktos 2003 m. birželio 20 d. Salonikuose posėdžiavusiai Europos Vadovų Tarybai. III dalis (politikos srityse (338 straipsniai)) ir IV dalis (baigiamosios nuostatos (10 straipsnių)) 2003 m. liepos 18 d. buvo pateiktos Tarybai pirmininkavusiai Italijai. 2004 m. birželio 18 d. Europos Vadovų Taryba patvirtino šį tekstą: nors konvento pasirinkta bazinė struktūra išliko, buvo atlikta nemažai jo pakeitimų. Tačiau, Sutartį patvirtinus [Europos Parlamentui](#), ji buvo atmesta per Prancūzijoje (2005 m. gegužės 29 d.) ir Nyderlanduose (2005 m. birželio 1 d.) surengtus nacionalinius referendumus. Sutartį dėl Konstitucijos Europai atmetus Prancūzijoje ir Nyderlanduose vykusiuose referendumuose, jos ratifikavimo procesas nutrūko.

D. Europos Parlamento vaidmuo

Daugumos stebėtojų vertinimu, EP nariai padarė lemiamą įtaką konvento darbui. Dėl įvairių veiksmų, įskaitant jų patirtį per derybas tarptautinėje aplinkoje ir tai, kad konventas posėdžiavo Parlamento patalpose, leido EP nariams svariai paveikti konvento diskusijas ir rezultatus. Be to, jie atliko svarbų vaidmenį kurdami EP narius ir nacionalinių parlamentų narius telkiančias politines šeimas. Taigi Parlamentui pavyko

pasiekti nemažai savo pradinių tikslų, o dauguma jų šiuo metu įtvirtinti Lisabonos sutartyje.

Mariusz Maciejewski
11/2023

1.1.5. LISABONOS SUTARTIS

Šioje faktų suvestinėje apžvelgiamos bendrosios aplinkybės, susijusios su Lisabonos sutartimi, ir esminės šios Sutarties nuostatos. Tikslas – pateikti istorines šio naujausio pagrindinio ES dokumento, išsirutuliojusio iš ankstesnių Sutarčių, atsiradimo aplinkybes. Konkrečios nuostatos (su nuorodomis į straipsnius) ir jų poveikis įvairių kryptių Europos Sąjungos politikai išsamiau aptariami faktų suvestinėse dėl konkrečių politikos sričių ir klausimų.

TEISINIS PAGRINDAS

Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos bendrijos steigimo sutartį (OL C 306, 2007 12 17), įsigaliojo 2009 m. gruodžio 1 d.

ISTORINĖS APLINKYBĖS

[Lisabonos sutartis](#) atsirado kaip konstitucinis projektas 2001 m. pabaigoje (Europos Vadovų Tarybos deklaracija dėl Europos Sąjungos ateities arba Lakeno deklaracija), jį 2002 m. ir 2003 m. pratęsė Europos konventas, parengęs Sutartį dėl Konstitucijos Europai (Konstitucinė sutartis) ([1.1.4](#)). Lisabonos sutarties rengimo procesas pradėtas po dviejų 2005 m. gegužės ir birželio mėn. vykusių referendumų dėl Sutarties dėl Konstitucijos Europai nesėkmės, į kurią reaguodama Europos Vadovų Taryba nusprendė, jog reikalingas dvejų metų vadinamasis apmąstymo laikotarpis. Galiausiai 2007 m. birželio 21–23 d. Europos Vadovų Taryba, vadovaudamasi 2007 m. kovo mėn. Berlyno deklaracija, patvirtino išsamius vėlesnės Tarpvyriausybinių konferencijos, vykstančios pirmininkaujant Portugalijai, įgaliojimus. Tarpvyriausybinių konferencija savo darbą baigė 2007 m. spalio mėn. Sutartis buvo pasirašyta 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonoje vykusiam Europos Vadovų Tarybos susitikime ir ratifikuota visų valstybių narių.

TURINYS

A. Tikslai ir teisiniai principai

Europos bendrijos steigimo sutartis pervadinama Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV), o sąvoka „Bendrija“ pakeičiama sąvoka „Sąjunga“ visame dokumente. Sąjunga užima Bendrijos vietą ir yra jos teisių perėmėja. Lisabonos sutartimi nėra sukuriama valstybinio pobūdžio Sąjungos simbolika, pavyzdžiui, vėliava ar himnas. Nors naujas dokumentas savo pavadinimu skiriasi nuo konstitucinės sutarties, tačiau jame išsaugota dauguma esminių laimėjimų.

Lisabonos sutartimi Sąjungai nesuteikiama jokių papildomų išimtinių galių. Tačiau ja pakeičiamas Sąjungos naudojimosi savo turimomis galiomis ir kai kuriomis naujomis (bendromis) galiomis būdas, užtikrinant aktyvesnį piliečių dalyvavimą ir geresnę apsaugą, sukuriant naują institucinę struktūrą ir pakeičiant sprendimų priėmimo procesą, kad būtų garantuotas didesnis veiksmingumas ir skaidrumas. Taip užtikrinama aukštesnio lygio parlamentinė priežiūra ir demokratinė atskaitomybė.

Lisabonos sutartyje, kitaip nei konstitucinėje sutartyje, nėra nė vieno straipsnio, oficialiai įtvirtinančio Sąjungos teisės viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu, tačiau

šiuo tikslu prie Sutarties pridėta deklaracija (Deklaracija Nr. 17), kurioje minima Tarybos teisės tarnybos nuomonė, grindžiama nusistovėjusia Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika šiuo klausimu.

Lisabonos sutartimi pirmą kartą paaiškinamos Sąjungos galios. Skiriama trejopa kompetencija: išimtinė kompetencija, kai tik Sąjunga gali priimti teisės aktus, o valstybės narės juos tik įgyvendina, pasidalijamoji kompetencija, kai valstybės narės gali priimti teisės aktus ir teisiškai privalomas priemones, jei Sąjunga to nepadare, ir papildomoji kompetencija, kai ES priima aktus, skirtus valstybių narių politikai remti ar papildyti. Sąjungos kompetencija dabar gali būti sugrąžinta valstybėms narėms atliekant Sutarties peržiūrą.

Remiantis Lisabonos sutartimi, ES įgyja visapusišką teisinį subjektiškumą. Taigi, Sąjunga gali pasirašyti tarptautines sutartis jai priklausančios kompetencijos srityse, taip pat įstoti į tarptautines organizacijas. Valstybės narės gali pasirašyti tik tas tarptautines sutartis, kurios neprieštarauja ES teisei.

Sutartyje (būtent Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 50 straipsnyje) pirmą kartą numatyta oficiali procedūra, kurios turi laikytis valstybės narės, norinčios pagal savo konstitucines nuostatas išstoti iš Europos Sąjungos.

Lisabonos sutartimi užbaigiamas paskutinių laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės trečiojo ramsčio (t. y. policijos ir teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose) aspektų perkėlimas į pirmąjį ramstį. Nustoją egzistuoti buvusi tarpvyriausybines politikos sritys, nes dabar šios sritys aktai priimami pagal įprastą teisėkūros procedūrą (kvalifikuota balsų dauguma ir bendru sprendimu) ir taikomos Bendrijos teisinės priemonės (reglamentai, direktyvos ir sprendimai), jei nenustatyta kitaip.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Parlamentas gali teikti Sutarčių pakeitimo pasiūlymus, kaip jau galėjo daryti Taryba, valstybių narių vyriausybės ar Komisija. Paprastai, norint padaryti tokius pakeitimus, reikia sušaukti konventą, kuris pateiktų rekomendacijas dėl pakeitimų tarpvyriausybinei konferencijai (tačiau Europos Vadovų Taryba, gavusi Parlamento pritarimą, gali nuspręsti konvento nešaukti (ES sutarties 48 straipsnio 3 dalies antra pastraipa)). Tokiu atveju gali būti sušaukta tarpvyriausybė konferencija siekiant bendru sutarimu nustatyti Sutarčių pakeitimus. Tačiau taip pat įmanoma atlikti Sutarčių peržiūrą nesusaukus tarpvyriausybines konferencijas, o laikantis supaprastintų peržiūros procedūrų, kai pasiūlymai susiję su Sąjungos vidaus politika ir veiksmais (ES sutarties 48 straipsnio 6 ir 7 dalys). Peržiūrėtos nuostatos tuomet būtų priimtos Europos Vadovų Tarybos sprendimu, tačiau šias nuostatas reikėtų ratifikuoti pagal nacionalines ratifikavimo taisykles.

B. Stipresnė demokratija ir geresnė pagrindinių teisių apsauga

Lisabonos sutartyje įtvirtinti trys pagrindiniai principai: demokratinė lygybė, atstovaujamoji demokratija ir dalyvaujamoji demokratija. Dalyvaujamoji demokratija įgauna naują – piliečių iniciatyvos – formą (4.1.5).

Pagrindinių teisių chartija nėra tiesiogiai įtraukta į Lisabonos sutartį, bet ji pagal ES sutarties 6 straipsnio 1 dalį, kuri suteikia Chartijai tokią pačią teisinę vertę, kokią turi Sutartys, įgauna teisiškai privalomą pobūdį (4.1.2).

2010 m. birželio 1 d. įsigaliojus Europos žmogaus teisių konvencijos (EŽTK) protokolui Nr. 14, pradėtas Europos Sąjungos prisijungimo prie šios konvencijos procesas. Pagal šį protokolą prie minėtos konvencijos leidžiama prisijungti ne tik valstybėms, bet ir tarptautinėms organizacijoms, t. y. Europos Sąjungai. Prisijungimo aktą turi ratifikuoti

visos EŽTK šalys ir pati ES. Europos Tarybos ir ES atstovų derybų rezultatas – 2013 m. balandžio mėn. baigtas rengti susitarimo projektas, kurį Europos Sąjungos Teisingumo Teismas savo [nuomonėje 2/2013](#) įvertino kaip nesuderinamą su ES sutarties 6 straipsniu. Kad ES prisijungtų prie konvencijos, reikės tolesnių derybų.

C. Nauja institucinė sandara

1. Europos Parlamentas

Pagal ES sutarties 14 straipsnio 2 dalį Parlamentą dabar sudaro „Sąjungos piliečių atstovai“, o ne „valstybių tautų atstovai“.

Parlamento teisėkūros galios išplėstos įvedus įprastą teisėkūros procedūrą, kuri pakeitė buvusią bendro sprendimo procedūrą. Ši procedūra dabar taikoma daugiau kaip 40 naujų politikos sričių, taigi, bendras jų skaičius išaugo iki 85. Sutikimo procedūra tapo pritarimo procedūra, o konsultavimosi procedūra liko nepakitusi. Naujoji biudžeto procedūra įtvirtina visišką Parlamento ir Tarybos lygiateisiškumą priimant metinį biudžetą. Daugiametei finansinei programai turi pritarti Parlamentas.

Parlamentas dabar renka Komisijos pirmininką narių balsų dauguma Europos Vadovų Tarybos teikimu. Ji turi parinkti kandidatą kvalifikuota balsų dauguma, atsižvelgdama į Europos Parlamento rinkimų rezultatus. Parlamentas ir toliau tvirtina Komisiją kaip kolegialų organą.

Nustatytas maksimalus EP narių skaičius – 751 ir piliečiams atstovaujama pagal proporcingo narių skaičiaus mažinimo principą. Didžiausias vienai valstybei narei atstovaujančių narių skaičius sumažintas iki 96, o mažiausias – padidintas iki 6. 2018 m. vasario 7 d. Parlamentas [balsavo už](#) tai, kad po Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES nuo 751 iki 705 būtų sumažintas vietų skaičius, o kai kurios vietos būtų padalytos toms valstybėms narėms, kurioms šiek tiek nepakankamai atstovaujama ([1.3.3](#)).

Jungtinė Karalystė iš ES išstojo 2020 m. vasario 1 d. Nuo tos dienos taikoma nauja tvarka dėl Parlamento, kuriame dabar yra 705 nariai, sudėties. Iš 73 vietų, kurios atsilaisvino Jungtinei Karalystei išstojus iš ES, 27 vietos perskirstytos siekiant geriau atspindėti proporcingo narių skaičiaus mažinimo principą: 27 vietos paskirstytos Prancūzijai (+5), Ispanijai (+5), Italijai (+3), Nyderlandams (+3), Airijai (+2), Švedijai (+1), Austrijai (+1), Danijai (+1), Suomijai (+1), Slovakijai (+1), Kroatijai (+1), Estijai (+1), Lenkijai (+1) ir Rumunijai (+1). Nė viena valstybė narė neprarado nė vienos vietos.

2. Europos Vadovų Taryba

Lisabonos sutartyje Europos Vadovų Taryba oficialiai pripažįstama ES institucija, kuri „deramai skatina Sąjungos vystymąsi“ ir nustato jos „bendrąsias politikos gaires ir prioritetus“. Europos Vadovų Taryba nevykdo teisėkūros funkcijų. Ilgalais pirmininkavimas keičia ankstesnę rotacijos kas šešis mėnesius sistemą. Pirmininkas renkamas kvalifikuota Europos Vadovų Tarybos balsų dauguma 30 mėnesių laikotarpiui ir gali būti perrenkamas. Ši sistema turėtų padėti gerinti Europos Vadovų Tarybos darbų tęstinumą ir nuoseklumą. Pirmininkas taip pat atstovauja Sąjungai užsienyje, tai neturi poveikio Europos Sąjungos vyriausiojo įgaliojimo bendrai užsienio ir saugumo politikai įgaliojimams (žr. toliau).

3. Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliojimo užsienio reikalams ir saugumo politikai

Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliojimo skiriamas kvalifikuota Europos Vadovų Tarybos balsų dauguma gavus Komisijos pirmininko

sutikimą. Jis yra atsakingas už bendrą ES užsienio ir saugumo politiką ir turi teisę teikti pasiūlymus. Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis, kuris pirmininkauja Užsienio reikalų tarybai, taip pat yra Komisijos pirmininko pavaduotojas. Jam padeda Europos išorės veikslių tarnyba, sudaryta iš Tarybos, Komisijos ir valstybių narių diplomatinių tarnybų darbuotojų.

4. Taryba

Lisabonos sutartyje išlaikytas dvigubos balsų daugumos principas (piliečiai ir valstybės narės). Tačiau ankstesnė tvarka dar galiojo iki 2014 m. lapkričio mėn., o nuo 2014 m. lapkričio 1 d. pradėtos taikyti naujos taisyklės.

Kvalifikuota balsų dauguma pasiekama, kai pasiūlymui pritaria 55 proc. Tarybos narių (iš esmės – 15 valstybių iš 27), atstovaujančių ne mažiau kaip 65 proc. gyventojų (ES sutarties 16 straipsnio 4 dalis). Kai Taryba sprendžia nesiremdama Komisijos ar Komisijos pirmininko pavaduotojo ir vyriausiojo įgaliotinio pasiūlymu, reikiama valstybių narių dauguma padidėja iki 72 proc. (SESV 238 straipsnio 2 dalis). Kad teisės akto priėmimas būtų užblokuotas, prieš pasiūlymą turi balsuoti bent keturios valstybės narės. Naujasis mechanizmas, kurio atsiradimą paskatino vadinamasis Janinos kompromisas, leidžia 55 proc. (iki 2017 m. balandžio 1 d. – 75 proc.) valstybių narių skaičiaus, reikalingo sudaryti blokuojančią mažumą, prašyti, kad pasiūlymas būtų persvarstytas per „tinkamą laikotarpį“ (Deklaracija Nr. 7).

Svarstydamą teisėkūros procedūra priimamų aktų projektus arba balsuodama dėl jų Taryba posėdžiauja viešai. Todėl kiekvienas Tarybos susitikimas yra padalijamas į dvi dalis, kuriose atitinkamai svarstomi teisėkūros procedūra priimami aktai ir klausimai, nesusiję su teisėkūra. Tarybai ir toliau pirmininkaujama šešių mėnesių rotacijos principu, tačiau taip pat numatytas 18 mėnesių trunkantis trijų valstybių narių bendras pirmininkavimas, kuris turėtų pagerinti darbų tęstinumą. Išimties tvarka Užsienio reikalų tarybai nuolat pirmininkauja Komisijos pirmininko pavaduotojas ir Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis.

5. Komisija

Kadangi Komisijos pirmininkas dabar yra pasirenkamas ir išrenkamas atsižvelgiant į Europos Parlamento rinkimų rezultatus, sustiprėjo šio posto politinis teisėtumas. Pirmininkas yra atsakingas už šio kolegialaus organo vidaus organizaciją (Komisijos narių skyrimą, atsakomybės sričių paskirstymą, reikalavimus atsistatydinti ypatingomis aplinkybėmis).

6. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas

Visos Sąjungos veiklos sritys, išskyrus bendrą užsienio ir saugumo politiką (BUSP), priklauso Teismo jurisdikcijai. Teismas tampa prieinamesnis piliečiams.

D. Veiksmingesnis ir demokratiškesnis politikos formavimas nustatant naujas politikos kryptis ir naują kompetenciją

Keletas vadinamųjų nuostatų dėl pereigos leidžia pereiti nuo vienbalsiškumo priimant sprendimus prie kvalifikuotos daugumos balsavimo, taip pat nuo konsultavimosi prie bendro sprendimo procedūros (ES sutarties 31 straipsnio 3 dalis, SESV 81, 153, 192, 312 ir 333 straipsniai, taip pat kai kurios pereigos pobūdžio procedūros, susijusios su teisiniu bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose) (1.2.4). 2017 m. pranešime apie Sąjungos padėtį Komisijos Pirmininkas J.-C. Juncker paskelbė apie iniciatyvas tam tikrose srityse atsisakyti vienbalsiškumo taisyklės ir taikyti nuostatas dėl pereigos. Vykdydama savo pažadus Komisija priėmė keturis komunikatus, kuriuose

pasiūlė sustiprinti naudojimosi kvalifikuota balsų dauguma, o ne vienbalsiškumo taisykle, nuostatas [BUSP](#) (2018 m.), [mokesčių politikos](#) (2019 m. sausio mėn.), [energetikos ir klimato politikos](#) (2019 m. balandžio mėn.) ir [socialinės politikos](#) (2019 m. balandžio mėn.) srityse. Šiais komunikatais siekiama tose srityse, kuriose ES jau turi išimtinę kompetenciją, sprendimų priėmimą padaryti spartesnį, lankstesnį ir veiksmingesnį.

Tose srityse, kuriose Sąjunga neturi išimtinės kompetencijos, ne mažiau kaip devynios valstybės narės gali tvirčiau bendradarbiauti. Leidimą pradėti taikyti tokią procedūrą privalo duoti Taryba, prieš tai gavusi Europos Parlamento pritarimą. BUSP klausimais privalomas vieningas balsavimas.

Lisabonos sutartimi, į ES sprendimų priėmimo procesą įtraukiant nacionalinius parlamentus, gerokai sustiprintas subsidiarumo principas ([1.2.2](#)) ([1.3.5](#)).

Aplinkos politikoje buvo nustatytos kelios naujos ir išplėtos esamos politikos sritys. Dabar į aplinkos politiką įtraukta kova su klimato kaita ir energetikos politika, kurioje daugiau dėmesio skiriama solidarumui ir tiekimo saugumui bei tinklų sujungimui. Be to, ES sprendimus dabar gali priimti ir dėl intelektualinės nuosavybės teisių, sporto, kosmoso, turizmo, civilinės saugos ir administracinio bendradarbiavimo.

Bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) srityje ([5.1.2](#)) Lisabonos sutartimi įtvirtinta savitarpio gynybos sąlyga, įpareigojanti visas valstybes nars padėti užpultai valstybei narei. Solidarumo sąlygoje numatyta, kad Sąjunga ir visos jos valstybės narės privalo visomis įmanomomis priemonėmis teikti paramą valstybei narei, kuri patyrė žmogaus sukeltą ar gaivalinę nelaimę arba teroro aktą. Nuolatinis struktūrizuotas bendradarbiavimas atviras visoms valstybėms narėms, kurios pačios nusprendžia dalyvauti Europos karinės įrangos programose ir siųsti kovinius dalinius, galinčius veikti nedelsiant. Tokiam bendradarbiavimui turi būti pritarta kvalifikuota Tarybos narių balsų dauguma po konsultacijų su Komisijos pirmininko pavaduotoju ir Sąjungos vyriausioju įgaliotiniu.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Apie Parlamento indėlį į Europos konventą ir jo dalyvavimą ankstesnėse tarpvyriausybiniuose konferencijose informuojama šioje faktų suvestinėje ([1.1.4](#)). 2007 m. tarpvyriausybiniame konferencija, kuri buvo surengta pirmininkaujant Portugalijai ir po kurios pasirašyta Lisabonos sutartis, buvo ta konferencija, į kurią Parlamentas pirmą kartą delegavo tris atstovus.

Praėjus beveik dešimtmečiui po Lisabonos sutarties pasirašymo Parlamentas pripažino, kad kai kurios jo nuostatos nebuvo visapusiškai panaudotos. Reaguodamas į tai, 2017 m. vasario 16 d. jis priėmė [rezoliuciją dėl Europos Sąjungos veikimo gerinimo remiantis Lisabonos sutarties teikiamomis galimybėmis](#), kurioje pateikiamos kelios rekomendacijos, kaip išnaudoti šį potencialą, kad būtų sustiprinti Sąjungos pajėgumai spręsti dabartines pasaulines problemas.

Tą pačią dieną Parlamentas priėmė ir [rezoliuciją dėl galimų dabartinės Europos Sąjungos institucinės sąrangos pakeitimų ir korekcijų](#), kurioje pateikiami konkretūs pasiūlymai dėl Sutarties reformų.

Pastaruoju metu ES yra ištikusios kelios krizės, visų pirma susijusios su Jungtinės Karalystės išstojimu iš ES, teisinės valstybės principo laikymusi, daugiamete finansine programa, COVID-19 pandemija ir Rusijos invazija į Ukrainą. Pastangos įveikti šias

krizes dar kartą atskleidė dabartinės valdymo sistemos trūkumus, o dėl neveiksmingo sprendimų priėmimo proceso sumažėjo visuomenės pritarimas Europos projektui. Reaguodamos į dabartinius iššūkius, 2021 m. kovo 10 d. ES institucijos inicijavo Konferenciją dėl Europos ateities, kurios tikslas – suteikti piliečiams galimybę pareikšti nuomonę apie tai, kaip pertvarkyti ES ir padidinti jos sprendimų priėmimo procedūrų veiksmingumą ir skaidrumą. 2022 m. gegužės 9 d. Konferencija baigė savo darbą: buvo parengti 49 pasiūlymai, kai kuriems jų įgyvendinti reikia keisti ES sutartis. Todėl 2022 m. birželio 9 d. Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#) dėl raginimo sušaukti konventą Sutartims peržiūrėti, o 2023 m. liepos 11 d. – [rezoliuciją](#) dėl ES Sutarčių nuostatų dėl pereinimo įgyvendinimo. Jo Konstitucinių reikalų komitetas taip pat pradėjo rengti pranešimą savo iniciatyva dėl [Europos Parlamento pasiūlymų dėl Sutarčių keitimo](#).

Eeva Pavy
10/2023

1.2. EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS SISTEMA IR SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCEDŪROS

1.2.1. EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS ŠALTINIAI IR TAIKYMO SRITIS

Europos Sąjunga yra juridinis asmuo, turintis atskirą teisės sistemą, kuri skiriasi nuo tarptautinės teisės sistemos. Be to, ES teisės aktai turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį valstybių narių teisės aktams ir tampa kiekvienos valstybės narės teisinės sistemos dalimi. Europos Sąjunga pati yra teisės šaltinis. Jos teisės sistema paprastai skirstoma į pirminę teisę, kurią sudaro Sutartys ir bendrieji teisės principai, Sutartimis pagrįstą antrinę teisę ir papildomą teisę.

SAJUNGOS TEISĖS ŠALTINIAI IR HIERARCHIJA

- Europos Sąjungos sutartis (**ES sutartis**), Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (**SESV**) ir jų **protokolai** (prie Sutarčių pridėti ir jas papildo, tačiau į jų redakciją neįtraukti 37 protokolai, 2 priedai ir 65 deklaracijos) [1.1.5](#);
- Europos Sąjungos **pagrindinių teisių chartija** [4.1.2](#);
- Europos atominės energijos bendrijos steigimo (Euratomo) sutartis iki šiol galioja kaip atskira sutartis;
- tarptautiniai susitarimai [5.2.1](#);
- Sąjungos teisės bendrieji principai;
- antrinės teisės aktai.

Europos Sąjunga yra teisinės valstybės principu grindžiama Sąjunga, sukūrusi išsamią teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, kuri sudaro sąlygas Europos Sąjungos Teisingumo Teismui (ESTT) vykdyti ES institucijų aktų teisėtumo kontrolę (SESV 263 straipsnis). Sutartys ir bendrieji principai yra teisės normų hierarchijos viršūnėje (pirminė teisė). 2009 m. gruodžio 1 d. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija taip pat pripažinta pirminės teisės aktu. Europos Sąjungos sudaromi tarptautiniai susitarimai yra žemesnio hierarchinio lygmens negu pirminė teisė. Antrinės teisės aktai yra dar žemesnio hierarchinio lygmens ir galioja tik tuo atveju, jeigu jie suderinami su aukštesnio lygmens teisės aktais ir susitarimais. **ES teisės viršenybės** doktrina yra vienas iš pagrindinių ES teisės sistemos ramsčių ir ja siekiama užtikrinti ES teisės vienovę ir nuoseklumą. ESTT oficialiai pabrėžia, kad ES teisė turi absoliučią viršenybę prieš valstybių narių nacionalinę teisę ir nacionaliniai teismai, priimdami savo sprendimus, turi į tai atsižvelgti. ESTT visada tvirtino, kad jis yra aukščiausiasis organas, turintis jurisdikciją nustatyti ES ir nacionalinės teisės santykį. Svarbiose bylose [van Gend en Loos / Nederlandse Administratie der Belastingen](#) ir [Costa / ENEL](#) ESTT išplėtojo pagrindines ES teisės tiesioginio veikimo ir viršenybės doktrinas. ESTT patvirtino šias doktrinas vėlesnėse bylose. Byloje [Internationale Handelsgesellschaft](#) jis nustatė, kad ES teisė turi viršenybę net ir prieš nacionalinėse konstitucijose įtvirtintas pagrindines teises.

TIKSLAI

Sukurti Sąjungos teisės sistemą, kuri padėtų siekti Sutartyse nustatytų tikslų.

ES TEISĖS ŠALTINIAI

- A. Europos Sąjungos pirminė teisė [1.1.1](#), [1.1.2](#), [1.1.3](#), [1.1.4](#), [1.1.5](#), [4.1.2](#)
- B. Europos Sąjungos antrinė teisė
 - 1. Bendrosios nuostatos

Sąjungos teisės aktai išvardyti SESV 288 straipsnyje. Tai **reglamentai, direktyvos, sprendimai, rekomendacijos ir nuomonės**. ES institucijos gali priimti šiuos teisės aktus tik tuo atveju, jei joms tokie įgaliojimai suteikti Sutartyse. Sąjungos kompetencijos ribos reglamentuojamos pagal ES sutarties 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą suteikimo principą. SESV apibrėžiamos Sąjungos kompetencijos sritys, jas suskirstant į tris kategorijas: išimtinė kompetencija (3 straipsnis), pasidalijamoji kompetencija (4 straipsnis) ir papildomoji kompetencija (6 straipsnis), kuria naudodamasi ES priima priemones, kuriomis padeda įgyvendinti valstybių narių politikos priemones arba jas papildo. Sričių, priklausančių kiekvienai Sąjungos kompetencijos kategorijai, sąrašai nustatyti SESV 3, 4 ir 6 straipsniuose. Jei institucijos neturi reikiamų įgaliojimų kuriam nors iš Sutartyse nurodytų tikslų pasiekti, jos gali taikyti SESV 352 straipsnio nuostatas ir priimti **reikiamas nuostatas**.

Institucijos priima tik SESV 288 straipsnyje išvardytus teisės aktus. Vienintelė išimtis yra bendra užsienio, saugumo ir gynybos politika, kuri ir toliau bus vykdoma taikant tarpvyriausybinių metodą. Šioje srityje bendrosios strategijos, bendri veiksmai ir bendrosios pozicijos pakeisti bendromis gairėmis ir sprendimais, nustatančiais veiksmus, kurių Sąjunga turi imtis, bei pozicijas, kurias ji turi priimti, taip pat minėtų sprendimų įgyvendinimo priemonėmis (ES sutarties 25 straipsnis).

Be to, esama įvairių kitų priemonių: rekomendacijos, komunikatai ir su institucijų struktūra bei veikla susiję aktai (įskaitant tarpinstitucinius susitarimus), kurių paskirtis, struktūra ir teisinis poveikis numatyti įvairiose Sutarčių nuostatose arba pagal Sutartis priimtose taisyklėse.

2. Sąjungos antrinės teisės aktų hierarchija

SESV 289, 290 ir 291 straipsniuose nustatyta antrinės teisės aktų hierarchija aiškiai atskiriant teisėkūros procedūra priimtus, deleguotuosius ir įgyvendinimo aktus. **Teisėkūros procedūra priimtais aktais** vadinami teisės aktai, priimti pagal įprastą ar specialią teisėkūros procedūrą. **Deleguotaisiais aktais** vadinami ne teisėkūros procedūra priimti bendro pobūdžio aktai, kuriais papildomos ar iš dalies keičiamos neesminės teisėkūros procedūra priimto akto nuostatos. Įgaliojimus priimti tokius aktus Komisijai gali suteikti teisės aktų leidėjas (Parlamentas ir Taryba). Teisėkūros procedūra priimtame akte nustatomi įgaliojimų suteikimo tikslai, turinys, taikymo sritis, trukmė ir prireikus skubos tvarka. Be to, teisės aktų leidėjas nustato įgaliojimų suteikimui taikomas sąlygas: tai gali būti teisė atšaukti įgaliojimų suteikimą arba teisė pareikšti prieštaravimus.

Įgyvendinimo aktus paprastai priima Komisija, kuri turi kompetenciją tai daryti tais atvejais, kai reikalingos vienodos teisiškai privalomų aktų įgyvendinimo sąlygos. Tik konkrečiais tinkamai pagrįstais atvejais ir bendros užsienio ir saugumo politikos srityse įgyvendinimo aktus priima Taryba. Jei pagrindinis teisės aktas priimamas pagal įprastą teisėkūros procedūrą, Europos Parlamentas arba Taryba gali bet kuriuo metu pranešti Komisijai, kad, jų nuomone, įgyvendinimo akto projektas viršija pagal pagrindinį

teisės aktą suteiktus įgyvendinimo įgaliojimus. Tokiu atveju Komisija turi persvarstyti atitinkamo akto projektą.

3. Įvairūs ES antrinės teisės aktai

a. Reglamentai

Reglamentas taikomas visuotinai, tiesiogiai ir privalomas visas. Subjektai, kuriems jis taikomas (privatūs asmenys, valstybės narės, Sąjungos institucijos), privalo jo visiškai laikytis. Nuo jame nustatytos datos arba, jeigu ji nenustatyta, dvidešimtąją dieną nuo jo paskelbimo Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje įsigaliojęs reglamentas visose valstybėse narėse taikomas tiesiogiai ir jo nuostatų nereikia perkelti į nacionalinę teisę.

Reglamentais užtikrinamas vienodas Sąjungos teisės taikymas visose valstybėse narėse. Reglamentai yra viršesni už nacionalinius įstatymus, nesuderinamus su esminėmis reglamentų nuostatomis.

b. Direktyvos

Direktyvose nustatomi privalomi rezultatai, kuriuos turi pasiekti viena arba visos valstybės, kurioms jos skirtos, tačiau nacionalinėms institucijoms paliekama galimybė pasirinkti įgyvendinimo formą ir būdus. Nacionalinės teisės aktų leidėjai turi priimti direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę aktą (arba nacionalinę įgyvendinimo priemonę), kuriuo direktyvoje iškelti tikslai perkeliama į nacionalinę teisę. Tik priėmus perkėlimo į nacionalinę teisę aktą piliečiams suteikiamos teisės ir nustatomos pareigos. Perkeldamos direktyvas į nacionalinę teisę valstybės narės turi šiek tiek laisvės atsižvelgti į konkrečias nacionalines aplinkybes. Direktyva į nacionalinę teisę turi būti perkelta per joje nustatytą laiką. Perkeldamos direktyvas į nacionalinę teisę valstybės narės užtikrina ES teisės veiksmingumą pagal ES sutarties 4 straipsnio 3 dalyje nustatytą lojalaus bendradarbiavimo principą.

Iš esmės direktyvos netaikomos tiesiogiai. Vis dėlto ESTT yra nusprendęs, kad išimtiniais atvejais tam tikros direktyvų nuostatos valstybei narei gali turėti tiesioginį poveikį, net jeigu pastaroji dar nepriėmė perkėlimo akto, kai: a) direktyva į nacionalinę teisę neperkelta arba perkelta neteisingai; b) direktyvos nuostatos yra imperatyvaus pobūdžio, pakankamai aiškios ir tikslios ir c) direktyvos nuostatomis asmenims suteikiamos kokios nors teisės.

Jei šios sąlygos tenkinamos, asmenys direktyvos nuostatomis gali remtis ginčuose su valstybės institucijomis. Net kai tam tikra direktyvos nuostata asmeniui nesuteikiama jokių teisių ir tenkinamos tik pirmoji ir antroji sąlygos, valstybės narės valdžios institucijos privalo atsižvelgti į neperkeltą direktyvą. Šis Teismo sprendimas iš esmės grindžiamas efektyvumo, Sutarties pažeidimų prevencijos ir teisinės apsaugos principais. Kita vertus, asmuo negali prieš kitą asmenį remtis tiesioginiu į nacionalinę teisę neperkeltos direktyvos poveikiu (horizontalusis poveikis; [byla Faccini Dori, C-91/92, 25 punktas](#)).

Pagal Teisingumo Teismo praktiką (byla [Francovich, sujungtos bylos C-6/90 ir C-9/90](#)) kiekvienas pilietis turi teisę reikalauti kompensacijos už patirtą žalą iš Sąjungos teisę pažeidusios valstybės narės. Skundą dėl neperkeltos ar netinkamai perkeltos direktyvos galima paduoti, kai: a) direktyvos tikslas – suteikti asmenims tam tikras teises, b) teisių turinį galima nustatyti remiantis direktyvos nuostatomis ir c) yra priežastinis ryšys tarp pareigos perkelti direktyvą į nacionalinę teisę nevykdymo ir nukentėjusių asmenų patirtos žalos. Tokiu atveju, norint įpareigoti valstybę narę prisiimti atsakomybę, neprivaloma įrodyti jos kaltės.

c. Sprendimai, rekomendacijos ir nuomonės

Sprendimas yra privalomas visas. Jeigu nurodyti adresatai (valstybės narės, fiziniai ar juridiniai asmenys), sprendimas privalomas tik tiems, kam jis skirtas; sprendimais reglamentuojami konkretūs klausimai, susiję su tomis valstybėmis narėmis ar asmenimis. Asmuo gali naudotis valstybei narei skirtu sprendimu suteiktomis teisėmis tik tuo atveju, jeigu atitinkama valstybė narė priėmė sprendimo perkėlimo į nacionalinę teisę aktą. Sprendimai gali būti taikomi tiesiogiai tokiu pačiu pagrindu kaip ir direktyvos.

Rekomendacijomis ir nuomonėmis adresatams nenustatomos jokios teisės ar pareigos, tačiau jose gali būti pateikiamos Sąjungos teisės aiškinimo ir turinio gairės.

Kadangi prieš valstybes nares pagal SESV 263 straipsnį pareiškiami ieškiniai turi būti susiję su aktais, kuriuos priėmė ES institucijos, įstaigos, organai ar agentūros, ESTT jurisdikcijai nepriklauso nagrinėti valstybių narių atstovų sprendimus, pvz., dėl ES agentūrų būstinių nustatymo. Aktams, kuriuos priėmė valstybių narių atstovai, veikiantys ne kaip Tarybos nariai, o kaip savo vyriausybių atstovai, taigi kartu naudodamiesi valstybių narių įgaliojimais, nėra taikoma ES teismų vykdoma teisėtumo kontrolė (2022 m. liepos 14 d. Teismo sprendimas byloje dėl Europos vaistų agentūros (EMA) perkėlimo)^[1]. Teismas nurodė, kad SESV 341 straipsnis netaikomas nustatant Sąjungos įstaigos, organo ar agentūros būstinės vietą; šis straipsnis taikomas tik institucijoms. Kompetencija nustatyti Sąjungos agentūrų būstinių vietą priklauso Sąjungos teisės aktų leidėjui, kuris šiuo tikslu turi veikti laikydamasis šiai sričiai reikšmingose Sutarčių nuostatose numatytų procedūrų. Minėtas sprendimas buvo neprivaloma politinio bendradarbiavimo priemonė, negalinti apriboti Sąjungos teisės aktų leidėjo diskrecijos. Šiuo požiūriu tas sprendimas negali apriboti Sąjungos teisės aktų leidėjo ar Europos Parlamento diskrecijos.

4. Teisės aktų kompetencijos sričių, procedūrų, įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo reglamentavimo nuostatos

a. Teisėkūros įgaliojimai, iniciatyvos teisė ir teisėkūros procedūros: [1.3.2](#), [1.3.6](#), [1.3.8](#) ir [1.2.3](#)

Priimant Sąjungos teisės aktus Parlamentas, Taryba ir Komisija dalyvauja skirtingu lygmeniu priklausomai nuo konkretaus teisinio pagrindo. Parlamentas gali prašyti, kad Komisija jam ir Tarybai pateiktų pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto.

b. Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas

Pagal pirminę teisę ES įgaliojimai užtikrinti teisės aktų vykdymą yra riboti, nes ES teisės aktų vykdymą paprastai užtikrina valstybės narės. Be to, SESV 291 straipsnio 1 dalyje taip pat nurodoma, kad valstybės narės turi imtis visų nacionalinės teisės priemonių, būtinų siekiant įgyvendinti teisiškai privalomus Sąjungos aktus. Kai teisiškai privalomi Sąjungos teisės aktai turi būti įgyvendinti vienodomis sąlygomis, įgyvendinimo įgaliojimus vykdo Komisija (SESV 291 straipsnio 2 dalis).

c. Teisės akto rūšies pasirinkimas

Daugeliu atveju teisės akto, kurį reikia priimti, rūšis nustatyta Sutartyse. Vis dėlto daugeliu kitų atvejų konkreči teisės akto rūšis nenustatoma. Tada, kaip nustatyta SESV

[1] Žr. [sprendimus sujungtose bylose C-59/18 Italija / Taryba ir C-182/18 Comune di Milano / Taryba, sujungtose bylose C-106/19 Italija / Taryba ir Parlamentas ir C-232/19 Comune di Milano / Parlamentas ir Taryba](#) ir [byloje C-743/19 Parlamentas / Taryba](#).

296 straipsnio 1 dalyje, priimamo akto rūšį kiekvienu konkrečiu atveju turi pasirinkti „institucijos, laikydamosi taikomų procedūrų ir proporcingumo principo“.

C. Bendrieji Sąjungos teisės principai ir pagrindinės teisės

Sutartyse labai mažai nuorodų į bendruosius Sąjungos teisės principus. Šiuos principus (teisinio tikrumo, institucijų pusiausvyros, teisėtų lūkesčių ir kt.) savo praktikoje iš esmės išplėtojo ESTT, jo praktikoje pagrindinės teisės taip pat pripažintos bendraisiais Sąjungos teisės principais. Šie principai dabar įtvirtinti ES sutarties 6 straipsnio 3 dalyje, kurioje nurodomos pagrindinės teisės, garantuojamos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, kylančios iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų ir nustatytos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje ([4.1.2](#)).

D. Pagal SESV 216 ir 217 straipsnius ES sudaromi tarptautiniai susitarimai

Sąjunga pagal savo kompetenciją gali sudaryti tarptautinius susitarimus su trečiosiomis šalimis arba tarptautinėmis organizacijomis (SESV 216 straipsnio 1 dalis). Šie susitarimai privalomi Sąjungai ir valstybėms narėms ir jie yra sudedamoji Sąjungos teisės dalis (SESV 216 straipsnio 2 dalis). SESV 217 straipsnyje nustatyta, kad ES taip pat gali sudaryti susitarimus steigti asociaciją, numatančią abipuses teises ir pareigas, bendrą veiklą ir specialią tvarką. Pagal šį straipsnį [buvo sudarytas](#) Europos Sąjungos bei Europos atominės energijos bendrijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės [prekybos ir bendradarbiavimo susitarimas](#). 2021 m. balandžio 28 d. Parlamentas pagal SESV 218 straipsnio 6 dalies a punktą [pritarė jo sudarymui](#).

Pagal [ESTT praktiką](#) tarptautinė teisė turi viršenybę prieš (antrinę) Sąjungos teisę: „Taip pat primintina, kad pagal SESV 216 straipsnio 2 dalį, jeigu Sąjunga sudaro tarptautinius susitarimus, tokie susitarimai privalomi Sąjungos institucijoms ir todėl turi viršenybę Sąjungos aktų atžvilgiu.“

E. Nepriklausomų asmenų ekspertinės žinios ir geresnė teisėkūra

2004 m. Parlamentas įsteigė penkis [teminius skyrius](#), kurie komitetų ir kitų Parlamento organų prašymu teikia nepriklausomų asmenų teikiamas [aukšto lygio ekspertines žinias, analizę ir politines konsultacijas](#). Šie [nepriklausomų asmenų atliekami tyrimai](#), jungiantys EP narius, akademinę bendruomenę ir piliečius, turėtų būti vykdomi kartu su kiekviena teisėkūros iniciatyva – nuo jos planavimo etapo iki įgyvendinimo vertinimo etapo. Tai turėtų prisidėti prie aukštos teisės aktų kokybės ir kokybiško jų aiškinimo, kaip būtina parengiamojo darbo dalis^[2].

[Optimalūs ES teisės aktai](#) gali sugeneruoti [daugiau kaip 2 200 mlrd. EUR potencialios naudos](#) per metus. Teminių skyrių [Europos Parlamentui atlikti tyrimai](#) rodo, kad galima kasmet sugeneruoti 386 mlrd. EUR naudą laisvo prekių judėjimo srityje, 189 mlrd. EUR naudą muitų sąjungos srityje, 289 mlrd. EUR naudą laisvo paslaugų judėjimo srityje ir 177 mlrd. EUR naudą bendrosios skaitmeninės rinkos srityje.

[Tarpinstitucinis susitarimas dėl geresnės teisėkūros](#) apima metinį ir daugiamečių programavimą ir visus politikos ciklo aspektus. Jame taip pat išdėstyti įvairūs institucijų įsipareigojimai parengti aukštos kokybės ES teisės aktus, kurie būtų veiksmingi, efektyvūs, paprasti ir aiškūs ir kuriais būtų išvengta pernelyg didelio reguliavimo ir

[2] Maciejewski M., „[Role of the European Parliament in promoting the use of independent expertise in the legislative process](#)“ („Europos Parlamento vaidmuo skatinant naudotis nepriklausomų asmenų ekspertinėmis žiniomis teisėkūros procese“), Ekonomikos, mokslo ir gyvenimo kokybės politikos teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2018 m. gruodžio mėn.

nereikalingos naštos asmenims, valdžios institucijoms ir įmonėms, ypač mažosioms ir vidutinėms įmonėms.

Tačiau neseniai Europos Parlamento užsakymu atliktas tyrimas rodo, kad nepriklausomų subjektų atliekamų tyrimų įtraukimas turi būti: 1) pagerintas ES strategijų rengimo ir planavimo etapu^[3], be kita ko, sumažinant vėlavimą pradėti teisėkūros reformas, 2) vienodai taikomas visoms teisėkūros iniciatyvoms (pvz., dėl išimčių taikymo skubių dokumentų atveju prastėja ES teisės aktų kokybė svarbiose srityse) ir 3) vienodai taikomas vertinant ES teisės aktų poveikį, nes šiuo metu dėl nepakankamo duomenų rinkimo trūksta esminių kiekybinio poveikio vertinimų^[4].

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

ES sutarties 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „Europos Parlamentas bendrai su Taryba vykdo teisėkūros (pagal įprastą teisėkūros procedūrą) ir biudžetines (pagal SESV 314 straipsnyje nustatytą specialią teisėkūros procedūrą) funkcijas“. Parlamentas siekia, kad būtų supaprastintas teisėkūros procesas, patobulintas teisinių tekstų rengimas ir taikomos veiksmingesnės sankcijos Sąjungos teisės aktų nesilaikančioms valstybėms narėms. Komisijos metinėje darbo ir teisėkūros programoje išdėstomi pagrindiniai Komisijos politiniai prioritetai ir nustatomi konkretūs veiksmai (ir teisėkūros, ir ne teisėkūros), kuriais šie prioritetai bus įgyvendinami. Parlamento vaidmuo priimant naujus teisės aktus tikrai svarbus, nes jis nagrinėja Komisijos metinę darbo programą ir teikia nuomonę, kuriuos teisės aktus reikėtų priimti.

Įgijusi teisinį subjektiškumą, Sąjunga gali sudaryti tarptautinius susitarimus (SESV 2016 ir 217 straipsniai). Visiems bendros prekybos politikos srities ir visų sričių, kurių politikai taikoma įprasta teisėkūros procedūra, susitarimams būtina gauti Europos Parlamento pritarimą (SESV 218 straipsnio 6 dalies a punktas). Pavyzdžiui, 2021 m. balandžio 28 d. [Parlamentas pritarė ES ir Jungtinės Karalystės prekybos ir bendradarbiavimo susitarimo](#) sudarymui. Kitais atvejais Parlamentas jau parodė, kad jis, iškilus rimtų abejonių, nedvejodamas naudojasi savo teise neduoti pritarimo. Pavyzdžiui, 2012 m. jis atsisakė pritariti [Kovos su klastojimu prekybos susitarimo](#) sudarymui.

2022 m. liepos mėn. Parlamentas priėmė [pranešimą savo iniciatyva](#), reaguodamas į [Komisijos komunikatą „Geresnis reglamentavimas: bendromis jėgomis renkime geresnius teisės aktus“](#).

Europos Parlamento teminių skyrių užsakymu atliktas tyrimas rodo, kad siekiant geresnio reglamentavimo ES būtina reforma^[5]. Iš atliktų tyrimų taip pat matyti, kad būtų naudinga ES teisės aktų rengimo ir jų struktūros reforma, siekiant sudaryti geresnes sąlygas ES piliečiams skaitmeniniu būdu naudotis teisės aktais^[6].

[3] Jones, S. et al., „*Better regulation in the EU: Improving quality and reducing delays*“ („Geresnis reglamentavimas ES: kokybės gerinimas ir vėlavimo mažinimas“), Piliečių teisių ir institucinių reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2022 m. birželio mėn.

[4] Sartor G. et al., „*The way for better regulation in the EU – better focus, synergies, data and technology*“ („Geresnio reglamentavimo ES užtikrinimas: geresnis tikslinis orientavimas, sinergija, duomenys ir technologijos“), Piliečių teisių ir institucinių reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2022 m. rugpjūčio mėn.

[5] Jones, S. et al., „*Better regulation in the EU*“ („Geresnis reglamentavimas ES“), Piliečių teisių ir institucinių reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2023 m. spalio mėn.

[6] Xanthaki H., „*The “one in, one out” principle. A real better lawmaking tool?*“ („Principas „kiek plus, tiek minus“ – tikra geresnės teisėkūros priemonė?“), Piliečių teisių ir institucinių reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2023 m. spalio mėn.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminio skyrius.

Udo Bux / Mariusz Maciejewski
11/2023

1.2.2. SUBSIDIARUMO PRINCIPAS

Srityse, kurios nepriklauso Sąjungos išimtinai kompetencijai, Europos Sąjungos sutartyje nustatytu subsidiarumo principu apibrėžiamos sąlygos, kuriomis pirmenybę imtis veiksmų turi ne valstybės narės, o Sąjunga.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 5 straipsnio 3 dalis ir Protokolas (Nr. 2) dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo.

TIKSLAI

Subsidiarumo ir proporcingumo principais vadovaujamosi įgyvendinant Europos Sąjungos įgaliojimus. Srityse, kurios nepriklauso ES išimtinai kompetencijai, taikant subsidiarumo principą siekiama ne tik išsaugoti valstybių narių teisę priimti sprendimus ir imtis veiksmų, bet ir įteisinti Sąjungos veiksmus, kai valstybės narės veiksmo tikslų negali deramai pasiekti, o Sąjungos lygiu „dėl numatomo veiksmo masto arba poveikio“ juos pasiekti būtų geriau. Šis principas į Europos Sąjungos sutartis buvo įtrauktas siekiant taip pat užtikrinti, kad įgaliojimai būtų vykdomi kuo artimesniu piliečiams lygmeniu, vadovaujantis [ES sutarties 10 straipsnio 3 dalyje](#) įtvirtintu artumo principu.

LAIMĖJIMAI

A. Kilmė ir istorinė raida

Subsidiarumo principas oficialiai buvo įtvirtintas 1992 m. pasirašyta ES sutartimi: pagal ES sutartį nuoroda į šį principą buvo įtraukta į [Europos bendrijos steigimo sutartį \(EB sutartį\)](#). Vis dėlto subsidiarumo kriterijus, nors taip jis dar nebuvo vadinamas, aplinkosaugos srityje pradėtas taikyti jau 1986 m., pasirašius [Suvestinį Europos aktą](#). Europos Bendrijų Pirmosios instancijos teismas [1995 m. vasario 21 d. sprendime \(T-29/92\)](#) nurodė, kad, kol neįsigaliojo Europos Sąjungos sutartis, subsidiarumo principas nėra bendrasis teisės principas, pagal kurį turėtų būti vertinamas Bendrijos aktų teisėtumas.

1997 m. pasirašyta [Amsterdamo sutartimi](#), nekeičiant subsidiarumo principo formuluotės, pateiktos pernumeruotos EB sutarties 5 straipsnio antroje pastraipoje, EB sutartis buvo papildyta [Protokolu dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo](#) (toliau – 1997 m. protokolas). Priėmus protokolą dėl subsidiarumo, bendrasis subsidiarumo principo taikymo modelis, dėl kurio prieš tai buvo susitarta Edinburgo Europos Vadovų Tarybos 1992 m. susitikime, tapo teisiškai privalomas ir teismo kontroliuojamas.

2007 m. pasirašyta Lisabonos sutartimi, kuria iš dalies keičiamos ES sutartis ir EB sutartis, subsidiarumo principas įrašytas į ES sutarties 5 straipsnio 3 dalį, o atitinkama EB sutarties nuostata panaikinta visiškai perimant jos formuluotę. Joje taip pat papildomai pateikta aiški nuoroda į subsidiarumo principo regioninį ir vietos aspektą. Be to, Lisabonos sutartimi 1997 m. protokolas buvo pakeistas nauju Protokolu Nr. 2, kurio naujosios nuostatos visų pirma susijusios su nacionalinių parlamentų vaidmeniu kontroliuojant, kaip laikomasi subsidiarumo principo (žr. [1.3.5](#)).

B. Apibrėžtis

Subsidiarumo principo esmė ir svarbiausias tikslas – užtikrinti tam tikrą žemesnio lygio valdžios institucijų nepriklausomumą nuo aukštesnės valdžios institucijų arba vietos valdžios institucijų nepriklausomumą nuo centrinės valdžios. Tai reiškia, kad kelių lygių valdžios institucijos dalijasi įgaliojimais. Tokiu pat principu grindžiama federalinių valstybių institucijų sistema.

Europos Sąjungoje subsidiarumo principas yra taikomas kaip Sąjungos neišimtinių įgaliojimų vykdymo reguliavimo kriterijus. Pagal šį principą Sąjunga neturi teisės imtis veiksmų tam tikroje srityje, jei pačios valstybės narės gali ją veiksmingai reglamentuoti centriniu, regioniniu arba vietos lygiu. Kita vertus, pagal šį principą Sąjungai suteikiama teisė vykdyti savo įgaliojimus tik jei valstybės narės negali tinkamai pasiekti numatyto veiksmo tikslų ir jei veiksmais Sąjungos lygmeniu gali būti sukurta pridėtinė vertė.

Pagal ES sutarties 5 straipsnio 3 dalį Sąjungos institucijų veiksmai atitinka subsidiarumo principą, jei yra įvykdytos trys sąlygos: a) sritis neturi priklausyti išimtinai Sąjungos kompetencijai (neišimtinės kompetencijos sritis); b) valstybės narės negali deramai pasiekti numatyto veiksmo tikslų (būtinybė); c) atsižvelgiant į veiksmo mastą arba poveikį, Sąjunga šį veiksmap įvykdytų sėkmingiau (pridėtinė vertė).

C. Taikymo sritis

1. Sąjungos kompetencijos ribos

Subsidiarumo principas taikomas tik tose srityse, kurios priklauso neišimtinai pasidalijamajai Sąjungos ir valstybių narių kompetencijai. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, tiksliau nustatytos Sąjungai suteiktos kompetencijos ribos. [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) (pasirašytos 2007 m. ir įsigaliojusios 2009 m.) Pirmosios dalies I antraštinėje dalyje Sąjungos kompetencija suskirstyta į tris kategorijas (išimtinė kompetencija, pasidalijamoji kompetencija ir papildomoji kompetencija) ir pateikiamas šioms trims kompetencijų kategorijoms priskiriamų sričių sąrašas.

2. Subsidiarumo principo adresatai

Subsidiarumo principas taikomas visoms Sąjungos institucijoms ir yra itin svarbus praktiniu aspektu vykdant teisėkūros procedūras. Lisabonos sutartimi sustiprintas nacionalinių parlamentų ir Teisingumo Teismo vaidmuo kontroliuojant, kaip laikomasi subsidiarumo principo. Į Lisabonos sutartį buvo ne tik įtraukta aiški nuoroda į subsidiarumo principo subnacionalinį aspektą, bet ir sustiprintas Europos regionų komiteto vaidmuo ir nacionaliniams parlamentams sudaryta galimybė savo nuožiūra įtraukti regioninius parlamentus, suteikiant jiems teisėkūros įgaliojimus pagal išankstinio perspėjimo mechanizmą.

D. Nacionalinių parlamentų vykdoma kontrolė

Pagal ES sutarties 5 straipsnio 3 dalies antrą pastraipą ir 12 straipsnio b punktą nacionaliniai parlamentai, taikydami Protokole Nr. 2 nustatytą procedūrą, užtikrina, kad būtų laikomasi subsidiarumo principo. Pagal pirmiau minėtą išankstinio perspėjimo mechanizmą visi nacionaliniai parlamentai ar bet kurie nacionalinio parlamento rūmai per aštuonias savaites nuo teisėkūros procedūra priimamo akto projekto pateikimo datos gali pateikti Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos pirmininkams pagrįstą nuomonę, kodėl, jų manymu, tam tikras projektas neatitinka subsidiarumo principo. Kai pagrįstai nuomonei pritariama ne mažiau kaip trečdaliu nacionaliniams parlamentams

priskirtų balsų (dvejų rūmų parlamentai turi po vieną balsą kiekvieniems rūmams, o vienu rūmų parlamentai turi po du balsus), projektas turi būti persvarstomas (geltonosios kortelės procedūra). Teisėkūros procedūra priimamo akto projektą pateikusi institucija gali nuspręsti jo nekeisti, iš dalies pakeisti arba jį atsiimti, nurodydama atitinkamo savo sprendimo motyvus. Sprendžiant dėl teisės aktų projektų, susijusių policijos ir teisminiu bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, šis reikalavimas mažesnis – pakanka ketvirtadalio nacionalinių parlamentų balsų. Kai vykdant įprastą teisėkūros procedūrą pasiūlymo dėl teisėkūros procedūra priimamo akto atitiktimi subsidiarumo principui suabejojama nacionaliniams parlamentams priskirtų balsų paprasta dauguma, o Komisija nusprendžia nekeisti savo pasiūlymo, klausimas perduodamas teisės aktų leidėjui (Parlamentui ir Tarybai) ir sprendimas priimamas per pirmąjį svarstymą. Jei teisės aktų leidėjas mano, kad pasiūlymas dėl teisėkūros procedūra priimamo akto yra nesuderinamas su subsidiarumo principu, toks pasiūlymas gali būti atmestas 55 proc. Tarybos narių balsų dauguma arba Europos Parlamento balsų dauguma (oranžinės kortelės procedūra).

Iki šiol geltonosios kortelės procedūra taikyta tris kartus, o oranžinės kortelės procedūra – niekada. 2012 m. gegužės mėn. pirmą kartą buvo panaudota geltonoji kortelė dėl [Komisijos pasiūlymo dėl reglamento dėl naudojimosi teise imtis kolektyvinių veiksmų atsižvelgiant į įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisves \(vadinamasis Monti II pasiūlymas\)](#)^[1]. Iš viso 12 iš 40 nacionalinių parlamentų arba šių parlamentų rūmų nusprendė, kad pasiūlymo turinys neatitinka subsidiarumo principo. Galiausiai Komisija atsiėmė savo pasiūlymą, nors ji laikėsi pozicijos, kad subsidiarumo principas pažeistas nebuvo. 2013 m. spalio mėn. 14 nacionalinių parlamentų rūmų 11-oje valstybių narių dar kartą panaudojo geltonąją kortelę dėl [pasiūlymo dėl reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo](#)^[2]. Išnagrinėjusi nacionalinių parlamentų pateiktas pagrįstas nuomones, Komisija nusprendė [nekeisti pasiūlymo](#)^[3], teigdama, kad jis atitinka subsidiarumo principą. Trečią kartą geltonąją kortelę 14 nacionalinių parlamentų rūmų 11-oje valstybių narių 2016 m. gegužės mėn. panaudojo prieš [pasiūlymą dėl Darbuotojų komandiravimo direktyvos peržiūros](#)^[4]. Šiuo atveju Komisija, laikydamosi nuomonės, kad ji nepažeidžia subsidiarumo principo, nes darbuotojų komandiravimo klausimas pagal apibrėžtį yra tarpvalstybinio pobūdžio, išsamiai [pagrindė](#)^[5] sprendimą nekeisti savo pasiūlymo.

Europos Sąjungos parlamentų Sąjungos reikalų komitetų konferencija (COSAC) yra naudinga platforma nacionaliniams parlamentams dalytis informacija, susijusia su subsidiarumo kontrole. Be to, vietos ir regionų valdžios institucijų ir ES institucijų keitimasi informacija palengvina Europos regionų komiteto prižiūrimas Subsidiarumo stebėsenos tinklas. Šio tinklo nariai yra įstatymų leidžiamąją galią turintys regionų parlamentai ir vyriausybės, įstatymų leidžiamosios galios neturinčios vietos ir regionų valdžios institucijos ir vietos valdžios institucijų asociacijos Europos Sąjungoje. Jo

[1] Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl naudojimosi teise imtis kolektyvinių veiksmų atsižvelgiant į įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisves (COM(2012)0130).

[2] Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo ([COM\(2013\)0534](#)).

[3] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir nacionaliniams parlamentams dėl pasiūlymo dėl Tarybos reglamento dėl Europos prokuratūros įsteigimo peržiūrėjimo subsidiarumo principo atžvilgiu pagal Protokolą Nr. 2 (COM(2013)0851).

[4] Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama 1996 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 96/71/EB dėl darbuotojų komandiravimo paslaugų teikimo sistemoje ([COM\(2016\)0128](#)).

[5] Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai ir nacionaliniams parlamentams dėl Direktyvos, kuria iš dalies keičiama Direktyva dėl darbuotojų komandiravimo, pasiūlymo atsižvelgiant į subsidiarumo principą ir vadovaujantis Protokolu Nr. 2 (COM(2016)0505).

veikloje taip pat gali dalyvauti Europos regionų komiteto nacionalinės delegacijos ir nacionalinių parlamentų rūmai.

E. Konferencija dėl Europos ateities

2017 m. kovo mėn. Komisija sudarė specialią [Subsidiarumo, proporcingumo ir veikimo mažiau, bet efektyviau darbo grupę](#), kuri yra geresnio reglamentavimo darbotvarkės ir visų pirma Komisijos pirmininko J.-C. Junckerio [baltojoje knygoje](#) inicijuotų diskusijų dėl Europos ateities dalis. Darbo grupės tikslai: 1) rengti rekomendacijas kaip geriau taikyti subsidiarumo ir proporcingumo principus; 2) nustatyti politikos sritis, kuriose būtų galima perduoti arba galutinai gražinti veiklos įgaliojimus ES valstybėms; ir 3) rasti būdų, kaip geriau įtraukti regionų ir vietos valdžios institucijas į ES politikos formavimo ir įgyvendinimo procesą.

Remdamasi šios darbo grupės pateiktomis rekomendacijomis, 2018 m. spalio mėn. Komisija paskelbė savo [subsidiarumo srities dokumentų rinkinį](#), kuriuo siekiama stiprinti subsidiarumo ir proporcingumo principų vaidmenį formuojant ES politiką. Viena iš pagrindinių darbo grupės rekomendacijų, į kurią buvo atsižvelgta, – į Komisijos geresnio reglamentavimo gaires įtraukti subsidiarumo ir proporcingumo vertinimo lentelę ir ją naudoti teikiant Komisijos išvadas poveikio bei kituose vertinimuose ir aiškinamuosiuose memorandumuose.

Subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymas taip pat buvo viena iš pagrindinių Konferencijos dėl Europos ateities temų, kaip nurodyta Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos pirmininkų pasirašytoje [Bendroje deklaracijoje dėl Konferencijos dėl Europos ateities](#).

F. Teismų vykdoma kontrolė

Subsidiarumo principo laikymasis gali būti tikrinamas atgaline data (priėmus teisės aktą), kreipiantis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą, kaip nurodyta ir protokole. Vis dėlto Sąjungos institucijoms suteikiama didelė veiksmų laisvė taikant šį principą. Bylų [C-84/94](#) ir [C-233/94](#) sprendimuose Teisingumo Teismas nurodė, kad subsidiarumo principo laikymasis yra viena iš sąlygų, kurias privaloma pagrįsti pagal SESV 296 straipsnį. Šis reikalavimas įvykdomas, jeigu iš konstatuojamųjų dalių visumos galima spręsti apie principo laikymąsi ir į jį buvo atsižvelgta nagrinėjant teisės aktą. Viename iš naujesnių sprendimų ([byloje C-547/14, Philip Morris](#), 218 dalis) Teismas dar kartą patvirtino, kad jis turi patikrinti, „ar remdamasis konkrečiomis aplinkybėmis pagrįsta informacija Sąjungos teisės aktų leidėjas galėjo nuspręsti, kad numatomo veiksmo tikslas gali būti geriau pasiektas Sąjungos lygmeniu“. Dėl procedūrinių garantijų ir, visų pirma, pareigos pateikti motyvus dėl subsidiarumo, Teismas priminė, kad pareigos motyvuoti laikymasis „turi būti vertinamas atsižvelgiant ne tik į ginčijamo akto tekstą, bet ir į jo kontekstą ir konkretaus atvejo aplinkybes“ (225 dalis).

Valstybės narės gali pareikšti ieškinius Teisme dėl teisėkūros procedūra priimtų aktų paskelbimo negaliojančiais dėl subsidiarumo principo pažeidimo savo nacionalinio parlamento arba jo rūmų vardu, laikydamosi savo teisinės sistemos. Jeigu SESV numatyta, kad turi būti konsultuojamasi su Europos regionų komitetu dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, šis komitetas taip pat gali pateikti tokius ieškinius.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Tvirtinant Europos Sąjungos sutarties projektą 1984 m. vasario 14 d. Parlamento iniciatyva buvo pasiūlyta nuostata, kuri tapo subsidiarumo koncepcijos pagrindu ir

pagal kurią tais atvejais, kai pagal Sutartį numatyta Sąjungos kompetencija konkuruoja su valstybių narių kompetencija, valstybės narės gali veikti tose srityse, kuriose Sąjunga nėra priėmusi norminių aktų. Be to, pasiūlyme pabrėžiama, kad Sąjunga veiksmų turėtų imtis tik tada, jei bendrai veikiant jie būtų įvykdyti veiksmingiau nei valstybėms narės veikiant atskirai.

Parlamentas šiuos pasiūlymus pakartojo daugelyje rezoliucijų (pvz., 1989 m. lapkričio 23 d. ir gruodžio 14 d., 1990 m. liepos 12 d. ir lapkričio 21 d., 1995 m. gegužės 18 d. rezoliucijose), kuriose patvirtino savo pritarimą subsidiarumo principo taikymui.

A. Tarpinstituciniai susitarimai

Parlamentas priėmė keletą priemonių, kad pagal Sutartis galėtų atlikti savo vaidmenį, susijusį su subsidiarumo principo taikymu. Parlamento darbo tvarkos taisyklių 43 straipsnyje nustatyta, kad „Parlamentas, svarstydamas pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto, atkreipia ypatingą dėmesį į tai, ar pasiūlyme laikomasi subsidiarumo ir proporcingumo principų“. Teisės reikalų komitetas yra Parlamento komitetas, kurio horizontalioji užduotis – stebėti, kaip laikomasi subsidiarumo principo. Todėl jis reguliariai rengia pranešimus dėl Komisijos metinių subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo ataskaitų.

Taryba, Parlamentas ir Komisija 1993 m. spalio 25 d. pasirašė tarpinstitucinį susitarimą^[6], kuriame aiškiai išreiškė trijų institucijų norą ryžtingai siekti pažangos šioje srityje. Taip šios institucijos įsipareigojo laikytis subsidiarumo principo. Naudojantis subsidiarumo principo taikymo procedūromis susitarime nustatyta praktinė Sąjungos institucijoms pagal Sutartis suteiktų įgaliojimų vykdymo tvarka, kad jos galėtų įgyvendinti šiomis Sutartimis joms nustatytus tikslus. Komisija įsipareigojo atsižvelgti į subsidiarumo principą ir įrodyti, kad jo buvo laikomasi; tai taip pat galioja Parlamentui ir Tarybai jiems suteiktų įgaliojimų srityse.

Pagal [2016 m. balandžio 13 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinį susitarimą dėl geresnės teisėkūros](#) (jis pakeitė 2003 m. gruodžio mėn. Tarpinstitucinį susitarimą ir 2005 m. lapkričio mėn. Tarpinstitucinį bendrą požiūrį į poveikio vertinimą) Komisija aiškinamajame memorandume privalo pagrįsti siūlomas priemones subsidiarumo principo atžvilgiu ir atsižvelgti į šį principą atlikdama poveikio vertinimą. Be to, pagal [2010 m. lapkričio 20 d. pagrindų susitarimą](#)^[7] Parlamentas ir Komisija įsipareigoja bendradarbiauti su nacionaliniais parlamentais, kad jiems būtų sudarytos geresnės sąlygos vykdyti su subsidiarumo principu susijusius kontrolės įgaliojimus.

B. Europos Parlamento rezoliucijos

Jau [1997 m. gegužės 13 d. rezoliucijoje](#)^[8] Europos Parlamentas išreiškė nuomonę, kad subsidiarumo principas yra privaloma teisės norma, ir priminė, kad jo įgyvendinimas neturėtų sudaryti kliūčių vykdyti Sąjungai suteiktus išimtinis įgaliojimus ir neturėtų tapti Bendrijos *acquis* kvestionavimo priežastimi. Savo [2003 m. balandžio 8 d. rezoliucijoje](#)^[9]

[6]1993 m. spalio 25 d. Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinis susitarimas dėl subsidiarumo principo įgyvendinimo procedūrų (OL C 329, 1993 12 6, p. 135).

[7]Pagrindų susitarimas dėl Europos Parlamento ir Europos Komisijos santykių (OL L 304, 2010 11 20, p. 47).

[8]Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos ataskaitos Europos Vadovų Tarybai „Geresnė teisėkūra 1997 m.“ (OL C 98, 1999 4 9, p. 500).

[9]Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos ataskaitos Europos Vadovų Tarybai „Geresnė teisėkūra 2000 m.“ (pagal EB sutarties protokolo dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo 9 straipsnį) ir dėl Komisijos ataskaitos Europos Vadovų Tarybai „Geresnė teisėkūra 2001 m.“ (pagal EB sutarties protokolo dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo 9 straipsnį) (OL C 64E, 2004 3 12, p. 135).

Parlamentas pridūrė, kad nesutarimus geriausia būtų spręsti politiniu lygmeniu visiškai atsižvelgiant į Konvento dėl Europos ateities pasiūlymus dėl nacionalinių parlamentų taikomo išankstinio perspėjimo mechanizmo subsidiarumo srityje sukūrimo. Šis mechanizmas faktiškai buvo įtrauktas į Lisabonos sutartį (žr. ankstesnę tekstą ir [1.3.5](#)).

[2012 m. rugsėjo 13 d. rezoliucijoje](#)^[10] Parlamentas palankiai įvertino aktyvesnį nacionalinių parlamentų dalyvavimą tikrinant, ar pasiūlymai dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų atitinka subsidiarumo ir proporcingumo principus, ir pasiūlė apsvarstyti priemones, kuriomis būtų siekiama pašalinti galimas nacionalinių parlamentų dalyvavimo subsidiarumo kontrolės mechanizme kliūtis.

Savo [2018 m. balandžio 18 d. rezoliucijoje](#)^[11] Parlamentas pažymėjo, kad smarkiai padaugėjo nacionalinių parlamentų pateiktų pagrįstų nuomonių, o tai rodo, kad jie ėmė aktyviau dalyvauti Sąjungos sprendimų priėmimo procese. Joje taip pat teigiamai vertinamas nacionalinių parlamentų noras būti aktyvesniais naudojantis vadinamosios žaliosios kortelės procedūra. Šiuo atžvilgiu jis rekomendavo visapusiškai pasinaudoti esamomis priemonėmis, kuriomis nacionaliniams parlamentams suteikiama galimybė dalyvauti teisėkūros procese, nesukuriant naujų institucinių ir administracinių struktūrų.

[2019 m. vasario 13 d. rezoliucijoje dėl diskusijų dėl Europos ateities padėties](#)^[12] Parlamentas pabrėžė esminį vietos valdžios institucijų, ypač įstatymų leidžiamąją galią turinčių regionų parlamentų, vaidmenį. Jis taip pat atkreipė dėmesį į Subsidiarumo, proporcingumo ir veikimo mažiau, bet efektyviau darbo grupės rekomendacijas, tačiau pažymėjo, kad Parlamentas jau atkreipė dėmesį į daugelį jų, visų pirma dėl nacionalinių parlamentų vaidmens ir būtinybės reformuoti išankstinio perspėjimo sistemą.

Savo [2021 m. birželio 24 d. rezoliucijoje](#)^[13] Parlamentas pabrėžė, kad vietos ir regionų valdžios institucijos įgyvendina ir taiko apie 70 proc. ES teisės aktų, ir paragino Komisiją jas labiau įtraukti, kad jos dalyvautų konsultacijų procese, taip pat integruoti vadinamąjį tinklo modelį, taip siekiant įvertinti, kaip sprendimų priėmimo procese laikomasi subsidiarumo ir proporcingumo principų. Parlamentas taip pat pabrėžė, kad dėl dabartinės subsidiarumo kontrolės mechanizmo procedūros struktūros nacionaliniai parlamentai, esant trumpiems terminams, skiria per daug laiko techniniam ir teisiniam vertinimui, – tai trukdo siekti tikslo vykdyti gilesnes politines diskusijas Europos politikos klausimais;

Eeva Pavy
03/2024

[10]2012 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamento rezoliucija „18-oji ataskaita dėl geresnės teisėkūros. Subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymas (2010 m.)“ (OL C 353 E, 2013 12 3, p. 117).

[11]2018 m. balandžio 18 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl metinių 2015 ir 2016 m. subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo ataskaitų ([2017/2010\(INI\)](#)) (OL C 390, 2019 11 18, p. 94).

[12]2019 m. vasario 13 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl diskusijų dėl Europos ateities padėties ([2018/2094\(INI\)](#)).

[13]2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento rezoliucija „Europos Sąjungos reglamentavimo kokybė, subsidiarumas ir proporcingumas. Ataskaita dėl geresnės teisėkūros 2017, 2018 ir 2019 m.“ ([2020/2262\(INI\)](#)).

1.2.3. VIRŠVALSTYBINĖS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCEDŪROS

Europos Sąjungos valstybės narės susitarė, kad stodamos į ES perduos ES institucijoms kai kurias savo galias tam tikrose politikos srityse. ES institucijos priima viršvalstybinius privalomus sprendimus dėl savo teisėkūros ir vykdomosios valdžios procedūrų, biudžeto procedūrų, paskyrimo procedūrų ir konstitucinio pobūdžio procedūrų.

ISTORIJA ([1.1.1](#), [1.1.2](#), [1.1.3](#), [1.1.4](#) IR [1.1.5](#))

Romos sutartimi Komisijai buvo suteiktos pasiūlymų teikimo ir derybų galios, visų pirma teisėkūros ir išorės ekonominių santykių srityse, o Tarybai (paskyrimų atveju – valstybių narių vyriausybėms) buvo suteiktos sprendimų priėmimo galios. Parlamentui buvo suteiktos patariamąsios galios. Parlamento vaidmuo palaipsniui didėjo biudžeto srityje (atlikus 1970 ir 1975 m. reformas), teisėkūros srityje dėl Suvestinio Europos akto ir visų vėlesnių Sutarčių, pradedant Maastrichto sutartimi, pagal kurią buvo pradėta taikyti bendro sprendimo su Taryba procedūra, pagal ją taip pat padidėjo su paskyrimu susijusios Parlamento galios. Suvestinis Europos aktas Parlamentui taip pat suteikė teisę suteikti leidimą ratifikuoti stojimo sutartis ir asociacijos susitarimus; Maastrichto sutartyje šios Parlamento galios dar labiau išplėstos, įtraukiant kitas tam tikras tarptautines sutartis. Įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, padaryta didelė pažanga demokratizuojant Bendriją – supaprastinta ir naujoms sritims taikoma bendro sprendimo procedūra ir sustiprintas Parlamento vaidmuo skiriant Komisijos narius. Laikantis šios strategijos, Nicos sutartimi Parlamento galios buvo gerokai padidintos. Pirma, bendro sprendimo procedūra (taikant ją Parlamentas turi tokias pačias galias kaip Taryba) buvo taikoma beveik visose naujose srityse, kuriose Taryba turėjo teisę spręsti kvalifikuota balsų dauguma. Antra, Parlamentas įgijo valstybių narių teisėms lygias teises kreiptis į Teisingumo Teismą. Lisabonos sutartis yra tolesnis kokybinis žingsnis siekiant visiškos lygybės su Taryba ES teisėkūros ir finansų srityje.

TEISĖKŪROS PROCEDŪROS^[1]

A. Įprasta teisėkūros procedūra (SESV 289 ir 294 straipsniai)

1. Taikymo sritis

Lisabonos sutartyje nustatyta dar 40 teisinių pagrindų, ypač teisingumo, laisvės ir saugumo, taip pat žemės ūkio srityse, pagal kuriuos Parlamentas dabar sprendžia dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų lygiomis teisėmis su Taryba. Taigi įprasta teisėkūros procedūra, anksčiau vadinta bendro sprendimo procedūra, bus taikoma pagal 85 teisinius pagrindus. Įprasta teisėkūros procedūra apima balsavimą kvalifikuota balsų dauguma Taryboje (SESV 294 straipsnis). Vis dėlto ji netaikoma kelioms svarbioms sritims, kurioms reikalingas vieningas balsavimas Taryboje, pvz., fiskalinei politikai, susijusiai su tiesioginiais mokesčiais, arba tarpvalstybiniais šeimos teisės aspektams.

[1] LISABONOS SUTARTIMI BUVO PANAIKINTA 1986 M. SUVESTINIŲ EUROPOS AKTU NUSTATYTA BENDRADARBIAVIMO PROCEDŪRA.

2. Procedūra

Įprastą teisėkūros procedūrą sudaro ta pati veiksmų eilė, kaip ir buvusią bendro sprendimo procedūrą. Vis dėlto Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) formuluotės gerokai pakeistos, visų pirma siekiant pabrėžti lygiavertį Tarybos ir Parlamento vaidmenį šioje procedūroje.

a. Komisijos pasiūlymas

b. Pirmasis svarstymas Parlamente

Parlamentas savo poziciją tvirtina paprasta balsų dauguma.

c. Pirmasis svarstymas Taryboje

Taryba savo poziciją tvirtina kvalifikuota balsų dauguma.

Pasiūlymai socialinės apsaugos ir policijos bei teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose klausimais bent vienos valstybės narės prašymu gali būti pateikti Europos Vadovų Tarybai (SESV 48 ir 82 straipsniai) ir tokiu atveju įprasta teisėkūros procedūra sustabdoma iki tada, kai Europos Vadovų Taryba klausimo nagrinėjimą vėl paskiria Tarybai (ne vėliau kaip per keturis mėnesius). 82 straipsnyje numatytais atvejais ne mažiau kaip devynios valstybės narės gali nuspręsti tęsti nagrinėjimą pagal tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą (ES sutarties 20 straipsnis ir SESV 326-334 straipsniais).

Jeigu Taryba pritaria Parlamento pozicijai, teisės aktas laikomas priimtu ta redakcija, kuri atitinka Parlamento poziciją.

d. Antrasis svarstymas Parlamente

Gavęs Tarybos poziciją, Parlamentas turi tris mėnesius laiko sprendimui priimti. Jis gali:

- patvirtinti pasiūlymą su pakeitimais, padarytais Tarybos, arba nepriimti jokie sprendimo; abiem atvejais atitinkamas aktas laikomas priimtu su pakeitimais, padarytais Tarybos;
- absoliučia savo narių balsų dauguma atmesti Tarybos poziciją; aktas laikomas nepriimtu ir procedūra baigiama;
- absoliučia savo narių balsų dauguma priimti Tarybos pozicijos pakeitimus, kurie po to pateikiami Komisijai ir Tarybai, kad šios pareikštų savo nuomonę.

e. Antrasis svarstymas Taryboje

- Jei ne vėliau kaip trys mėnesiai nuo Parlamento pakeitimų gavimo dienos Taryba, spręsdama kvalifikuota balsų dauguma dėl Parlamento pakeitimų ir vienbalsiai nuspręsdama dėl pakeitimų, dėl kurių Komisija pateikė neigiamą nuomonę, patvirtina visus Parlamento pakeitimus, atitinkamas teisės aktas laikomas priimtu;
- kitu atveju per šešias savaites sušaukiamas Taikinimo komiteto posėdis.

f. Taikinimas

- Taikinimo komitetą sudaro tiek pat Tarybos ir Parlamento atstovų, jiems padeda Komisija. Jis apsvarsto Parlamento ir Tarybos pozicijas ir turi šešias savaites laiko susitarimui dėl bendro teksto, kuriam pritaria kvalifikuota Tarybos atstovų dauguma ir Parlamento atstovų dauguma, pasiekti;
- jeigu iki nustatyto termino Taikinimo komitetas nesusitaria dėl bendro teksto, procedūra baigiama ir teisės aktas laikomas nepriimtu;

— jeigu komitetas bendram tekstui pritaria, jis teikiamas tvirtinti Tarybai ir Parlamentui.

g. Procedūros užbaigimas (trečiasis svarstymas)

— Taryba ir Parlamentas turi šešias savaites laiko bendro teksto patvirtinimui. Taryba sprendžia kvalifikuota balsų dauguma, o Parlamentas – balsavusių Parlamento narių balsų dauguma;

— teisės aktas laikomas priimtu, jeigu Taryba ir Parlamentas patvirtina bendrą tekstą;

— jeigu iki nustatyto termino viena iš šių institucijų bendro teksto nepatvirtina, procedūra baigiama ir teisės aktas laikomas nepriimtu.

Per pastaruosius kelerius metus susitarimų per pirmąjį svarstymą, pagrįstų neoficialiomis Tarybos ir Parlamento derybomis, skaičius gerokai padidėjo.

Kai kurios nuostatos dėl pereigos Europos Vadovų Tarybai leidžia išplėsti įprastos procedūros taikymą ir ją taikyti tose srityse, kuriose ji netaikoma (pavyzdžiui, socialinės politikos srityje pagal 153 straipsnio 2 dalį).

B. Konsultavimosi procedūra

Prieš priimdama sprendimą, Taryba privalo atsižvelgti į Parlamento ir, jei reikia, į Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto ir Regionų komiteto nuomones. Ji privalo tai padaryti, nes atitinkamai nepasikonsultavus teisės aktas taptų neteisėtas ir jį galėtų panaikinti Teisingumo Teismas (žr. sprendimą byloje Nr. 138 ir 139/79). Jeigu Taryba ketina iš esmės pakeisti pasiūlymą, ji vėl turi konsultuotis su Parlamentu (sprendimas byloje Nr. 65/90).

C. Pritarimo procedūra

1. Taikymo sritis

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, pritarimo procedūra visų pirma taikoma horizontaliajai biudžetinio lankstumo išlygai, nurodytai 352 straipsnyje (anksčiau – EB sutarties 308 straipsnyje). Kiti taikymo pavyzdžiai – kova su diskriminacija (SESV 19 straipsnio 1 dalis) ir narystė Sąjungoje (ES sutarties 49 ir 50 straipsniai). Be to, Parlamento pritarimas reikalingas: asociacijos susitarimams (SESV 217 straipsnis), Sąjungos prisijungimui prie Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (ES sutarties 6 straipsnio 2 dalis), taip pat susitarimams, kuriais nustatoma konkreti institucinė struktūra, susitarimams, turintiems didelį poveikį biudžetui, ir sričių, kurioms taikoma įprasta teisėkūros procedūra, susitarimams (SESV 218 straipsnio 6 dalis).

2. Procedūra

Parlamentas apsveria Tarybos pateiktą teisės akto projektą; absoliučia balsavusių narių balsų dauguma jis nusprendžia, ar projektui pritarti (jo keisti Parlamentas negali). Sutartis nesuteikia Parlamentui jokių oficialių teisių ankstesniuose procedūros etapuose apsvaistyti Komisijos pasiūlymą, tačiau pagal tarpinstitucinius susitarimus paprastai Parlamentas dalyvauja neoficialiai (žr. Parlamento darbo tvarkos taisykles).

BIUDŽETO PROCEDŪRA (ŽR. [1.2.5](#))

PASKYRIMO PROCEDŪROS

- A.** Parlamentas renka Europos Komisijos pirmininką (ES sutarties 14 straipsnio 1 dalis, be to, žr. [1.3.8](#)).
- B.** Europos Vadovų Taryba, sprendama kvalifikuota balsų dauguma, skiria Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai (ES sutarties 18 straipsnio 1 dalis).
- C.** Taryba, sprendama kvalifikuota balsų dauguma, skiria:
- sąraše išvardytus kitus asmenis, kuriuos ji bendru sutarimu su išrinktuoju Komisijos Pirmininku siūlo skirti Komisijos nariais (ES sutarties 17 straipsnio 7 dalis);
- D.** Taryba patvirtina sąrašus:
- Audito Rūmų narių (SESV 286 straipsnis), pasikonsultavusi su Parlamentu ir vadovaudamasi valstybių narių pateiktais pasiūlymais;
 - Regionų komiteto ir Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto narių ir pakaitinių narių, sudarytus pagal kiekvienos valstybės narės pateiktus pasiūlymus (SESV 301, 302 ir 305 straipsniai).
- E.** Parlamentas renka Europos ombudsmeną (SESV 228 straipsnis).

TARPTAUTINIŲ SUSITARIMŲ SUDARYMAS

Įgijusi teisinį subjektiškumą, Sąjunga gali sudaryti tarptautinius susitarimus (SESV 218 straipsnis). Remiantis Lisabonos sutartimi, Europos Parlamento pritarimas reikalingas bet kokiems susitarimams bendros prekybos politikos srityje ir visose srityse, kurių politikai ES taikoma įprasta teisėkūros procedūra. Taryba sprendimus priima kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus asociacijos susitarimus ir stojimo sutartis, susitarimus, keliančius grėsmę Sąjungos kultūrų ir kalbų įvairovei, taip pat tų sričių, kurių ES vidaus aktams priimti reikia vienbalsiškumo, susitarimus.

- Procedūra: Komisija arba Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai pateikia rekomendacijas Tarybai, o Taryba apibrėžia derybų įgaliojimą ir paskiria Sąjungos derybininką (Komisijos atstovą arba Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai) deryboms vykdyti. Europos Parlamentas nedelsiant ir visapusiškai informuojamas visais šios procedūros etapais (218 straipsnio 10 dalis).
- Sprendimas: Taryba sprendžia kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus minėtas sritis.
- Parlamento vaidmuo: pritarimo procedūra taikoma daugeliui susitarimų (žr. pirmiau), konsultuojamasi tik dėl užsienio ir saugumo politikos susitarimų.

KONSTITUCINIO POBŪDŽIO PROCEDŪROS

- A.** Nuosavų išteklių sistema (SESV 311 straipsnis)
- Pasiūlymas: Komisijos.
 - Parlamento vaidmuo: konsultavimasis.

- Sprendimas: Taryba sprendžia vieningai; sprendimas įsigalioja, kai jį pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas patvirtina valstybės narės.
- B.** Parlamento rinkimų, remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise, nuostatos (SESV 223 straipsnis)
- Pasiūlymas: Parlamento.
 - Sprendimas: Taryba sprendžia vieningai, gavusi Parlamento pritarimą ir rekomendavusi valstybėms narėms pagal savo konstitucines nuostatas priimti pasiūlymą.
- C.** Europos Parlamento narių statuto (SESV 223 straipsnio 2 dalis) ir Europos ombudsmeno statuto (SESV 228 straipsnio 4 dalis) priėmimas
- Pasiūlymas: Parlamento.
 - Komisijos vaidmuo: nuomonė.
 - Tarybos vaidmuo: pritarimas kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus taisykles arba sąlygas, susijusias su esamų ar buvusių Parlamento narių mokesčių tvarka, – tuo atveju taikomas vienbalsiškumo principas.
 - Sprendimas: Parlamento.
- D.** Protokolo dėl Teisingumo Teismo statuto pakeitimas (SESV 281 straipsnis)
- Pasiūlymas: Teisingumo Teismo (pasikonsultavus su Komisija) arba Komisijos (pasikonsultavus su Teisingumo Teismu).
 - Sprendimas: Tarybos ir Parlamento (įprasta teisėkūros procedūra).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

2000 m. tarpvyriausybiniėje konferencijoje Parlamentas pateikė keletą pasiūlymų išplėsti sritis, kurioms būtų taikoma įprasta teisėkūros (anksčiau – bendro sprendimo) procedūra. Parlamentas taip pat ne kartą pareiškė nuomonę, kad, vienbalsį sprendimų priėmimą pakeitus kvalifikuotos balsų daugumos principu, bendro sprendimo procedūra turėtų būti taikoma automatiškai. Nicos sutartyje ši Parlamento pozicija buvo įtvirtinta, tačiau kvalifikuotos balsų daugumos principas ir bendro sprendimo procedūra nebuvo visiškai susietos. Dėl šios priežasties vienas svarbiausių Konvento dėl Europos ateities uždavinių buvo procedūrų supaprastinimas. Buvo pasiūlyta panaikinti bendradarbiavimo ir konsultavimosi procedūras, supaprastinti bendro sprendimo procedūrą ir ją taikyti visose teisėkūros srityse, o pritarimo procedūrą taikyti tik ratifikuojant tarptautinius susitarimus. Daugelis šių patobulinimų įgyvendinti Lisabonos sutartimi (1.1.5).

Lisabonos sutartyje nebuvo atsisakyta didelio paskyrimų srityje taikomų įvairių procedūrų skaičiaus, nors pasiekta tam tikro jų supaprastinimo. Vienbalsio sprendimų priėmimo principas vis dar taikomas tam tikrais atvejais, dėl to gali kilti politinių ginčų ir sumažinama Parlamento įtaka. Įsigaliojus Nicos sutarčiai, padaryta pastebima pažanga ir skiriant Komisijos Pirmininką pereita nuo vienbalsio sprendimo prie kvalifikuotosios balsų daugumos principo. Be to, Lisabonos sutartyje nustatyta, kad Parlamentas renka Komisijos Pirmininką. Po atitinkamų konsultacijų su Parlamentu, skiriant išrinktajį Komisijos Pirmininką, turi būti atsižvelgta į Europos Parlamento rinkimų rezultatus. Tai pabrėžia politinį Europos Komisijos teisėtumą ir atskaitomybę. Šios nuostatos pirmą kartą įgyvendintos po 2014 m. įvykusių Europos Parlamento

rinkimų. Europos Vadovų Taryba susitarė Europos Komisijos pirmininku paskirti Jean-Claude'ą Junckerį, nes Europos liaudies partija (PPE) po rinkimų sudarė didžiausią Europos Parlamento frakciją.

Martina Schonard
11/2023

1.2.4. TARPVYRIAUSYBINĖS SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCEDŪROS

Bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) bei kelių kitų sričių, pvz., tvirtesnio bendradarbiavimo, tam tikrų pareigų skyrimo ar Sutarčių peržiūros, sprendimų priėmimo procedūra skiriasi nuo sprendimų priėmimo procedūros, kurios dažniausiai laikomasi įprastos teisėkūros procedūros atvejais. Pagrindinė ypatybė šiose srityse – tvirtesnis tarpvyriausybinių bendradarbiavimas. Dėl su valstybės skolos krize susijusių problemų tokius sprendimų priėmimo mechanizmus teko taikyti dažniau, visų pirma valdant Europos ekonomiką.

TEISINIS PAGRINDAS

[Europos Sąjungos sutarties](#) (ES sutartis) 20, 21–46, 48 ir 49 straipsniai; [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 2 straipsnio 4 dalis, 31 straipsnis, 64 straipsnio 3 dalis, 81 straipsnis, 89 straipsnis, 103 straipsnio 1 dalis, 113 straipsnis, 115 straipsnis, 118 straipsnis, 127 straipsnis, 153 straipsnis, 191 straipsnio 3 dalis, 192 straipsnis, 194 straipsnio 2 dalis, 215, 218, 220, 221, 312, 329 ir 333 straipsniai.

APRAŠYMAS

A. Sutarčių keitimo procedūra (ES sutarties 48 straipsnis)

- Pasiūlymas: teikia bet kuri valstybė narė, Europos Parlamentas arba Komisija.
- Komisijos vaidmuo: konsultavimas ir dalyvavimas tarpvyriausybiniame konferencijoje.
- Parlamento vaidmuo: konsultavimas prieš sušaukiant tarpvyriausybines konferencijas (konferencijose Parlamentas dalyvauja *ad hoc* pagrindu, tačiau jo įtaka vis didėja – kurį laiką Parlamentui atstovavo Parlamento pirmininkas arba du Parlamento nariai, o paskutinėje tarpvyriausybiniame konferencijoje dalyvavo trys atstovai).
- Europos Centrinio Banko valdančiosios tarybos vaidmuo: konsultavimas dėl institucinių pokyčių pinigų srityje.
- Sprendimas: bendras vyriausybių sutarimas dėl Sutarčių pakeitimų, kuriuos vėliau valstybės narės ratifikuoja pagal savo atitinkamas konstitucines nuostatas. Kad būtų galima tai atlikti, reikia Europos Vadovų Tarybos sprendimo – paprasta balsų dauguma turi būti priimtas Europos Vadovų Tarybos sprendimas dėl to, ar sušaukti konventa.

B. Nuostatų dėl pereigos taikymo procedūra

- Europos Vadovų Taryba: inicijuoja bendrosios nuostatos dėl pereigos (ES sutarties 48 straipsnis) ir specialiosios nuostatos dėl pereigos, susijusios su daugiamete finansine programa (SESV 312 straipsnis), taikymą ir vieningai dėl jo sprendžia. Bet kurios valstybės narės parlamentas turi teisę vetuoti bendrąją nuostatą dėl pereigos.

- Taryba: priklausomai nuo atitinkamos Sutarčių nuostatos (ES sutarties 31 straipsnis, SESV 81, 153, 192 ir 333 straipsniai) vieningai arba kvalifikuota balsų dauguma gali spręsti dėl kitų nuostatų dėl pereinimo.
- C. Stojimo į Europos Sąjungą tvarka (SESV 49 straipsnis)**
- Paraiškos: jas gali pateikti bet kuri Europos valstybė, kuri laikosi Sąjungos principų (ES sutarties 2 straipsnis); pateikiami pranešimai nacionaliniams parlamentams ir Europos Parlamentui; Europos Vadovų Taryba susitaria dėl tinkamumo sąlygų.
 - Komisijos vaidmuo: konsultavimas, ji aktyviai dalyvauja rengiant ir vedant derybas.
 - Parlamento vaidmuo: pritarimas absoliučia visų jo narių balsų dauguma.
 - Sprendimas: jį vieningai priima Taryba; ES valstybių narių ir paraišką pateikusios valstybės susitarimas, kuriuo nustatomos priėmimo sąlygos ir reikalingi pakeitimai, pateikiamas ratifikuoti visoms susitariančiosioms valstybėms narėms pagal jų atitinkamas konstitucines nuostatas.
- D. Išstojimo iš Europos Sąjungos tvarka (SESV 50 straipsnis)**
- Prašymas: suinteresuota valstybė narė, atsižvelgdama į savo šalies konstitucines nuostatas, informuoja Europos Vadovų Tarybą apie savo ketinimą.
 - Susitarimo sudarymas: Taryba, gavusi Parlamento pritarimą, sprendama kvalifikuota balsų dauguma sudaro susitarimą dėl išstojimo (SESV 238 straipsnio 3 dalies b punktas). Daugumą sudaro 72 proc. Tarybos narių, atstovaujančių dalyvaujančioms valstybėms narėms (t. y. neįskaitant ketinančios išstoti valstybės), kurių gyventojai sudaro ne mažiau kaip 65 proc. šių valstybių narių gyventojų.
- E. Sankcijų procedūra valstybei narei šiurkščiai ir nuolat pažeidžiant Sąjungos principus (ES sutarties 7 straipsnis)**
- 1. Pagrindinė procedūra**
- Pasiūlymas dėl sprendimo, kuriuo nustatomas šiurkštus ir nuolatinis pažeidimas: jį gali inicijuoti trečdalis valstybių narių arba Komisija.
 - Parlamento pritarimas: patvirtinama dviejų trečdalių, kurie sudaro Parlamento narių daugumą, atiduotų balsų dauguma (Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių 83 straipsnio 3 dalis).
 - Sprendimas dėl pažeidimo: vieningai priimamas Europos Vadovų Tarybos, nedalyvaujant atitinkamai valstybei narei, prieš tai Tarybai paprašius jos pateikti savo pastabas šiuo klausimu.
 - Sprendimas sustabdyti tam tikras atitinkamos valstybės narės teises: priimamas Tarybos kvalifikuota balsų dauguma (nedalyvaujant atitinkamai valstybei narei).
- 2. Nicos sutartimi ši procedūra buvo papildyta atsargumo priemonėmis.**
- Pagrįstas pasiūlymas dėl sprendimo, kuriuo nustatoma aiški rizika, kad kuri nors valstybė narė gali šiurkščiai pažeisti Sąjungos principus: teikiamas Komisijos, Parlamento arba trečdalių valstybių narių iniciatyva.
 - Parlamento pritarimas: patvirtinama dviejų trečdalių atiduotų ir Parlamento narių daugumai atstovaujančių balsų dauguma.

- Sprendimas: sprendimą priima Taryba keturių penktadalių narių balsų dauguma, prieš tai išklausiusi atitinkamą valstybę narę. Prieš priimdama sprendimą, Taryba gali pateikti valstybei narei skirtas rekomendacijas.

F. Tvirtesnio bendradarbiavimo procedūra

1. Bendrosios taisyklės (ES sutarties 20 straipsnis ir SESV 329 straipsnio 1 dalis)

- Pasiūlymas: išimtinė Komisijos teisė; valstybės narės, ketinančios tvirčiau bendradarbiauti, šiuo klausimu gali pateikti prašymą Komisijai.
- Parlamento vaidmuo: vykdo pritarimo procedūrą.
- Sprendimas: sprendimą priima Taryba kvalifikuota balsų dauguma.

2. Bendradarbiavimas BUSP srityje (SESV 329 straipsnio 2 dalis)

- Suinteresuota valstybė narė pateikia prašymą Tarybai.
- Pasiūlymas perduodamas vyriausiajam įgaliotiniui užsienio reikalams ir saugumo politikai ir jis pateikia savo nuomonę.
- Parlamentas informuojamas.
- Taryba priima sprendimą vienbalsiai.

Panaši procedūra taikoma norint pradėti Lisabonos sutartyje numatytą struktūrizuotą bendradarbiavimą gynybos politikos srityje ([5.1.2](#)).

G. Sprendimų priėmimo dėl užsienio reikalų procedūra

Lisabonos sutartimi panaikinta ankstesnėmis Sutartimis nustatyta trijų ramsčių struktūra, tačiau užsienio politika ir toliau yra atskirta nuo kitų ES politikos sričių. BUSP uždaviniai ir nuostatos yra įtraukti į Europos Sąjungos sutartį. Šios politikos uždaviniai ir nuostatos dabar yra geriau išdėstyti ir nuoseklesni nei ankstesnėse Sutartyse.

Didžiausias institucinis pokytis yra Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio pareigybės sukūrimas. Vyriausiajam įgaliotiniui padeda naujoji Europos išorės veikslių tarnyba, jis gali pasiūlyti iniciatyvų pagal BUSP. BUSP yra įtraukta į Sąjungos sistemą, tačiau šioje srityje laikomasi konkrečių taisyklių ir procedūrų (ES sutarties 24 straipsnio 2 dalis).

- Pasiūlymas: teikia bet kuri valstybė narė, vyriausiasis įgaliotinis arba Komisija (ES sutarties 22 straipsnis).
- Parlamento vaidmuo: Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujanti valstybė narė reguliariai jam teikia informaciją ir konsultuojasi dėl pagrindinių aspektų bei pasirinkimų. Pagal tarpinstitucinį susitarimą dėl BUSP finansavimo ši konsultavimosi procedūra vyksta kasmet, remiantis Tarybos dokumentu.
- Sprendimas: Europos Vadovų Taryba arba Taryba sprendžia vieningai. Europos Vadovų Taryba nustato ES prioritetus ir strateginius interesus; Taryba priima sprendimus arba imasi veikslių. Vyriausiasis įgaliotinis ir valstybės narės tuos sprendimus įgyvendina naudodamiesi nacionaliniais arba Sąjungos ištekliais. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas gali sušaukti neeilinį Europos Vadovų Tarybos posėdį, jei to reikia dėl tarptautinių įvykių.

H. Kitos teisėkūros priemonės ([2.6.8](#))

Tarpyvyriausybinių sprendimų priėmimo procedūros taip pat toliau taikomos daugelyje kitų konkrečių, politiškai jautrių ES politikos sričių, visų pirma:

- teisingumo ir vidaus reikalų srityje: priemonės, susijusios su teisiniu bendradarbiavimu baudžiamosiose bylose, teisminis bendradarbiavimas (SESV 89 straipsnis);
- vidaus rinkoje: kapitalo judėjimo apribojimai (SESV 64 straipsnio 3 dalis), konkurencijos politika (SESV 103 straipsnio 1 dalis), mokesčių teisės aktų suderinimo priemonės (SESV 113 straipsnis), teisės aktų, turinčių tiesioginę įtaką vidaus rinkos sukūrimui ar veikimui, suderinimas (SESV 115 straipsnis), intelektinės nuosavybės teisės (SESV 118 straipsnis);
- pinigų politika: Europos Centrinio Banko (ECB) speciali rizikos ribojimu pagrįstos priežiūros užduotis (SESV 127 straipsnis);
- kitos politikos sritys, pavyzdžiui, socialinė politika ir užimtumas (SESV 153 straipsnis), energetika (SESV 194 straipsnio 2 dalis) arba aplinkosauga (SESV 191 straipsnio 3 dalis).

I. Finansų krizės valdymas (2.6.8)

2010 m. kai kurioms valstybėms narėms patyrus didelių finansinių sunkumų prireikė įvairiais būdais jas gelbėti. Kai kurias pagalbos paketo priemones, pvz., Europos finansinės padėties stabilizavimo priemonę, administruoja Sąjunga. Didžiąją dalį, būtent įmokas į Europos finansinio stabilizavimo fondą (EFSF), tiesiogiai moka valstybės narės. EFSF yra tarpvyriausybinis euro zonos valstybių narių susitarimu sukurta specialiosios paskirties priemonė. Todėl sprendimus dėl tokių tarpvyriausybinių priemonių reikėjo priimti Europos Vadovų Tarybos arba Euro grupės valstybių ar vyriausybės vadovų lygmeniu, taip pat juos ratifikuoti valstybėse narėse laikantis nacionalinių konstitucinių reikalavimų. Svarbios šio pokyčio priežastys yra dvi: nuostata neteikti finansinės pagalbos (SESV 125 straipsnis) ir kai kurių nacionalinių konstitucinių teismų prieštaravimas dėl dar daugiau finansinių ir biudžeto galių perdavimo Europos Sąjungai.

Europos Vadovų Taryba 2011 m. kovo 25 d. priėmė SESV 136 straipsnio (dėl ekonominės politikos koordinavimo) pakeitimą pagal supaprastintą Sutarties peržiūros procedūrą, nesušaukusi konvento (Europos Vadovų Tarybos sprendimas 2011/199/ES). 2013 m. balandžio mėnesį įsigaliojus šiam pakeitimui, sudarytos sąlygos įgyvendinti nuolatinis krizės prevencijos mechanizmus, pavyzdžiui, Europos stabilumo mechanizmą (ESM). Pastarasis buvo sukurtas euro zonos valstybių tarpvyriausybine sutartimi, kuri įsigaliojo 2012 m. rugsėjo 27 d. Balsavimo procedūros jo vykdomojoje valdyboje apima ir vadinamąją skubos procedūrą, kuriai reikia 85 proc. kvalifikuotos daugumos, jei Komisija ir ECB nusprendžia, kad reikia skubaus sprendimo dėl finansinės pagalbos. Be to, valstybių narių vyriausybės parengė Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje (SSKV), kuri įsigaliojo 2013 m. sausio 1 d. po to, kai dvylika susitariančiųjų šalių, kurių valiuta yra euro, deponavo savo ratifikavimo dokumentą. Sutartyje visų pirma numatytas reikalavimas šalių teisinėse sistemose nustatyti subalansuoto biudžeto taisyklę (fiskalinis susitarimas). Iš 25 SSKV susitariančiųjų šalių fiskalinis susitarimas oficialiai privalomas 22 valstybėms narėms (19 euro zonos valstybių narių, taip pat Bulgarijai, Danijai ir Rumunijai).

J. Paskyrimai

- Remdamasi Tarybos rekomendacija ir pasikonsultavusi su Parlamentu (pagal SESV 283 straipsnio 2 dalį), Europos Vadovų Taryba kvalifikuota balsų dauguma

skiria Europos Centrinio Banko vykdomosios valdybos pirmininką, pirmininko pavaduotoją ir keturis kitus narius.

- Europos Vadovų Taryba kvalifikuota balsų dauguma ir gavusi Komisijos pirmininko sutikimą skiria Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai (ES sutarties 18 straipsnio 1 dalis), tačiau dėl to, kad vyriausiasis įgaliotinis yra Komisijos pirmininko pavaduotojas, dėl jo, taip pat kaip ir dėl Komisijos pirmininko bei kitų Komisijos narių, paskyrimo turi būti balsuojama Europos Parlamente.
- Valstybių narių vyriausybės bendru sutarimu skiria Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo (anksčiau vadinosi Pirmosios instancijos teismu) teisėjus ir generalinius advokatus (ES sutarties 19 straipsnio 2 dalis).
- Taryba kvalifikuota balsų dauguma, gavusi rekomendacijas iš kiekvienos valstybės narės ir pasikonsultavusi su Parlamentu, skiria Audito Rūmų narius (SESV sutarties 286 straipsnio 2 dalis).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Jau prieš 1996 m. tarpvyriausybinių konferencijų Parlamentas ragino priskirti Bendrijos kompetencijai antrąjį ir trečiąjį ramsčius ir pradėti jiems taikyti Europos bendrijos steigimo sutartyje nustatytas sprendimų priėmimo procedūras.

Po nuolatinių Parlamento pastangų per Europos konventą įtraukti antrąjį ir trečiąjį ramsčius į Sąjungos struktūrą (1.1.4), Lisabonos sutartimi viršvalstybinio lygmens sprendimų priėmimas išplėstas įtraukiant ankstesnįjį trečiąjį ramstį (teisingumas ir vidaus reikalai) ir nustatyta nuosekli institucinė užsienio ir saugumo politikos sistema, kurioje yra svarbių naujovių, pvz., ilgalaikės Europos Vadovų Tarybos pirmininko ir Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio pareigos.

Stiprindamas ekonominio ir fiskalinio valdymo tarpvyriausybinių aspektą, Parlamentas padėjo užtikrinti tinkamą ES institucijų dalyvavimą derybose dėl I skirsnyje minėtų tarptautinių sutarčių.

2019 m. vasario mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Sutarties nuostatų dėl tvirtesnio bendradarbiavimo įgyvendinimo^[1], kurioje pateikė rekomendacijų dėl būsimos tvirtesnio bendradarbiavimo raidos. Visų pirma Parlamentas nurodė, kad būtina parengti procedūrą, pagal kurią tvirtesnis bendradarbiavimas didelės politinės svarbos srityse būtų greitai patvirtinamas ir procedūra neužtruktų daugiau kaip dviejų vienas po kito einančių pirmininkavimo Tarybai laikotarpių. Jis taip pat paragino Komisiją pasiūlyti reglamentą, siekiant supaprastinti ir suvienodinti atitinkamą tvirtesnio bendradarbiavimo teisinę sistemą.

2019 m. vasario 13 d. rezoliucijoje dėl diskusijų dėl Europos ateities padėties^[2] Parlamentas pasisakė už tai, kad būtų taikomos bendrosios nuostatos dėl pereinimo (ES sutarties 48 straipsnio 7 dalies 1 punktą ir 48 straipsnio 7 dalies 2 punktą) ir kitos konkrečios nuostatos dėl pereinimo, siekiant lengviau išeiti iš aklavietės, susidariusios dėl vieningo balsavimo reikalavimo, nereikalaujant ieškoti tarpvyriausybinių sprendimų, nepatenkančių į Sutarčių taikymo sritį. [Ataskaitoje dėl Konferencijos dėl Europos ateities galutinių rezultatų](#), kuri buvo pateikta trijų institucijų pirmininkams 2022 m.

[1] 2019 m. vasario 12 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Sutarties nuostatų dėl tvirtesnio bendradarbiavimo įgyvendinimo (OL C 449, 2020 12 23, p. 16).

[2] 2019 m. vasario 13 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl diskusijų dėl Europos ateities padėties (OJ C 449, 2020 12 23, p. 90).

gegužės 9 d., pabrėžiama, kad svarbu sprendimų priėmimo procesus peržiūrėti vieningai. 2023 m. liepos 11 d. Parlamentas priėmė rezoliuciją^[3] dėl ES Sutarčių nuostatų dėl pereinimo įgyvendinimo.

Eeva Pavy
03/2024

[3] [2023 m. liepos 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl ES Sutarčių nuostatų dėl pereinimo įgyvendinimo.](#)
[Priimti tekstai.](#)

1.2.5. BIUDŽETO PROCEDŪRA

Nuo to laiko, kai pasirašytos 1970 m. ir 1975 m. Biudžetinės sutartys, Parlamento vaidmuo biudžeto procese palaipsniui didėjo. 2009 m. pagal [Lisabonos sutartį](#) Parlamentui suteiktos tokios pat kaip Tarybos teisės priimti sprendimus dėl viso ES biudžeto.

TEISINIS PAGRINDAS

- [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 314 straipsnis ir [Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties](#) 106a straipsnis;
- [Finansinio reglamento \(2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2018/1046 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai \(ES\) Nr. 1296/2013, \(ES\) Nr. 1301/2013, \(ES\) Nr. 1303/2013, \(ES\) Nr. 1304/2013, \(ES\) Nr. 1309/2013, \(ES\) Nr. 1316/2013, \(ES\) Nr. 223/2014, \(ES\) Nr. 283/2014 ir Sprendimas Nr. 541/2014/ES bei panaikinamas Reglamentas \(ES, Euratomas\) Nr. 966/2012\)](#), 39–55 straipsniai;
- [Tarpinstitucinis Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos susitarimas dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo \(TIS\)](#).

TIKSLAI

Biudžetinių įgaliojimų vykdymas apima metinių ES išlaidų ir joms padengti reikalingų pajamų bendros sumos nustatymą bei paskirstymą, taip pat biudžeto vykdymo kontrolę. Pati biudžeto procedūra apima biudžeto parengimą ir priėmimą (išsamesnė informacija apie ES pajamas pateikiama [1.4.1](#), išsamesnė informacija apie išlaidas [1.4.2](#), išsamesnė informacija apie daugiametę finansinę programą [1.4.3](#), išsamesnė informacija apie biudžeto vykdymą [1.4.4](#) ir išsamesnė informacija apie biudžeto kontrolę [1.4.5](#)).

APRAŠYMAS

A. Pagrindiniai faktai

Europos Parlamentas kartu su Taryba sudaro biudžeto valdymo instituciją. Iki 1970 m. su biudžetu susiję įgaliojimai buvo suteikti vien Tarybai, o Parlamentas atliko tik konsultacinį vaidmenį. 1970 m. balandžio 22 d. ir 1975 m. liepos 22 d. Sutartimis išplėsti Parlamento biudžetiniai įgaliojimai:

- [1970 m. Sutartyje](#) buvo išsaugota Tarybos teisė tarti lemiamą žodį dėl privalomųjų išlaidų, susijusių su Sutartyje numatytais įsipareigojimais arba pagal šią Sutartį priimtais teisės aktais, tačiau Parlamentui suteiktas galutinis žodis dėl neprivalomųjų išlaidų, kurios iš pradžių sudarė 8 proc. biudžeto;
- [1975 m. Sutartyje](#) Parlamentui buvo suteikta teisė atmesti visą biudžetą.

Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo per biudžeto procedūrą ir Taryba, ir Parlamentas surengdavo du svarstymus ir šios procedūros pabaigoje Parlamentas galėjo priimti biudžetą arba jį visą atmesti.

Vėlesnėse Sutartyse esminių pakeitimų nebuvo numatyta, tačiau Lisabonos sutartyje buvo įtvirtinti dideli pokyčiai. Joje numatyta paprastesnė ir skaidresnė biudžeto procedūra (bendro sprendimo procedūra biudžeto srityje). Pakeitimai iš esmės susiję su privalomųjų ir neprivalomųjų išlaidų skirtumo panaikinimu. Sudaroma galimybė taikyti tą pačią procedūrą vienodomis sąlygomis svarstant visas išlaidas. Procedūra dar labiau supaprastinama ir kiekvienoje institucijoje vyksta tik vienas svarstymas, per kurį remiamasi Komisijos pateiktu biudžeto projektu.

B. Procedūros etapai

SESV 314 straipsnyje nustatomi etapai ir terminai, taikytini vykdant biudžeto procedūrą. Vis dėlto pagal dabartinę praktiką, kiekvienais metais prieš prasidedant biudžeto procedūrai, institucijos susitaria dėl pragmatiško tvarkaraščio.

1. Pirmasis etapas: Komisija pateikia biudžeto projektą

Parlamentas ir Taryba nustato gaires, susijusias su biudžeto prioritetais. Komisija parengia biudžeto projektą ir (ne vėliau kaip iki rugsėjo 1 d. pagal SESV 314 straipsnio 2 dalį, bet vadovaujantis pragmatišku tvarkaraščiu – iki balandžio mėn. pabaigos ar gegužės mėn. pradžios) pateikia jį Tarybai ir Parlamentui. Komisija, siekdama atsižvelgti į naujas aplinkybes, gali iš dalies keisti biudžeto projektą tolesniu etapu, tačiau ne vėliau, negu sukviečiamas Taikinimo komitetas (žr. toliau).

2. Antrasis etapas: Taryba priima poziciją dėl biudžeto projekto

Taryba priima savo poziciją dėl biudžeto projekto ir perduoda ją Parlamentui (pagal SESV 314 straipsnio 3 dalį ji turi būti pateikta ne vėliau kaip spalio 1 d., tačiau pagal pragmatišką tvarkaraštį ji išsiunčiama iki liepos mėn. pabaigos). Taryba privalo išsamiai informuoti Parlamentą apie savo pozicijos priėmimo motyvus.

3. Trečiasis etapas: svarstymas Parlamente

Parlamentas turi pateikti atsakymą per 42 dienas. Per šį laikotarpį jis gali patvirtinti Tarybos poziciją arba atsisakyti priimti sprendimą – tokiu atveju biudžetas laikomas galutinai patvirtintu, arba Parlamentas gali pasiūlyti pakeitimus, jei jie priimti jo narių balsų dauguma – tokiu atveju iš dalies pakeistas projektas gražinamas ir Tarybai, ir Komisijai. Pastaruoju atveju Parlamento pirmininkas, Tarybos pirmininkui pritarus, privalo nedelsdamas sušaukti Taikinimo komiteto posėdį.

4. Ketvirtasis etapas: Taikinimo komiteto posėdis ir biudžeto priėmimas

Taikinimo komitetas (jį sudaro vienodas skaičius Tarybos ir Parlamento atstovų) turi per 21 dieną nuo jo sukvietimo datos susitarti dėl bendro projekto. Taikinimo komiteto sprendimui priimti būtina kvalifikuota Tarybos narių ar jų atstovų balsų dauguma ir Parlamento atstovų balsų dauguma. Komisija dalyvauja Taikinimo komiteto darbe ir imasi visų reikiamų iniciatyvų, siekdama suderinti Parlamento ir Tarybos pozicijas.

Jei Taikinimo komitetas per minėtą 21 dienos laikotarpį nepasiekia susitarimo dėl bendro projekto, Komisija turi pateikti naują biudžeto projektą. Jeigu per nustatytą laikotarpį Taikinimo komitetas dėl bendro projekto susitaria, Parlamentas ir Taryba per 14 dienų nuo to susitarimo datos turi patvirtinti bendrą projektą. Toliau pateikiamoje lentelėje apibendrinamos galimos pasekmės pasibaigus šiam 14 dienų laikotarpiui.

Taikinimo komiteto bendro projekto patvirtinimo procesas

Pozicijos dėl bendro projekto	Parlamentas	Taryba	Rezultatas
+ = patvirtinta - = atmesta Sprendimo nėra = nepriimtas joks sprendimas	+	+	Bendras projektas priimtas
		-	Galimas grįžimas prie Parlamento pozicijos ^[1]
		Sprendimo nėra	Bendras projektas priimtas
	Sprendimo nėra	+	Bendras projektas priimtas
		-	Komisija teikia naują biudžeto projektą
		Sprendimo nėra	Bendras projektas priimtas
	-	+	Komisija teikia naują biudžeto projektą
		-	Komisija teikia naują biudžeto projektą
		Sprendimo nėra	Komisija teikia naują biudžeto projektą

Jeį procedūra sėkmingai baigiama, Parlamento pirmininkas paskelbia, kad biudžetas galutinai priimtas. Jei iki finansinių metų pradžios susitarti nepavyksta, taikoma laikinosios dvyliktosios dalies sistema, kuri galioja tol, kol pasiekiamas susitarimas. Tokiu atveju kiekvieną mėnesį pagal bet kurį biudžeto skyrių gali būti išleista suma, lygi ne daugiau kaip vienai dvyliktajai praėjusių finansinių metų biudžeto asignavimų daliai. Tačiau ta suma negali viršyti biudžeto projekto tame pačiame skyriuje numatytų asignavimų vienos dvyliktosios dalies. Vis dėlto pagal SESV 315 straipsnį Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu, gali patvirtinti už vieną dvyliktąją dalį didesnes išlaidas (laikydamosi Finansinių taisyklių 16 straipsnio), jei Parlamentas per 30 dienų nenusprendžia sumažinti Tarybos patvirtintų išlaidų.

5. Papildomi ir taisomieji biudžetai

Neišvengiamų, išimtinių ar nenumatytų aplinkybių atveju (laikantis Finansinių taisyklių 44 straipsnio) Komisija gali siūlyti taisomųjų biudžetų projektus, pagal kuriuos būtų keičiamas priimtas einamųjų metų biudžetas. Taisomiesiems biudžetams galioja bendrajam biudžetui taikomos taisyklės.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

A. Pagal SESV 314 straipsnį suteikiamos galios

1970 m. Parlamentas įgijo lemiamo žodžio teisę dėl neprivalomųjų išlaidų. Neprivalomųjų išlaidų dalis nuo 8 proc. 1970 m. išaugo iki daugiau kaip 60 proc. 2010 m. biudžete ir šie metai buvo paskutiniai, kuriais išlaidos buvo skirstomos į privalomasias ir neprivalomasias. Panaikinus šį neprivalomųjų ir privalomųjų išlaidų diferencijavimą, dabar Parlamentas kartu su Taryba sprendžia dėl visų biudžeto išlaidų.

[1] Taip būna, jei Parlamentas patvirtina kai kuriuos arba visus ankstesnius pakeitimus savo narių balsų dauguma ir trijų penktųjų balsavusiųjų dauguma. Jei Parlamentas nepasiekia reikalingos daugumos, priimama bendrame projekte išdėstyta sutarta pozicija.

Iš tiesų, galima manyti, kad Parlamento pozicija yra netgi stipresnė už Tarybos, nes Taryba niekada negali patvirtinti biudžeto, jeigu jam prieštarauja Parlamentas, o Parlamentas tam tikromis aplinkybėmis gali tarti paskutinį žodį ir patvirtinti biudžetą prieš Tarybos valią (žr. pirmiau pateiktą B.4. dalį). Vis dėlto tai mažai tikėtinas atvejis ir galima teigti, kad apskritai naujoji biudžeto procedūra grindžiama tikra (nors ir specifine) bendro sprendimo procedūra, kurios metu Parlamentas ir Taryba vienodomis teisėmis priima sprendimus dėl visų Sąjungos išlaidų. Nuo 1975 m., kai Parlamentas įgijo teisę atmesti visą biudžetą, jis tai yra padaręs du kartus (1979 m. gruodžio mėn. ir 1984 m. gruodžio mėn.). Galiojant naujoms Lisabonos sutartyje nustatytoms taisyklėms, Taikinimo komitetas nepasiekė susitarimo tris kartus (dėl 2011 m., 2013 m. ir 2015 m. biudžetų). Visais trimis atvejais galiausiai buvo priimtas naujas biudžeto projektas, kurį pateikė Komisija, atsižvelgdama į taikinimo metu beveik pasiektą kompromisinį susitarimą.

Dėl 2023 m. biudžeto Parlamentas ir Taryba pasiekė preliminarų susitarimą iki taikinimo laikotarpio termino, 2022 m. lapkričio 14 d. Lapkričio mėn. 22 d. Taryba priėmė galutinį susitarimą dėl biudžeto, o Parlamentas jį priėmė kitą dieną plenariniame posėdyje, ir Parlamento pirmininkas pasirašė galutinį tekstą.

Kaip susitarė Parlamentas ir Taryba, 2023 m. biudžeto bendras įsipareigojimų asignavimų lygis siekia 186,6 mlrd. EUR, o mokėjimų asignavimų – 168,6 mlrd. EUR.

Parlamentas kovojo už didesnę 2023 m. ES biudžeto paramą – daugiau kaip 1 mlrd. EUR nei pirminiame Komisijos pasiūlyme – ir ją užtikrino, kad būtų šalinamos karo Ukrainoje pasekmės bei sprendžiami energetikos, klimato srities ir atsigavimo po pandemijos klausimai.

B. Tarpinstituciniai susitarimai dėl biudžetinės drausmės (TIS) ir daugiametės finansinės programos (DFP) ([1.4.3](#))

Kadangi ne kartą buvo ginčijamasi dėl teisinio biudžeto vykdymo pagrindo, 1982 m. institucijos priėmė bendrą deklaraciją, kurioje taip pat buvo nustatytos priemonės, skirtos sklandesnei biudžeto procedūros baigčiai užtikrinti. Po šios deklaracijos buvo patvirtinti keli tarpinstituciniai susitarimai, apimantys 1988–1992 m., 1993–1999 m., 2000–2006 m. ir 2007–2013 m. laikotarpius. [2021–2027 m. tarpinstitucinis susitarimas](#) įsigaliojo 2020 m. gruodžio mėn. Šie vienas po kito priimti susitarimai tapo tarpinstituciniu orientaciniu pagrindu metinėms biudžeto sudarymo procedūroms ir labai pagerino biudžeto procedūros veikimą.

Dabartiniu TIS siekiama garantuoti biudžetinę drausmę, pagerinti metinės biudžeto procedūros veikimą ir institucijų bendradarbiavimą biudžeto klausimais, taip pat užtikrinti patikimą finansų valdymą. Juo taip pat siekiama užtikrinti bendradarbiavimą ir parengti veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių, kurių pakaktų [Tarybos reglamentu \(ES\) 2020/2094](#) nustatytos ES ekonomikos gaivinimo priemonės lėšoms gražinti, nustatymo 2021–2027 m. DFP laikotarpiu.

Nors DFP nepakeičia metinės biudžeto procedūros, tarpinstituciniuose susitarimuose numatyta tam tikra bendro sprendimo procedūra biudžeto srityje, kuri suteikia Parlamentui galimybę įtvirtinti savo, kaip visavertės biudžeto valdymo institucijos, vaidmenį, konsoliduoti savo, kaip institucijos, patikimumą ir orientuoti biudžetą pagal savo politinius prioritetus. Lisabonos sutartyje ir Finansiniame reglamente taip pat nustatyta, kad rengiant metinį biudžetą būtina laikytis DFP nustatytų viršutinių ribų, o rengiant DFP būtina laikytis sprendime dėl nuosavų išteklių nustatytų viršutinių ribų.

C. Europos semestras

2010 m. rugsėjo 7 d. Ekonomikos ir finansų reikalų taryba pritarė, kad būtų pradėtas įgyvendinti Europos semestras – ekonominės politikos koordinavimo ciklas ES lygmeniu, kurio tikslas – pasiekti strategijos „Europa 2020“ tikslus. Tai yra kasmetinis šešių mėnesių laikotarpis, per kurį peržiūrima valstybių narių biudžeto ir struktūrinė politika siekiant nustatyti neatitikimus ir besiformuojantį disbalansą. Komisija, remdamasi analitinio ekonominio vertinimo rezultatais, valstybėms narėms pateikia politikos gaires ir (arba) rekomendacijas, susijusias su fiskalinėmis, makroekonominėmis ir struktūrinėmis reformomis. Europos semestro tikslas – sustiprinti koordinavimą, kol pagrindiniai sprendimai dėl biudžeto dar rengiami nacionaliniu lygmeniu. Parlamentas ne tik koordinuoja nacionalinius biudžetus, bet ir siekia išnaudoti nacionalinių ir ES biudžetų sąveiką ir stiprinti šios srities koordinavimą. Daugiau informacijos rasite apsilankę [Biudžeto komiteto](#) interneto svetainėje.

Eleanor Remo James
04/2023

1.3. EUROPOS SAJUNGOS INSTITUCIJOS IR ĮSTAIGOS

1.3.1. EUROPOS PARLAMENTAS: ISTORINIAI FAKTAI

Europos Parlamentas savo veiklą pradėjo kaip Europos anglių ir plieno bendrijos (EAPB) bendroji asamblėja – bendra trijų anuomet gyvavusių viršvalstybinių Europos Bendrijų asamblėja. Vėliau ji buvo pavadinta Europos Parlamentu. Bėgant laikui, ši institucija, kurios nariai nuo 1979 m. renkami tiesiogiai, pasikeitė iš esmės: asamblėja, kurios nariai būdavo skiriami, tapo renkamu parlamentu – pripažintu Europos Sąjungos politinės darbotvarkės formuotoju.

TEISINIS PAGRINDAS

- Pirmosios Sutartys ([1.1.1](#), [1.1.2](#), [1.1.3](#), [1.1.4](#), [1.1.5](#)),
- Sprendimas ir [Aktas](#) dėl Asamblėjos atstovų rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise (1976 m. rugsėjo 20 d.), iš dalies pakeistas 2002 m. birželio 25 d. ir rugsėjo 23 d. Tarybos sprendimais
- Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 14 straipsnio 2 dalis.

TRYS BENDRIJOS – VIENA ASAMBLĖJA

Įsteigus Europos ekonominę bendriją ir Europos atominės energijos bendriją, EAPB bendroji asamblėja buvo išplėsta ir apėmė visas tris bendrijas. 1958 m. kovo 19 d. naujoji asamblėja, kurią sudarė 142 nariai, pirmą kartą susirinko Strasbūre kaip Europos parlamentinė asamblėja. Nuo 1962 m. kovo 30 d. ji vadinama Europos Parlamentu.

NUO ASAMBLĖJOS NARIŲ SKYRIMO IKI PARLAMENTO RINKIMŲ

Iki pradėdant rengti tiesioginius rinkimus, Europos Parlamento narius skirdavo kiekvienos valstybės narės nacionaliniai parlamentai. Taigi visi EP nariai turėdavo dvigubą mandatą.

1974 m. gruodžio 9–10 d. Paryžiuje surengtoje aukščiausiojo lygio konferencijoje buvo nuspręsta, kad 1978 m. arba vėliau turėtų įvykti tiesioginiai rinkimai, o Parlamento buvo paprašyta pateikti naujų pasiūlymų dėl jo 1960 m. pirminės konvencijos projekto pakeitimo. 1975 m. sausio mėn. Parlamentas priėmė naują konvencijos projektą, kurio pagrindu valstybių ar vyriausybių vadovai, užglaistę nuomonių skirtumus, 1976 m. liepos 12–13 d. vykusiame posėdyje pasiekė susitarimą.

1976 m. rugsėjo 20 d. Briuselyje buvo pasirašytas Sprendimas ir Aktas dėl Asamblėjos atstovų rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise. Aktą ratifikavus visoms valstybėms narėms, jis įsigaliojo 1978 m. liepos mėn., o pirmieji rinkimai įvyko 1979 m. birželio 7–10 d.

PLĖTROS ETAPAI

1973 m. sausio 1 d. į Europos Bendrijas įstojus Danijai, Airijai ir Jungtinei Karalystei ([pirmasis plėtros etapas](#)), EP narių skaičius išaugo iki 198.

1981 m. sausio 1 d. prisijungusios Graikijos ([antrasis plėtros etapas](#)) parlamentas į Europos Parlamentą paskyrė 24 narius, kuriuos 1981 m. spalio mėn. pakeitė tiesiogiai išrinkti nariai. Antrieji tiesioginiai rinkimai vyko 1984 m. birželio 14–17 d.

1986 m. sausio 1 d. įvykus [trečiajam plėtros etapui](#), Parlamentą papildė 60 narių iš Ispanijos ir 24 nariai iš Portugalijos: juos paskyrė nacionaliniai šių šalių parlamentai, o vėliau pakeitė tiesiogiai išrinkti nariai. EP narių skaičius išaugo nuo 434 iki 518.

Po Vokietijos susivienijimo Parlamento sudėtis buvo pakoreguota siekiant atsižvelgti į demografinius pokyčius. Remiantis pasiūlymais, kuriuos Parlamentas pateikė [1992 m. birželio 10 d. rezoliucijoje](#) „Vienoda rinkimų tvarka: Europos Parlamento narių vietų paskirstymo sistema“, EP narių skaičius rengiantis 1994 m. birželio mėn. rinkimams išaugo nuo 518 iki 567. Po [ketvirtojo ES plėtros etapo](#) vietos naujosioms valstybėms narėms buvo nešališkai paskirstytos vadovaujantis minėtąja rezoliucija, o EP narių skaičius padidėjo iki 626.

Tarpvyriausybinėje konferencijoje, kurios posėdžiai visu 2000 m. laikotarpiu vyko Nicoje (Prancūzija), buvo nustatyta nauja vietų paskirstymo Parlamente tvarka. Ji buvo pritaikyta per 2004 m. Europos Parlamento rinkimus. Maksimalus EP narių skaičius buvo padidintas iki 732 (anksčiau jis siekė 700). EP narių iš 15-os „senbuvių“ valstybių narių vietų skaičius buvo sumažintas 91 vieta (nuo 626 iki 535). Likusios 197 vietos buvo proporcingai paskirstytos visoms ankstesniosioms ir naujosiomis valstybėms narėms.

2007 m. sausio 1 d. [į ES įstojus Bulgarijai ir Rumunijai](#), vietų skaičius Parlamente buvo laikinai padidintas iki 785, kad galėtų prisijungti EP nariai iš šių valstybių. Po 2009 m. rinkimų, vykusių birželio 4–7 d., vietų skaičius buvo sumažintas iki 736. Lisabonos sutartimi pagal ES sutarties 14 straipsnio 2 dalį nustatytas maksimalus EP narių skaičius – 751. Šis skaičius iki ateinančių rinkimų buvo laikinai padidintas iki 754: valstybėms narėms ratifikavus iš dalies keičiantį protokolą, kurį tarpvyriausybė konferencija priėmė 2010 m. birželio 23 d., prie 736 EP narių, 2009 m. birželio mėn. išrinktų 2009–2014 m. kadencijai, buvo pridėta dar 18. 2013 m. liepos 1 d. prie ES prisijungus Kroatijai, Parlamentą papildė 12 EP narių iš šios šalies (pagal [Akto dėl Kroatijos Respublikos stojimo sąlygų](#) 19 straipsnį išrinktų 2013 m. balandžio mėn.), o maksimalus vietų skaičius institucijoje laikinai padidėjo iki 766.

Rengiantis 2014 m. rinkimams bendras vietų skaičius buvo vėl sumažintas iki 751. Vietų paskirstymas buvo dar kartą peržiūrėtas (705 Parlamento nariai) atsižvelgus į Jungtinės Karalystės išstojimą iš Europos Sąjungos 2020 m. vasario 1 d. ([1.3.3](#)). Atsižvelgiant į demografinius pokyčius valstybėse narėse nuo 2019 m. rinkimų, remiantis Parlamento [2023 m. birželio 15 d. rezoliucijoje](#) pateiktu pasiūlymu, papildomai paskirta 11 vietų. Galutinį sprendimą turi vieningai priimti Europos Vadovų Taryba ir tuomet reikia gauti Parlamento pritarimą.

LAIPSNIŠKAS ĮGALIOJIMŲ DIDĖJIMAS

Valstybių narių įnašus pakeitus Bendrijos nuosavais ištekliais ([1.4.1.](#)), pirmą kartą buvo išplėsti Parlamento biudžetiniai įgaliojimai, apibrėžti 1970 m. balandžio 22 d. pasirašytoje [Liuksemburgo sutartyje](#). Antroji sutartis tuo pačiu klausimu, kuria buvo sustiprinti Parlamento įgaliojimai, buvo pasirašyta [1975 m. liepos 22 d. Briuselyje](#) ([1.1.2](#)).

Remiantis 1986 m. vasario 17 d. [Suvestiniu Europos aktu](#), buvo sustiprintas Parlamento vaidmuo tam tikrose teisėkūros srityse (bendradarbiavimo procedūra), be to, buvo nustatytas reikalavimas gauti Parlamento pritarimą sudarant stojimo sutartis ir asociacijos susitarimus.

1992 m. vasario 7 d. [Europos Sąjungos sutartis](#), kuria buvo įsteigta Europos Sąjunga (ES) ir tam tikrose teisėkūros srityse pradėta taikyti bendro sprendimo procedūra bei į kitas sritis išplėstas bendradarbiavimo procedūros taikymas, žymėjo Parlamento, kaip vienos iš teisėkūros institucijų, veiklos pradžia. Šia sutartimi Parlamentui buvo suteiktas įgaliojimas tvirtinti Komisijos sudėtį. Tai buvo svarbus žingsnis užtikrinant Parlamento politinę kontrolę Europos Sąjungos vykdomosios institucijos atžvilgiu (1.1.3).

1997 m. spalio 2 d. [Amsterdamo sutartimi](#) išplėtus bendro sprendimo procedūros taikymą, ji pradėta taikyti daugumoje teisėkūros sričių. Be to, ji buvo pertvarkyta taip, kad Parlamentas ir Taryba tapo lygiateisėmis teisėkūros institucijomis. Nustačius, kad Komisijos pirmininko paskyrimui turi pritari Parlamentas, sustiprėjo pastarojo turimi vykdomosios institucijos kontrolės įgaliojimai. Bendro sprendimo procedūros taikymo sritis buvo dar labiau išplėsta Nicos sutartimi.

[Nicos sutartis](#), kuria buvo iš dalies pakeista ES sutartis, Europos Bendrijų steigimo sutartys ir kai kurie su jomis susiję aktai, buvo pasirašyta 2001 m. vasario 26 d., o įsigaliojo 2003 m. vasario 1 d. Šios naujos sutarties tikslas buvo reformuoti ES institucinę struktūrą, kad ji galėtų atremti būsimosios plėtros iššūkius. Buvo sustiprinti Parlamento teisėkūros ir priežiūros įgaliojimai ir išplėstas balsavimas Taryboje kvalifikuota balsų dauguma – šią tvarką imta taikyti didesniai sričių skaičiui (1.1.4).

2007 m. gruodžio 13 d. [Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo \(SESV\) \(1.1.5\)](#) buvo dar vienas svarbus žingsnis išplečiant tiek balsavimo kvalifikuota dauguma Taryboje taikymą (naujas metodas taikomas nuo 2014 m. lapkričio 1 d. (ES sutarties 16 straipsnis)), tiek bendro sprendimo procedūros taikymą (nuo tada ji taikoma maždaug 45 naujose teisėkūros srityse). Vadinamoji įprasta teisėkūros procedūra tapo labiausiai naudojama sprendimų priėmimo procedūra: ji apėmė visas svarbias SESV politikos sritis (294 straipsnis (buvęs EB sutarties 250 straipsnis)). Taip pat sustiprėjo Parlamento vaidmuo rengiant būsimus sutarčių dalinius pakeitimus (ES sutarties 48 straipsnis). Be to, pagal Lisabonos sutartį (o prieš tai – pagal nesėkmingą Sutarties dėl Konstitucijos Europai projektą) teisiškai privaloma tapo [Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija](#), kurią 2000 m. gruodžio 7 d. Nicoje pasirašė Europos Parlamento, Komisijos ir Tarybos pirmininkai (4.1.2).

Po 2019 m. gegužės 23–26 d. Europos Parlamento rinkimų nebekilo abejonių, kad Parlamentas visapusiškai naudojasi ES sutarties 14 straipsnio nuostatomis, pagal kurias „Europos Parlamentas bendrai su Taryba vykdo teisėkūros ir biudžetines funkcijas. Jis vykdo politinės kontrolės ir konsultavimo funkcijas, laikydamasis Sutartyse nustatytų sąlygų. Jis renka Komisijos pirmininką.“

Neseniai atlikti tyrimai dėl Parlamento indėlio į augimą rodo, kad, taikant jo parengtus teisės aktus, – ir sykiu sustiprinant ES gyventojų bei įmonių teises, – prie ES BVP kasmet prisidedama daugiau nei vienu trilijonu EUR^[1]. Kitas reikšmingas

[1]Maciejewski M., *Contribution to Growth: Delivering economic benefits for citizens and businesses* („Indėlis į augimą: ekonominės naudos piliečiams ir įmonėms užtikrinimas“), Vidaus rinkos ir vartotojų apsaugos komiteto publikacija, Ekonomikos, mokslo politikos ir gyvenimo kokybės teminis skyrius, Europos Parlamentas, Liuksemburgas, 2019.

šio indėlio šaltinis yra ES biudžetas (1.4.3)^[2]. Įrodymais ir ekspertinėmis žiniomis grindžiami teisės aktai paremiami [tyrimais ir praktiniais seminarais](#), kuriuos rengia penki teminiai skyriai, teikiantys aukšto lygio nepriklausomas ekspertines žinias, analizę ir politines konsultacijas komitetų, delegacijų, Parlamento pirmininko, Biuro ir generalinio sekretoriaus prašymu.

Ir per 2014 m., ir per 2019 m. rinkimus Europos politinės partijos (1.3.3) rinkėjams pristatė pagrindinius kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas. Galima užtikrintai teigti, kad pagrindinio kandidato sistema išties padėjo padidinti rinkėjų aktyvumą Europos Parlamento rinkimuose.

2020 m. sausio 24 d. pasirašius [Susitarimą dėl Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės išstojimo iš Europos Sąjungos ir Europos atominės energijos bendrijos](#), Parlamentas pritarė Tarybos sprendimui dėl šio Susitarimo dėl išstojimo sudarymo (ES sutarties 50 straipsnio 2 dalis). 2020 m. sausio 29 d. surengtas balsavimas (621 balsas už ir 49 prieš) buvo ir paskutinis kartas, kai Parlamento posėdyje dalyvavo EP nariai iš JK, kuri iš ES išstojo 2020 m. vasario 1 d.

2021 m. balandžio 28 d. Parlamentas pritarė (SESV 218 straipsnio 6 dalies a punktas) [Europos Sąjungos bei Europos atominės energijos bendrijos ir Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės prekybos ir bendradarbiavimo susitarimo](#) sudarymui.

Kiti Parlamento rinkimai vyks 2024 m. birželio 6–9 d.

Šią faktų suvestinę parengė Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Udo Bux / Mariusz Maciejewski
11/2023

[2]Stehrer, R. et al., *How EU funds tackle economic divide in the European Union* („Kaip ES lėšomis kovojama su ekonomine atskirtimi Europos Sąjungoje“), Biudžeto komiteto publikacija, Biudžeto reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, Liuksemburgas, 2020.

1.3.2. EUROPOS PARLAMENTAS: ĮGALIOJIMAI

Parlamentas, vykdydamas įvairias funkcijas, atlieka jam skirtą institucinį vaidmenį formuojant ES politiką. Pagarbą demokratijos principams ES lygmeniu Parlamentas užtikrina dalyvaudamas teisėkūros procese, vykdydamas jam suteiktus biudžeto valdymo ir kontrolės įgaliojimus, dalyvaudamas Sutarčių peržiūros procese ir naudodamasis teise dalyvauti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo nagrinėjamose bylose.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 223–234 ir 314 straipsniai.

TIKSLAI

Parlamentas, kaip ES piliečiams atstovaujanti institucija, sudaro Europos Sąjungos demokratijos pagrindą. Norint užtikrinti demokratinį ES teisėtumą, Parlamentas turi būti visapusiškai įtraukiamas į ES teisėkūros procesą ir piliečių vardu vykdyti kitų ES institucijų politinę priežiūrą.

KONSTITUCINIO POBŪDŽIO IR RATIFIKAVIMO ĮGALIOJIMAI (1.2.4)

Įsigaliojus [Suvestiniam Europos aktui](#), Parlamentas turi duoti pritarimą visoms naujų valstybių narių stojimo sutartims ir visiems asociacijos susitarimams. Pagal Suvestinį Europos aktą tokia pat procedūra numatyta ir tarptautiniams susitarimams, kurie turi svarbų poveikį Bendrijos biudžetui (pakeičiama 1975 m. nustatyta taikinimo procedūra). Mastrichto sutartyje numatyta, kad tokia procedūra taip pat taikoma ir susitarimams, kuriais nustatoma tam tikra institucinė sistema ar daromi pagal bendro sprendimo procedūrą priimtų aktų pakeitimai. Be to, Parlamento pritarimo reikia su rinkimų procedūra susijusiems aktams (nuo tada, kai įsigaliojo Mastrichto sutartis). Įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, Europos Parlamento pritarimas būtinas ir tuo atveju, jei Taryba nori paskelbti, kad yra akivaizdus pavojus, jog valstybė narė rimtai pažeis pagrindinius ES principus: tokį pritarimą Taryba turi gauti prieš paskelbdama savo rekomendacijas ar imdamasi sankcijų prieš tokią valstybę narę. Ir atvirkščiai, persvarstant Europos Parlamento narių statutą, reikia gauti Tarybos pritarimą.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Parlamentas gali inicijuoti Sutarčių peržiūrą ir jo nuomonė yra lemiamą sprendžiant, ar reikia sušaukti konventą siekiant parengti būsimus Sutarčių pakeitimus (Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 48 straipsnio 2 ir 3 dalys).

DALYVAVIMAS TEISĖKŪROS PROCESU (1.2.3)

Parlamentas įvairiu mastu dalyvauja priimant Sąjungos teisės aktus, atsižvelgdamas į kiekvieno akto teisinį pagrindą. Europos Parlamento vaidmuo nuo vien patariamojo išsiplėtė iki vienodomis teisėmis su Taryba bendrą sprendimą priimančios institucijos vaidmens.

A. Įprasta teisėkūros procedūra

Įsigaliojus Nicos sutarčiai (1.1.4), bendro sprendimo procedūra buvo taikoma 46-iems Europos bendrijos steigimo sutarties (EB sutartis) teisiniams pagrindams. Ši procedūra suteikė Parlamentui iš esmės vienodas teises su Taryba. Jei abi institucijos sutardavo, aktas būdavo priimamas per pirmąjį arba antrąjį svarstymą. Jei šios institucijos nesutardavo, aktą būdavo galima priimti tik po sėkmingo taikinimo proceso.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai (1.1.5), bendro sprendimo procedūra tapo įprasta teisėkūros procedūra (SESV 294 straipsnis). Pagal šią Sutartį minėta procedūra pradėta taikyti daugiau nei 40-iai naujų politikos sričių, kurioms ji anksčiau nebuvo taikoma, pvz., laisvės, saugumo ir teisingumo erdvei, išorės prekybai, aplinkos politikai ir bendrai žemės ūkio politikai (BŽŪP).

B. Konsultavimasis

Konsultavimosi procedūra ir toliau taikoma ES sutarties 27, 41 ir 48 straipsniuose numatytais atvejais ir mokesčių, konkurencijos srityse, taip pat derinant su vidaus rinka nesusijusius teisės aktus ir tam tikriems socialinės politikos aspektams reglamentuoti.

C. Bendradarbiavimas (panaikintas)

Bendradarbiavimo procedūra (ankstesnis EB sutarties 252 straipsnis) buvo numatyta pagal Suvestinį Europos aktą, o Maastrichto sutartyje jos taikymas išplėstas ir ji taikyta daugumai teisėkūros sričių, kuriose Taryba priėmė sprendimus balsų dauguma. Pagal šią procedūrą Taryba buvo įpareigota per antrąjį svarstymą atsižvelgti į absoliučia balsų dauguma priimtus Parlamento pakeitimus, jei juos perėmė Komisija. Šios procedūros taikymas parodė, kad Parlamentas pamažu įgyja realių teisėkūros galių, bet įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ji buvo panaikinta (1.1.5).

D. Pritarimas

Pritarimo procedūra, anksčiau vadinta sutikimo procedūra, buvo pradėta taikyti 1986 m., remiantis Suvestiniu Europos aktu. Įsigaliojus Maastrichto sutarčiai, ši procedūra taikyta tose keliose teisėkūros srityse, kuriose Taryba priima sprendimus balsuodama vienbalsiai ir kurios, įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, apima tik struktūrinius fondus ir Sanglaudos fondą.

Pagal Lisabonos sutartį pritarimo procedūros taikymo sritis papildyta tam tikroms naujoms nuostatomis, pvz., ES sutarties 7, 14, 17, 27, 48 ir 50 straipsniais, SESV 19, 83, 86, 218, 223, 311 ir 312 straipsniais, taip pat priemonėmis, kurias turi priimti Taryba, kai paaiškėja, kad ES reikia imtis veiksmų, o Sutartys nesuteikia tam būtinų įgaliojimų (SESV 352 straipsnis).

E. Inicijatyvos teisė

Maastrichto sutartyje Parlamentui numatyta teisėkūros iniciatyvos teisė, tačiau ji apsiriboja tuo, kad Parlamentas gali paprašyti Komisijos pateikti pasiūlymą. Ši teisė išsaugota ir Lisabonos sutartyje (SESV 225 straipsnis) ir yra detalčiai išaiškinta Parlamento ir Komisijos tarpinstituciniame susitarime. Be to, yra keletas konkrečių atvejų, kuriais Parlamentui suteikta tiesioginė iniciatyvos teisė. Ši tiesioginė teisė taikoma taisyklėms, susijusioms su paties Parlamento sudėtimi, EP narių rinkimais ir bendrosiomis EP narių pareigų vykdymą reglamentuojančiomis sąlygomis, taip pat laikinųjų tyrimo komitetų steigimu, ir taisyklėms bei bendrosiomis sąlygomis, reglamentuojančiomis Ombudsmeno veiklą.

2022 m. birželio mėn. priimtoje [rezoliucijoje](#) Parlamentas pažymėjo, kad „yra tvirtai įsitikinęs, kad Sutartys turėtų būti persvarstytos, kad Parlamentui, kaip vienintelei tiesiogiai renkamai ES institucijai, taigi ir institucijai, kuri atstovauja piliečiams ES sprendimų priėmimo procese, būtų suteikta bendra ir tiesioginė teisė inicijuoti teisės aktus“.

BIUDŽETINIAI ĮGALIOJIMAI (1.2.5)

Lisabonos sutartimi panaikintas skirstymas į privalomasias ir neprivalomasias išlaidas. Be to, vykdant metinę biudžeto sudarymo procedūrą Parlamentui suteikiamas toks pats vaidmuo kaip Tarybai, o ši procedūra tapo panaši į įprastą teisėkūros procedūrą.

Parlamentas lieka viena iš dviejų biudžeto valdymo institucijų (SESV 314 straipsnis). Jis dalyvauja biudžeto sudarymo procese nuo pat pasirengimo etapo, t. y. dalyvauja nustatant bendras gaires ir išlaidų kategorijas. Parlamentas tvirtina biudžetą ir tikrina, kaip jis vykdomas (SESV 318 straipsnis). Jis tvirtina biudžeto įvykdymą (SESV 319 straipsnis).

Parlamentas taip pat turi duoti pritarimą daugiamečiai finansinei programai (DFP) (SESV 312 straipsnis). 2014–2020 m. DFP yra pirmoji, kuriai taikytos SESV taisyklės.

VYKDOMOSIOS VALDŽIOS PRIEŽIŪRA

Parlamentas turi keletą priežiūros įgaliojimų. Jis apsvarsto Komisijos jam pateiktą bendrą metų pranešimą (SESV 233 straipsnis) ir kartu su Taryba vykdo Komisijos priimamų įgyvendinimo ir deleguotųjų aktų priežiūrą (SESV 290 ir 291 straipsniai).

A. Įgaliojimų suteikimas Komisijai

1981 m. Parlamentas, nagrinėdamas ir tvirtindamas Komisijos programą, pradėjo neoficialiai tvirtinti įgaliojimų suteikimą Komisijai. Tačiau tik įsigaliojus Maastrichto sutarčiai (1992 m.) Parlamento patvirtinimas tapo būtinas prieš valstybėms narėms skiriant Komisijos pirmininką ir jos narius kaip kolegialų organą. Amsterdamo sutartyje Parlamentui suteikiama dar daugiau įgaliojimų – Parlamentas turi duoti konkretų sutikimą dėl Komisijos pirmininko skyrimo, prieš paskiriant kitus Komisijos narius. Be to, Parlamentas 1994 m. pradėjo rengti paskirtųjų Komisijos narių klausymus. Pagal Lisabonos sutartį kandidatas į Komisijos pirmininko postą renkamas vadovaujantis rinkimų į Europos Parlamentą rezultatais. Todėl savo [2012 m. lapkričio 22 d. rezoliucijoje dėl 2014 m. Europos Parlamento rinkimų](#) Parlamentas paragino Europos politines partijas paskirti kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas, siekiant padidinti abiejų institucijų politinį teisėtumą. Nuo 2014 m. sukurta vadinamoji pagrindinių kandidatų (vok. Spitzenkandidaten) procedūra, pagal kurią Europos politinės partijos prieš Europos Parlamento rinkimus paskiria pagrindinius kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas. Nors 2019 m. galiausiai atsisakyta šio proceso, jis laikomas svarbiu elementu ES institucijų skaidrumui ir politiniam teisėtumui užtikrinti. ([1.3.3](#))

B. Siūlymas pareikšti nepasitikėjimą

Jau Romos sutartyje yra nuostata dėl siūlymo pareikšti nepasitikėjimą Komisija (vadinamasis balsavimas dėl nepasitikėjimo). Šiuo metu bendrosios nuostatos dėl Parlamento teisės balsuoti dėl pasiūlymo pareikšti nepasitikėjimą Komisija įtrauktos į ES sutarties 17 straipsnio 8 dalį ir SESV 234 straipsnį. Šis siūlymas priimamas dviem trečdaliais atiduotų balsų, sudarančių visų Parlamento narių daugumą. Sėkmingai balsavus dėl pasiūlymo pareikšti nepasitikėjimą, Komisija atsistatydina kaip visas

organas, įskaitant Komisijos pirmininko pavaduotoją ir Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai, atsižvelgiant į einamas pareigas Komisijoje. Iki šiol Parlamentas keletą kartų nesėkmingai stengėsi pasinaudoti atitinkamomis dabartinėmis Sutarties nuostatomis ir ankstesnėmis nuostatomis, kad priverstų Komisijos kolegiją atsistatydinti.

C. Parlamento narių klausimai

Visi Parlamento nariai gali pateikti klausimus, į kuriuos turi būti atsakoma raštu, Europos Vadovų Tarybos pirmininkui, Tarybai, Komisijai ir Komisijos pirmininko pavaduotojui ir Sąjungos vyriausiajam įgaliotiniui bendrai užsienio ir saugumo politikai. Pagal SESV 230 straipsnį Komisija turi žodžiu arba raštu atsakyti į Parlamento ar jo narių jai pateiktus klausimus, o Europos Vadovų Tarybą ir Tarybą Parlamentas turi išklausti Europos Vadovų Tarybos darbo tvarkos taisyklėse ir Tarybos darbo tvarkos taisyklėse nustatytais sąlygomis.

Taigi Parlamento nariai gali pateikti klausimus, į kuriuos atsakoma raštu arba žodžiu, dėl kurių diskutuojama arba ne, bei klausimus klausimų valandai.

D. Tyrimo komitetai

Remiantis SESV 226 straipsniu, Parlamentas gali sudaryti laikinąjį tyrimo komitetą, kuris tirtų įtariamus pažeidimus ar netinkamą administravimą įgyvendinant ES teisę. Tame pačiame straipsnyje numatyta, kad išsamias nuostatas, reglamentuojančias naudojimąsi tyrimo teise, nustato pats Parlamentas, savo iniciatyva priimdamas reglamentą po to, kai gauna Tarybos ir Komisijos sutikimą. Kol toks reglamentas bus priimtas, tyrimo teise naudojama pagal 1995 m. Tarpinstitucinį susitarimą, pridėtą prie Parlamento darbo tvarkos taisyklių. Parlamentas ne kartą teigė, kad reikia gerinti trijų institucijų komunikaciją ir bendradarbiavimą, kad jis galėtų vykdyti savo įgaliojimus pagal SESV 226 straipsnį. 2014 m. Parlamentas patvirtino [poziciją dėl pasiūlymo dėl reglamento dėl išsamių Parlamento naudojimąsi tyrimo teise reglamentuojančių nuostatų](#). Tačiau trijų institucijų derybos dėl pasiūlymo buvo nuolatiniame aklavietėje. Todėl 2019 m. balandžio mėn. Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#), kurioje išreiškė didelį nepritarimą Tarybos ir Komisijos požiūriui, nes jos po daugiau nei ketverių metų neoficialių susitikimų ir toliau neleidžia surengti oficialaus susitikimo galimiems nustatytų problemų sprendimo būdams aptarti. Savo rezoliucijoje Parlamentas išreiškė nuomonę, kad Taryba ir Komisija nesilaiko tarpinstitucinio bendradarbiavimo principo, ir paragino jas atnaujinti derybas šiuo klausimu su naujai išrinktu Parlamentu.

E. Bendros užsienio ir saugumo politikos priežiūra

Europos Parlamentas turi būti nuolat informuojamas apie šią sritį ir gali Tarybai teikti klausimus ir rekomendacijas. Su Parlamentu turi būti konsultuojamasi svarbiausiais bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) aspektais ir esminiais pasirinkimo klausimais (ES sutarties 36 straipsnis). Be to, įgyvendinant [Tarpinstitucinį susitarimą dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo](#) buvo pagerintos konsultavimosi dėl BUSP procedūros, kai aptariami finansiniai aspektai. Sukūrus Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai pareigybę, sustiprėjo Parlamento įtaka, nes į šias pareigas paskirtas asmuo taip pat eina Komisijos pirmininko pavaduotojo pareigas.

KREIPIMASIS Į EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMĄ

Parlamentas turi teisę pateikti ieškinį Europos Sąjungos Teisingumo Teisme (ESTT), jei kita institucija pažeidžia Sutartį.

Parlamentas turi teisę dalyvauti ESTT nagrinėjamosiose bylose, t. y. palaikyti vieną iš bylos šalių. Kaip pavyzdį galima nurodyti žinomą atvejį, kai Parlamentas pasinaudojo šia savo teise vadinamosiose izogliukozės bylose (1980 m. spalio 29 d. sprendimas bylose Nr. 138 ir 139/79); šiuo atveju ESTT savo sprendime Tarybos reglamentą paskelbė negaliojančiu, nes Taryba pažeidė savo pareigą konsultuotis su Parlamentu. Jei institucija nesiima atitinkamų veiksmų (SESV 265 straipsnis), Parlamentas gali kreiptis į ESTT su ieškiniu prieš Instituciją dėl Sutarties pažeidimo, kaip bylos Nr. 13/83 atveju, kai ESTT priėmė Tarybai nepalankų sprendimą, kadangi ji nesiėmė su bendra transporto politika susijusių veiksmų.

Pagal Amsterdamo sutartį Parlamentas galėjo pateikti ieškinį dėl kitos institucijos akto panaikinimo tik gindamas savo prerogatyvas. Pagal Nicos sutartį Parlamentui nebereikia parodyti ypatingo susirūpinimo; jis taip pat kaip Taryba, Komisija ir valstybės narės gali pareikšti ieškinį. Parlamentas gali būti atsakovas, jei iškeliama byla dėl akto, priimto pagal bendro sprendimo procedūrą, arba tuomet, kai vienas iš jo aktų gali turėti teisinių padarinių tretiesiems asmenims. ESTT sprendimai bylose Nr. 320/81, 294/83 ir 70/88 grindžiami SESV 263 straipsniu.

Be to, Parlamentas gali ESTT prašyti pateikti išankstinę nuomonę dėl tarptautinių susitarimų suderinamumo su Sutarties nuostatomis (SESV 218 straipsnis).

PETICIJOS (4.1.4)

ES piliečiai, naudodamiesi savo teise pateikti peticiją, adresuoja peticijas Europos Parlamento pirmininkui (SESV 227 straipsnis).

EUROPOS PILIEČIŲ INICIATYVA (4.1.5)

Vadovaujant Peticijų komitetui, Parlamentas organizuoja klausymus, kuriuose dalyvauja sėkmingai užregistruotų Europos piliečių iniciatyvų teikėjai. 2019 m. balandžio 17 d. Parlamentas ir Taryba oficialiai priėmė [Reglamentą \(ES\) 2019/788 dėl Europos piliečių iniciatyvos](#), kuris įsigaliojo 2020 m. sausio 1 d.

OMBUDSMENO SKYRIMAS

Pagal Lisabonos sutartį Parlamentas renka Europos ombudsmeną (SESV 228 straipsnis) ([1.3.16](#)).

Eeva Pavy
04/2024

1.3.3. EUROPOS PARLAMENTAS: ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA IR VEIKLA

Europos Parlamento organizacinę struktūrą ir veiklą reglamentuoja jo Darbo tvarkos taisyklės. Parlamento veikla vykdoma politiniuose organuose, komitetuose, delegacijose ir frakcijose.

TEISINIS PAGRINDAS

- Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 14 straipsnis ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 223, 224, 226, 229, 231 ir 232 straipsniai;
- [Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklės](#).

SUDĖTIS IR NARIAI

Bendrosios Europos Parlamento sudėties taisyklės nustatytos ES sutarties 14 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad Europos Parlamento iniciatyva ir gavusi jo pritarimą Europos Vadovų Taryba vieningai priima sprendimą, nustatantį Europos Parlamento sudėtį. Toliau taip pat nustatyta, kad Parlamentą sudaro ne daugiau kaip 751 ES piliečių atstovas (750 narių ir pirmininkas). Be to, piliečiams mažėjančia tvarka atstovaujama proporcingai mažinant narių skaičių iki minimalios šešių narių iš kiekvienos valstybės ribos. Nė viena valstybė narė negali turėti daugiau kaip 96 vietas.

Proporcingo narių skaičiaus mažinimo sąvoka reiškia, kad, nors bendras vietų skaičius paskirstomas remiantis valstybių narių gyventojų skaičiumi, daugiau gyventojų turinčios valstybės narės sutinka turėti mažiau atstovų, kad būtų geriau atstovaujama mažiau gyventojų turinčioms ES valstybėms narėms: kuo didesnė valstybė, tuo mažesnis vietų skaičius gyventojų atžvilgiu. Ši sąvoka buvo išsamiau apibrėžta tolesniuose Europos Vadovų Tarybos sprendimuose, priimtuose pagal ES sutarties 14 straipsnio 2 dalį, įsigaliojus Lisabonos sutarčiai.

Būsiami Europos Parlamento rinkimai vyks 2024 m. birželio 6–9 d. 2023 m. rugsėjo 22 d. Europos Vadovų Taryba atsižvelgdama į 2023 m. birželio 15 d. Parlamento teisėkūros rezoliuciją dėl Europos Parlamento sudėties, priėmė sprendimą, kuriuo nustatoma Parlamento sudėtis ir bendras vietų Parlamente skaičius padidinamas nuo 705 iki 720. Kiekvienoje valstybėje narėje renkamų EP narių skaičius bus toks:

Belgija	22
Bulgarija	17
Čekija	21
Danija	15
Vokietija	96
Estija	7
Airija	14
Graikija	21
Ispanija	61
Prancūzija	81

Kroatija	12
Italija	76
Kipras	6
Latvija	9
Lietuva	11
Liuksemburgas	6
Vengrija	21
Malta	6
Nyderlandai	31
Austrija	20
Lenkija	53
Portugalija	21
Rumunija	33
Slovėnija	9
Slovakija	15
Suomija	15
Švedija	21

Po kiekvienų rinkimų praėjus vienam mėnesiui Parlamentas nešaukiamas susirenka pirmą antradienį ([1976 m. rugsėjo 20 d. Aktas](#)). Laikydamasis SESV 229 straipsnio 1 dalies, Parlamentas nešaukiamas taip pat turi susirinkti kiekvienų metų antrąjį kovo mėnesio antradienį.

ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

A. Parlamento pirmininkas

Pagal Darbo tvarkos taisykles Parlamento pirmininkas renkamas iš Parlamento narių dvejų su puse metų kadencijai, kuri gali būti pratęsta (Darbo tvarkos taisyklių 19 straipsnis). Pirmininkas atstovauja Parlamentui vykdant išorinius santykius ir palaikant ryšius su kitomis ES institucijomis. Parlamento pirmininkas prižiūri plenarinių posėdžių diskusijas ir užtikrina, kad būtų laikomasi Parlamento darbo tvarkos taisyklių. Beprasidedant kiekvienam Europos Vadovų Tarybos susitikimui Europos Parlamento pirmininkas nustato Parlamento poziciją ir nuomonę į darbotvarkę įtrauktais klausimais ir kitomis temomis. Parlamentui patvirtinus Europos Sąjungos biudžetą, Parlamento pirmininkas jį pasirašo, tuomet biudžetą galima naudoti. Parlamento ir Europos Sąjungos Tarybos pirmininkai abu pasirašo visus pagal įprastą teisėkūros procedūrą priimamus teisės aktus. Parlamento pirmininką gali pavaduoti vienas iš 14 pirmininko pavaduotojų (Darbo tvarkos taisyklių 23 straipsnis).

B. Plenarinės sesijos

Europos Parlamentas *sensu stricto* ir yra plenarinės sesijos, kurių posėdžiams pirmininkauja Parlamento pirmininkas. Parlamentas Strasbūre renkasi kiekvieną mėnesį (išskyrus rugpjūtį), tai yra mėnesinės sesijos, truncančios keturias dienas nuo pirmadienio iki ketvirtadienio. Papildomos mėnesinės sesijos rengiamos Briuselyje. Mėnesinę sesiją sudaro kasdien vykstantys plenariniai posėdžiai (Darbo tvarkos taisyklių 153 straipsnis). Frakcijų pirmininkų susitarimu vietos plenarinių posėdžių salėje – iš kairės į dešinę – Parlamento nariams skiriamos atsižvelgiant į jų politines pažiūras. Plenarinį posėdį pradeda Parlamento pirmininkas, kartais savo kalboje kam nors išreikšdamas padėką arba pasisakydamas aktualiais klausimais.

Parlamento pirmininkui šią užduotį vykdyti padeda 14 pavaduotojų, kurie gali perimti pirmininkavimą. Komisijos ir Europos Sąjungos Tarybos atstovai dalyvauja posėdžiuose siekiant palengvinti institucijų bendradarbiavimą sprendimų priėmimo procese. Jei Parlamentas pageidauja, abiejų minėtų institucijų atstovai taip pat gali būti pakviesti pateikti pareiškimus arba pateikti informaciją apie savo institucijų veiklą.

C. Politiniai organai

Parlamento politiniai organai yra Biuras (24 straipsnis; Parlamento pirmininkas ir 14 Parlamento pirmininko pavaduotojų), Pirmininkų sueiga (26 straipsnis; Parlamento pirmininkas ir frakcijų pirmininkai), penki kvestoriai (28 straipsnis; jie yra atsakingi už su Parlamento nariais susijusius administracinius ir finansinius klausimus), Komitetų pirmininkų sueiga (29 straipsnis) ir Delegacijų pirmininkų sueiga (30 straipsnis). Parlamento pirmininko, Pirmininko pavaduotojų ir kvestorių, taip pat komitetų ir delegacijų pirmininkų kadencija trunka dvejus su puse metų (19 straipsnis).

D. Komitetai ir delegacijos

Parlamento nariai susiskirstę į 20 komitetų, 3 pakomitečius ir 39 delegacijas (tarpparlamentines delegacijas ir delegacijas jungtiniuose parlamentiniuose komitetuose, parlamentinio bendradarbiavimo komitetuose ir daugiašalėse parlamentinėse asamblėjose)^[1]. Parlamentas taip pat siunčia delegaciją į jungtinę parlamentinę asamblėją, įsteigtą Europos Sąjungos ir Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybių grupės susitarimu^[2]. Parlamentas taip pat gali steigti specialiuosius komitetus (207 straipsnis) arba tyrimo komitetus (SESV 226 straipsnis ir Darbo tvarkos taisyklių 208 straipsnis).

Pagal Darbo tvarkos taisyklių 213 straipsnį kiekvienas komitetas ar delegacija renka savo biurą, kurį sudaro pirmininkas ir iki keturių pirmininko pavaduotojų.

E. Frakcijos

Parlamento nariai posėdžiauja ne nacionalinėse delegacijose, o tarpvalstybinėse grupėse pagal savo politines pažiūras. Pagal Darbo tvarkos taisykles frakciją turi sudaryti bent 23 Parlamento nariai, išrinkti ne mažiau kaip ketvirtadalyje valstybių narių (33 straipsnis). Savaitę prieš mėnesinę sesiją ir jos metu frakcijos rengia nuolatinius posėdžius ir seminarus, kuriuose nustatomi pagrindiniai jų veiklos principai. Kai kurios frakcijos atitinka kriterijus, taikomus ES lygmeniu veikiančioms tarpvalstybinėms politinėms partijoms.

F. Europos politinės partijos ir fondai

Parlamentas rekomenduoja sudaryti tokias sąlygas, kurios leistų plėtotis iš tiesų Europos politinėms partijoms ir fondams, be kita ko, priimti pamatinius teisės aktus. SESV 224 straipsnyje nustatytas teisinis pagrindas, kuriuo remiantis pagal įprastą teisėkūros procedūrą priimamas Europos lygmens politinių partijų statutas ir jų finansavimo taisyklės. 2003 m. buvo sukurta Europos politinių partijų finansavimo sistema, leidžianti ES lygmeniu įsteigti politinius fondus^[3]. Reaguojant į tam tikrą piktnaudžiavimą, šios taisyklės buvo iš dalies pakeistos 2018 m. gegužės 3 d.

[1] Parlamento narių skaičius komitete nustatytas [2020 m. sausio 15 d. Europos Parlamento sprendimo dėl nuolatinių komitetų narių skaičiaus \(OL C 270, 2021 7 7, p. 117\)](#) 1 dalyje.

[2] Žr. [2010 m. birželio 22 d. Uagadugu persvarstyto Kotonu susitarimo 17 straipsnį](#).

[3] [2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) Nr. 1141/2014 dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo \(OL L 317, 2014 11 4, p. 1\)](#).

[Reglamentu \(ES, Euratomas\) 2018/673](#), siekiant sustiprinti Europos politinių partijų europinį aspektą, užtikrinti teisingesnį lėšų paskirstymą ir gerinti teisės aktų vykdymą.

Šiuo metu veikia šios Europos politinės partijos: Europos liaudies partija, Europos socialistų partija, Liberalų ir demokratų aljansas už Europą, Europos žaliųjų partija, Europos konservatorių ir reformuotojų partija, Europos kairiųjų partija, Identiteto ir demokratijos partija, Europos demokratų partija, Europos laisvasis aljansas ir Europos krikščionių politinis judėjimas. Tarpvalstybinės partijos veikia glaudžiai bendradarbiaudamos su atitinkamomis Europos Parlamento frakcijomis.

Kai kurie svarbiausi Europos politiniai fondai: Wilfriedo Martenso Europos studijų centras, Europos pažangiųjų tyrimų fondas, Europos liberalų forumas, Žalioji Europos fondas, Europos demokratų institutas, „Transformuoti Europą“ ir „Nauja kryptis. Europos reformų fondas“.

2012 m. lapkričio 22 d. Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#), kurioje primygtinai ragino Europos politines partijas siūlyti kandidatus Komisijos pirmininko pareigoms eiti, siekiant padidinti ir Parlamento, ir Komisijos politinį legitimumą. Ši tvarka buvo įgyvendinta prieš 2014 m. rinkimus, kai pirmajame etape dalyvavo pagrindiniai kandidatai. Po šių rinkimų 2014 m. spalio 22 d. Komisijos pirmininko pareigoms eiti buvo išrinktas vienas iš pagrindinių kandidatų – Jean-Claude Juncker. Europos Parlamentas savo 2018 m. vasario 7 d. [sprendime](#) dėl pagrindų susitarimo dėl Europos Parlamento ir Europos Komisijos santykių peržiūros teigė, kad jis bus pasirengęs atmesti bet kurį kandidatą į Europos Komisijos pirmininko pareigas, kuris nebuvo paskirtas pagrindiniu Europos politinės partijos kandidatu (vok. *Spitzenkandidat*) 2019 m. rinkimuose į Europos Parlamentą. Nors šios idėjos per 2019 m. rinkimus galiausiai buvo atsisakyta, pagrindinio kandidato procesas laikomas siekiu sukurti platesnę kandidatų debatų platformą, suteikiančią daugiau skaidrumo ir politinio legitimumo Komisijos pirmininko vaidmeniui ir padidinančią ES piliečių dalyvavimą šiame procese ir jų suvokimą apie tai. 2022 m. gegužės 3 d. Parlamentas priėmė [poziciją](#) per pirmąjį svarstymą dėl Europos Sąjungos rinkimų teisės reformos, kurioje pareiškė nuomonę, kad pagrindinio kandidato procesas galėtų būti oficialiai įforminamas Europos politinių subjektų sudarytu politiniu susitarimu ir tarpinstituciniu Parlamento ir Europos Vadovų Tarybos susitarimu. Ji taip pat paragino Europos politines partijas, Europos rinkėjų asociacijas ir kitus Europos rinkimų subjektus savo kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas iškelti likus bent 12 savaitėms iki rinkimų dienos, taip pat pareiškė, kad tikisi, kad kandidatams teks pirmoji atitinkamo Sąjungos masto apygardos sąrašo pozicija.

Komisija savo 2018 m. komunikate „[Institucijų pertvarkos galimybės siekiant padidinti Europos Sąjungos darbo efektyvumą](#)“ pateikė tarpvalstybinių sąrašų idėją kaip žingsnį pagerinti ES institucijų legitimumą ES piliečių akyse. Sukūrus visą Europą apimančią rinkimų apygardą būtų galima sustiprinti Europos Parlamento rinkimų europinį aspektą, nes ji suteiktų piliečiams galimybę bendrauti su kandidatais visoje Europoje. Vis dėlto Parlamentas laikėsi nuomonės, kad 2019 m. Europos Parlamento rinkimai dar nebuvo tinkama proga sukurti tarpvalstybinę rinkimų apygardą, nors ir paliko galimybę būsimoms diskusijoms. Minėtoje [pozicijoje](#) jis pasiūlė Sąjungos masto apygardos sąrašams taikyti privalomą geografinio atstovavimo reikalavimą ir paragino Europos politines partijas, Europos rinkėjų asociacijas ir kitus Europos rinkimų subjektus įtraukti į Sąjungos masto sąrašus kandidatus iš visų valstybių narių. Vykdam šią rinkimų reformą, neskaitant dabartinių 705 vietų, turėtų būti sukurtos 28 tarpvalstybinės vietos ES masto rinkimų apygardoje, visapusiškai laikantis geografinės ir lyčių pusiausvyros.

G. Parlamento generalinis sekretoriatas

Parlamento generaliniam sekretoriatui vadovauja [generalinis sekretorius](#), kurį skiria Biuras (Darbo tvarkos taisyklių 234 straipsnis). Generalinio sekretoriato sudėtį ir organizacinę struktūrą taip pat nustato Biuras: šiuo metu jį sudaro 12 generalinių direktoratų ir Teisės tarnyba. Generalinio sekretoriato užduotis – koordinuoti teisėkūros darbą ir organizuoti plenarinius posėdžius ir susirinkimus (susitikimus). Jis taip pat teikia techninę, teisinę ir ekspertinę pagalbą Parlamento organams ir Parlamento nariams, padėdamas jiems vykdyti jų įgaliojimus. Generalinis sekretoriatas užtikrina vertimą žodžiu per visus posėdžius ir visų oficialių dokumentų vertimą raštu.

VEIKLA

Sutartyse numatyta, kad Parlamentas savo darbą organizuoja savarankiškai. Jis savo narių balsų dauguma priima Darbo tvarkos taisykles (SESV 232 straipsnis). Jeigu Sutartyse nenumatyta kitaip, Parlamentas priima sprendimus atiduotų balsų dauguma (SESV 231 straipsnis). Jis priima sprendimus dėl mėnesinių sesijų, kurių metu visų pirma priimami Parlamento komitetų parengti pranešimai, pateikiami klausimai Komisijai ir Europos Sąjungos Tarybai, rengiamos aktualios ir skubios diskusijos ir išklausomi Tarybai pirmininkaujančios valstybės narės pareiškimai, darbotvarkių. Komitetų ir plenariniai posėdžiai yra vieši ir transliuojami internetu.

BŪSTINĖ IR DARBO VIETOS

Nuo 1981 m. liepos 7 d. Parlamentas yra priėmęs kelias rezoliucijas dėl savo būstinės, ragindamas valstybių narių vyriausybes laikytis Sutartyse joms nustatytų įpareigojimų institucijoms įsteigti vieną būstinę. Kadangi vyriausybės ilgai nesugebėjo imtis reikiamų veiksmų, Parlamentas priėmė kelis sprendimus dėl savo organizacinės struktūros ir darbo vietų (Liuksemburge, Strasbūre ir Briuselyje). 1992 m. gruodžio 11–12 d. Edinburge vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime valstybių narių vyriausybių atstovai pasiekė susitarimą dėl institucijų būstinių, pagal kurį:

- Parlamento būstinė turėtų būti Strasbūre, kur turėtų būti rengiamos 12 mėnesinių sesijų, įskaitant sesiją, kurios metu priimamas sprendimas dėl ES metinio biudžeto;
- papildomos mėnesinės sesijos turėtų būti rengiamos Briuselyje;
- Parlamento komitetai turėtų posėdžiauti Briuselyje;
- Parlamento generalinis sekretoriatas ir pagalbiniai padaliniai turėtų likti Liuksemburge.

Šį sprendimą Parlamentas sukritikavo. Vis dėlto Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (1997 m. spalio 1 d. sprendimas byloje C-345/95) patvirtino, kad Parlamento būstinė buvo nustatyta vadovaujantis nuostatomis, kurios dabar atitinka dabartinį SESV 341 straipsnį. Šio sprendimo turinys buvo įtrauktas į Amsterdamo sutarties protokolą, kuris buvo pridėtas prie Sutarčių.

Nors Parlamentas sukritikavo šiuos sprendimus, remiantis Pirmininkų sueigos pasiūlymu jis buvo įpareigotas atitinkamai rengti savo metinį kalendorių. Paprastai Parlamentas per metus surengia 12 keturių dienų mėnesinių sesijų Strasbūre ir šešias dviejų dienų mėnesines sesijas Briuselyje. Parlamento nariai ėmėsi kelių iniciatyvų, kad būtų išvengta posėdžių Strasbūre. Pavyzdžiui, 2012 m. buvo patvirtintas kalendorius, kuriame dvi dviejų dienų mėnesinės sesijos spalio mėnesį Strasbūre vyko

tą pačią kalendorinę savaitę, taip keturiomis dienomis buvo sutrumpintas bendras posėdžių laikas Strasbūre. Vis dėlto Prancūzijai pateikus skundą, Teisingumo Teismas nusprendė, kad laikantis priimtų sprendimų turi vykti dvi nesutrumpintos mėnesinės sesijos (byla C-237/11).

Remiantis SESV 229 straipsniu, daugumos Parlamento narių, Europos Sąjungos Tarybos arba Komisijos prašymu Parlamentas gali rengti neeilines sesijas. 2006 m. gruodžio 18 d., iš karto po 2006 m. gruodžio 14–15 d. Europos Vadovų Tarybos susitikimo, Parlamentas Briuselyje surengė pirmąjį papildomą plenarinį posėdį. Nuo tada buvo įtvirtinta praktika rengti posėdžius iškart po Europos Vadovų Tarybos susitikimų.

Be to, dėl COVID-19 pandemijos Parlamentas įdiegė priemones, kuriomis Parlamento nariams suteikiama galimybė dalyvauti plenarinėse sesijose nuotoliniu būdu ir taikyti nuotolinio balsavimo procedūras.

EUROPOS PARLAMENTO NARIAI PAGAL FRAKCIJAS IR VALSTYBES NARES

Lentelę, kurioje pateikiama frakcijų ir jų sudėties apžvalga, galima rasti [tam skirtame interneto puslapyje](#).

Eeva Pavy
10/2023

1.3.4. EUROPOS PARLAMENTAS: RINKIMŲ TVARKA

Europos Parlamento rinkimų tvarka nustatyta ir ES teisės aktuose, kuriuose nustatomos visoms valstybėms narėms bendros taisyklės, ir specialiose nacionalinėse nuostatose, kurios kiekvienoje valstybėje narėje yra skirtingos. Bendroje taisyklėse išdėstytas proporcingo atstovavimo principas, rinkimų slenksčių taisyklės ir tam tikri nesuderinamumo su Europos Parlamento nario įgaliojimais atvejai. Daugelis kitų svarbių klausimų, tokių kaip taikoma konkreti rinkimų sistema ar rinkimų apygardų skaičius, apibrėžta nacionaliniuose įstatymuose.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 14 straipsnis; Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 20, 22 ir 223 straipsniai ir Pagrindinių teisių chartijos 39 straipsnis.

[1976 m. rugsėjo 20 d. Aktas](#) dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2018 m. liepos 13 d. [Tarybos sprendimu \(ES, Euratomas\) 2018/994](#).

BENDROS TAISYKLĖS

A. Principai

Steigimo sutartyse ([1.1.1](#)) nustatyta, kad Europos Parlamento narius (toliau – EP nariai) iš pradžių skirs nacionaliniai parlamentai, tačiau įtraukta nuostata, kad vėliau jie bus renkami tiesioginiuose visuotiniuose rinkimuose. Šią nuostatą Taryba įgyvendino prieš 1979 m. vykusius pirmuosius tiesioginius rinkimus, priėmusi 1976 m. rugsėjo 20 d. Aktą dėl atstovų į Europos Parlamentą rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise (toliau – 1976 m. Rinkimų aktas). Šis aktas iš esmės pakeitė institucinę Europos Parlamento poziciją ir yra demokratiškesnės Europos Sąjungos steigiamasis dokumentas.

1992 m. Maastrichto sutartyje ([1.1.3](#)) numatyta, kad rinkimai privalo būti rengiami laikantis vienodos tvarkos ir kad Europos Parlamentas šiuo klausimu turėtų parengti pasiūlymą, kurį vieningai patvirtintų Taryba. Vis dėlto, kadangi Tarybai nepavyko susitarti dėl nė vieno iš pateiktų pasiūlymų, Amsterdamo sutartyje numatyta galimybė patvirtinti bendruosius principus. Todėl [2002 m. birželio 25 d. ir rugsėjo 23 d. Tarybos sprendimu \(2002/772/EB, Euratomas\)](#) buvo iš dalies pakeistas 1976 m. Rinkimų aktas, taip pat nustatyti proporcingo atstovavimo principai ir nacionalinių ir ES srities įgaliojimų nesuderinamumo atvejai.

Paskutiniai 1976 m. Rinkimų akto pakeitimai buvo priimti [2018 m. liepos 13 d. Tarybos sprendimu \(ES, Euratomas\) 2018/994](#), kuriame yra nuostatų dėl galimybės taikyti skirtingus balsavimo metodus (išankstinis balsavimas, elektroninis balsavimas, balsavimas internetu ir paštu); dėl rinkimų slenksčių; dėl asmens duomenų apsaugos; dėl nuobaudų už dvigubą balsavimą pagal nacionalinės teisės aktus; dėl balsavimo trečiojoje šalyse; dėl galimybės rinkimų biuleteniuose nurodyti Europos politines partijas.

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ([1.1.5](#)), teisė balsuoti ir būti kandidatu įgavo pagrindinės teisės statusą (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 39 straipsnis).

B. Taikymas. Galiojančios bendros nuostatos

1. Kitos valstybės narės piliečių teisė balsuoti ir būti kandidatais

Pagal SESV 22 straipsnio 2 dalį „kiekvienas Sąjungos pilietis, gyvendamas valstybėje narėje ir nebūdamas jos pilietis, turi teisę balsuoti ir būti kandidatu per Europos Parlamento rinkimus valstybėje narėje, kurioje gyvena“. Naudojimosi šia teise tvarka nustatyta [Tarybos direktyvos 93/109/EB](#) (kuria paskutinį kartą iš dalies pakeitė [Tarybos direktyva 2013/1/ES](#)) 6 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad „Sąjungos piliečiui, gyvenančiam valstybėje narėje ir nesančiam tos valstybės narės piliečiu, kuriam atskiru teisiniu sprendimu arba administraciniu sprendimu, jei pastarajam sprendimui gali būti taikomos teisės gynimo teismine tvarka priemonės, buvo atimta teisė būti kandidatu pagal jo gyvenamosios vietos valstybės narės teisę arba pagal jo kilmės valstybės narės teisę, neleidžiama naudotis ta teise gyvenamosios vietos valstybėje narėje per rinkimus į Europos Parlamentą“.

2. Rinkimų sistema

Pagal iš dalies pakeistą 1976 m. Rinkimų aktą rinkimai į Europos Parlamentą turi būti pagrįsti proporcingu atstovavimu ir turi būti taikoma kandidatų sąrašo arba vieno perleidžiamo balso sistema. Valstybės narės taip pat gali leisti balsuoti pagal lengvatinio sąrašo sistemą.

Be savanoriško ne didesnio kaip 5 proc. nacionaliniu lygmeniu atiduotų galiojančių balsų rinkimų slenkščio neseniai atliktais daliniais 1976 m. Rinkimų akto pakeitimais, priimtais [Tarybos sprendimu \(ES, Euratomas\) 2018/994](#), nustatytas privalomas rinkimų slenkstis – nuo 2 proc. iki 5 proc. rinkimų apygardoms, kuriose pagal sąrašus renkami daugiau kaip 35 EP nariai (įskaitant vieną rinkimų apygardą sudarančias valstybes nares). Valstybės narės turės įvykdyti šį reikalavimą ne vėliau kaip per 2024 m. rinkimus.

Pagal tą sprendimą valstybės narės gali numatyti surengti išankstinį balsavimą, balsavimą paštu, taip pat elektroninį ir internetinį balsavimą. Valstybėms narėms nusprendus tai padaryti, visų pirma, jos turi užtikrinti rezultatų patikimumą, balsavimo slaptumą ir asmens duomenų apsaugą.

3. Nesuderinamumas

Pagal 1976 m. Rinkimų akto (iš dalies pakeisto [Tarybos sprendimu 2002/772/EB, Euratomas](#)) 7 straipsnį Europos Parlamento nario pareigos nesuderinamos su valstybės narės vyriausybės nario, Komisijos nario, Teisingumo Teismo teisėjo, generalinio advokato ar kanclerio, Audito Rūmų nario, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nario pareigomis, komitetų ar kitų organų, įsteigtų vadovaujantis Sutartimis Sąjungos lėšoms valdyti arba nuolatinei tiesioginei administravimo užduočiai vykdyti, nario pareigomis, Europos investicijų banko direktorių valdybos, valdymo komiteto arba personalo nario pareigomis bei Europos Sąjungos institucijų arba prie jų veikiančių specializuotų įstaigų pareigūno ar tarnautojo einamomis pareigomis. Su EP nario pareigomis taip pat laikomos nesuderinamos Regionų komiteto nario pareigos (įtraukta 1997 m.), Europos Centrinio Banko vykdomosios valdybos nario, Europos Sąjungos ombudsmeno ir, svarbiausia, nacionalinio parlamento nario pareigos (sąrašas papildytas 2002 m.).

TVARKA, KURIAI TAIKOMOS NACIONALINĖS NUOSTATOS

Be šių bendrų taisyklių, rinkimų tvarkai taikomos nacionalinės nuostatos, kurios kartais labai skiriasi; taigi rinkimų sistema gali būti laikoma polimorfine rinkimų sistema.

A. Rinkimų sistema ir nustatytos ribos

Visos valstybės narės privalo taikyti proporcingu atstovavimu pagrįstą sistemą. Be savanoriško 5 proc. nacionaliniu lygmeniu atiduotų balsų rinkimų slenksčio [Tarybos sprendimu \(ES, Euratomas\) 2018/994](#) nustatytas privalomas rinkimų slenkstis – nuo 2 proc. iki 5 proc. rinkimų apygardoms, kuriose renkami daugiau nei 35 EP nariai (įskaitant vieną rinkimų apygardą sudarančias valstybes nares). Šį reikalavimą reikės įvykdyti ne vėliau kaip per 2024 m. Europos Parlamento rinkimus.

Šiuo metu rinkimų slenkstis taikomas šiose valstybėse narėse: Prancūzijoje, Belgijoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Čekijoje, Rumunijoje, Kroatijoje, Latvijoje ir Vengrijoje (5 proc.); Austrijoje, Italijoje ir Švedijoje (4 proc.); Graikijoje (3 proc.) ir Kipre (1,8 proc.). Kitose valstybėse narėse nėra ribos, nors Vokietija ir bandė ją nustatyti, tačiau dviem [2011 m.](#) ir [2014 m.](#) sprendimais Vokietijos Konstitucinis Teismas paskelbė, kad šalyje taikomas (iš pradžių 5 proc., vėliau – 3 proc.) slenkstis per Europos Parlamento rinkimus prieštarauja Konstitucijai.

B. Rinkimų apygardos ribos

Per Europos Parlamento rinkimus dauguma valstybių narių veikia kaip viena rinkimų apygarda. Vis dėlto, keturiose valstybėse narėse (Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje ir Lenkijoje) šalies teritorija padalyta į kelias regionines rinkimų apygardas.

C. Balsavimo teisė

Daugumoje valstybių narių balsavimo teisė įgyjama sulaukus 18 metų, išskyrus Austriją, Belgiją, Vokietiją ir Malta, kur ji įgyjama nuo 16 metų, ir Graikiją – nuo 17 metų.

Penkiose valstybėse narėse (Belgijoje, Bulgarijoje, Liuksemburge, Kipre ir Graikijoje) balsavimas yra privalomas: balsavimo pareiga taikoma piliečiams ir registruotiems kitos ES valstybės narės piliečiams.

1. Kitos šalies pilietybę turinčių asmenų balsavimas priimančiojoje valstybėje

ES piliečiai, gyvenantys valstybėje narėje ir nesantys jos piliečiai, turi teisę balsuoti per Europos Parlamento rinkimus toje valstybėje narėje, kurioje jie gyvena, tomis pačiomis sąlygomis kaip ir tos valstybės piliečiai (SESV 22 straipsnis). Vis dėlto, gyvenamosios vietos sąvoka skirtingose valstybėse narėse vis dar skiriasi. Kai kurios valstybės (pvz., Estija, Prancūzija, Vokietija, Lenkija, Rumunija ir Slovėnija) reikalauja, kad rinkėjų faktinė arba įprastinė gyvenamoji vieta būtų rinkimų teritorijoje, kitos (Kipras, Danija, Graikija, Airija, Liuksemburgas, Slovakija ir Švedija) reikalauja, kad tai būtų nuolatinė jų gyvenamoji vieta, dar kitos (Belgija ir Čekija) – kad jie būtų įrašyti į gyventojų registrą. ES piliečiams, kurie siekia įgyti teisę balsuoti kai kuriose šalyse (pvz., Kipre), taip pat taikomas minimalaus gyvenimo toje valstybėje laikotarpio reikalavimas. Visose valstybėse narėse reikalaujama, kad kitų ES šalių piliečiai iki rinkimų dienos registruotųsi balsavimui. Registravimosi terminai valstybėse narėse labai skiriasi.

2. Valstybėje negyvenančių piliečių balsavimas savo kilmės šalyje

Beveik visos valstybės narės yra numačiusios galimybę Europos Parlamento rinkimuose balsuoti iš užsienio. Kai kuriose valstybėse narėse rinkėjai turi užsiregistruoti savo nacionalinėse rinkimų institucijose, kad galėtų gauti teisę balsuoti užsienyje paštu, ambasadoje ar konsulate. Kitose valstybėse narėse balsavimas paštu gali vykti ambasadose arba konsulatuose. Kai kuriose valstybėse narėse teisė balsuoti užsienyje suteikiama tik kitoje valstybėje narėje gyvenantiems piliečiams (pvz., Bulgarija ir Italija). Be to, dauguma valstybių narių taiko specialias priemones diplomatams ir kariniam personalui, tarnaujantiems užsienyje.

Dėl to, kad kai kurie kitos šalies pilietybę turintys asmenys gali balsuoti ir priimančiojoje valstybėje, ir savo kilmės valstybėje kaip jos piliečiai, gali atsirasti piktnaudžiavimų (balsavimas du kartus, kuris kai kuriose valstybėse narėse laikomas nusikalstama veika). Šiuo atžvilgiu pagal dalinius 1976 m. Rinkimų akto pakeitimus, neseniai padarytus [Tarybos sprendimu \(ES, Euratomas\) 2018/994](#), reikalaujama, jog valstybės narės užtikrintų, kad būtų nustatytos veiksmingos, proporcingos ir atgrasomosios sankcijos už dvigubą balsavimą Europos Parlamento rinkimuose.

D. Teisė būti kandidatu rinkimuose

Teisė būti kandidatu per rinkimus į Europos Parlamentą bet kurioje kitoje gyvenamosios vietos valstybėje narėje taip pat yra pavyzdys, kaip taikomas valstybės narės piliečių ir ne piliečių nediskriminavimo principas, ir teisės judėti ir laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą Europos Sąjungoje padarinys. Kiekvienas asmuo, kuris yra Sąjungos pilietis ir nėra gyvenamosios valstybės narės pilietis, bet atitinka tuos pačius teisei balsuoti ir būti kandidatu keliamus reikalavimus, kuriuos ta valstybė pagal įstatymą taiko savo piliečiams, turi teisę būti kandidatu per rinkimus į Europos Parlamentą gyvenamosios vietos valstybėje narėje, jei tos teisės jam nėra atimtos ([Tarybos direktyvos 93/109/EB](#) 3 straipsnis).

Išskyrus reikalavimą turėti valstybės narės pilietybę, kuris yra bendras visoms valstybėms narėms, kitos teisės būti kandidatu rinkimuose sąlygos visose valstybėse narėse yra skirtingos. Nė vienas asmuo per tuos pačius rinkimus negali būti kandidatu daugiau kaip vienoje valstybėje narėje (Tarybos direktyvos 93/109/EB 4 straipsnis). Minimalus kandidatų amžius daugumoje valstybių narių yra 18 metų, išskyrus Belgiją, Bulgariją, Kiprą, Čekiją, Estiją, Airiją, Latviją, Lietuvą, Lenkiją ir Slovakiją (21 metai), Rumuniją (23 metai) ir Italiją bei Graikiją (25 metai).

E. Kandidatūros

Kai kuriose valstybėse narėse kandidatūras gali kelti tik politinės partijos ir politinės organizacijos. Kitose valstybėse narėse kandidatūras galima kelti, jei jos patvirtinamos nustatytu skaičiumi parašų arba jas parėmė tam tikras rinkėjų skaičius, kai kuriais atvejais taip pat reikalaujama užstato.

2018 m. birželio 28 d. [Europos Vadovų Tarybos sprendime \(ES\) 2018/937](#), kuriuo nustatoma Europos Parlamento sudėtis, nustatyta, kaip skirtingoms valstybėms narėms taikant „proporcingo narių skaičiaus mažinimo“ principą užpildomos ES sutarties 14 straipsnio 2 dalyje numatytos vietos Europos Parlamente ([1.3.3](#)).

F. Rinkimų datos

Pagal iš dalies pakeisto 1976 m. Rinkimų akto 10 ir 11 straipsnius rinkimai į Europos Parlamentą rengiami tuo pačiu laikotarpiu, kuris prasideda ketvirtadienio rytą ir

baigiasi artimiausią sekmadienį. Tikslią datą ir laiką nustato kiekviena valstybė narė. Pirmųjų 1979 m. rinkimų laikotarpį 1976 m., pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, vienbalsiai nustatė Taryba. Nuo 1979 m. rinkimai vyko atitinkamu metu paskutiniaisiais Rinkimų akto 5 straipsnyje nurodyto penkerių metų laikotarpio metais (1.3.1).

2014 m. rinkimų metu, siekiant užtikrinti, kad rinkimai nesutaptų su Sekminių švente, Taryba 2013 m. birželio 14 d. sprendimu pakeitė rinkimų datą, kuri iš pradžių buvo nustatyta birželio mėn., ir jie vyko gegužės 22–25 d. Buvo taikoma ši 11 straipsnio nuostata: „jeigu nutiktų taip, kad rinkimų [...] tuo laikotarpiu surengti neįmanoma, Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, vieningai likus ne mažiau kaip vieneriems metams iki 5 straipsnyje nurodytos penkerių metų kadencijos pabaigos nustato kitą rinkimų laikotarpį, kuris turi būti ne anksčiau kaip du mėnesiai iki arba ne vėliau kaip vienas mėnuo po pagal pirmesnę pastraipą nustatyto laikotarpio“. Tolesni rinkimai turi vykti atitinkamu metu paskutiniaisiais penkerių metų laikotarpio metais (1976 m. Akto 11 straipsnis). Atitinkamai 2019 m. rinkimai vyko gegužės 23–26 d. [2024 m. rinkimai į Europos Parlamentą](#) vyks birželio 6–9 d.

G. Rinkėjų galimybės keisti kandidatų eilės tvarką sąrašė

Daugelyje valstybių narių rinkėjai turi pirmenybinio balsavimo galimybę, skirtą pavardžių kandidatų sąrašė eilės tvarkai pakeisti. Tačiau šešiose valstybėse narėse (Vokietijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Vengrijoje ir Rumunijoje) kandidatų sąrašai yra nekeičiami (nėra pirmenybinio balsavimo). Maltoje ir Airijoje rinkėjai išvardija kandidatus pirmumo tvarka (vieno perleidžiamo balso sistema).

H. Kadencijos metu atsiradusių laisvų vietų užpildymas

Kai kuriose valstybėse narėse atsilaisvinusios vietos skiriamos tame pačiame sąrašė esantiems pirmiesiems neišrinktiems kandidatams (galbūt tą sąrašą pakoregavus, kad būtų atsižvelgta į kandidatų gautus balsus). Kitose valstybėse narėse laisvos vietos paskirstomos pavaduojantiems nariams ir, jeigu pavaduojančių narių nėra, lemiamas kriterijus yra kandidatų eilės tvarka sąrašė. Kai kuriose valstybėse narėse EP nariai turi teisę grįžti į Europos Parlamentą, jei nebelieka priežasties, dėl kurios jie jį paliko.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Nuo dvidešimtojo amžiaus 7-ojo dešimtmečio Europos Parlamentas ne kartą reiškė savo nuomonę rinkimų teisės klausimais ir, vadovaudamasis EB sutarties 138 straipsniu (dabar SESV 223 straipsnis), teikė pasiūlymus. Tai, kad vis dar nėra nustatyta iš tiesų vienoda rinkimų į Europos Parlamentą tvarka, rodo, kaip sunku suderinti skirtingas nacionalines tradicijas. Amsterdamo sutartyje numatyta galimybė priimti bendruosius principus tik iš dalies sudarė sąlygas šiems sunkumams įveikti. SESV 223 straipsnyje nustatytas plačių užmojų tikslas patvirtinti vienodą tvarką, kuriai reikalingas Europos Parlamento pritarimas, dar turi būti pasiektas. Nuolatinės Parlamento pastangos modernizuoti ir sukurti labiau europietišką bendrą rinkimų procedūrą paskatino 1997 m. pateikti pasiūlymą dėl vienodos rinkimų procedūros; jo esminės nuostatos įtrauktos į 2002 m. Tarybos sprendimą. 2015 m. lapkričio 11 d. Europos Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#) dėl Europos Sąjungos rinkimų teisės reformos. Imdamasis teisėkūros iniciatyvos Konstitucinių reikalų komitetas pasiūlė iš dalies keisti 1976 m. Rinkimų aktą, kad būtų galima užtikrinti didesnę Europos Parlamento rinkimų demokratiškumą ir padidinti visuomenės dalyvavimą rinkimų procese. Dalis Parlamento pasiūlytų pakeitimų buvo priimta ir įtraukta į 2018 m. liepos 13 d. Tarybos sprendimą (ES, Euratomas) 2018/994. Tačiau Taryba negalėjo pritarti Parlamento

pasiūlymui, kad būtų sukurta bendra rinkimų apygarda ir pagrindiniai kandidatai būtų paskirti eiti Komisijos pirmininko pareigas.

Parlamentas, 2018 m. vasario 7 d. priėmęs rezoliuciją dėl Europos Parlamento sudėties, balsavo už tai, kad po Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES vietų skaičius būtų sumažintas nuo 751 iki 705, o kai kurios vietos būtų padalytos toms valstybėms narėms, kurioms šiek tiek nepakankamai atstovaujama ([1.3.3](#)). 2023 m. rugsėjo 13 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, kurioje jis pritarė Europos Vadovų Tarybos sprendimo, kuriuo 2024 m. rinkimuose vietų Europos Parlamente skaičius padidinamas nuo 705 iki 720, projektui.

2012 m. lapkričio 22 d. Europos Parlamentas priėmė [rezoliuciją](#), kurioje ragino Europos politines partijas iškelti kandidatus į Komisijos pirmininko pareigas per 2014 m. rinkimus, siekiant padidinti ir Parlamento, ir Komisijos politinį legitimumą. Ši tvarka buvo įgyvendinta prieš 2014 m. rinkimus, per kuriuos pirmą kartą buvo iškelti pagrindiniai kandidatai į Komisijos pirmininko pareigas. Galiausiai, vadovaujantis 2014 m. rinkimų rezultatais, 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamentas vieną iš šių kandidatų – Jeaną-Claude'ą Junckerį – išrinko Komisijos pirmininku. Europos Parlamentas savo [2018 m. vasario 7 d. sprendime](#) dėl pagrindų susitarimo dėl Europos Parlamento ir Europos Komisijos santykių peržiūros teigė, kad jis buvo pasirengęs atmesti bet kurį kandidatą į Komisijos pirmininko pareigas, kuris nebuvo paskirtas [pagrindiniu Europos politinės partijos kandidatu](#) (vok. *Spitzenkandidat*) 2019 m. rinkimuose į Europos Parlamentą. Vis dėlto, po 2019 m. rinkimų Komisijos pirmininke išrinkta Ursula von der Leyen, kuri nebuvo pagrindinė kandidatė. 2023 m. lapkričio 22 d. plenariniame posėdyje Parlamentas balsavo dėl [pasiūlymų iš dalies pakeisti Sutartis](#), įskaitant Komisijos rinkimų tvarkos peržiūrą.

2003 m. buvo sukurta Europos politinių partijų finansavimo sistema, kuria taip pat leidžiama ES lygmeniu įsteigti politinius fondus ([1.3.3](#)). Reglamentas (EB) Nr. 2004/2003 panaikintas ir pakeistas 2014 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentu \(ES, Euratomas\) Nr. 1141/2014](#) dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo. Po [2017 m. birželio 15 d. Parlamento rezoliucijos](#) dėl politinių partijų ir politinių fondų finansavimo Europos lygmeniu buvo iš dalies pakeistas 2014 m. reglamentas. Šioje rezoliucijoje pažymėta, kad yra daug trūkumų, visų pirma, susijusių su bendro finansavimo dydžiu ir Europos Parlamento narių galimybe būti daugelio partijų nariais, stengiantis užtikrinti, kad viešosios lėšos būtų naudojamos tinkamai finansuojant Europos politines partijas ir fondus, taikant 2018 m. gegužės 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentą \(ES, Euratomas\) 2018/673](#).

Atsižvelgiant į pastarojo meto įvykius matyti, kokią riziką rinkimų procesams ir demokratijai gali kelti komunikacija internetu (su rinkimais susijęs manipuliavimas asmens duomenimis). Siekiant užkirsti kelią neteisėtam asmens duomenų naudojimui, vėliau priimti nauji 2014 m. Reglamento dėl Europos politinių partijų ir Europos politinių fondų statuto ir finansavimo pakeitimai (2019 m. kovo 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas 2019/493 \(ES, Euratomas\)](#), kuriuo dėl tikrinimo procedūros, susijusios su asmens duomenų apsaugos taisyklių pažeidimais per Europos Parlamento rinkimus, iš dalies keičiamas Reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 1141/2014). Pagal naująsias taisykles, dėl kurių susitarė Parlamentas ir Taryba, siekiama apsaugoti rinkimų procesą nuo internetinių dezinformacijos kampanijų, kuriomis piktnaudžiaujama rinkėjų asmens duomenimis, ir numatyti finansines sankcijas, kurios būtų taikomos Europos politinėms partijoms ir fondams, kurie

sąmoningai daro arba siekia daryti įtaką Europos Parlamento rinkimų rezultatams, pasinaudodami duomenų apsaugos taisyklių pažeidimais.

Be to, Parlamentui 2017 m. birželio 15 d. priėmus rezoliuciją dėl interneto platformų ir bendrosios skaitmeninės rinkos, kurioje Parlamentas ragino Komisiją patikrinti teisėkūros intervencijos galimybę siekiant apriboti netikro turinio sklaidą ir platinimą, 2018 m. balandžio mėn. Komisija priėmė [komunikatą](#) „Europos kova su internetine dezinformacija“ ir pasiūlė priimti visoje ES galiojantį [Praktikos kodeksą](#), o jį 2018 m. rugsėjo mėn. pasirašė trys interneto platformos. 2018 m. gruodžio mėn. Komisijos [veiksmų plane prieš dezinformaciją](#), be kitų priemonių, interneto platformos raginamos greitai ir faktiškai įgyvendinti pažadus ir susitelkti ties veiksmais, kurie yra skubūs atsižvelgiant į Europos Parlamento rinkimus, įskaitant netikrų paskyrų trynimą, pranešimų žymėjimą botais ir bendradarbiavimą su faktų tikrintojais ir mokslinių tyrimų vykdytojais, siekiant aptikti dezinformaciją ir užtikrinti didesnę patikrinto turinio matomumą. Rengiantis 2019 m. gegužės mėn. Europos Parlamento rinkimams, Komisija papasė trijų Praktikos kodeksą pasirašiusių interneto platformų [kas mėnesį pranešti](#) apie veiksmus, kurių jos ėmėsi siekdamas pagerinti skelbimų kontrolę, užtikrinti politinės ir teminės reklamos skaidrumą ir kovoti su netikromis paskyromis ir piktavališku botų naudojimu.

Savo 2020 m. lapkričio 26 d. [rezoliucijoje](#) „EP rinkimų rezultatų apžvalga“ Parlamentas rekomendavo išnagrinėti šiuos klausimus siekiant pagerinti Europos Parlamento rinkimų procesą, visų pirma Konferencijos dėl Europos ateities metu:

- nauji piliečių nuotolinio balsavimo per Europos Parlamento rinkimus būdai konkrečiomis arba išimtinėmis aplinkybėmis;
- bendros kandidatų įtraukimo į sąrašus ir bendros kampanijų ir finansavimo taisyklės;
- suderinti pasyviųjų ir aktyviųjų balsavimo teisių standartai visose valstybėse narėse, įskaitant svarstymus visose valstybėse narėse sumažinti minimalų rinkėjų amžių iki 16 metų,
- nuostatos dėl Parlamento narių nedarbingumo laikotarpių, pavyzdžiui, motinystės atostogų, vaiko priežiūros atostogų ar sunkios ligos.

Parlamentas paragino valstybes nares užtikrinti, kad visi balsavimo teisę turintys asmenys, įskaitant ne savo kilmės šalyje gyvenančius ES piliečius, benamius ir kalinius, kuriems tokia teisė suteikta pagal nacionalinės teisės aktus, galėtų naudotis šia teise.

AKTO DĖL RINKIMŲ Į EUROPOS PARLAMENTĄ REFORMA

2022 m. gegužės 3 d. savo [pozicija](#) dėl pasiūlymo dėl Tarybos reglamento dėl Europos Parlamento narių rinkimų remiantis tiesiogine visuotine rinkimų teise Parlamentas pradėjo Akto dėl rinkimų į Europos Parlamentą reformą, siekdamas 27 atskirus rinkimus ir jų skirtingas taisykles pakeisti bendrais Europos Parlamento rinkimais, kuriems taikomi bendri būtinausi standartai. Pagal Parlamento siūlomą sistemą kiekvienas rinkėjas turėtų du balsus: vieną balsą panaudotų renkant EP narius nacionalinėje apygardoje, o kitą – ES masto apygardoje, kurią sudarytų papildomos 28 vietos. Siekiant pagal šiuos sąrašus užtikrinti geografinio atstovavimo pusiausvyrą, valstybės narės pagal gyventojų skaičių būtų suskirstytos į tris grupes. Sąrašai būtų pildomi proporcingai atrenkant kandidatus iš tų grupių. Bendrus ES kandidatų sąrašus pateiktų

Europos rinkimų subjektai, tokie kaip nacionalinių politinių partijų koalicijos ir (arba) nacionalinės rinkėjų asociacijos ar Europos politinės partijos.

Be to, siūloma:

- visoje ES nustatyti tą pačią rinkimų datą – gegužės 9 d.;
- leisti kandiduoti visiems ES piliečiams nuo 18 metų amžiaus;
- 60 ir daugiau vietų turinčiose didelėse apygardose nustatyti privalomą žemiausią rinkimų slenkstį, kuris būtų bent 3,5 proc.;
- visiems piliečiams, įskaitant neįgaliuosius, užtikrinti vienodas galimybes balsuoti ir sudaryti galimybę balsuoti paštu;
- užtikrinti privalomą lyčių lygybę taikant paritetinius sąrašus arba kvotas;
- užtikrinti piliečių teisę bendruose ES sąrašuose balsuoti už Komisijos pirmininką pagal pagrindinio kandidato (vok. *Spitzenkandidaten*) sistemą.

Būtų įsteigta nauja Europos rinkimų institucija. Ji prižiūrėtų rinkimų procesą ir užtikrintų, kad būtų paisoma naujų taisyklių.

Kaip nustatyta [SESV 223 straipsnyje](#), Parlamento teisėkūros iniciatyvai turėtų vieningai pritarti Taryba. Tuomet šis teisės akto projektas vėl sugrįžtų į Parlamentą, kad jam galėtų pritarti EP nariai. Paskui jį turėtų pagal savo konstitucinius reikalavimus patvirtinti visos valstybės narės. Derybos su Taryba prasidės tada, kai valstybės narės patvirtins savo pozicijas.

Šiuo metu teisėkūros akto projektą svarsto Taryba (bendrujų reikalų sudėties). 2022 m. spalio 18 d. ji [surengė](#) pirmuosius politinius debatus dėl pasiūlymo. Kai kurios valstybės narės pareiškė išlygas, susijusias su pasiūlymais dėl ES masto rinkimų apygardos, grindžiamos tarpvalstybiniais sąrašais, ir su pasiūlymais suderinti rinkimų sistemą, taikomą Europos Parlamento rinkimuose.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Mariusz Maciejewski
11/2023

1.3.5. EUROPOS PARLAMENTAS: RYŠIAI SU NACIONALINIAIS PARLAMENTAIS

Vykstant Europos integracijos pažangai pasikeitė nacionalinių parlamentų vaidmuo. Siekiant užtikrinti veiksmingą demokratinę Europos teisės aktų kontrolę visais lygmenimis, sukurta įvairių Europos Parlamento ir nacionalinių parlamentų bendradarbiavimo priemonių. Ši tendencija sustiprinta naujomis Lisabonos sutartimi apibrėžtomis nuostatomis.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 12 straipsnis, Protokolas Nr. 1 dėl nacionalinių parlamentų vaidmens Europos Sąjungoje ir Protokolas Nr. 2 dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo.

TIKSLAI

A. Bendradarbiavimo pagrindas

Pats Europos integracijos procesas apima tam tikrų įsipareigojimų, kuriuos paprastai vykdydavo nacionalinės vyriausybės, perdavimą sprendimų priėmimo įgaliojimus turinčioms bendroms institucijoms, taigi sumažėja nacionalinių parlamentų, kaip teisėkūros, biudžeto ir kontrolės institucijų, vaidmuo. Nors keletas atsakomybės sričių, perkeltų iš nacionalinio į ES lygmenį, atiteko Tarybai, Europos Parlamentas palaipsniui įgavo visapusišką parlamentinį vaidmenį.

- Nacionaliniai parlamentai ėmė siekti geresnės savo vyriausybių vykdomos europinės veiklos kontrolės ir glaudesnių santykių su Parlamentu, kaip būdo padidinti jų įtaką ES politikos formavimui ir kartu užtikrinti, kad ES būtų grindžiama demokratiniais principais.
- Parlamentas, savo ruožtu, apskritai laikėsi nuomonės, kad tvirti ryšiai su nacionaliniais parlamentais padėtų stiprinti jo teisėtumą ir suartintų ES ir piliečius.

B. Bendradarbiavimo aplinkybių raida

Europos integracijai žengiant į priekį pradžioje nacionalinių parlamentų vaidmuo pradžioje silpnėjo – stiprėjo ES galios ir plėtėsi jos kompetencijos sritys, Taryboje tapo įprastu sprendimų priėmimas balsų dauguma, taip pat padidėjo Parlamento teisėkūros įgaliojimai.

Iki 1979 m. Parlamentas ir nacionaliniai parlamentai buvo natūraliai susiję, kadangi nacionalinių parlamentų nariai buvo skiriami Europos Parlamento nariais. Pradėjus rengti tiesioginius rinkimus į Parlamentą, šie ryšiai nutrūko ir maždaug 10 metų santykiai beveik nebuvo palaikomi. Būtinybė juos atkurti tapo akivaizdi 1989 m. – tuomet vėl pradėta bendrauti ir pradėti kurti nauji ryšiai, pakeisiantys senuosius. Padėjo Mastrichto sutartis, į kurią šiuo klausimu buvo įtrauktos dvi deklaracijos – Nr. 13 ir Nr. 14 – ir pagal jas konkrečiai numatyta:

- paisyti nacionalinių parlamentų dalyvavimo Europos Sąjungos veikloje (jų atitinkamos vyriausybės privalo juos laiku informuoti apie pasiūlymus dėl ES teisės aktų ir prireikus turi būti rengiamos bendros konferencijos);

- vystyti glaudesnę Parlamento ir nacionalinių parlamentų bendradarbiavimą – sistemingiau palaikyti ryšius, keistis informacija, rengti reguliarius susitikimus ir galimai nustatyti abipusės pagalbos priemones.

Be to, nacionaliniai parlamentai palaipsniui įgijo savo vyriausybių vykdomos veiklos, susijusios su Europos Sąjunga, kontrolės priemonę – tai lėmė konstitucinės reformos, priemonės, kurių ėmėsi vyriausybės, jų veiklos metodų pakeitimai ir kai kurių valstybių narių konstitucinių teismų pateikti nacionalinių konstitucinių normų išaiškinimai. Didelę įtaką šiam pokyčiui padarė ES reikalų srityje besispecializuojantys komitetai, bendradarbiaujantys su Parlamentu.

Prie Amsterdamo sutarties pridėtame Protokole dėl nacionalinių parlamentų vaidmens nacionaliniai parlamentai buvo raginami labiau įsitraukti į ES veiklą ir reikalaujama laiku pateikti išnagrinėti skirtus dokumentus bei Komisijos pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, kad nacionaliniai parlamentai galėtų juos išnagrinėti prieš Tarybai priimant sprendimą. Nacionaliniai parlamentai atliko svarbų vaidmenį per Konvento dėl Europos ateities diskusijas (1.1.4) – klausimą dėl jų nagrinėjo viena iš 11 darbo grupių. 2006 m. gegužės mėn. Europos Komisija sutiko nacionaliniams parlamentams perduoti visus naujus pasiūlymus ir nagrinėti skirtus dokumentus. Įsigalėjus Lisabonos sutarčiai šis politinis dialogas Komisijai tapo teisiškai privalomas. Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo užtikrinama nacionalinių parlamentų teisė gauti iš ES institucijų platesnę informacijos spektrą – jos privalo pateikti nacionaliniams parlamentams visus teisėkūros procedūra priimamų aktų projektus ir prašymus dėl stojimo į ES. Lisabonos sutartis dar labiau sustiprino nacionalinių parlamentų vaidmenį, įtraukdama juos į Sutarčių peržiūros procedūras, taip pat į ES politikos įgyvendinimo vertinimo mechanizmus laisvės, saugumo ir teisingumo srityse. Ji taip pat įformino nacionalinių parlamentų ir Parlamento tarpparlamentinį bendradarbiavimą pagal Protokolą dėl nacionalinių parlamentų vaidmens ES.

Be to, Lisabonos sutartis gerokai padidino nacionalinių parlamentų vaidmenį ES teisėkūros procese, nes joje nustatytas išankstinio perspėjimo mechanizmas, t. y. tvarka, pagal kurią nacionaliniai parlamentai gali patikrinti, ar pasiūlymuose dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų laikomasi subsidiarumo principo (Protokolas Nr. 1 dėl nacionalinių parlamentų vaidmens Europos Sąjungoje ir Protokolas Nr. 2 dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo). Nacionaliniai parlamentai per aštuonias savaites nuo teisėkūros procedūra priimamo akto projekto perdavimo gali pateikti Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos pirmininkams pagrįstą nuomonę, nurodydami priežastis, dėl kurių, jų manymu, tas projektas neatitinka subsidiarumo principo. Teisėkūros pasiūlymai gali būti blokuojami, jei prieš juos pasisako dauguma parlamento rūmų. Tačiau galutinį sprendimą turi priimti teisėkūros institucija (Europos Parlamentas ir Taryba) (1.2.2). Nuo Lisabonos sutarties įsigaliojimo šis mechanizmas panaudotas tris kartus: 2012 m. gegužės mėn. svarstant [pasiūlymą dėl Tarybos reglamento dėl naudojimosi teise teikti kolektyvinius ieškinius atsižvelgiant į teisę steigti ir teikti paslaugas \(vadinamasis M. Monti II pasiūlymas\)](#)^[1], 2013 m. spalio mėn. svarstant [pasiūlymą dėl Tarybos reglamento, kuriuo siekiama įsteigti Europos prokuratūrą](#)^[2], ir 2016 m. gegužės mėn. svarstant [pasiūlymą dėl Direktyvos dėl darbuotojų komandiravimo peržiūros](#)^[3]. Nacionaliniai parlamentai gali išreikšti abejonių, ar laikomasi subsidiarumo principo, ir gali būti taikoma oranžinės arba geltonosios

[1]COM(2012)0130.

[2]COM(2013)0534.

[3]COM(2016)0128.

kortelės procedūra, kai pasiekiamos būtinos ribinės vertės. Šis subsidiarumo patikrinimas priklauso išimtinai nacionalinių parlamentų kompetencijai. Regioninių parlamentų vaidmuo šioje procedūroje apibūdinamas Protokolo Nr. 2 6 straipsnyje, kuris išdėstytas taip: „Kai reikia konsultuotis su teisėkūros galią turinčiais regionų parlamentais, konsultuojasi kiekvienas nacionalinis parlamentas arba nacionalinio parlamento rūmai.“ Todėl pagal Sutartis tiesiogiai iš regioninių parlamentų gautos nuomonės nelaikomos nacionalinių parlamentų nuomonėmis dėl subsidiarumo principo. Jų nuomonė turėtų būti perduodama per nacionalinius parlamentus. Tačiau kai Europos Parlamentas gauna regioninio parlamento nuomonę, ji perduodama susipažinti atitinkamoms tarnyboms, įskaitant už turinį atsakingą komitetą, Regioninės plėtros komitetą, atsakingą už ryšius su regionų valdžios institucijomis, ir tyrimų bei dokumentacijos tarnybas. Sutartyje taip pat esama naujų straipsnių, kuriuose paaiškinamas nacionalinių parlamentų vaidmuo ES institucinėje struktūroje (ES sutarties 10 ir 12 straipsniai).

Prasidėjus ES valstybės skolų krizei, t. y. nuo 2010 m. kovo mėn., nacionaliniams euro zoni priklausančių valstybių narių parlamentams ratifikuojant ar keičiant pagalbos paketus buvo pabrėžiama jų bendradarbiavimo ir nuolatinio keitimosi informacija su Parlamentu svarba. Sutarties dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, įsigaliojusios 2013 m. sausio 1 d., 13 straipsnyje numatytas konkretus valstybių narių parlamentų ir Parlamento bendradarbiavimas vykdant parlamentinę kontrolę ekonominio ir finansų valdymo srityje.

LAIMĖJIMAI: BENDRADARBIAVIMO PRIEMONĖS

A. Europos Sąjungos parlamentinių asamblėjų pirmininkų konferencijos

Po 1963 m. ir 1973 m. surengtų susitikimų šios konferencijos pradėtos rengti 1981 m. Jose dalyvauja nacionalinių parlamentų ir Parlamento pirmininkai, iš pradžių jos buvo rengiamos kas dvejus metus. Joms pasirengiama per generalinių sekretorių posėdžius ir jose aptariami konkretūs su nacionalinių parlamentų ir Parlamento bendradarbiavimu susiję klausimai. Keletą pastarųjų metų pirmininkai susitinka kasmet. Nuo 1995 m. Parlamentas palaiko glaudžius ryšius su asocijuotųjų šalių ir šalių kandidačių parlamentais. Per šiuos reguliarius susitikimus Parlamento ir šių šalių parlamentų pirmininkai aptaria stojimo strategijas ir kitus aktualius klausimus.

B. Europos parlamentinių tyrimų ir dokumentų centras

Per 1977 m. Vienoje surengtą didžiąją konferenciją įsteigtas Europos parlamentinių tyrimų ir dokumentų centras. Šis centras yra dokumentų ir mokslinių tyrimų paslaugų tarnybų tinklas; šios tarnybos glaudžiai bendradarbiauja, kad užtikrintų lengvesnę prieigą prie informacijos (įskaitant prie nacionalinių ir Europos Sąjungos duomenų bazių), ir koordinuoja mokslinius tyrimus siekiant išvengti jų kartojimo. Tinklas centralizuoja mokslinius tyrimus ir platina jų rezultatus, jis yra sukūręs tinklavietę informacijos mainams pagerinti. Naudojantis jos katalogu lengviau bendrauti valstybių narių parlamentų mokslinių tyrimų skyriams. Centrą kartu administruoja Parlamentas ir Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja. Jį sudaro ES valstybių narių ir Europos Tarybos valstybių narių parlamentai. Jo paslaugomis gali naudotis ir valstybių, pastarosios institucijos Asamblėjoje turinčių stebėtojos statusą, parlamentai.

C. Bendrijos parlamentų konferencija

Šis sumanymas praktiškai įgyvendintas 1990 m. Romoje – surengta Europos konferencija. Jos tema buvo Bendrijos ateitis, su ekonomine ir pinigų bei politine sąjunga susijusių pasiūlymų reikšmė Bendrijai ir valstybėms narėms, o ypač nacionalinių parlamentų ir Europos Parlamento vaidmuo. Joje dalyvavo 258 delegatai – 173 nacionalinių parlamentų ir 85 Parlamento atstovai. Daugiau tokie renginiai nebuvo rengiami.

D. Europos Sąjungos parlamentų Sąjungos reikalų parlamentinių komitetų konferencija – COSAC

Pradžioje pasiūlyta Prancūzijos Nacionalinės Asamblėjos pirmininko, ši konferencija nuo 1989 m. rengiama kas šešis mėnesius. Joje dalyvauja nacionalinių parlamentų ES reikalų komitetai ir Europos Parlamento nariai. Jos posėdžiuose kiekvienam parlamentui atstovauja šeši nariai. Šią konferenciją sušaukia ES pirmininkaujanti valstybės narė parlamentas ir kartu parengia Parlamentas ir trijų (ES pirmininkavusios, pirmininkaujanti ir pirmininkausiančios) valstybių narių grupės parlamentai. COSAC yra ne sprendimų priėmimo, o patariamasis koordinavimo organas, savo pozicijas priimančias bendru sutarimu. Protokole dėl nacionalinių parlamentų vaidmens Europos Sąjungoje aiškiai pažymėta, kad COSAC gali prisidėti bet kokiu klausimu, į kurį, jos manymu, dėmesį turėtų atkreipti ES institucijos. Tačiau COSAC veikla nacionalinių parlamentų jokia būdu neįpareigoja ir iš anksto nenulemia jų pozicijos.

E. Jungtiniai parlamentiniai posėdžiai

Įgiję patirties Europos konvente, Parlamento ir nacionalinių parlamentų nariai nusprendė, kad būtų naudinga sukurti nuolatinę politinio bendradarbiavimo priemonę specifinėms temoms svarstyti. Taigi nuo 2005 m. Europos Parlamento ir nacionalinių parlamentų nariai renkasi į jungtinius parlamentinius posėdžius, siekdami apsvarstyti svarbius klausimus, kurie daro įtaką parlamentams ES politikos formavimo ir institucinės plėtros procese.

F. Kitos bendradarbiavimo priemonės

Dauguma Parlamento nuolatinių komitetų konsultuojasi su nacionalinių parlamentų nuolatinių komitetų atstovais rengdami dvišalius ar daugiašalius posėdžius, taip pat pirmininkų ir pranešėjų vizitus.

Atitinkamų Parlamento ir nacionalinių parlamentų frakcijų ryšiai išvystyti skirtingu mastu – tai priklauso nuo konkrečios šalies ar politinės partijos.

Administravimo srityje bendradarbiaujama rengiant stažuotes Parlamente ir organizuojant tarnautojų mainus. Daugumos nacionalinių parlamentų atstovų biurai yra Parlamento pastate, kuriame įsikūręs Ryšių su nacionaliniais parlamentais direktoratas. Vis svarbesnis tampa keitimasis informacija apie parlamentų darbą, ypač teisėkūros srityje, visų pirma naudojant šiuolaikines informacines technologijas, pvz., IPEX tinklą, remiamą internetinės keitimosi duomenimis ir ryšių platformos (Tarpparlamentinių ES informacijos mainų platforma).

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

2018 m. balandžio 19 d. Parlamentas priėmė [rezoliuciją dėl Sutarties nuostatų, susijusių su nacionaliniais parlamentais, įgyvendinimo](#)^[4], kurioje nurodo, kad nacionaliniai parlamentai tobulėja ir aktyviai prisideda prie tinkamo Europos Sąjungos konstitucinio veikimo, tokiu būdu užtikrindami didesnę pliuralizmą ir demokratinę teisėtumą. Jis taip pat pripažįsta, kad nacionalinių vyriausybių atskaitomybė nacionaliniams parlamentams tebėra „nacionalinių parlamentų rūmų vaidmens Europos Sąjungoje kertinis akmuo“. Primindamas apie tai, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai ankstyvojo perspėjimo sistema buvo naudojama retai, Parlamentas visgi mano, kad ji galėtų būti pertvarkyta pagal dabartinę Sutarties sistemą. Šiuo atžvilgiu Parlamentas ragina Komisiją taikyti „techninį pranešimo laikotarpį“, kad būtų suteiktas papildomas laikas nuo dienos, kurią nacionaliniai parlamentai gauna įstatymo galią turinčio akto projektą, ir dienos, kurią prasideda aštuonių savaitių laikotarpis. Be to, Parlamentas pritaria tam kad nacionaliniai parlamentai turėtų galimybę teikti Komisijai konstruktyvius pasiūlymus, kad tai padarytų teigiamą poveikį Europos diskusijoms ir Komisijos iniciatyvos teisei. Galiausiai, rezoliucijoje pateikiami keli pasiūlymai, kuriais siekiama stiprinti esamas Parlamento ir nacionalinių parlamentų bendradarbiavimo priemones.

Europos Parlamento Ryšių su nacionaliniais parlamentais direktoratas kasmet skelbia metinę ataskaitą dėl ryšių tarp Europos Parlamento ir ES nacionalinių parlamentų. Ataskaitoje apžvelgiama visa tarpparlamentinio bendradarbiavimo su nacionaliniais parlamentais veikla, kurioje dalyvauja 39 nacionaliniai parlamentai ir rūmai iš 27 valstybių narių ir Europos Parlamentas, ir tokios veiklos pokyčiai. Remiantis [2022 m. metine ataskaita](#), pagrindinės tų metų tarpparlamentiniuose susitikimuose aptartos temos buvo ES saugumas ir išorės veiksmai reaguojant į karą Ukrainoje, atsigavimas po COVID-19 pandemijos, teisinės valstybės padėtis valstybėse narėse, priemonė „NextGenerationEU“ ir ekonomikos gaivinimo planai, taip pat Konferencijos dėl Europos ateities rezultatai.

Eeva Pavy
10/2023

[4]2018 m. balandžio 19 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Sutarties nuostatų dėl nacionalinių parlamentų įgyvendinimo, OL C 390, 2019 11 18, p. 121.

1.3.6. EUROPOS VADOVŲ TARYBA

Europos Vadovų Taryba, kurią sudaro valstybių narių arba jų vyriausybių vadovai, užtikrina Europos Sąjungos vystymuisi būtina postūmį ir nustato bendrąsias politikos gaires. Komisijos pirmininkas irgi yra Europos Vadovų Tarybos narys, tačiau jis neturi balsavimo teisės. Europos Vadovų Tarybos susitikimų pradžioje kreipimosi į ją kalbą perskaito Europos Parlamento pirmininkas. Remiantis Lisabonos sutartimi, Europos Vadovų Taryba tapo viena iš Sąjungos institucijų ir joje buvo nustatyta ilgalaikio pirmininkavimo tvarka.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 13, 15, 26, 27 straipsniai ir 42 straipsnio 2 dalis.

ISTORIJA

Šiandieninė Europos Vadovų Taryba yra ES valstybių narių arba jų vyriausybių vadovų aukščiausiojo lygio konferencija. Pirmas toks Europos aukščiausiojo lygio susitikimas įvyko 1961 m. Paryžiuje, o nuo 1969 m. jie tapo dažnesni.

1974 m. vasario mėn. Paryžiuje vykusiame Europos aukščiausiojo lygio susitikime buvo nuspręsta, kad nuo tol šie valstybių arba vyriausybių vadovų susitikimai bus rengiami reguliariai ir vadinami Europos Vadovų Tarybos susitikimais: taip Europos Vadovų Taryba galės formuluoti bendrą požiūrį į Europos integracijos problemas ir užtikrinti tinkamą ES veiklos koordinavimą.

Į Bendrijos sutartį Europos Vadovų Taryba pirmą kartą buvo įtraukta [Suvestiniu Europos aktu](#) (1986): jame buvo apibrėžta jos sudėtis ir numatyta, kad ji turi posėdžiauti dukart per metus.

[Mastrichto sutartyje](#) (1992) buvo oficialiai apibrėžtas jos vaidmuo ES instituciniame procese.

Pagal Lisabonos sutartį (oficialiai vadinamą Europos Sąjungos sutartimi (2009)) Europos Vadovų Taryba tapo visateise ES institucija (13 straipsnis). Šioje sutartyje apibrėžti jos uždaviniai: deramai skatinti Sąjungos vystymąsi ir nustatyti bendrąsias politikos gaires ir prioritetus (15 straipsnis). Europos Vadovų Taryba ir Europos Sąjungos Taryba (toliau – Taryba) yra susitarusios dalytis ES biudžeto II skirsniu (Finansinio reglamento 43 straipsnio b punktas). Dėl to bendrajame biudžete yra tik dešimt, o ne vienuolika skirsnių, nors Europos Vadovų Taryba ir Taryba yra atskiros institucijos.

ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

Europos Vadovų Tarybą sušaukia jos pirmininkas, o ją sudaro 27-ių valstybių narių arba jų vyriausybių vadovai ir Komisijos pirmininkas (ES sutarties 15 straipsnio 2 dalis). Jos darbe dalyvauja Sąjungos vyriausiasis įgaliotinis užsienio reikalams ir saugumo politikai. Prieš prasidedant Europos Vadovų Tarybos susitikimui, kreiptis į

ją paprastai pakviečiamas Europos Parlamento pirmininkas (Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 235 straipsnio 2 dalis).

Pirmininką Europos Vadovų Taryba išsirenka pati dvejų su puse metų kadencijai. Jis gali būti išrinktas antrai kadencijai. Pirmininkas atstovauja ES už jos ribų. Pirmininko vaidmuo apibrėžtas ES sutarties 15 straipsnyje. Dabartinis Europos Vadovų Tarybos pirmininkas yra Charles Michel. Savo pirmąją kadenciją jis pradėjo 2019 m. gruodžio 1 d.

Paprastai sprendimai Europos Vadovų Taryboje priimami bendru sutarimu, tačiau skyrimo į svarbias pareigas atvejais (visų pirma skiriant jos pačios pirmininką, renkant kandidatą į Europos Komisijos pirmininko pareigas, skiriant Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai bei Europos Centrinio Banko pirmininką) taikoma kvalifikuota balsų dauguma.

Europos Vadovų Tarybos susitikimai paprastai vyksta bent keturis kartus per metus. Nuo 2008 m. ji susitinka dažniau. Tai ypač pasakytina apie finansų krizės ir vėliau kilusios euro zonos valstybių skolos krizės laikotarpį. Pastaruoju metu Europos Vadovų Taryba itin daug dėmesio skyrė ir migracijos srautams į ES bei vidaus saugumo klausimams.

Nuo 2016 m. valstybių ir vyriausybių vadovai pradėjo rengti ES 27 sudėties susitikimus – be Jungtinės Karalystės. Iš pradžių – iki 2017 m. kovo, kai Jungtinė Karalystė oficialiai pranešė apie išstojimą iš ES pagal ES sutarties 50 straipsnį – šie susitikimai buvo neoficialūs. Po šio pranešimo greta eilinių susitikimų buvo surengti keli oficialūs ES 27 sudėties „Europos Vadovų Tarybos (50 straipsnis)“ susitikimai.

Be to, Europos Vadovų Tarybos nariai susitinka tarpvyriausybinių konferencijų formatu. Šios valstybių narių vyriausybių atstovų konferencijos šaukiamos ES sutarčių pakeitimams aptarti ir susitarti dėl jų. Iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo 2009 m. tai buvo vienintelė procedūra Sutartims peržiūrėti. Dabar ji vadinama įprasta peržiūros procedūra. Europos Vadovų Tarybos šaukiama tarpvyriausybinių konferencijų sprendimus dėl Sutarčių pakeitimų priima vieningai.

VAIDMUO

A. Vieta ES institucinėje sistemoje

Vadovaujantis ES sutarties 13 straipsniu, Europos Vadovų Taryba yra Sąjungos bendros institucinės struktūros dalis. Tačiau teisine prasme jos vaidmuo yra suteikti bendrą politinį postūmį, o ne priimti sprendimus. Sprendimus, turinčius teisinių pasekmių ES, Europos Vadovų Taryba priima tik išimtiniais atvejais (žr. tolesnį C dalies 2 punktą), tačiau ji yra įgijusi ne vieną institucinį sprendimų priėmimo įgaliojimą. Šiuo metu Europos Vadovų Tarybai leidžiama priimti privalomus teisės aktus, kurie gali būti ginčijami Europos Sąjungos Teisingumo Teisme, įskaitant galimybę teikti ieškinius dėl neveikimo (SESV 265 straipsnis).

Pagal ES sutarties 7 straipsnio 2 dalį Europos Vadovų Taryba, gavusi Europos Parlamento pritarimą, yra įgaliota inicijuoti valstybės narės teisių sustabdymo dėl šurkštaus ES principų pažeidimo procedūrą.

B. Santykiai su kitomis institucijomis

Europos Vadovų Taryba sprendimus priima visiškai nepriklausomai, ir Komisijos iniciatyva ar Parlamento dalyvavimas tam dažniausiai nebūtinis.

Nežiūrint į tai, Lisabonos sutartyje yra įtvirtintas organizacinis ryšys su Komisija, kadangi pastarosios pirmininkas yra balsavimo teisės neturintis Europos Vadovų Tarybos narys, o diskusijose dalyvauja Sąjungos vyriausiasis įgaliojantis užsienio reikalams ir saugumo politikai. Be to, rengdamasi savo susitikimams, Europos Vadovų Taryba neretai prašo Komisijos pateikti ataskaitas. Remiantis ES sutarties 15 straipsnio 6 dalies d punktu, Europos Vadovų Tarybos pirmininkas po kiekvieno jos susitikimo turi pateikti ataskaitą Parlamentui. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas kas mėnesį susitinka ir su Parlamento pirmininku bei frakcijų lyderiais, o 2011 m. vasarį sutiko teikti atsakymus į EP narių klausimus, į kuriuos atsakoma raštu, apie savo politinę veiklą. Tiesa, Parlamentas taip pat gali daryti tam tikrą neoficialią įtaką, jo pirmininkui dalyvaujant Europos Vadovų Tarybos susitikimuose ir iki Europos Vadovų Tarybos susitikimų vykstančiuose partijų lyderių, atstovaujančių savo atitinkamoms Europos politinėms šeimoms, susitikimuose. Be to, jis priima rezoliucijas dėl klausimų, kurie įtraukiami į Europos Vadovų Tarybos susitikimų darbotvarkes, dėl jos susitikimų rezultatų ir dėl jos pateiktų oficialių ataskaitų.

Pagal Lisabonos sutartį naujasis Sąjungos vyriausiasis įgaliojantis bendrajai užsienio ir saugumo politikai tapo dar vienu subjektu, teikiančiu pasiūlymus dėl užsienio politikos ir ją įgyvendinančiu Europos Vadovų Tarybos vardu. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas atstovauja Sąjungai išorės santykiuose jos bendros užsienio ir saugumo politikos klausimais, nedarydamas poveikio Sąjungos vyriausiojo įgaliojtinio užsienio reikalams ir saugumo politikai įgaliojimams.

C. Įgaliojimai

1. Instituciniai įgaliojimai

Europos Vadovų Taryba „deramai skatina Sąjungos vystymąsi ir nustato bendrąsias politikos gaires ir prioritetus“ (ES sutarties 15 straipsnio 1 dalis). Be to, ji priima sprendimus dėl Tarybos sudėties ir valstybių narių pirmininkavimo rotacijos tvarka kalendoriaus. Šie sprendimai priimami kvalifikuota balsų dauguma.

2. Užsienio ir saugumo politikos klausimai ([5.1.1](#) ir [5.1.2](#))

Europos Vadovų Taryba nustato bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) principus ir bendrąsias gaires bei priima sprendimus dėl bendrų jos įgyvendinimo strategijų (ES sutarties 26 straipsnis). Ji vienbalsiai sprendžia dėl to, ar rekomenduoti valstybėms narėms imtis laipsniškai formuoti bendrą Sąjungos gynybos politiką pagal ES sutarties 42 straipsnio 2 dalį.

Jei valstybė narė dėl svarbių su nacionaline politika susijusių priežasčių ketina nepritarti sprendimo priėmimui, Taryba, balsuodama kvalifikuota balsų dauguma, gali nuspręsti klausimą perduoti Europos Vadovų Tarybai vienbalsiam sprendimui priimti (ES sutarties 31 straipsnio 2 dalis). Tokia pat procedūra gali būti taikoma valstybei narei nusprendus įsitraukti į tvirtesnę bendradarbiavimą šioje srityje (ES sutarties 20 straipsnis).

Konferencijoje dėl Europos ateities priimtoje piliečių rekomendacijoje Nr. 21 prašoma, kad ES pagerintų savo gebėjimą greitai ir veiksmingai priimti sprendimus, visų pirma BUSP srityje pereinant nuo vieningo balsavimo prie kvalifikuotos balsų daugumos ir stiprinant Sąjungos vyriausiojo įgaliojtinio užsienio reikalams ir saugumo politikai vaidmenį. [2022 m. birželio 9 d. rezoliucijoje dėl raginimo sušaukti konventą Sutartims peržiūrėti](#) Parlamentas, taikydamas ES sutarties 48 straipsnyje nustatytą įprastą peržiūros procedūrą, pateikė Tarybai pasiūlymus dėl Sutarčių pakeitimų, kuriais visų pirma siekiama, kad Taryba galėtų priimti sprendimus kvalifikuota balsų dauguma,

o ne vieningai atitinkamose srityse, pavyzdžiui, sankcijų priėmimo ir ekstremaliosios situacijos atveju. Parlamento Konstitucinių reikalų komitetas taip pat rengia pranešimą dėl ES sutarčių nuostatų dėl pereinimo (t. y. nuostatų, pagal kurias leidžiama keisti teisėkūros procedūrą oficialiai nekeičiant Sutarčių) įgyvendinimo, kuriame siūloma taikyti nuostatas dėl pereinimo kai kuriose prioritetinėse politikos srityse, pavyzdžiui, bendros užsienio ir saugumo politikos.

3. Ekonomikos valdymas ir daugiametė finansinė programa (DFP) (1.4.3)

Nuo 2009 m. dėl valstybių skolų krizės Europos Vadovų Tarybos ir euro zonos aukščiausiojo lygio susitikimai yra tapę pagrindinėmis arenomis, kuriose sprendžiami pasaulinės bankų krizės padarinių klausimai. Vadovaujantis valstybių arba vyriausybių vadovų priimtais *ad hoc* ar laikiniais susitarimais, kuriuos vėliau ratifikavo valstybės narės, keletas valstybių narių gavo finansinės pagalbos paketus. Nuo 2012 m. finansinė pagalba teikiama naudojantis nuolatiniu Europos stabilumo mechanizmu. Valstybių narių vyriausybės, aktyviai dalyvaujant Komisijai, Parlamentui ir Europos Centriniam Bankui, parengė tarptautinę Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos (taip pat vadinamą fiskaliniu susitarimu), pagal kurią leidžiama vykdyti griežtesnę valstybių narių biudžeto bei socialinės ir ekonominės politikos kontrolę. Dėl to kyla vis daugiau klausimų apie Komisijos ir Parlamento vaidmenį, susijusį su euro zonos ekonomikos valdymu.

Svarbų vaidmenį Europos Vadovų Taryba atlieka ir įgyvendinant Europos semestrą. Per pavasario susitikimus ji skelbia politikos gaires, susijusias su makroekonominėmis, fiskalinėmis ir struktūrinėmis reformomis bei augimo skatinimo politika. Birželį vykstančių jos susitikimų metu ji tvirtina rekomendacijas, parengtas atsižvelgiant į Komisijos sudarytą ir Taryboje aptartą nacionalinių reformų programų įvertinimą.

Europos Vadovų Taryba taip pat dalyvauja derybose dėl DFP, kurių metu jai tenka lemiamas vaidmuo siekiant politinio susitarimo dėl esminių DFP reglamente išdėstytų politinių klausimų (pvz., išlaidų ribų, išlaidų programų ir finansavimo (išteklių)).

4. Policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose (4.2.6 ir 4.2.7)

Tarybos narės prašymu, Europos Vadovų Taryba sprendžia, ar imtis tvirtesnio bendradarbiavimo su šia sritimi susijusiais klausimais (ES sutarties 20 straipsnis). Lisabonos sutartyje numatyta keletas naujų nuostatų dėl pereinimo, pagal kurias Europos Vadovų Taryba gali keisti sprendimų priėmimo Taryboje tvarką ir vietoj vieningo balsavimo taikyti daugumos balsavimą (1.2.4).

LAIMĖJIMAI

Europos Vadovų Taryba nustatė penkerių metų strateginę darbotvarkę (2019–2024 m.), įvardydama prioritetines sritis, kuriose ES turi imtis veiksmų ir į kurias turi sutelkti dėmesį ilgesniu laikotarpiu. Greta strateginės darbotvarkės, Europos Vadovų Tarybos trumpesnio laikotarpio darbo programose, vadinamosiose Vadovų darbotvarkėse, nustatomos būsimų Europos Vadovų Tarybos susitikimų ir tarptautinių aukščiausiojo lygio susitikimų temos. Pavyzdžiui, [2023 m. vasario mėn. paskelbtoje orientacinėje Vadovų darbotvarkėje](#) nustatyti orientaciniai 2023 m. sausio–liepos mėn. laikotarpio prioritetai, kurie visų pirma apima tolesnę ES paramą Ukrainai reaguojant į Rusijos agresijos karą, ekonomikos klausimus, ilgalaikio konkurencingumo ES didinimą ir ES strateginį savarankiškumą, be kita ko, saugumo ir energetikos srityse.

Planuojama, kad 2023–2029 m. strateginė darbotvarkė bus priimta 2024 metais. Siekdamas jau ankstyvame etape pradėti diskusijas, Europos Vadovų Tarybos Pirmininkas Ch. Michel dar iki 2023 m. birželį vykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo išsiųstame [laiške](#) nurodė keturias būsimos darbotvarkės sritis, būtent: ekonominės ir socialinės bazės konsolidavimas (žalioji ir skaitmeninė pertvarka, konkurencingumas, inovacijos ir sveikata); energetikos problemos sprendimas; saugumo ir gynybos pajėgumų stiprinimas; bendradarbiavimo su likusiu pasauliu gilinimas. Be to, jis pasiūlė stiprinti bendrą ES požiūrį į migraciją.

A. Daugiametė finansinė programa

Siekdami padėti ES atsigausti po pandemijos ir remti investicijas į žaliąją ir skaitmeninę pertvarką, [2020 m. liepos 17–21 d. specialiajame susitikime](#) Europos Vadovų Tarybos vadovai susitarė dėl visapusiško 1 824,3 mlrd. EUR vertės priemonių rinkinio, apimančio ir daugiametę finansinę programą (DFP), ir ypatingas ekonomikos gaivinimo pastangas pagal priemonę „Next Generation EU“ (NGEU).

B. Užsienio ir saugumo politika

Nuo XX a. 10-ojo dešimtmečio pradžios užsienio ir saugumo politika yra svarbus Europos Vadovų Tarybos susitikimų klausimas. Šioje srityje priimami sprendimai apima:

- tarptautinį saugumą ir kovą su terorizmu;
- Europos kaimynystės politiką ir santykius su Rusija;
- santykius su Viduržemio jūros regiono ir Artimųjų Rytų šalimis.

Per [1999 m. gruodžio 10–11 d. Helsinkyje](#) vykusį susitikimą Europos Vadovų Taryba nusprendė stiprinti BUSP plėtojant karinius ir nekarinius krizių valdymo pajėgumus.

[2003 m. gruodžio 12 d. vykusiame susitikime](#) Europos Vadovų Taryba patvirtino Europos saugumo strategiją.

[2017 m. birželio 22–23 d. susitikime](#) Europos Vadovų Taryba susitarė dėl būtinybės inicijuoti nuolatinį struktūrizuotą bendradarbiavimą (PESCO), siekiant stiprinti Europos saugumą ir gynybą. PESCO buvo sukurtas 2017 m. gruodžio 11 d. Tarybos sprendimu. PESCO veikloje dalyvauja visos ES valstybės narės, išskyrus Daniją ir Malta. Šiuo metu pagal PESCO įgyvendinami iš viso 46 projektai.

Minėtame [2020 m. liepos 17–21 d. specialiajame susitikime](#) Europos Vadovų Taryba susitarė, kad Europos taikos priemonė būtų sukurta kaip į biudžetą neįtraukta priemonė, skirta veiksams saugumo ir gynybos srityje finansuoti. 2021–2027 m. laikotarpiui buvo nustatyta 5 mlrd. EUR priemonei taikoma finansinė viršutinė riba. Ši suma bus finansuojama iš valstybių narių įnašų, grindžiamų bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP) įnašų raktu, kaip į DFP ir į biudžetą neįtrauktas punktas.

2022 m. gegužės 30–31 d. specialiajame susitikime Europos Vadovų Taryba pasmerkė Rusijos agresijos karą prieš Ukrainą ir susitarė dėl šeštojo sankcijų rinkinio, apimančio žalią naftą ir naftos produktus, tiekiamus iš Rusijos į valstybes nares. Vamzdynais tiekiamai žaliai naftai buvo nustatyta laikina išimtis. Vadovai paragino Europos Sąjungos Tarybą nedelsiant baigti rengti ir priimti naujas sankcijas.

Kaip nurodyta [2023 m. kovo 23 d. Europos Vadovų Tarybos susitikimo](#) išvadose, „Europos Sąjunga tvirtai ir visapusiškai remia Ukrainą ir toliau teiks Ukrainai ir jos

žmonėms tvirtą politinę, ekonominę, karinę bei finansinę paramą ir humanitarinę pagalbą tol, kol reikės“.

C. Plėtra ([5.5.1](#))

Europos Vadovų Taryba nustato kiekvieno ES plėtros etapo sąlygas. 1993 m. Kopenhagoje ji nustatė tolesnės plėtros bangos pagrindą (Kopenhagos kriterijai). Per vėlesniais metais vykusius susitikimus buvo patikslinti priėmimo kriterijai ir institucinės reformos, kurias reikalaujama įgyvendinti iki įstojimo į ES.

[2002 m. gruodžio 12–13 d. Kopenhagoje surengtame susitikime Europos Vadovų Taryba](#) priėmė sprendimą dėl Čekijos, Estijos, Kipro, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Maltos, Slovakijos, Slovėnijos ir Vengrijos prisijungimo prie ES 2004 m. gegužės 1 d. Rumunija ir Bulgarija į Sąjungą įstojo 2007 m. sausio 1 d.

Per 2005 m. spalio 3 d. susitikimą Liuksemburge Taryba patvirtino derybų su Kroatija ir Turkija dėl narystės ES pagrindą. 2011 m. gruodžio 9 d. pasirašius Stojimo sutartį su Kroatija, 2013 m. liepos 1 d. ši šalis tapo ES nare.

2021 m. gruodžio 14 d. Bendrųjų reikalų taryba priėmė [išvadas dėl plėtros, stabilizacijos ir asociacijos procesų](#), susijusias su Juodkalnija, Serbija, Turkija, Šiaurės Makedonijos Respublika, Albanija, Bosnija ir Hercegovina ir Kosovu, kuriose įvertinta kiekviename iš šių šalių kandidačių ir potencialių šalių kandidačių padaryta pažanga.

[2022 m. birželio 23 d.](#) Europos Vadovų Taryba, atsižvelgdama į 2022 m. vasario 28 d. Ukrainos paraišką dėl narystės, suteikė Ukrainai šalies kandidatės statusą ir paprašė Komisijos pranešti Tarybai apie sąlygų, nurodytų Komisijos nuomonėje dėl paraiškos dėl narystės, įvykdymą. Dėl tolesnių veiksmų Taryba nuspręš, kai bus visiškai įvykdytos visos šios sąlygos.

[2023 m. vasario 9 d. specialiojo susitikimo išvadose](#) Europos Vadovų Taryba pripažino, „kad Ukraina per pastaruosius mėnesius įdėjo daug pastangų, siekdama tikslų, kurie yra jos, kaip ES narystės siekiančios šalies kandidatės, statuso pagrindas“. Ji palankiai vertino „Ukrainos pastangas vykdyti reformas šiais itin sunkiais laikais“ ir paragino „Ukrainą toliau eiti šiuo keliu bei įvykdyti Komisijos nuomonėje dėl Ukrainos paraiškos dėl narystės nurodytas sąlygas, kad būtų daroma pažanga siekiant būsimos narystės ES“.

D. Jungtinės Karalystės išstojimas iš Europos Sąjungos

2018 m. kovo 23 d. Europos Vadovų Taryba (50 straipsnis), posėdžiavusi ES 27 sudėties, priėmė gaires dėl būsimų santykių su Jungtine Karalyste po „Brexit'o“ pagrindinių principų. Remiantis gairėmis, ES norėtų palaikyti kuo glaudesnius partnerystės santykius su Jungtine Karalyste, kurie, be kita ko, apimtų prekybą ir ekonominį bendradarbiavimą bei saugumą ir gynybą.

2019 m. spalio 17 d. Europos Vadovų Taryba, posėdžiaudama ES 27 sudėties, pritarė peržiūrėtam susitarimui dėl išstojimo ir patvirtino peržiūrėtą politinę deklaraciją, dėl kurių tą pačią dieną buvo susitarę ES ir Jungtinės Karalystės derybininkai. Šio susitarimo tikslas buvo sudaryti sąlygas Jungtinei Karalystei tvarkingai išstoti iš Europos Sąjungos.

2019 m. spalio 29 d. Europos Vadovų Taryba, atsižvelgdama į Jungtinės Karalystės prašymą, priėmė sprendimą pratęsti ES sutarties 50 straipsnio 3 dalyje nustatytą terminą iki 2020 m. sausio 31 d., kad daugiau laiko būtų skirta susitarimo dėl išstojimo ratifikavimui. Susitarimas dėl išstojimo įsigaliojo 2020 m. sausio 31 d. Jis žymi ES

sutarties 50 straipsnyje nustatyto laikotarpio pabaigą ir pereinamojo laikotarpio, kuris tęsėsi iki 2020 m. gruodžio 31 d., pradžią. Dabar Jungtinė Karalystė nebėra ES valstybė narė – ji tapo trečiaja šalimi.

E. Institucinės reformos

1999 m. spalio 15–16 d. Tamperėje vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo priimtas sprendimas dėl ES pagrindinių teisių chartijos (4.1.2) parengimo tvarkos. Per 1999 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Tarybos susitikimą Helsinkyje buvo sušaukta tarpvyriausybinių konferencija Nicos sutarčiai pasirengti.

2001 m. gruodžio 14–15 d. Lakene vykusio Europos Vadovų Tarybos susitikimo metu buvo nuspręsta sušaukti Konventą dėl Europos ateities, kuris parengė pritarimo nesulaukusią Sutartį dėl Konstitucijos Europai (1.1.4). Po dvejus su puse metų trukusios institucinės aklavietės 2007 m. birželio 21–22 d. vykusiame Europos Vadovų Tarybos susitikime buvo patvirtinti išsamūs tarpvyriausybinių konferencijos įgaliojimai, kuriais vadovaujantis 2007 m. gruodžio 13 d. buvo pasirašyta Lisabonos sutartis, įsigaliojusi 2009 m. gruodžio 1 d. (1.1.5). 2011 m. kovo 25 d. Europos Vadovų Taryba priėmė sprendimą, kuriuo iš dalies pakeitus 136 straipsnį buvo sudarytos sąlygos 2012 metais sukurti Europos stabilumo mechanizmą.

2018 m. birželio 28 d. Europos Vadovų Taryba priėmė [sprendimą dėl Europos Parlamento sudėties](#), kuriuo valstybėms narėms suteikta galimybė imtis reikiamų vidaus priemonių 2019–2024 m. kadencijos Parlamento rinkimams surengti^[1].

Pastarojo meto krizės, visų pirma COVID-19 pandemija ir karas Ukrainoje, parodė, kad reikia vykdyti institucines reformas siekiant sustiprinti ES gebėjimą laiku ir veiksmingai reaguoti į neatidėliotinas situacijas.

2022 m. gegužės 4 d. priimtoje [rezoliucijoje dėl Konferencijos dėl Europos ateities rezultatu](#) Parlamentas palankiai įvertino Konferencijos išvadas ir rekomendacijas, pripažino, kad dėl jų [reikia keisti Sutartis](#), ir paprašė Konstitucinių reikalų komiteto parengti pasiūlymus dėl ES sutarčių reformos sudarant konventą pagal [ES sutarties 48 straipsnį](#). Todėl 2023 m. birželio 9 d. Parlamentas priėmė [rezoliuciją dėl raginimo sušaukti konventą Sutartims peržiūrėti](#). Vienas pagrindinių pasiūlymų – reformuoti balsavimo procedūras ir sudaryti galimybę atitinkamose srityse, pvz., priimant sankcijas ir vadinamąsias nuostatas dėl pereinamosios, taip pat ekstremaliosios situacijos atveju, sprendimus Taryboje priimti ne vienbalsiai, o kvalifikuota balsų dauguma.

Eeva Pavy
10/2023

[1]2018 m. birželio 28 d. Europos Vadovų Tarybos sprendimas (ES) 2018/937, kuriuo nustatoma Europos Parlamento sudėtis.

1.3.7. EUROPOS SAJUNGOS TARYBA

Taryba kartu su Parlamentu yra institucijos, priimančios ES teisės aktus – reglamentus ir direktyvas – ir rengiančios sprendimus bei neprivalomas rekomendacijas. Pagal savo kompetenciją ir atsižvelgdama į teisės akto, kuriam priimti reikalingas jos pritarimas, teisinį pagrindą Taryba priima sprendimus paprasta balsų dauguma, kvalifikuota balsų dauguma arba vieningai.

TEISINIS PAGRINDAS

Taryba įeina į Europos Sąjungos bendrą institucinę struktūrą ir naudojami įgaliojimais, kurie jai suteikti pagal Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 16 straipsnį ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 237–243 straipsnius.

VAIDMUO

A. Teisės aktai

Remdamasi Komisijos pateiktais pasiūlymais, Taryba kartu su Europos Parlamentu SESV 294 straipsnyje nustatyta tvarka (įprasta teisėkūros procedūra) arba, pasikonsultavusi su Parlamentu, viena priima ES teisės aktus (reglamentus ir direktyvas) (1.2.3.). Taryba taip pat priima individualaus taikymo sprendimus ir neprivalomas rekomendacijas (SESV 288 straipsnis) ir skelbia rezoliucijas. Taryba ir Parlamentas nustato naudojimosi įgyvendinimo įgaliojimais, kurie pavesti vykdyti Komisijai arba palikti pačiai Tarybai, bendrąsias taisykles (SESV 291 straipsnio 3 dalis).

B. Biudžetas

Taryba yra viena iš dviejų biudžeto valdymo institucijų. Kita – Parlamentas. Abi šios institucijos kartu priima Europos Sąjungos biudžetą (1.2.5). Be to, Taryba, sprendama vieningai pagal specialią teisėkūros procedūrą, priima sprendimus, nustatančius nuostatas, susijusias su ES nuosavų išteklių sistema ir daugiamete finansine programa (SESV 311 ir 312 straipsniai). Pastaruoju atveju Parlamentas turi duoti pritarimą, kuris priimamas jį sudarančių narių balsų dauguma. Naujausią daugiametę finansinę programą (2021–2027 m.) Parlamentas priėmė 2020 m. lapkričio mėn. Taryba dalijasi Europos Sąjungos biudžeto II skirsniu (Finansinio reglamento 43 straipsnio b punktas) su Europos Vadovų Taryba, nors jos yra dvi atskiros institucijos.

C. Kiti įgaliojimai

1. Tarptautiniai susitarimai

Taryba sudaro Europos Sąjungos tarptautinius susitarimus, dėl kurių derasi Komisija ir kuriems daugeliu atvejų būtinas Parlamento pritarimas (SESV 289 straipsnis).

2. Skirimas eiti pareigas

Taryba kvalifikuota balsų dauguma (nuo Nicos sutarties įsigaliojimo) skiria Audito Rūmų, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto ir Europos regionų komiteto narius.

3. Ekonominė politika

Taryba koordinuoja valstybių narių ekonominę politiką (SESV 121 straipsnis) ir, nedarydama įtakos Europos Centrinio Banko įgaliojimams, priima politinius sprendimus pinigų politikos klausimais. Specialios taisyklės taikomos Euro grupei priklausančioms valstybėms narėms. Šios šalys renka pirmininką dvejų su puse metų kadencijai (SESV 136 ir 137 straipsniai). Paprastai Euro grupei priklausančių valstybių narių finansų ministrai susirenka Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos susitikimo išvakarėse.

Taryba taip pat atlieka tam tikras ekonomikos valdymo funkcijas įgyvendinant Europos semestrą. Ciklo pradžioje, rudenį, remdamasi metine augimo apžvalga, Taryba išnagrinėja konkrečias euro zonai skirtas rekomendacijas, o vėliau, birželio ir liepos mėnesiais, Europos Vadovų Tarybai patvirtinus, priima atskiroms valstybėms taikomas rekomendacijas.

SESV 136 straipsnis buvo iš dalies pakeistas Europos Vadovų Tarybos sprendimu 2011/199/ES ir įsigaliojo 2013 m. gegužės 1 d., po to, kai jį ratifikavo visos valstybės narės. Dabar šis sprendimas yra stabilumo mechanizmų, pavyzdžiui, Europos stabilumo mechanizmo, teisinis pagrindas ([2.6.8](#)).

4. Bendra užsienio ir saugumo politika ([5.1.1](#)) ir ([5.1.2](#))

Pagal Lisabonos sutartį Europos Sąjungai, kuri pakeitė Europos bendriją, suteiktas teisinis subjektiškumas. Pagal naująją Sutartį panaikinama trijų ramsčių sistema. Teisingumo ir vidaus reikalai tapo visiškai integruota ES politikos sritis, kurioje beveik visada taikoma įprasta teisėkūros procedūra. Tačiau užsienio ir gynybos politikos klausimais Taryba, priimdama bendrąsias pozicijas ir tvirtindama bendruosius veiksmus arba rengdama konvencijas, ir toliau veikia laikydamosi specialiųjų taisyklių.

Buvusi trejeto sistema pakeista nauja sistema: dabar, nuolat pirmininkaujant Sąjungos vyriausiajam įgalotiniui užsienio reikalams ir saugumo politikai, Užsienio reikalų taryba glaudžiai bendradarbiauja su Komisija. Jai padeda Tarybos generalinis sekretoriatas ir Europos išorės veikslių tarnyba.

ORGANIZACIJA

A. Sudėtis

1. Nariai

Tarybą sudaro po vieną kiekvienos valstybės narės ministro lygmens atstovą, kuris gali prisiimti įsipareigojimus savo valstybės narės vyriausybės vardu (ES sutarties 16 straipsnio 2 dalis).

2. Pirmininkavimas Tarybai

Tarybai pirmininkauja valstybės narės, kuri pirmininkauja Europos Sąjungos Tarybai, atstovas, išskyrus pirmininkavimą Užsienio reikalų tarybai. Pirmininkaujančios valstybės narės keičiasi kas šešis mėnesius Tarybos vieningai nustatyta tvarka (ES sutarties 16 straipsnio 9 dalis). Visų sudėčių Tarybai, išskyrus Užsienio reikalų tarybą, po 18 mėnesių pirmininkauja iš anksto nustatytos trijų valstybių narių grupės – kiekviena grupės narė paeiliui Tarybai pirmininkauja po šešis mėnesius.

Per kitus penkerius metus bus pirmininkaujama tokia tvarka: Švedija ir Ispanija – 2023 m., Belgija ir Vengrija – 2024 m., Lenkija ir Danija – 2025 m., Kipras ir Airija –

2026 m., Lietuva ir Graikija – 2027 m. Europos Vadovų Taryba gali keisti pirmininkavimo tvarką (SESV 236 straipsnio b punktas).

3. Parengiamieji organai

Iš valstybių narių nuolatinių atstovų sudarytas komitetas rengia Tarybos darbą ir atlieka Tarybos jam pavestas užduotis (SESV 240 straipsnis). Šiam komitetui, kuris vadinamas COREPER, rotacijos tvarka pirmininkauja Bendrųjų reikalų tarybai pirmininkaujančios valstybės narės atstovas. Tačiau Politiniam ir saugumo komitetui, kuris stebi tarptautinę padėtį bendros užsienio ir saugumo politikos srityje, pirmininkauja Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai atstovas.

COREPER renkasi kiekvieną savaitę, kad parengtų Tarybos darbą ir koordinuotą veiklą, susijusią su bendro sprendimo procedūra, vykdoma kartu su Parlamentu. Komitetas suskirstytas į dvi grupes: COREPER I, kuris sudarytas iš nuolatinių atstovų pavadootojų, rengia darbus, susijusius labiau techninėmis sritimis, tarp kurių yra žemės ūkis, užimtumas, švietimas ir aplinka, ir COREPER II, kuris sprendžia labiau aukštosios politikos, t. y. užsienio reikalų, ekonominių ir pinigų reikalų bei teisingumo ir vidaus reikalų, klausimus. COREPER parengiamuosius darbus atlikti padeda apie dešimt komitetų ir apie šimtas specializuotų darbo grupių.

B. Veikla

Priklausomai nuo atitinkamos srities Taryba priima sprendimus paprasta balsų dauguma, kvalifikuota balsų dauguma arba vieningai (1.2.3) ir (1.2.4). Kai Taryba svarsto teisėkūros procedūra priimamų aktų projektus, ji posėdžiauja viešai (ES sutarties 16 straipsnio 8 dalis). Tarybos generalinį sekretorių skiria Taryba, vadovaudamasi SESV 240 straipsniu. Tarybos posėdžiai vyksta Briuselyje, bet kartais ir Liuksemburge (balandžio, birželio ir spalio mėn. sesijos). Šiuo metu yra dešimt Tarybos sudėčių, iš kurių trys susitinka reguliariai (Bendrųjų reikalų taryba, Užsienio reikalų taryba ir Ekonomikos ir finansų reikalų taryba (ECOFIN)).

1. Paprasta balsų dauguma

Balsuojant paprasta balsų dauguma laikoma, kad sprendimas priimtas, kai daugiau narių balsuoja už, nei prieš. Kiekvienas Tarybos narys turi vieną balsą. Paprasta balsų dauguma susidaro 14-ai Tarybos narių balsavus „už“. Balsavimo pagal paprastos balsų daugumos taisyklę tvarka taikoma tada, kai Sutartyje nenustatyta kitaip (SESV 238 straipsnio 1 dalis). Taigi tai yra standartinis sprendimų priėmimo būdas. Tačiau iš tiesų jis taikomas priimant tik nedaugelio rūšių sprendimus: dėl Tarybos darbo tvarkos taisyklių, Tarybos generalinio sekretoriato darbo organizavimo ir Sutartyje numatytų komitetų veiklą reglamentuojančių taisyklių.

2. Kvalifikuota balsų dauguma

a. Mechanizmas

Tarybos kvalifikuotos balsų daugumos taisyklė įtvirtinta Lisabonos sutartyje, ES sutarties 16 straipsnio 4 dalies pirmoje pastraipoje. Pagal šį straipsnį reikia ne mažiau kaip 55 proc. Tarybos narių, atstovaujančių ne mažiau kaip 65 proc. ES gyventojų, pritarimas. Praktiškai tai reiškia bent 15 iš 27 valstybių narių. Tais atvejais, kai pasiūlymą teikia ne Komisija arba ne vyriausiasis įgaliotinis, taikoma vadinamoji griežtesnės kvalifikuotos balsų daugumos taisyklė, pagal kurią reikalaujama, kad Tarybos narių, balsuojančių „už“, procentinė dalis būtų lygi 72 proc. (ne mažiau kaip 20 iš 27 valstybių narių) ir ji taip pat atstovautų ne mažiau kaip 65 proc. ES gyventojų.

b. Taikymo sritis

Pagal Lisabonos sutartį buvo išplėsta sprendimų priėmimo kvalifikuota balsų dauguma tvarkos taikymo sritis. Balsavimas kvalifikuota balsų dauguma pradėtas taikyti arba tokio balsavimo taikymas išplėstas 68 teisiniais pagrindais, dažniausiai kartu pradedant taikyti įprastą teisėkūros procedūrą (įskaitant daugelį sričių, kurios anksčiau priklausė trečiajam ramsčiui). Balsavimas kvalifikuota balsų dauguma taip pat taikomas skiriant Komisijos pirmininką ir jos narius, Audito Rūmų, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto ir Europos regionų komiteto narius ([1.2.3](#) ir [1.2.4](#)).

3. Vieningas sprendimas

Pagal Sutartį vieningai turi būti priimami sprendimai tik keliose srityse, pavyzdžiui, mokesčių ir socialinės politikos. Vieningumo reikalavimas buvo paliktas Lisabonos sutartyje. ES sutarties 48 straipsnio 7 dalyje numatyta bendroji nuostata dėl pereigos taikoma visai ES politikai. Ši nuostata, esant tam tikroms aplinkybėms, suteikia galimybę nukrypti nuo teisėkūros procedūrų, iš pradžių numatytų tam tikriems atvejams Sutartyse, nuostatų. Taigi, ši nuostata Tarybai suteikia galimybę sprendimus tam tikrais klausimais priimti ne vieningai, o kvalifikuota balsų dauguma: nuostata dėl pereigos leidžia specialiąją teisėkūros procedūrą keisti įprasta teisėkūros procedūra ir vieningą sprendimų priėmimą – balsavimu kvalifikuota balsų dauguma. Tačiau nuostata dėl pereigos galima pasinaudoti tik tuomet, jei sprendimą vieningai priima Taryba arba Europos Vadovų Taryba. Todėl, prieš pasinaudojant tokia nuostata, visos valstybės narės turi pasiekti susitarimą.

Savo [2018 m. kalboje apie Sąjungos padėtį](#) Komisijos pirmininkas Jean-Claude Juncker paskelbė išsamią naudojimosi nuostata dėl pereigos apžvalgą. Komisija iki šiol yra paskelbusi keturis komunikatus dėl [bendros užsienio ir saugumo politikos](#) (2018 m. rugsėjo mėn.), [mokesčių politikos](#) (2019 m. sausio mėn.), [energetikos ir klimato politikos](#) (2019 m. balandžio mėn.) ir [socialinės politikos](#) (2019 m.).

Paprastai Taryba siekia balsuoti vieningai net ir tada, kai tai nebūtina. Tai pastebėta jau nuo 1966 m. priimto vadinamojo Liuksemburgo kompromiso, kuriuo užbaigtas tarp Prancūzijos ir kitų valstybių narių kilęs nesutarimas, kai priimant tam tikrų sričių sprendimus Prancūzija atsisakė vieningą balsavimą pakeisti balsavimu kvalifikuota balsų dauguma. Kompromiso tekste teigiama: „Kai priimami sprendimai dėl Komisijos pasiūlymo, kurių priėmimui reikia balsų daugumos, ir šie sprendimai susiję su labai svarbiais vienos šalies (ar daugiau šalių) interesais, Tarybos nariai sieks per tinkamą laiką rasti sprendimą, kuriam pritarę visi Tarybos nariai ir kuriuo būtų atsižvelgiama į visų Tarybos narių ir Bendrijos interesus.“

Panaši išeitis buvo rasta 1994 m., kai, siekiant apsaugoti valstybės nares, kurių skaičius beveik pasiekia blokuojančią mažumą, buvo pasiektas vadinamasis Janinos kompromisas. Pagal šį susitarimą numatyta, kad jei šios šalys pareiškė ketinimą prieštarauti Tarybai priimant sprendimą kvalifikuota balsų dauguma, Taryba turėtų daryti viską, ką gali, kad per tinkamą laiką būtų rastas sprendimas, priimtinas didžiajai valstybių narių daliai.

Pagal ES sutarties 48 straipsnį norint peržiūrėti steigimo Sutartis reikia vieningai priimti sprendimą, – tai buvo laikoma didžiausia kliūtimi reformuojant 27 valstybių narių Sąjungą. Siekdamas netaikyti šio vieningo sprendimo reikalavimo, valstybės narės tarptautinius susitarimus sudarydavo nesivadovaudamos ES teisine tvarka. Pirmą kartą taip atsitiko dėl euro krizės, kai 2012 m. buvo priimta [Sutartis dėl stabilumo](#),

[koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje \(fiskalinis susitarimas\)](#) ir [Europos stabilumo mechanizmo steigimo sutartis \(ESM sutartis\)](#), o 2014 m. ir [Tarpvyriausybinius susitarimus dėl įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo \(BPF susitarimas\)](#). Pagal fiskalinio susitarimo 14 straipsnio 3 dalį jis taikomas nuo šio susitarimo įsigaliojimo tik toms valstybėms, kurios jį ratifikavo. Susitarimą ratifikavus tik 12 euro zonos šalių, buvo gautas valstybių narių mažumos pritarimas šio dokumento įsigaliojimui.

Ruošdamasis Konferencijai dėl Europos ateities ir atsižvelgdamas į COVID-19 pandemiją, Parlamentas savo [rezoliucijoje dėl suderintų ES veiksmų kovojant su COVID-19 pandemija ir jos padariniais](#) pasiūlė „įtraukti pasiūlymą dėl didesnių įgaliojimų Sąjungai imtis veiksmų kilus tarpvalstybiniam pavojui sveikatai“ ir paragino „pradėti taikyti bendrąją nuostatą dėl pereigos, kad būtų palengvintas sprendimų priėmimo procesas visais klausimais – tai galėtų padėti įveikti dabartinės sveikatos krizės keliamus iššūkius“. Savo [2022 m. birželio 9 d. rezoliucijoje dėl raginimo sušaukti konventą Sutartims peržiūrėti](#) Parlamentas pateikė Tarybai pasiūlymus dėl Sutarčių pakeitimų pagal įprastą peržiūros procedūrą, nustatytą ES sutarties 48 straipsnyje. Siūlomi pakeitimai leistų priimti sprendimus Taryboje kvalifikuota balsų dauguma, o ne vienbalsiai atitinkamose srityse, pavyzdžiui, priimant sankcijas ir ekstremaliosios situacijos atveju.

Komisijos Pirmininkė Ursula von der Leyen, 2022 m. gegužės 9 d. sakydama [kalbą baigiamajame Konferencijos dėl Europos ateities renginyje](#) dar kartą patvirtino Komisijos pasiryžimą įgyvendinti priimtus piliečių pasiūlymus dėl vieningo balsavimo aklavietės įveikimo. Pasak Komisijos, „dabar turime pasirinkti patį tiesiausią kelią to tikslo link: arba pasinaudodami visomis Sutarties siūlomomis galimybėmis, arba prireikus keisdami Sutartį“. 2023 m. liepos 11 d. Parlamentas priėmė [rezoliuciją dėl ES Sutarčių nuostatų dėl pereigos įgyvendinimo](#), kurioje siūloma taikyti nuostatas dėl pereigos kai kuriose prioritetinėse politikos srityse, visų pirma kai tai susiję su bendra užsienio ir saugumo politika, energetikos politika ir mokesčių klausimais, turinčiais aplinkos aspektą.

Eeva Pavy
10/2023

1.3.8. EUROPOS KOMISIJA

Komisija yra ES institucija, kuriai priklauso išimtinė teisėkūros iniciatyvos teisė ir svarbios vykdomosios galios tokiose srityse, kaip konkurencija ir išorės prekyba. Ji yra Europos Sąjungos pagrindinė vykdomoji institucija ir ją sudaro Komisijos narių kolegija, kurioje kiekvienai valstybei narei atstovauja po vieną Komisijos narį. Komisija prižiūri, kaip valstybės narės taiko Sąjungos teisę ir laikosi Sutarčių; ji taip pat vadovauja komitetams, atsakingiems už ES teisės įgyvendinimą. Buvusi komiteto procedūros sistema buvo pakeista naujomis teisinėmis priemonėmis – įgyvendinimo ir deleguotaisiais aktais.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (ES Sutarties) 17 straipsnis, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 234, 244–250, 290 ir 291 straipsniai ir [Europos Bendrijų jungtinės Tarybos ir jungtinės Komisijos steigimo sutartis](#) (Sujungimo sutartis)^[1].

ISTORIJA

Iš pradžių kiekviena Bendrija turėjo savo vykdomosios valdžios instituciją: Europos anglies ir plieno bendrija (EAPB) (1951 m.) – Vyriausiąją valdybą, Romos sutartimi (1957 m.) įsteigtos Europos ekonominė bendrija ir Euratomas – po Komisiją. 1965 m. balandžio 8 d. Sujungimo sutartimi šios EAPB, EEB ir Euratomo vykdomosios valdžios institucijos (didžiausia iš jų – Komisija) buvo sujungtos kartu su savo biudžetais į vieną Europos Bendrijų Komisiją ([1.1.2](#)). Kai 2002 metais, praėjus 50 metų nuo įsteigimo, baigė galioti EAPB, buvo nuspręsta^[2], kad jos turtas bus perduotas Komisijai, o ji bus atsakinga už dar nebaigtos veiklos užbaigimą, EAPB turto valdymą ir mokslinių tyrimų veiklos su anglių ir plieno pramone susijusiuose sektoriuose finansavimo užtikrinimą.

SUDĖTIS IR TEISINIS STATUSAS

A. Narių skaičius

Ilgą laiką Komisiją sudarė ne mažiau kaip po vieną ir ne daugiau kaip po du Komisijos narius iš kiekvienos valstybės narės. Iš pradžių Lisabonos sutartyje buvo numatyta, kad Komisijos narių skaičius nuo 2014 m. lapkričio 1 d. bus lygus dviem trečdaliams valstybių narių skaičiaus. Kartu šia sutartimi įvestas lankstumo elementas, pagal kurį Europos Vadovų Tarybai leidžiama nustatyti Komisijos narių skaičių (ES sutarties 17 straipsnio 5 dalis). 2009 m. Europos Vadovų Taryba nusprendė, kad Komisiją ir toliau sudarys valstybių narių skaičiui lygus narių skaičius.

B. Narių skyrimas

Lisabonos sutartyje nustatyta, kad Europos Vadovų Taryba, atsižvelgdama į Europos Parlamento rinkimų rezultatus ir atitinkamai pasikonsultavusi (kaip nustatyta prie ES sutarties pridėtoje Deklaracijoje Nr. 11 dėl Europos Sąjungos sutarties 17 straipsnio 6 ir 7 dalių), kvalifikuota balsų dauguma siūlo Parlamentui savo kandidatą į Komisijos

[1]OL 152, 1967 7 13, p. 2.

[2]2003 m. vasario 1 d. Tarybos sprendimas 2003/78/EB, nustatantis Anglių ir plieno mokslinių tyrimų fondo mokslinių tyrimų programos daugiametės technines gaires (OL L 29, 2003 2 5, p. 28).

pirmininko pareigas. Šį kandidatą į pirmininkus išrenka Parlamentas jį sudarančių narių balsų dauguma (ES sutarties 17 straipsnio 7 dalis).

Europos Sąjungos Taryba (toliau – Taryba) kvalifikuota balsų dauguma ir bendru sutarimu su pasiūlytuoju kandidatu į Pirmininko pareigas patvirtina sąrašą kitų asmenų, kuriuos ji siūlo skirti Komisijos nariais, atsižvelgdama į kiekvienos valstybės narės siūlymus.

Pirmininką ir kitus Komisijos narius, įskaitant Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai, kolektyviai balsuodamas tvirtina Europos Parlamentas, o tada kvalifikuota balsų dauguma skiria Europos Vadovų Taryba.

Priėmus Maastrichto sutartį, Komisijos nario kadencijos trukmė atitinka Parlamento kadencijos trukmę (penkeri metai) ir gali būti pratęsta.

C. Atskaitomybė

1. Asmeninė atsakomybė (SESV 245 straipsnis)

Komisijos nariai:

- eidami savo pareigas veikia Sąjungos bendro intereso labui ir yra visiškai nepriklausomi; jokiomis aplinkybėmis nesiekia gauti ir nepaiso jokios vyriausybės ar bet kurios kitos išorės institucijos nurodymų;
- negali turėti jokio kito mokamo arba nemokamo darbo.

Komisijos narį atstatydinti gali Teisingumo Teismas Tarybos ar pačios Komisijos prašymu, jei tas narys nebesilaiko savo įsipareigojimų arba padaro sunkų nusizengimą (SESV sutarties 247 straipsnis).

2. Kolektyvinė atskaitomybė

Pagal SESV 234 straipsnį Komisija yra kolektyviai atskaitinga Parlamentui. Jei Parlamentas priima siūlymą pareikšti nepasitikėjimą Komisija, visi jos nariai turi atsistatydinti kolektyviai, įskaitant Sąjungos vyriausiąjį įgaliotinį užsienio reikalams ir saugumo politikai, kuris turi atsisakyti pareigų, kurias atlieka Komisijoje.

ORGANIZACIJA IR VEIKLA

Komisija dirba vadovaudamasi savo Pirmininko, kuris priima sprendimus dėl vidaus darbo organizavimo, nurodymais. Pirmininkas nariams paskiria veiklos sritis. Kiekvienas Komisijos narys yra atsakingas už konkretų politikos sektorių ir vadovauja atitinkamam administraciniam padaliniui. Gavęs kolegijos pritarimą, Pirmininkas iš Komisijos narių paskiria pirmininko pavaduotojus. Vyriausiasis įgaliotinis automatiškai tampa Komisijos pirmininko pavaduotoju. Komisijos narys turi atsistatydinti, jei kolegijai pritarus to reikalauja Pirmininkas.

Komisija turi generalinį sekretoriatą, kurį sudaro 33 generaliniai direktoratai. Generaliniai direktoratai rengia, valdo ir įgyvendina ES politiką, teisę ir finansavimą. Be to, veikia 20 specializuotų skyrių (tarnybų ir agentūrų), jos sprendžia *ad hoc* arba horizontaliuosius klausimus. Tarp jų – Europos kovos su sukčiavimu biuras, Teisės tarnyba, Istorinis archyvas, Leidinių biuras, Europos politinės strategijos centras ir Pasirengimo deryboms su Jungtine Karalyste pagal ES sutarties 50 straipsnį ir jų vedimo darbo grupė. Papildomai buvo įsteigtos šešios vykdomosios įstaigos, kurias atlieka užduotis, kurias joms pavedė Komisija, tačiau turi savo teisinį subjektiškumą,

pvz., Mokslinių tyrimų vykdomoji įstaiga. Išskyrus kelis išimtinius atvejus, Komisija sprendimus dažniausiai priima balsų dauguma (SESV 250 straipsnis).

Komisijos posėdžiai vyksta kiekvieną savaitę, juose aptariami opūs politiniai klausimai ir priimami pasiūlymai, dėl kurių reikia susitarti pagal žodinę procedūrą, o mažiau jautrūs klausimai priimami pagal rašytinę procedūrą. Priemonės, susijusios su valdymu arba administravimu, gali būti priimanamos taikant įgaliojimo procedūrą, kuomet Komisijos narių kolegija suteikia vienam iš savo narių įgaliojimus priimti sprendimus jos vardu (tai ypač svarbu tokiose srityse kaip žemės ūkio pagalbos arba antidempingo priemonės), arba perduodant įgaliojimus, dažniausiai generaliniams direktoriams, kad sprendimai būtų priimami administraciniu lygmeniu.

ĮGALIOJIMAI

A. Inicijatyvos teisė

Sajungos teisėkūros procese Komisija paprastai turi išimtinę iniciatyvos teisę (ES sutarties 17 straipsnio 2 dalis) ir ja remdamasi rengia pasiūlymus dėl teisės aktų, kuriuos priima dvi sprendimus priimančios institucijos – Europos Parlamentas ir Taryba.

1. Absoliuti iniciatyva: teisė teikti pasiūlymus

a. Teisėkūros iniciatyva

Teisė teikti pasiūlymus yra baigtinė iniciatyvos teisės forma, nes ši teisė visuomet yra išimtinė ir riboja sprendimus priimančias institucijas, nes jos negali priimti sprendimo, kai nėra pasiūlymo, ir jų sprendimas turi remtis pateiktu pasiūlymu.

Komisija rengia ir Tarybai bei Parlamentui teikia visus pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų (reglamentų arba direktyvų), kurie reikalingi Sutartims įgyvendinti (1.2.3).

b. Biudžeto iniciatyva

Komisija rengia biudžeto projektą, kurį pagal SESV 314 straipsnį teikia Tarybai ir Parlamentui (1.2.5). Kasmet visos kitos institucijos parengia savo sąmatas, įskaitant visas pajamas ir išlaidas, ir iki liepos 1 d. nusiunčia jas Komisijai (Finansinio reglamento 39 straipsnio 1 dalis). Be to, kiekvienas pagal Sutartį įsteigtas organas, turintis juridinio asmens statusą ir gaunantis įnašus, priskiriamus biudžetui, iki kiekvienų metų sausio 31 d. nusiunčia savo sąmatą Komisijai. Tada Komisija siunčia ES organų sąmatas Parlamentui ir Tarybai ir pateikia pasiūlymą dėl kiekvieno organo įnašo sumos ir darbuotojų skaičiaus, kuris, jos nuomone, yra reikalingas kitiems finansiniams metams.

Apie Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemą pasakytina, kad remdamasi Komisijos pasiūlymu (ES sutarties 17 straipsnis) Taryba, spręsdama vieningai pagal specialią teisėkūros procedūrą ir pasikonsultavusi su Parlamentu, turi priimti bazinį sprendimą dėl nuosavų išteklių. Bet kuriuo metu galima nustatyti naujas nuosavų išteklių kategorijas arba panaikinti esamą kategoriją (SESV 311 straipsnio 3 dalis), tačiau tokie sprendimai gali būti priimami tik remiantis Komisijos pasiūlymu (ES sutarties 17 straipsnio 2 dalis). Be to, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu bei pasikonsultavusi su Europos Parlamentu ir Audito Rūmais, nustato būdus ir tvarką, kaip biudžeto pajamos patenka į ES biudžetą (SESV 322 straipsnio 2 dalis).

c. Santykiai su trečiosiomis valstybėmis

Pagal SESV 207 ir 218 straipsnius Komisija, vadovaudamasi Tarybos suteiktais įgaliojimais, yra atsakinga už derybas dėl tarptautinių susitarimų, kurie vėliau pateikiami

sudaryti Tarybai. Ji taip pat atsako už derybas dėl prisijungimo prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (ES sutarties 6 straipsnio 2 dalis). Užsienio ir saugumo politikos srityje dėl susitarimų derasi Sąjungos vyriausiasis įgaliojimo užsienio reikalams ir saugumo politikai. Komisija pagal ES sutarties 50 straipsnį ir SESV 218 straipsnio 3 dalį taip pat pateikia rekomendacijas dėl derybų dėl išstojimo iš ES pradžios.

2. Ribota iniciatyva: teisė teikti rekomendacijas arba pareikšti nuomonę

a. Ekonominė ir pinigų sąjunga ([2.6.2](#))

Komisijai tenka ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) valdymo vaidmuo. Tarybai ji teikia:

- rekomendacijas dėl valstybių narių ekonomikos politikos bendrųjų gairių rengimo ir įspėjimus, jei kyla grėsmė, kad ši politika bus nesuderinama su gairėmis (SESV 121 straipsnio 4 dalis);
- pasiūlymus dėl vertinimo, kad Taryba nustatytų, ar valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis deficitas (SESV 126 straipsnio 6 dalis);
- rekomendacijas dėl priemonių, kurių reikia imtis euro zonai nepriklausančios valstybės narės mokėjimų balanso sutrikimo atvejais, pagal SESV 143 straipsnį;
- rekomendacijas dėl bendros valiutos ir kitų valiutų kurso ir bendrų gairių dėl valiutų kurso politikos pagal SESV 219 straipsnį;
- nacionalinių politikos planų įvertinimus ir konkrečiai šaliai skirtas preliminarines rekomendacijas pagal Europos semestro iniciatyvą.

b. Bendra užsienio ir saugumo politika

Šioje srityje daug Komisijos įgaliojimų perkelta Sąjungos vyriausiajam įgaliojiminiui užsienio reikalams ir saugumo politikai ir Europos išorės veiksnių tarnybai (EIVT). Vis dėlto Komisija gali remti vyriausiąjį įgaliojimą, kai jis Tarybai teikia pasiūlymą dėl bendros užsienio ir saugumo politikos (ES sutarties 30 straipsnis). Vyriausiasis įgaliojimas taip pat yra Komisijos pirmininko pavaduotojas.

B. Įgaliojimai stebėti, kaip įgyvendinami Sąjungos teisės aktai

Sutartimis Komisijai pavedama užtikrinti tinkamą jų taikymą, taip pat visų dėl jų įgyvendinimo priimtų sprendimų (antrinės teisės aktų) taikymą. Tai yra jos, kaip Sutarčių sergėtojos, funkcija. Šią funkciją ji dažniausiai atlieka valstybių narių atžvilgiu pradėdama procedūrą dėl įsipareigojimų nevykdymo, kuri numatyta SESV 258 straipsnyje.

C. Įgyvendinimo įgaliojimai

1. Sutartimis suteikti įgaliojimai

Pagrindiniai Komisijai suteikti įgaliojimai yra šie:

- biudžeto vykdymas (ES sutarties 17 straipsnio 1 dalis, SESV 317 straipsnis). Priėmus biudžetą, kiekviena valstybė narė nuo kitų finansinių metų sausio 1 d. moka Europos Sąjungai^[3] mokėtinas įmokas kas mėnesį pervesdama sumas į Europos Komisijos vardu nacionalinėje finansų ministerijoje arba centriname banke atidarytą banko sąskaitą;

[3]Kaip nurodyta Tarybos reglamente (EB, Euratomas) Nr. 609/2014 (OL L 168, 2014 6 7, p. 39).

- teisė įgalioti valstybes nares imtis Sutartyse nustatytų apsaugos priemonių, ypač pereinamuoju laikotarpiu (pvz., SESV 201 straipsnis);
- įgaliojimai, susiję su konkurencijos taisyklėmis, ypač valstybės pagalbos kontrolė pagal SESV 108 straipsnį.

Pagal finansinės pagalbos priemonių rinkinį, skirtą kai kurių valstybių narių skolos krizei įveikti, Komisija atsako už surinktų ir ES biudžeto garantuojamų lėšų valdymą. Tai pat ji turi įgaliojimus keisti balsavimo procedūrą Europos stabilumo mechanizmo (ESM) Valdytojų taryboje (suteikdama jai galimybę vienbalsiškumą keisti kvalifikuota balsų dauguma (85 proc.)), jei ji kartu su ECB nusprendžia, kad nepriėmus sprendimo dėl finansinės paramos suteikimo kiltų pavojus ekonomikos ir finansų tvarumui euro zonoje (ESM sutarties 4 straipsnio 4 dalis) ([2.6.8](#)).

2. Tarybos ir Parlamento suteikti įgaliojimai

Vadovaudamasi SESV 291 straipsniu, Komisija vykdo jai suteiktus įgaliojimus įgyvendinti Parlamento ir Tarybos teisėkūros procedūra priimtus aktus.

Pagal Lisabonos sutartį pradėtos taikyti naujos „valstybių narių vykdomos kontrolės, kai Komisija vykdo įgyvendinimo įgaliojimus, mechanizmų taisyklės ir bendrieji principai“ (SESV 291 straipsnio 3 dalis ir Reglamentas (ES) Nr. 182/2011). Pagal juos pirmiau taikytos komitetų priemonės keičiamos dviem naujomis priemonėmis – patariamąja procedūra ir nagrinėjimo procedūra. Parlamentui ir Tarybai oficialiai numatyta teisė tikrinti ir, iškilus nesutarimams, taikyti skundų pateikimo tvarką.

3. Deleguotieji aktai

Lisabonos sutartyje tarp teisėkūros procedūra priimamų aktų ir įgyvendinimo aktų įtraukta ir nauja teisės aktų kategorija. Deleguotieji ne teisėkūros procedūra priimti aktai (SESV 290 straipsnis) yra bendro pobūdžio teisės aktai, papildantys ar iš dalies keičiantys neesmines teisėkūros procedūra priimto akto (taip pat vadinamo pagrindiniu tiesės aktu) nuostatas. Iš esmės Parlamentas turi tokias pat priežiūros teises kaip Taryba.

D. Reglamentavimo ir patariamieji įgaliojimai

Sutartimis Komisijai retai suteikiami visapusiški reglamentavimo įgaliojimai. Viena tos taisyklės išimtis yra SESV 106 straipsnis, kuriuo Komisija įgaliojama užtikrinti Sąjungos taisyklių, skirtų valstybės įmonėms ir įmonėms, kurioms yra patikėta teikti visuotinės ekonominės svarbos paslaugas, taikymą ir prireikus leisti valstybėms narėms skirtas atitinkamas direktyvas arba priimti sprendimus.

Daugeliu atvejų Komisijai sutartimis suteikiama teisė rengti rekomendacijas ar teikti ataskaitas bei nuomones. Jose taip pat numatyta, kad priimant tam tikrus sprendimus, pavyzdžiui, dėl naujų valstybių narių priėmimo į Sąjungą, būtina konsultuotis su Komisija (ES sutarties 49 straipsnis). Su Komisija taip pat konsultuojamasi, visų pirma, dėl kitų institucijų ir įstaigų statutų pakeitimų, pvz., Europos Parlamento narių, Europos ombudsmeno ir Teisingumo Teismo statutų.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Komisija yra pagrindinė Parlamento partnerė teisėkūros ir biudžeto klausimais. Parlamento atliekama Komisijos darbo programos ir jos įgyvendinimo kontrolė tampa vis svarbesnė didesniai ES valdymo proceso demokratiniam teisėtumui užtikrinti. Metinis biudžeto projektas – tai biudžeto projekto pasiūlymas, kuris teikiamas Europos

Parlamentui ir Tarybai ne vėliau kaip metų, einančių prieš biudžeto vykdymo metus, ($n-1$ metų) rugsėjo 1 d. Tą pasiūlymą Komisija taip pat perduoda nacionaliniams parlamentams susipažinti. Be to, Komisija parengia savo sąmatą ir ją atskirai nusiunčia Parlamentui ir Tarybai tvirtinti. Pagal SESV 319 straipsnį Parlamentas turi teisę patvirtinti, kad Komisija biudžetą įvykdė.

Sprendimas dėl nuosavų išteklių priimamas pagal specialią teisėkūros procedūrą (SESV 289 straipsnio 2 dalis), remiantis Komisijos pasiūlymu (SESV 311 straipsnio antra pastraipa) ir **pasikonsultavus su Parlamentu**. Kai bazinis sprendimas dėl nuosavų išteklių priimamas pagal šią konsultavimosi procedūrą, Taryba priima atitinkamas įgyvendinimo priemones (pagal SESV 291 straipsnio 2 dalį), gavusi **Parlamento pritarimą** ir remdami Komisijos pasiūlymu (SESV 311 straipsnio trečia pastraipa).

Europos Komisija turėtų palaikyti nuolatinį dialogą su Europos Parlamentu per visą savo kadenciją, pradedant [paskirtųjų Komisijos narių klausymais](#) ir baigiant per šiuos klausymus priimtais [konkrečiais įsipareigojimais, tų įsipareigojimų laikotarpio vidurio stebėseną](#) ir sistemingu struktūriniu dialogu su konkrečiais Parlamento komitetais.

Pagal Maastrichto sutartį, kuri buvo patobulinta Lisabonos sutartimi, Europos Parlamentas turi teisėkūros iniciatyvos teisę, pagal kurią jis gali prašyti Komisijos pateikti pasiūlymą. Europos Parlamentas savo teisės aktuose taip pat gali nustatyti ataskaitų teikimo reikalavimus ir taip įpareigoti Europos Komisiją pateikti įgyvendinimo ataskaitas.

Kartais Europos Komisija nesilaiko Europos Parlamento prašymų pateikti pasiūlymus (pvz., [2023 m. birželio 15 d. Europos Parlamento rekomendacijos Tarybai ir Komisijai atlikus su programos „Pegasus“ ir lygiaverčių šnipinėjimo programų naudojimu susijusių galimų pažeidimų ir netinkamo administravimo taikant Sąjungos teisę tyrimą](#) atveju) arba delsia pateikti svarbias įgyvendinimo ataskaitas (pvz., pirmąją Teisėsaugos direktyvos taikymo ir veikimo ataskaitą^[4]).

Byloje *Schrems II* paskelbtas negaliojančiu Europos Komisijos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2016/1250 dėl ES ir JAV susitarimu dėl privatumo skydo teikiamos apsaugos tinkamumo, Europos Parlamentas, atsižvelgdamas į susirūpinimą, kad transatlantinio keitimosi duomenimis srityje neužtikrinama ES piliečių apsauga, pareiškė kritikos dėl to, kad Komisija santykius su JAV išskėlė aukščiau už ES piliečių interesus ir dėl to ES teisės gynimo funkciją paliko individualiems piliečiams^[5]. Nepaisant šios kritikos ir kitos Parlamento [rezoliucijos](#), kurioje padaryta išvada, kad ES ir JAV duomenų privatumo sistema neužtikrina esminio apsaugos lygio lygiavertiškumo, 2023 m. liepos 10 d. Komisija priėmė trečiąjį [sprendimą](#) dėl ES ir JAV duomenų privatumo sistemos teikiamos apsaugos tinkamumo.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Mariusz Maciejewski
11/2023

[4] Vogiatzoglou P. et al., [Assessment of the implementation of the Law Enforcement Directive](#), Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, December 2022.

[5] [2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl 2020 m. liepos 16 d. ESTT sprendimo Data Protection Commissioner prieš Facebook Ireland Limited ir Maximilian Schrems \(„Schrems II“\)](#), byla C-311/18 (OL C 15, 2022 1 12, p. 176), 28 punktas.

1.3.9. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMAS

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ES Teisingumo Teismas) yra viena iš septynių ES institucijų. Jį sudaro du teismai: [Teisingumo Teismas](#) ir [Bendrasis Teismas](#). Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisdikcijai priklauso Europos Sąjungos teisės reglamentuojami klausimai. Teismai užtikrina, kad ES teritorijoje būtų tinkamai aiškinami ir taikomi jos pirminės ir antrinės teisės aktai. Jie vertina ES institucijų teisės aktų teisėtumą ir sprendžia, ar valstybės narės vykdo pirminės ir antrinės teisės aktuose nustatytas pareigas. Be to, Teisingumo Teismas nacionalinių teisėjų prašymu aiškina ES teisę.

TEISINGUMO TEISMAS

A. Teisinis pagrindas

- [Europos Sąjungos sutarties](#) (ES sutarties) 19 straipsnis, [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 251–281 straipsniai, [Euratomo sutarties 136 straipsnis ir prie Sutarčių pridėtas Protokolas Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto](#) (toliau – Statutas);
- [2015 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2015/2422, kuriuo iš dalies keičiamas Protokolas Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto](#);
- ES biudžetas (4 skirsnis).

B. Sudėtis ir Statutas

1. Sudėtis

a. Narių skaičius (ES sutarties 19 straipsnis ir SESV 252 straipsnis)

Po vieną teisėją iš kiekvienos valstybės narės (27). Teismui talkina 11 generalinių advokatų. Teisingumo Teismo teisėjai iš savo narių trejų metų kadencijai renka Pirmininką ir pirmininko pavaduotoją. Jie gali būti perrinkti kitai kadencijai.

b. Reikalavimai (ES sutarties 19 straipsnis ir SESV 253 straipsnis)

- Teisėjai ir generaliniai advokatai privalo atitikti savo šalies reikalavimus, keliamus aukščiausios teisėjo pareigoms, arba būti pripažintos kompetencijos teisės specialistai.
- Jų nepriklausomumas neturi kelti abejonių.

c. Skyrimo tvarka (SESV 253 straipsnis)

Artėjant teisėjų ir generalinių advokatų kadencijos pabaigai, valstybių narių vyriausybių atstovai, pasikonsultavę su komitetu, atsakingu už nuomonės dėl kandidatų tinkamumo pateikimą, bendru sutarimu skiria Teisingumo Teismo teisėjus ar generalinius advokatus (SESV 255 straipsnis).

2. Kadencijos ypatybės

a. Trukmė (SESV 253 straipsnis ir Statutas)

Šešeri metai. Sudėtis iš dalies keičiama kas trejus metus: pakaitomis keičiama pusė teisėjų ir pusė generalinių advokatų. Kadenciją baigę teisėjai ir generaliniai advokatai gali būti skiriami kitai kadencijai.

b. Privilegijos ir imunitetai (Statutas)

Teisėjams ir generaliniams advokatams suteikiamas imunitetas nuo jurisdikcijos. Baigę eiti savo pareigas, jie ir toliau naudojami imunitetu savo veiksmų, atliktų einant pareigas, atžvilgiu. Imunitetas gali būti atšauktas tik vienbalsiai priimtu Teisingumo Teismo sprendimu.

c. Pareigos (Statutas)

Teisėjai ir generaliniai advokatai:

- prieš pradėdami eiti pareigas prisiekia (dėl nepriklausomumo, nešališkumo ir paslapties saugojimo);
- negali eiti jokių politinių ar administracinių pareigų ir turėti jokio kito darbo;
- įsipareigoja laikytis su savo pareigomis susijusių įsipareigojimų.

C. Organizacinė struktūra ir veikla (SESV 253 straipsnis ir Statutas)

1. Vidaus organizacinė struktūra

Statutas nustatomas atskiru protokolu, pridėtu prie Sutarčių (SESV 281 straipsnis). Teisėjai iš savo narių trejų metų kadencijai renka Teisingumo Teismo pirmininką ir pirmininko pavaduotoją. Jie gali būti perrinkti kitai kadencijai (3 protokolo 9a straipsnis). Teismo pirmininkas vadovauja Teisingumo Teismo darbui ir pirmininkauja visos sudėties Teismo ir didžiosios kolegijos posėdžiuose bei pasitarimuose. Teismo pirmininko pavaduotojas padeda pirmininkui vykdyti jo pareigas ir prireikus jį pavaduoja. Teisingumo Teismas skiria kanclerį. Teismo kancleris, kuris yra pavaldus Teismo pirmininkui, yra institucijos generalinis sekretorius ir vadovauja jos skyriams.

2. Veikla

Teisingumo Teismas nustato savo procedūros reglamentą. Šį reglamentą tvirtina Taryba kvalifikuota balsų dauguma. Teismas posėdžiauja visos sudėties (27 teisėjai), didžiojoje kolegijoje (15 teisėjų) arba trijų ar penkių teisėjų kolegijoje. Ši institucija finansuojama iš ES biudžeto, kuriame jai skirtas atskiras skirsnis (4 skirsnis).

D. Laimėjimai

Teisingumo Teismas jau įrodė, kad yra labai svarbi Europos integracijos proceso varomoji jėga.

1. Bendrieji klausimai

1964 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje *Costa / ENEL* buvo labai svarbus apibrėžiant Bendrijos teisę kaip nepriklausomą teisinę sistemą, kuri yra viršesnė už valstybių narių teisės normas, ir nustatant ES teisės viršenybės principą^[1]. Taip pat svarbus 1963 m. vasario 5 d. jo sprendimas byloje *Van Gend & Loos* –

[1]Ziller J., *La primauté du droit de l'Union européenne*, Europos Parlamento Vidaus politikos generalinis direktoratas, Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius, Europos Parlamentas, 2022 m. gegužės mėn.

nustatytas principas, jog valstybių narių teismai Bendrijos teisę taiko tiesiogiai. Kiti svarbūs sprendimai dėl žmogaus teisių apsaugos: 1974 m. gegužės 14 d. sprendimas byloje *Nold*, kuriame Teisingumo Teismas konstatavo, kad pagrindinės žmogaus teisės yra neatskiriama bendrųjų teisės principų, kurių paisymą jis privalo užtikrinti, dalis ([4.1.2](#)).

2. Konkretūs klausimai

- Įsisteigimo teisė: 1976 m. balandžio 8 d. sprendimas byloje *Royer*, kuriame Teisingumo Teismas patvirtino valstybės narės piliečio teisę būti kitoje valstybėje narėje be priimančiosios valstybės išduoto leidimo gyventi.
- Laisvas prekių judėjimas: 1979 m. vasario 20 d. sprendimas byloje *Cassis de Dijon*, kuriame Teisingumo Teismas nusprendė, kad bet kurį teisėtai kurioje nors valstybėje narėje pagamintą ir parduodamą gaminį iš principo turėtų būti leidžiama parduoti bet kurios kitos valstybės narės rinkoje.
- Bendrijos išorės kompetencija: 1971 m. kovo 31 d. sprendimas dėl Europos šalių susitarimo dėl kelių transporto (AETR) byloje *Komisija / Taryba*, kuriame pripažįstama Bendrijos teisė sudaryti tarptautinius susitarimus tose srityse, kuriose taikomos Bendrijos taisyklės.
- Pastarojo meto sprendimai, kuriuose nustatyta, kad valstybės narės, kurios neperkėlė direktyvų į nacionalinę teisę arba to nepadarė per nustatytą terminą, privalo atlyginti žalą.
- Įvairūs sprendimai, susiję su socialine apsauga ir konkurencija.
- Sprendimai dėl valstybių narių padarytų ES teisės pažeidimų, kurie yra itin svarbūs sklandžiam bendros rinkos veikimui.
- Duomenų apsauga: sprendimai dėl saugaus uosto privatumo principų byloje [Schrems I](#) (2015) ir sprendimas dėl ES ir JAV privatumo skydo byloje [Schrems II](#) (2020), kuriais, siekiant apsaugoti pagrindinius Europos teisės principus ir užtikrinti stiprų duomenų apsaugos reikalavimų rinkinį, buvo pripažinti negaliojančiais [Komisijos sprendimai dėl apsaugos pakankamumo](#), susiję su Jungtinėmis Valstijomis.

Vienas iš didžiausių Teisingumo Teismo nuopelnų – jo nustatytas principas, pagal kurį Sutartys negali būti aiškinamos nelanksčiai, o jas privalu aiškinti atsižvelgiant į integracijos padėtį, taip pat į pačių Sutarčių tikslus. Šis principas iš esmės suteikė ES galimybę priimti teisės aktus tose srityse, kurios neregamentuojamos jokiose konkrečiose Sutarčių nuostatose, pvz., kovos su tarša srityje (2005 m. rugsėjo 13 d. sprendimu (byla C-176/03) Teisingumo Teismas suteikė ES teisę priimti teisės aktus baudžiamosios teisės srityje, jei jie būtini siekiant aplinkos apsaugos tikslų).

2022 m. Teisingumo Teisme pareikšti 806 ieškiniai, iš jų 546 susiję su procesu dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, 37 tiesioginiai ieškiniai ir 209 apeliaciniai skundai dėl Bendrojo Teismo sprendimų. Baigtos nagrinėti 808 bylos, įskaitant 564 bylas dėl prejudicinio sprendimo priėmimo, 36 tiesioginius ieškinius ir 196 apeliacinius skundus dėl Bendrojo Teismo sprendimų. Iš valstybių narių daugiausia prašymų pateikė Vokietija (98), Italija (63), Bulgarija (43) ir Ispanija (41). Vidutinė proceso trukmė buvo 16,4 mėnesio^[2]. 2022 m. gruodžio 31 d. dar buvo neišnagrinėta 1 111 bylų.

[2]2022 m. ESTT metinė ataskaita.

BENDRASIS TEISMAS

A. Teisinis pagrindas

SESV 254–257 straipsniai, Euratomo sutarties 40 straipsnis ir prie Sutarčių pridėto Protokolo Nr. 3 dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto IV antraštinė dalis.

B. Trukmė ir Statutas (SESV 254 straipsnis)

1. Sudėtis

a. Skaičius (ES sutarties 19 straipsnis ir SESV 254 straipsnis)

SESV 254 straipsnyje numatyta, kad teisėjų skaičius nustatomas Statute. [Protokolo Nr. 3 dėl šio Statuto su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2016 m. liepos 6 d. Reglamentu \(ES, Euratomas\) Nr. 1192/2016, 48 straipsnyje](#) nustatyta, kad Bendrąjį Teismą sudaro po du teisėjus iš kiekvienos valstybės narės (šiuo metu 54 teisėjai). Teisėjai skiriami bendru valstybių narių sutarimu pasikonsultavus su komitetu, atsakingu už kandidatų tinkamumo eiti teisėjo pareigas vertinimą. Teisėjų kadencija trunka šešerius metus ir jie gali būti paskirti kitai kadencijai. Teisėjams gali būti pavesta eiti generalinio advokato pareigas – kitaip nei Teisingumo Teisme, Bendrajame Teisme nėra nuolatinių generalinių advokatų.

b. Reikalavimai

Tokie patys kaip ir Teisingumo Teismo teisėjams (ES sutarties 19 straipsnis). Kandidatai į Bendrojo Teismo teisėjo pareigas turi tenkinti aukštoms teisėjo pareigoms keliamus reikalavimus.

c. Skyrimo tvarka

Tokia pati kaip skiriant Teisingumo Teismo teisėjus.

2. Kadencijos ypatybės

Tokios pačios kaip ir Teisingumo Teismo teisėjų.

C. Organizacinė struktūra ir veikla

Teisėjai iš savo narių trejų metų kadencijai renka pirmininką, o šešerių metų kadencijai – kanclerį, nors administracinėms ir kalbinėms reikmėms tenkinti Bendrajam Teismui talkina Teisingumo Teismo tarnybos.

Bendrasis Teismas Teisingumo Teismo pritarimu nustato savo [Procedūros reglamentą](#) (SESV 254 straipsnio penkta pastraipa). Bendrasis Teismas posėdžiauja trijų arba penkių teisėjų kolegijose. Bendrasis Teismas posėdžiauja visos sudėties, didžiojoje kolegijoje arba bylas nagrinėja vienas teisėjas. Daugiau kaip 80 proc. Bendrojo Teismo bylų nagrinėja trijų teisėjų kolegijos. Pastarojo meto (2023 m. balandžio mėn.) Procedūros reglamento pakeitimais leista per posėdį naudotis vaizdo konferencijos priemonėmis (Procedūros reglamento 107a straipsnis). Taip pat bus įvesta nauja modelinės bylos samprata (Procedūros reglamento 71a straipsnis), kuomet keliamas tas pats teisės klausimas. Jei tenkinamos sąlygos, viena iš bylų gali būti laikoma modeline byla, o kitų bylų nagrinėjimas sustabdomas.

Procesas Bendrajame Teisme, kaip pirmojoje instancijoje, visų pirma gali būti pradėtas dėl tiesioginių ieškinių, kuriuos pareiškia tiesiogiai ir konkrečiai susiję fiziniai ar juridiniai asmenys, dėl valstybių narių ieškinių dėl Sąjungos institucijų, įstaigų, organų ar agentūrų aktų ir dėl tiesioginių ieškinių, kuriais siekiama institucijų ar jų darbuotojų

padarytos žalos atlyginimo. Apeliaciniai skundai dėl Bendrojo Teismo sprendimų gali būti pateikiami Teisingumo Teismui, apsiribojant teisės klausimais. Vidutiniškai apie 30 proc. Bendrojo Teismo sprendimų yra ginčijami.

Parlamentas ir Taryba gali steigti specializuotus teismus prie Bendrojo Teismo, kurie, kaip pirmoji instancija, nagrinėtų ir spęstų konkrečiose srityse iškeltas tam tikrų kategorijų bylas. Šiuos teismus Parlamentas ir Taryba įsteigia laikydamiesi įprastos teisėkūros procedūros.

2022 m. Bendrajame Teisme buvo iškeltos 904 bylos ir baigta 858 byla, iš jų 792 buvo susijusios su tiesioginiais ieškiniais (270 dėl intelektinės ir pramoninės nuosavybės, 76 dėl valstybės pagalbos ir konkurencijos, 66 dėl ES viešosios tarnybos ir 380 dėl kitų tiesioginių ieškinų). Šalis, nepajėgianti padengti bylinėjimosi išlaidų, gali prašyti nemokamos teisinės pagalbos (2022 m. buvo 54 atvejai). Vidutinė proceso trukmė buvo 16,2 mėnesio. 2022 m. gruodžio 31 d. dar buvo neišnagrinėtos 1 474 bylos^[3].

BUVĘS EUROPOS SAJUNGOS TARNAUTOJŲ TEISMAS

Europos Sąjungos tarnautojų teismas (sukurtas 2004 m.) sprendė Sąjungos institucijų ir jų tarnautojų ginčus, jeigu jie nepriklausė nacionalinio teismo kompetencijos sričiai. Padidinus bendrą Teisingumo Teismo teisėjų skaičių, pagal [2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą \(ES, Euratomas\) 2016/1192 dėl jurisdikcijos perdavimo Bendrajam Teismui kaip pirmajai instancijai spręsti Europos Sąjungos ir jos tarnautojų ginčus](#) 2016 m. rugsėjo 1 d. Europos Sąjungos tarnautojų teismas buvo panaikintas ir integruotas į Bendrąjį Teismą. Bylos, kurios 2016 m. rugpjūčio 31 d. dar buvo neišspręstos Europos Sąjungos tarnautojų teisme, nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. perduotos Bendrajam Teismui. Bendrasis teismas toliau nagrinėja šias bylas nuo nagrinėjimo etapo, pasiekto iki tos dienos, o buvusiojo Europos Sąjungos tarnautojų teismo atlikti procesiniai veiksmai išlieka galiojantys.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Jau 1990 m. priėmęs sprendimą dėl Parlamento pareikšto ieškinių, susijusio su teisėkūros procedūra dėl sveikatos apsaugos priemonių, kurių reikėjo imtis po Černobylio atominės elektrinės avarijos, nustatymo, Teisingumo Teismas pripažino, kad Parlamentas turi teisę Teisingumo Teismui pareikšti ieškinius dėl panaikinimo, kad būtų išsaugotos jo prerogatyvos pagal teisėkūros procedūrą.

Kaip numatyta SESV 257 straipsnyje, Parlamentas ir Taryba, spęsdami pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali įsteigti specializuotus teismus prie Bendrojo Teismo, kurie kaip pirmoji instancija nagrinėtų ir spęstų konkrečiose srityse pareikštus tam tikrų kategorijų ieškinius ar iškeltas bylas. Tokius sprendimus Parlamentas ir Taryba priima reglamentais, remdamiesi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavę su Teisingumo Teismu, arba Teisingumo Teismo prašymu pasikonsultavę su Komisija.

Kaip numatyta SESV 281 straipsnyje, [Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuta](#) gali iš dalies keisti Parlamentas ir Taryba, spęsdami pagal įprastą teisėkūros procedūrą (priimdami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą). Tokio Parlamento dalyvavimo pavyzdys yra 2018 m. kovo 26 d. pateiktas [Teisingumo Teismo pasiūlymas](#) pakeisti jo Statutą, kad būtų numatyta galimybė atlikti tam tikrus pakeitimus, susijusius su jurisdikcijos paskirstymu Teisingumo Teismui ir Bendrajam Teismui.

[3][ES Teisingumo Teismas, 2021 m. metinis pranešimas.](#)

Parlamentas yra viena iš SESV 263 straipsnyje nurodytų institucijų, kuri gali pareikšti ieškinius Teismui (kaip bylos šalis).

Pagal SESV 218 straipsnio 11 dalį Parlamentas gali Teisingumo Teismo prašyti pateikti išankstinę nuomonę dėl numatomų tarptautinių susitarimų suderinamumo su Sutarties nuostatomis. Jei Teisingumo Teismo nuomonė yra neigiama, numatytas sudaryti susitarimas negali būti sudaromas, nebent būtų iš dalies pakeistas arba peržiūrėtos Sutartys. Pavyzdžiui, 2019 m. liepos mėn. Parlamentas paprašė teisinės nuomonės dėl to, ar pasiūlymai dėl ES prisijungimo prie Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija) yra suderinami su Sutartimis ([Nuomonė Nr. 1/19](#)).

Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, kandidatūras į teisėjo ir generalinio advokato pareigas pirmiausia svarsto septynių asmenų komitetas – vieną jo narių siūlo Europos Parlamentas (SESV 255 straipsnio 2 dalis, Parlamento Darbo tvarkos taisyklių 128 straipsnis), plenarinėje sesijoje priimdamas [rezoliuciją](#).

Pagal Reglamento 2015/2422 3 straipsnio 1 dalį 2020 m. gruodžio 21 d. Teisingumo Teismas pateikė [Bendrojo Teismo veikimo ataskaitą](#), kurią parengė išorės konsultantas. Pagal Reglamento 2015/2422 3 straipsnio 1 dalį reikalaujama, kad ataskaitoje ypatingas dėmesys būtų skiriamas Bendrojo Teismo veiksmingumui, būtinybei padidinti teisėjų skaičių iki 56 ir šio padidinimo veiksmingumui, išteklių naudojimui ir veiksmingumui, tolesniam specializuotų kolegijų steigimui ir (arba) kitiems struktūriniais pokyčiams.

2023 m. rugsėjo 19 d. JURI komitetas priėmė [pranešimo projektą](#) dėl [pasiūlymo iš dalies pakeisti Protokolą Nr. 3 dėl ES Teisingumo Teismo \(ESTT\) statuto](#). Pasiūlymu siekiama Bendrajam Teismui perduoti Teisingumo Teismo jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus tam tikrose konkrečiose srityse ir išplėsti reikalavimo dėl apeliacinių skundų išankstinio priėmimo taikymą apeliaciniais skundams dėl tam tikrų Bendrojo Teismo sprendimų. JURI komiteto pranešimas buvo [pateiktas](#) svarstyti per 2023 m. rugsėjo 27 d. plenarinį posėdį, per kurį buvo patvirtintas JURI komiteto sprendimas 2023 m. spalio 4 d. pradėti tarpinstitucines derybas.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

[Udo Bux / Mariusz Maciejewski](#)
11/2023

1.3.10. EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO JURISDIKCIJA

Šioje suvestinėje aptariama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ES Teisingumo Teismas), kurį sudaro du teismai – [Teisingumo Teismas](#) ir [Bendrasis Teismas](#), jurisdikcija ir įvairios teisių gynimo priemonės, kurios numatytos Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 19 straipsnyje, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 251–281 straipsniuose, Euratomo sutarties 136 straipsnyje ir [prie Sutarčių pridėtame Protokole Nr. 3](#) dėl Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statuto.

TEISINGUMO TEISMAS

A. Tiesioginiai ieškiniai valstybėms narėms arba Europos Sąjungos institucijoms, įstaigoms, organams ar agentūroms

Teismas priima sprendimus dėl ieškinių valstybėms narėms arba institucijoms, kurios nevykdo joms pagal ES teisę tenkančių pareigų.

1. Valstybei narei reiškiami ieškiniai dėl pareigų nevykdymo

Šiuos ieškinius gali pareikšti:

- Komisija po parengiamosios procedūros (SESV 258 straipsnis), suteikusi galimybę valstybei pateikti savo pastabas ir pagrįstą nuomonę ([1.3.8](#)), arba
- viena valstybė narė kitai, prieš tai pirmiau kreipusis į Komisiją (SESV 259 straipsnis).

Teismo vaidmuo:

- patvirtinti, kad valstybė narė neįvykdė jai tenkančios pareigos – tokiu atveju valstybė narė privalo nedelsdama ištaisyti padėtį;
- jeigu Komisija pareiškė tolesnį ieškinį ir Teismas nustatė, kad atitinkama valstybė narė jo sprendimo neįvykdė, jis gali priteisti tai valstybei narei sumokėti finansinę baudą (vienkartinę sumą ir (arba) periodinę baudą), kurios dydį jis nustato remdamasis Komisijos pasiūlymu (SESV 260 straipsnis).

2. ES institucijoms reiškiami ieškiniai dėl panaikinimo ir dėl neveikimo

Dalykas. Ieškiniai, kuriais ieškovas siekia, kad būtų panaikintas aktas, jo manymu, prieštaraujantis ES teisei (ieškiniai dėl panaikinimo – SESV 263 straipsnis), arba kai ES teisės pažeidimo atveju institucija, įstaiga, organas ar agentūra nesiėmė veiksmų (ieškiniai dėl neveikimo – SESV 265 straipsnis).

Kreipimasis į Teisingumo Teismą. Ieškinius gali pareikšti valstybės narės, pačios institucijos arba bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, jeigu ieškinyje reiškiama dėl ES institucijos, įstaigos, organo ar agentūros priimtų priemonių (ypač reglamento, direktyvos arba sprendimo) ir jeigu ta priemonė yra taikoma ieškovui.

Teismo vaidmuo: Teismas pripažįsta aktą negaliojančiu arba konstatuoja, kad nesiimta reikiamų veiksmų – tokiu atveju kaltoji institucija privalo imtis būtinų priemonių Teismo sprendimui įvykdyti (SESV 266 straipsnis).

3. Kiti tiesioginiai ieškiniai

Kadangi Bendrojo Teismo jurisdikcijai priklauso kaip pirmosios instancijos teismui nagrinėti visus SESV 263, 265, 268, 270 ir 272 straipsniuose nurodytus ieškinius, Teisingumo Teismui gali būti reiškiama tik ieškiniai dėl Komisijos sprendimų, kuriais skiriamos baudos įmonėms (261 straipsnis), taip pat ieškiniai, numatyti [Teisingumo Teismo statute](#) (su paskutiniais pakeitimais, padarytais [2019 m. balandžio 17 d. Reglamentu \(ES, Euratomas\) 2019/629](#)). [Teisingumo Teismo statute](#) 51 straipsnyje nustatyta, kad, nukrypstant nuo Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 256 straipsnio 1 dalyje nustatytos taisyklės, tik Teisingumo Teismas turi jurisdikciją nagrinėti ieškinius, nurodytus Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 263 ir 265 straipsniuose, kai juos pareiškia valstybė narė dėl:

- Europos Parlamento ar Tarybos arba abiejų šių institucijų, jei jos veikia bendrai, veiksmo ar neveikimo, išskyrus:
 - sprendimus, kuriuos Taryba priima pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 108 straipsnio 2 dalies trečią pastraipą,
 - Tarybos aktus, priimtus pagal Tarybos reglamentą dėl prekybos apsaugos priemonių, kaip apibrėžta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 207 straipsnyje,
 - Tarybos aktus, priimtus Tarybai naudojantis įgyvendinimo įgaliojimais pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 291 straipsnio 2 dalį;
- Komisijos veiksmo ar neveikimo pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 331 straipsnio 1 dalį.

Tik Teisingumo Teismas taip pat turi jurisdikciją tuose pačiuose straipsniuose nurodytiems ieškiniams, kai juos pareiškia Sąjungos institucija dėl Europos Parlamento, Tarybos, abiejų šių institucijų, jei jos veikia bendrai, arba Komisijos veiksmo ar neveikimo, arba kai juos pareiškia Sąjungos institucija dėl Europos Centrinio Banko veiksmo ar neveikimo.

B. Netiesioginiai ieškiniai: galiojimo klausimas, keliamas nacionaliniame teisme (SESV 267 straipsnis – prejudiciniai sprendimai)

- Nacionaliniai teismai paprastai patys taiko ES teisę, kai byloje to reikia. Tačiau tais atvejais, kai nacionaliniame teisme iškyla klausimas dėl ES teisės aiškinimo, tas teismas gali prašyti Teisingumo Teismo priimti prejudicinį sprendimą. Jeigu toks teismas yra paskutinės instancijos teismas, tuo klausimu į Teismą kreiptis privaloma. Nacionaliniai teismai klausimus dėl ES teisės nuostatų aiškinimo arba galiojimo paprastai pateikia pagal nacionalines procesines normas priimdami nutartį. Vis dėlto 2018 m. gruodžio 11 d. sprendime byloje C-493/17 ([Weiss](#)) Teisingumo Teismas nusprendė, kad jis „gali atsisakyti priimti sprendimą dėl nacionalinio teismo pateikto prejudicinio klausimo, tik jeigu akivaizdu, kad prašomas Sąjungos teisės išaiškinimas ar galiojimo vertinimas neturi jokio ryšio su tikrove arba pagrindinės bylos dalyku, jeigu problema hipotetinė“. Teismo kanceliarija apie ieškinį praneša nacionalinės bylos nagrinėjime dalyvaujančioms šalims, valstybėms narėms ir Europos Sąjungos institucijoms. Savo pastabas Teisingumo Teismui jos gali raštu pateikti per du mėnesius.

C. Teisingumo Teismo, kaip antrosios instancijos, jurisdikcija

Teismo jurisdikcijai taip pat priklauso nagrinėti apeliacinius skundus, kuriais ginčijami Bendrojo Teismo sprendimai ir nutartys, tačiau tik teisės klausimais. Apeliaciniai skundai neturi stabdomojo poveikio.

Jeigu apeliacinis skundas priimtinas ir pagrįstas, Teisingumo Teismas panaikina Bendrojo Teismo sprendimą ir pats priima sprendimą arba gražina bylą Bendrajam Teismui, kuriam Teisingumo Teismo sprendimas yra privalomas.

LAIMĖJIMAI

Teisingumo Teismas jau įrodė, kad yra labai svarbus – galima sakyti net vienas svarbiausių – Europos integracijos veiksnys.

A. Bendro pobūdžio bylos

1963 m. vasario 5 d. sprendimas byloje 26-62 ([Van Gend & Loos](#)) svarbus tuo, kad nustatytas principas, pagal kurį valstybių narių teismai Bendrijos teisę taiko tiesiogiai. 1964 m. liepos 15 d. Teisingumo Teismo sprendimas byloje 6-64 ([Costa prieš E.N.E.L.](#)) taip pat labai svarbus, nes jame Bendrijos teisė apibrėžta kaip nepriklausoma teisinė sistema, kuri yra viršesnė už valstybių narių teisės nuostatas. Teismas visada tvirtino, kad jis yra aukščiausia institucija, turinti jurisdikciją nustatyti ES ir nacionalinės teisės santykį. Tokiose reikšmingose bylose kaip Van Gend & Loos ir Costa prieš E.N.E.L. Teismas išplėtojo pagrindinę ES teisės viršenybės doktriną. Remiantis šia doktrina, ES teisė turi absoliučią viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu, ir nacionaliniai teismai, priimdami savo sprendimus, turi atsižvelgti į šią viršenybę. Byloje 11-70 priimtame 1970 m. gruodžio 17 d. sprendime ([Internationale Handelsgesellschaft](#)) Teismas nustatė, kad ES teisė turi viršenybę net ir nacionalinėse konstitucijose įtvirtintų pagrindinių teisių atžvilgiu. Šioje byloje priimto sprendimo motyvų 3 punkte Teismas yra nurodęs: „Bendrijos priemonės galiojimui ar poveikiui valstybėje narėje negali daryti poveikio pareiškimai, kad ji prieštarauja tos valstybės konstitucijoje suformuluotoms pagrindinėms teisėms arba nacionalinės konstitucinės sistemos principams.“ Teismas šią doktriną patvirtino vėlesnėse bylose (žr. bylą 106/77 [Simmenthal](#) (1978), bylą 149/79 [Komisija prieš Belgiją](#) (1980), bylas C-46/93 ir C-48/93 [Brasserie du Pêcheur ir Factortame II](#) (1996), bylą C-473/93 [Komisija prieš Liuksemburgą](#) (1996), bylą C-213/07 [Michaniki](#) (2008)). Šioje teismo praktikoje Teismas išplėtojo doktrines priemones, kad valstybių narių teismams būtų suteikta tam tikra veiksmų laisvė ir būtų svariai atsižvelgta į jų interesus. Be to, Teismas kartais netiesiogiai koreguoja savo praktiką, kad atsižvelgtų į valstybių narių teismams susirūpinimą keliančius klausimus. Žymiausia yra Teismo, valstybių narių teismams darant spaudimą, išplėta teismo praktika pagrindinių teisių srityje. Įsteigus Europos Bendrijas, Teisingumo Teismas iš pradžių vengė įtraukti pagrindinių teisių aspektą į EB teisinę tvarką (byla 36/59 [Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft](#) (1960)), tačiau, pasipriešinus valstybių narių konstituciniams teismams, Teismas pakeitė kryptį. Priimdamas prejudicinius sprendimus Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo ir Italijos Konstitucinio Teismo prašymu, byloje [Internationale Handelsgesellschaft](#) Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagrindinės teisės „yra neatskiriama bendrųjų teisės principų dalis“.

B. Konkretaus pobūdžio bylos

— Vienas žmogaus teisių apsaugos pavyzdžių yra 1974 m. gegužės 14 d. sprendimas byloje 4-73 ([Nold Kohlen- und Baustoffgroßhandlung prieš Europos](#)

[Bendrijų Komisija](#)), kuriame Teismas konstatavo, kad pagrindinės žmogaus teisės yra neatskiriama bendrųjų teisės principų, kurių paisymą jis privalo užtikrinti, dalis (4.1.1).

- Laisvas prekių judėjimas. 1979 m. vasario 20 d. sprendimas byloje 120/78 ([Cassis de Dijon](#)), kuriame Teismas nusprendė, kad bet kurį teisėtai kurioje nors valstybėje narėje pagamintą ir parduodamą gaminį iš principo turi būti leidžiama parduoti bet kurios kitos valstybės narės rinkoje.
- Laisvas asmenų judėjimas. Byloje C-415/93 priimtame 1995 m. gruodžio 15 d. sprendime ([Bosman](#)) konstatuota, kad profesionalus sportas yra ekonominė veikla ir jos vykdymui negali kliudyti futbolo federacijų taisyklės, kurios reglamentuoja žaidėjų perkėlimą arba riboja kitų valstybių narių piliečių skaičių.
- Bendrijos išorės kompetencija. 1971 m. kovo 31 d. sprendimas byloje 22-70 ([Komisija prieš Tarybą](#)), kuriame pripažįstama Bendrijos teisė sudaryti tarptautinius susitarimus tose srityse, kuriose taikomi Bendrijos teisės aktai.
- Bylose C-6/90 ir C-9/90 priimtame 1991 m. lapkričio 19 d. sprendime ([Francovich ir kiti](#)) Teismas išplėtojo kitą pagrindinę sąvoką: valstybės narės atsakomybė prieš asmenis dėl žalos, kurią jiems sukėlė tos valstybės narės padarytas pažeidimas šiai neperkėlus direktyvos arba pavėluotai ją perkėlus į nacionalinę teisę.
- Įvairūs Teismo sprendimai dėl socialinės apsaugos (byla 43-75 [Defrenne](#) (1976) dėl vienodo vyrų ir moterų darbo užmokesčio) ir darbuotojų sveikatos ir saugos (byla C-173/99 [BECTU](#) (2001)).

Dėl proporcingumo principo pažymėtina, kad 2015 m. birželio 16 d. sprendime (byla [Gauweiler ir kt.](#), C-62/14) Teisingumo Teismas nusprendė, kad, remiantis nusistovėjusia Teisingumo Teismo praktika, pagal proporcingumo principą reikalaujama, kad Sąjungos institucijų aktai būtų tinkami atitinkamais teisės aktais siekiamiems teisėtiems tikslams įgyvendinti ir neviršytų to, kas būtina jiems pasiekti. Todėl ES institucijos ir įstaigos turi suderinti esamus skirtingus interesus taip, kad būtų išvengta akivaizdžiai neproporcingų, palyginti su siekiamais tikslais, nepatogumų^[1]. Vienas iš didžiausių Teismo nuopelnų – jo nustatytas principas, pagal kurį Sutartys negali būti aiškinamos nelanksčiai, o jas privalu aiškinti atsižvelgiant į integracijos padėtį ir į pačių Sutarčių tikslus. Šis principas iš tiesų suteikė galimybę priimti teisės aktus tose srityse, kurių nereglamentuoja jokios konkrečios Sutarčių nuostatos, pvz., kovos su tarša srityje: 2005 m. rugsėjo 13 d. sprendimu byloje C-176/03 ([Komisija prieš Tarybą](#)) Teismas leido Europos Sąjungai priimti priemones baudžiamosios teisės srityje, jei jos būtinos siekiant aplinkos apsaugos tikslų.

2017 metais minint Romos sutarčių pasirašymo 60-ąsias metines ES Teisingumo Teismo pirmininko ir ES valstybių narių konstitucinių ir aukščiausiųjų teismų pirmininkų iniciatyva įsteigtas [Europos Sąjungos teisminis tinklas](#).

Jis skirtas dalyvaujančių nacionalinių teismų ir ES Teisingumo Teismo keitimuisi informacija apie jurisprudenciją skatinti. Dalyvaujantys nacionaliniai teismai ir ES Teisingumo Teismas ribotos prieigos svetainėje skelbia informaciją apie savo jurisprudenciją ES teisės klausimais, kuriais nacionaliniai teismai kreipėsi į ES Teisingumo Teismą prašydami priimti prejudicinį sprendimą, taip pat komentarus ir tyrimus.

[1]Byla C-493/17 (Weiss), 93 punktas.

Europos Sąjungos teismo tinklo bendradarbiavimo platformoje, kuria galima naudotis visomis ES kalbomis, kaupiama informacija apie ES Teisingumo Teismo teisėjų ir nacionalinių teismų teisėjų darbą, atliekamą vykdant teisminę veiklą. Teisėjai gali naudotis šia priemone, kuri suteikia jiems galimybę supažindinti kitus teisėjus su jų teismine praktika, moksliniais tyrimais ir analize, taip siekiant dalytis žiniomis ir didinti efektyvumą.

Šiuo metu šio tinklo platforma naudojasi daugiau kaip 2 000 valstybių narių konstitucinių ir aukščiausiųjų teismų teisėjų.

BENDRASIS TEISMAS

(1.3.9)

A. Bendrojo Teismo jurisdikcija (SESV 256 straipsnis)

Europos Sąjungos Teisingumo Teismą sudaro du teismai – [Teisingumo Teismas](#) ir [Bendrasis Teismas](#). Jeigu Teisingumo Teismo išimtinė kompetencijai priklauso nagrinėti ieškinius tarp institucijų ir valstybių narių ieškinius Europos Parlamentui ir (arba) Tarybai, tai Bendrojo Teismo kaip pirmosios instancijos teismo jurisdikcijai priklauso nagrinėti visus kitus šio pobūdžio ieškinius, visų pirma tuos, kuriuos pareiškė fiziniai asmenys, ir valstybių narių ieškinius Komisijai.

SESV nustatyta, kad Bendrojo Teismo kaip pirmosios instancijos teismo jurisdikcijai priklauso nagrinėti ieškinius, nurodytus SESV 263, 265, 268, 270 ir 272 straipsniuose, ypač toliau išvardytose srityse, jeigu tuos ieškinius pateikė ne valstybės narės, ES institucijos arba Europos Centrinis Bankas – tokiu atveju išimtinė jurisdikcija priklauso Teisingumo Teismui (ES Teisingumo Teismo statuto 51 straipsnis):

- fizinių ir juridinių asmenų ieškinius dėl ES institucijų, įstaigų, organų ir agentūrų aktų panaikinimo arba dėl institucijų neveikimo (SESV 263 ir 265 straipsniai);
- valstybių narių ieškinius Komisijai;
- ieškinius dėl ES institucijų, įstaigų, organų ir agentūrų arba jų darbuotojų padarytos žalos atlyginimo (SESV 268 straipsnis);
- ginčus dėl Sąjungos arba Sąjungos vardu sudarytų sutarčių, kuriose aiškiai nustatoma Bendrojo Teismo jurisdikcija (SESV 272 straipsnis);
- ieškinius Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybai (EUIPO) ir Bendrijos augalų veislių tarnybai dėl intelektinės nuosavybės;
- Sąjungos ir jos darbuotojų ginčus, įskaitant visų institucijų, įstaigų, organų ir agentūrų ir jų darbuotojų ginčus.

Pagal statutą Bendrojo Teismo jurisdikcija gali apimti ir kitas sritis.

Apskritai dėl Bendrojo Teismo kaip pirmosios instancijos teismo priimtų sprendimų gali būti teikiami apeliaciniai skundai Teisingumo Teismui, bet tik dėl teisės klausimų.

B. Prejudiciniai sprendimai

Bendrojo Teismo jurisdikcijai priklauso Statute nustatytyose srityse (SESV 256 straipsnio 3 dalis) priimti prejudicinius sprendimus (SESV 267 straipsnis). Tačiau kadangi šiuo klausimu į Statutą jokių nuostatų neįtraukta, šiuo metu prejudicinius sprendimus pagal jurisdikciją priklauso priimti Teisingumo Teismui.

C. Jurisdikcija nagrinėti apeliacinius skundus

Dėl Bendrojo Teismo priimtų sprendimų per du mėnesius Teisingumo Teismui gali būti teikiami apeliaciniai skundai, bet tik dėl teisės klausimų.

EUROPOS SAJUNGOS TARNAUTOJŲ TEISMAS

Nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. jurisdikcija spręsti Sąjungos ir jos darbuotojų ginčus perduota Bendrajam Teismui (1.3.9), o 2004 metais įsteigtas Europos Sąjungos tarnautojų teismas panaikintas. Taigi 2016 m. liepos 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES, Euratomas) 2016/1192 dėl jurisdikcijos perdavimo Bendrajam Teismui kaip pirmajai instancijai spręsti Europos Sąjungos ir jos tarnautojų ginčus panaikintas Tarybos sprendimas 2004/752/EB, Euratomas, įsteigiantis Europos Sąjungos tarnautojų teismą. Bylos, kurių Europos Sąjungos tarnautojų teismas dar nebuvo išnagrinėjęs, perduotos Bendrajam Teismui ir šis toliau nagrinėja šias bylas nuo tos proceso stadijos, kurioje tą dieną buvo atitinkama byla, o buvusio Europos Sąjungos tarnautojų teismo atlikti procesiniai veiksmai išlieka galiojantys.

Buvo numatyta pereinamojo laikotarpio tvarka, taikoma 2016 m. rugsėjo 1 d., t. y. jurisdikcijos perdavimo dieną, dar neišnagrinėtiems arba po tos dienos pareikštiems apeliaciniams skundams dėl Tarnautojų teismo sprendimų. Bendrasis Teismas ir toliau turi jurisdikciją nagrinėti ir priimti sprendimus dėl tokių apeliacinių skundų. Taigi, kalbant apie nurodytas bylas, Teismo statuto I priedo 9–12 straipsniai tebegalioja.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Kaip numatyta SESV 257 straipsnyje, Parlamentas ir Taryba, sprenddami pagal įprastą teisėkūros procedūrą, gali įsteigti specializuotus teismus prie Bendrojo Teismo, kurie kaip pirmoji instancija nagrinėtų ir spręstų konkrečiose srityse pareikštus tam tikrų kategorijų ieškinius ar iškeltas bylas. Tokius sprendimus Parlamentas ir Taryba priima reglamentais, remdamiesi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavę su Teisingumo Teismu, arba Teisingumo Teismo prašymu pasikonsultavę su Komisija.

Kaip numatyta SESV 281 straipsnyje, [Europos Sąjungos Teisingumo Teismo statutas](#) nustatytas atskiru [Protokolu Nr. 3](#), o šio Statuto nuostatų pakeitimus gali daryti Parlamentas ir Taryba, laikydamiesi įprastos teisėkūros procedūros^[2]. Europos Parlamentas šiuo metu [peržiūri pasiūlymą iš dalies pakeisti Protokolą Nr. 3](#).

Parlamentas yra viena iš SESV 263 straipsnyje nurodytų institucijų, kuri gali pareikšti ieškinius Teismui (kaip bylos šalis).

Pagal SESV 218 straipsnio 11 dalį Parlamentas gali Teisingumo Teismo prašyti pateikti nuomonę dėl to, ar numatytas sudaryti tarptautinis susitarimas yra suderinamas su Sutarčių nuostatomis. Jei Teismo nuomonė yra neigiama, numatytas sudaryti susitarimas negali įsigaliooti, jei jis nėra iš dalies pakeičiamas arba Sutartys nėra peržiūrimos.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminio skyrius.

[2] 2012 m. rugpjūčio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 741/2012, 2015 m. gruodžio 16 d. Reglamentas (ES, Euratomas) 2015/2422 ir 2016 m. liepos 6 d. Reglamentas (ES, Euratomas) 2016/1192.

1.3.11. EUROPOS CENTRINIS BANKAS (ECB)

Europos Centrinis Bankas (ECB) yra pagrindinė ekonominės ir pinigų sąjungos įstaiga, nuo 1999 m. sausio 1 d. atsakinga už pinigų politiką euro zonoje. ECB kartu su visais ES nacionaliniais centriniais bankais sudaro Europos centrinių bankų sistemą (ECBS). Pagrindinis ECBS tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Nuo 2014 m. ECB yra atsakingas už užduotis, susijusias su prudence kredito įstaigų priežiūra pagal Bendrą priežiūros mechanizmą.

TEISINIS PAGRINDAS

- Europos Sąjungos sutarties (ES sutartis) 3 ir 13 straipsniai;
- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 3 straipsnio 1 dalies c punktas, 119, 123, 127–134, 138–144, 219 ir 282–284 straipsniai;
- Protokolas (Nr. 4) dėl Europos centrinių bankų sistemos (ECBS) ir Europos Centrinio Banko (ECB) statuto, Protokolas (Nr. 16) dėl tam tikrų su Danija susijusių nuostatų (šie protokolai pridėti prie ES sutarties ir SESV);
- 2013 m. spalio 15 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1024/2013, kuriuo Europos Centriniam Bankui pavedami specialūs uždaviniai, susiję su rizikos ribojimu pagrįstos kredito įstaigų priežiūros politika (Bendro priežiūros mechanizmo (BPM) reglamentas);
- 2014 m. liepos 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 806/2014, kuriuo nustatomos kredito įstaigų ir tam tikrų investicinių įmonių pertvarkymo vienodos taisyklės ir vienoda procedūra (Bendro pertvarkymo mechanizmo (BPeM) reglamentas).

ORGANIZACIJA IR OPERACIJOS

Pagal Sutartį viena iš pagrindinių ECB pareigų – vykdyti pinigų politiką euro zonoje. Be to, pagal BPM reglamentą ECB nuo 2014 m. lapkričio mėn. pavedamos tam tikros kredito institucijų priežiūros funkcijos.

A. Pinigų politikos funkcija

Europos centrinių bankų sistemą (ECBS) sudaro Europos Centrinis Bankas (ECB) ir visų valstybių narių, įskaitant euro neįsivedusias valstybes nares, nacionaliniai centriniai bankai. Tuo tarpu Eurosistemą sudaro ECB ir tik eurą įsivedusių valstybių narių nacionaliniai centriniai bankai. SESV nurodoma ECBS, o ne Eurosistema, kadangi ši sutartis buvo rengiama darant prielaidą, kad visos valstybės narės galiausiai įsives eurą. Toms valstybėms narėms, kurios dar neįsivedė euro (dėl to, kad joms taikoma išimtis arba galimybės pasirinkti sąlyga), tam tikros su ECBS susijusios Sutarties nuostatos netaikomos, taigi bendra Sutartyje pateikta nuoroda į ECBS faktiškai daugiausia susijusi su Eurosistema. ECB nepriklausomumas įtvirtintas SESV 130 straipsnyje: „Naudodamiesi Sutarčių ir ECBS ir ECB statuto jiems suteiktais įgaliojimais ir vykdydami juose nustatytas užduotis bei pareigas, nei Europos Centrinis Bankas, nei nacionalinis centrinis bankas, nei bet kuris jų sprendimus priimančių

organų narys nesiekia gauti ar nepriima jokių Sąjungos institucijų, įstaigų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurio kito subjekto nurodymų.“

1. Sprendimų priėmimo organai

ECB sprendimus priimančiosios organai – Valdančioji taryba, Vykdomoji valdyba ir Bendroji taryba. ECBS vadovauja ECB sprendimus priimančiosios organai.

a. Valdančioji taryba

ECB Valdančioji taryba susideda iš ECB Vykdomosios valdybos narių ir euro zonai priklausančių valstybių narių nacionalinių centrinių bankų valdytojų. Ji nustato pinigų politiką ir rengia jai įgyvendinti būtinas gaires. Valdančioji taryba priima ECB darbo tvarkos taisykles, atlieka patariamąsias funkcijas ir sprendžia, kaip turi būti atstovaujama ECBS tarptautinio bendradarbiavimo srityje. Valdančioji taryba taip pat gali perduoti kai kuriuos įgaliojimus Vykdomajai valdybai. Valdančioji taryba paprastai posėdžiauja du kartus per mėnesį ir turi mėnesinę balsavimo teisių rotacijos sistemą. Nacionalinių centrinių bankų valdytojai iš valstybių, užimančių pirmą–penktą vietas pagal šalių ekonomikos ir finansinio sektoriaus dydį, dalijasi keturiomis balsavimo teisėmis. 15 likusių valstybių dalijasi 11 balsavimo teisių. Be nacionalinių centrinių bankų valdytojų, ECB Vykdomosios valdybos nariai turi nuolatinės balsavimo teises.

b. Vykdomoji valdyba

Vykdomoji valdyba susideda iš pirmininko, pirmininko pavaduotojo ir keturių narių. Juos kvalifikuota balsų dauguma skiria Europos Vadovų Taryba pagal Tarybos rekomendaciją, kurią ji teikia pasikonsultavusi su Parlamentu ir Valdančiąja taryba. Vykdomosios valdybos narių kadencija trunka aštuonerius metus ir jie negali būti paskirti kitai kadencijai. Vykdomoji valdyba atsakinga už ECB einamuosius reikalus ir kasdienį darbą. Vykdomoji valdyba įgyvendina pinigų politiką pagal Valdančiosios tarybos priimtas gaires ir sprendimus. Ji taip pat teikia nurodymus nacionaliniams centriniams bankams ir rengia Valdančiosios tarybos posėdžius.

c. Bendroji taryba

Bendroji taryba yra trečias sprendimus priimančias ECB organas, tačiau ji veiks tik tol, kol bus euro neįsivedusių valstybių narių. Ją sudaro ECB pirmininkas, pirmininko pavaduotojas ir visų valstybių narių nacionalinių centrinių bankų valdytojai. Kiti Vykdomosios valdybos nariai gali dalyvauti Bendrosios tarybos posėdžiuose, tačiau jie neturi balsavimo teisės.

2. Tikslai ir uždaviniai

Pagal SESV 127 straipsnio 1 dalį pagrindinis ECBS tikslas – palaikyti kainų stabilumą. Nedarant poveikio šio tikslo siekiam, ECBS taip pat remia Sąjungos bendrosios ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti ES sutarties 3 straipsnyje nurodytą Sąjungos tikslą. ECBS veikia vadovaudamasi atviros rinkos ekonomikos esant laisvai konkurencijai principu ir laikydamasi SESV 119 straipsnyje nurodytų principų. Pagrindiniai ECBS vykdomi uždaviniai yra šie: nustatyti ir įgyvendinti Sąjungos pinigų politiką; atlikti užsienio valiutų operacijas, atitinkančias SESV 219 straipsnio nuostatas; laikyti ir valdyti valstybių narių oficialiąsias užsienio valiutos atsargas; skatinti sklandų mokėjimo sistemų veikimą.

3. Įgaliojimai ir priemonės

ECB turi išimtinę teisę duoti leidimą išleisti eurų banknotus. Valstybės narės gali išleisti eurų monetas, ECB patvirtinus emisijos apimtį (SESV 128 straipsnis). ECB

priima reglamentus ir sprendimus, reikalingus pagal Sutartį ir ECB statutą ECBS patikėtiems uždaviniams vykdyti. Be to, jis teikia rekomendacijas ir nuomones (SESV 132 straipsnis). Su ECB konsultuojamasi dėl siūlomų ES teisės aktų, priklausančių jo kompetencijos sričiai, o nacionalinės institucijos su juo konsultuojasi dėl nacionalinių ECB kompetencijos sričiai priklausančių teisės aktų projektų (SESV 127 straipsnio 4 dalis). ECB gali teikti nuomones klausimais, dėl kurių su juo konsultuojamasi. Su ECB taip pat konsultuojamasi dėl sprendimų, kuriais nustatomos bendrosios pozicijos, ir dėl priemonių, kuriomis užtikrinamas vieningas atstovavimas euro zonai tarptautinėse finansų įstaigose (SESV 138 straipsnis). ECB, padedamas nacionalinių centrinių bankų, renka reikiamą statistinę informaciją iš kompetentingų nacionalinių institucijų arba tiesiogiai iš ūkio subjektų (ECB statuto 5 straipsnis). ECB statute nurodomos įvairios priemonės, kuriomis jis gali naudotis, vykdydamas savo funkcijas, susijusias su pinigų politika. ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali atidaryti sąskaitas kredito įstaigoms, viešiesiems subjektams ir kitiems rinkos dalyviams ir priimti turtą kaip užstatą. Jis gali vykdyti atvirosios rinkos ir kredito operacijas ir reikalauti turėti minimalių atsargų. Be to, Valdančioji taryba dviejų trečdalių balsų dauguma gali nuspręsti naudoti kitas pinigų politikos kontrolės priemones. Tačiau pagal SESV 123 straipsnį piniginis finansavimas draudžiamas, o pinigų politikos priemonių naudojimas ribojamas. Siekdamas užtikrinti veiksmingas ir patikimas kliringo ir mokėjimo sistemas, ECB gali suteikti infrastruktūrą ir nustatyti priežiūros politiką. ECB taip pat gali užmegzti ryšius su kitų šalių centriniais bankais bei finansų įstaigomis ir su tarptautinėmis organizacijomis.

4. Valstybės narės, kurioms taikoma išimtis arba galimybės pasirinkti sąlyga

SESV 139–144 straipsniuose įtvirtintos specialios nuostatos, skirtos valstybėms narėms, kurios pagal Sutartį įpareigtos įsivesti eurą, tačiau dar netenkina reikalingų sąlygų (valstybės narės, kurioms taikoma išimtis). Šioms valstybėms narėms netaikomos tam tikros Sutarties nuostatos, pvz., ECBS tikslai ir uždaviniai (SESV 127 straipsnio 1–3 ir 5 dalys) ir euro monetų emisija (SESV 128 straipsnis). Danijai taikoma galimybės pasirinkti sąlyga, todėl ji neįpareigota prisijungti prie euro zonos, kaip apibrėžta prie SESV pridėtame Protokole Nr. 16.

B. Priežiūros funkcija

Nuo 2014 m. lapkričio mėn. ECB atsakingas už visų BPM dalyvaujančių valstybių narių kredito įstaigų priežiūrą (tiesioginę didžiausių bankų arba netiesioginę kitų kredito įstaigų priežiūrą). Vykdydamas šią funkciją jis glaudžiai bendradarbiauja ir su kitais Europos finansų priežiūros institucijų sistemą sudarančiais subjektais. BPM sudaro ECB ir euro zonos valstybių narių nacionalinės kompetentingos institucijos. BPM gali dalyvauti ir Euro zonai nepriklausančių valstybių narių kompetentingos institucijos. ECB tiesiogiai prižiūri didžiausius bankus, o nacionalinės priežiūros institucijos stebi visus kitus bankus.

1. Priežiūros valdyba

ECB priežiūros valdybą sudaro pirmininkas, pirmininko pavaduotojas, keturi ECB atstovai (jų pareigos gali būti tiesiogiai nesusijusios su ECB pinigų politikos funkcija) ir vienas visų Bendrame priežiūros mechanizme dalyvaujančių valstybių narių nacionalinės kompetentingos institucijos atstovas. Europos Parlamentas turi patvirtinti ECB teikiamas pirmininko ir pirmininko pavaduotojo kandidatūras. Priežiūros valdyba sprendimus priima paprasta savo narių balsų dauguma. Priežiūros valdyba yra vidaus organas, atliekantis planavimo, parengiamąjį ir vykdomąjį darbą, susijusį

su ECB pavestomis priežiūros funkcijomis. Ji rengia ir siūlo Valdančiajai tarybai užbaigtus priežiūros sprendimų projektus. Tokie sprendimų projektai priimami, jei Valdančioji taryba per nustatytą laikotarpį jų neatmeta. Jei dalyvaujanti euro zonai nepriklausanti valstybė narė nesutinka su Priežiūros valdybos sprendimo projektu, taikoma speciali procedūra ir atitinkama valstybė narė gali net paprašyti nutraukti glaudų bendradarbiavimą.

2. Tikslai ir uždaviniai

Kadangi ECB yra bankų priežiūros institucija, jai pavesta išduoti kredito įstaigoms veiklos leidimus ir juos panaikinti, užtikrinti atitiktį rizikos ribojimo reikalavimams, atlikti priežiūros tikrinimus ir dalyvauti papildomos finansinių konglomeratų priežiūros veikloje. ECB taip pat turi užduotį spręsti sisteminės ir makroprudencinės rizikos problemas.

3. Įgaliojimai ir priemonės

Kad galėtų atlikti priežiūros funkcijas, ECB turi tyrimo įgaliojimus (informacijos prašymai, bendrieji tyrimai ir patikrinimai vietoje) ir specialius priežiūros įgaliojimus (pvz., leidimų veikti išdavimas kredito įstaigoms). ECB taip pat yra įgaliotas skirti administracines sankcijas. Be to, jis gali reikalauti, kad kredito įstaigos sukauptų didesnę kapitalo rezervą.

C. Kitos funkcijos

ECB pavedami papildomi uždaviniai pagal kitą teisinį pagrindą. Pagal Europos stabilumo mechanizmo sutartį (ji įsigaliojo 2012 m. rugsėjo mėn.) ECB pavestos tam tikros funkcijos, susijusios su finansinės paramos teikimu (visų pirma vertinimas ir analizė). Pagal reglamentus, kuriais įsteigiama Europos sisteminės rizikos valdyba (ESRV), atsakinga už ES finansų sistemos makroprudencinę priežiūrą, Europos sisteminės rizikos valdybai ECB teikia sekretoriato paslaugas, o ECB pirmininkas yra ir ESRV pirmininkas. ECB atlieka patariamąjį vaidmenį vertinant kredito įstaigų pertvarkymo planus pagal Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyvą ir Bendro pertvarkymo mechanizmo reglamentą. Pagal bendrą pertvarkymo mechanizmą ECB įvertina, ar kredito įstaiga žlunga arba gali žlugti, ir apie tai praneša Komisijai ir Bendrai pertvarkymo valdybai.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

ECB pirmininkas per kas ketvirtį rengiamą dialogą pinigų klausimais Parlamentui teikia ataskaitą dėl pinigų politikos veiksmų. Be to, ECB taip pat rengia metinę pinigų politikos ataskaitą ir ją pristato Parlamentui. Parlamentas priima rezoliuciją dėl šios metinės ataskaitos. EP nariai gali pateikti klausimus ECB, į kuriuos atsakoma raštu. Su Parlamentu taip pat konsultuojamasi vykdant [ECB vykdomosios valdybos narių skyrimo procedūrą](#).

Naujos ECB priežiūros pareigos suderintos su papildomais atskaitomybės reikalavimais, kaip nustatyta BPM reglamente. Šių reikalavimų įgyvendinimo praktinė tvarka nustatyta Parlamento ir ECB tarpinstituciniame susitarime. Pagal atskaitomybės tvarką Priežiūros valdybos pirmininkas turi dalyvauti Ekonomikos ir pinigų politikos komiteto rengiamuose klausymuose, atsakyti į Parlamento užduodamus klausimus ir paprašytas dalyvauti konfidencialiose diskusijose žodžiu su kompetentingo komiteto pirmininku ir pirmininko pavaduotoju. Be to, ECB rengia metinę priežiūros ataskaitą, kurią Priežiūros valdybos pirmininkas pristato Parlamentui.

Dražen Rakić / MAJA SABOL
04/2023

1.3.12. AUDITO RŪMAI

Europos Audito Rūmai yra atsakingi už ES finansų auditą. Kaip ES išorės auditorius jie padeda tobulinti ES finansų valdymą ir veikia kaip nepriklausomas Sąjungos piliečių finansinių interesų sergėtojas.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 285–287 straipsniai.
- 2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) Nr. 2018/1046 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių (visų pirma žr. XIV antraštinę dalį „Išorės auditas ir biudžeto įvykdymo patvirtinimas“).

STRUKTŪRA

A. Nariai

1. Skaičius

Kiekvienai valstybei narei atstovauja vienas narys (ši tvarka, anksčiau buvusi tik įprasta praktika, Nicos sutartimi įtvirtinta oficialiai), taigi iš esmės yra 27 nariai.

2. Reikalavimai

Audito Rūmų nariai privalo:

- savo šalyse priklausyti (dabar arba anksčiau) išorės audito įstaigoms arba būti ypač kompetentingi šioje srityje;
- įrodyti, kad jų nepriklausomumas nekelia abejonių.

3. Skyrimo procedūra

Audito Rūmų narius skiria:

- Taryba kvalifikuota balsų dauguma
- pagal kiekvienos valstybės narės pateiktas rekomendacijas dėl jai skiriamos vietos,
- pasikonsultavusi su Europos Parlamentu.

B. Kadencija

1. Trukmė

Šešeri metai, gali būti pratęsiama.

2. Statusas

Audito Rūmų nariams taikomos tos pačios privilegijos ir imunitetai kaip ir Teisingumo Teismo teisėjams.

3. Pareigos

Audito Rūmų nariai, eidami savo pareigas, turi būti visiškai nepriklausomi. Tai reiškia, kad:

- jie nesiekia gauti ir nepriima jokių nurodymų iš išorės;

- jie privalo susilaikyti nuo bet kokios su savo pareigomis nesuderinamos veiklos;
- negali imtis jokios kitos mokamos ar nemokamos profesinės veiklos;
- jei jie nesilaiko šių sąlygų, Teisingumo Teismas gali atleisti juos iš pareigų.

C. Organizacija

Kolegija iš savo narių trejų metų kadencijai išsirenka pirmininką. Jis gali būti perrenkamas kitai kadencijai.

Audito Rūmus sudaro penkios kolegijos, kurios yra atsakingos už konkrečias išlaidų ir pajamų sritis:

- I kolegija. Tvarus gamtos išteklių naudojimas;
- II kolegija. Investicijos, siekiant sanglaudos, augimo ir įtraukties;
- III kolegija. Išorės veiksmai, saugumas ir teisingumas;
- IV kolegija. Rinkų reguliavimas ir konkurencinga ekonomika;
- V kolegija. Sąjungos finansavimas ir administravimas.

Kiekviena kolegija turi dvi atsakomybės sritis: pirma, tvirtinti specialiąsias ataskaitas, specialiąsias metines ataskaitas ir nuomones; antra, rengti pastabų dėl ES bendrojo biudžeto ir Europos plėtros fondo metinių ataskaitų projektus ir nuomonių projektus ir teikti juos tvirtinti Audito Rūmams.

Audito Rūmų būstinė yra Liuksemburge, juose dirba apie 980 darbuotojų.

ĮGALIOJIMAI

A. Audito Rūmų auditai

1. Atsakomybės sritis

Audito Rūmų kompetencija – tikrinti Europos Sąjungos arba bet kurios ES įstaigos pajamų ar išlaidų ataskaitas. Atlikdami auditą jie siekia gauti pakankamą patikinimą dėl:

- Europos Sąjungos metinių sąskaitų patikimumo (finansinis auditas);
- pagal jas atliktų operacijų teisėtumo ir tvarkingumo (atitikties auditas) ir
- finansų valdymo patikimumo (veiklos auditas).

2. Audito metodai

Audito Rūmų auditas atliekamas nuolat; jis gali būti atliekamas prieš uždarant atitinkamų finansinių metų sąskaitas. Vykdamas auditą remiamasi apskaitos dokumentais. Jis taip pat gali būti atliekamas vietoje, t. y.

- ES institucijose ir agentūrose;
- bet kurioje pajamas ar išlaidas ES vardu tvarkančioje įstaigoje;
- bet kurio iš ES biudžeto išmokas gavusio fizinio ar juridinio asmens patalpose.

Valstybėse narėse auditas atliekamas bendradarbiaujant su aukščiausiomis nacionalinėmis audito institucijomis. Audituojami subjektai privalo Audito Rūmams pateikti visus dokumentus arba informaciją, kurie, jų nuomone, būtini atliekant auditą.

Audito Rūmai neturi tyrimo įgaliojimų. Todėl jie praneša apie galimo sukčiavimo ir korupcijos atvejus Europos kovos su sukčiavimu tarnybai ir (arba) Europos prokuratūrai, kurios juos nagrinėja pagal savo atitinkamą kompetenciją.

3. Audito ataskaitos

Atlikę auditą, Audito Rūmai paskelbia:

- metines ES biudžeto vykdymo ir Europos plėtros fondo naudojimo ataskaitas, įskaitant patikinimo pareiškimą, kur dėmesys, visų pirma, skiriamas atitikčiai ir tvarkingumui (iki lapkričio 15 d. arba anksčiau); nuo 2022 m. veiksmingumo aspektai vėl nagrinėjami metinėse ataskaitose ir specialiosiose ataskaitose (priešingai nei 2019–2021 m., kai buvo rengiama metinė ES biudžeto veiksmingumo ataskaita);
- specialiąsias ES agentūrų, decentralizuotų įstaigų ir bendrųjų įmonių metines ataskaitas;
- specialiąsias ataskaitas aktualiomis temomis, visų pirma, patikimo finansų valdymo ir konkrečių sričių išlaidų ar politikos klausimais;
- apžvalgas bendromis politikos ir valdymo temomis, jose analizuojami dar neaudituoti aspektai ar sritys arba nustatomas faktinis pagrindas, susijęs su tam tikromis temomis.

B. Patariamieji įgaliojimai

Pagal SESV 287 straipsnio 4 dalį prireikus kitos institucijos gali prašyti Audito Rūmų pareikšti nuomonę. Audito Rūmų nuomonė privaloma, kai Taryba:

- tvirtina finansinius reglamentus, kuriais nustatoma biudžeto sudarymo ir vykdymo procedūra bei sąskaitų pateikimo ir audito procedūra;
- nustato metodus ir procedūrą, pagal kuriuos Komisijai suteikiama galimybė naudotis ES nuosavais ištekliais;
- nustato taisykles, susijusias su finansų kontrolierių, leidimus suteikiančių pareigūnų ir apskaitos pareigūnų atsakomybe, arba
- tvirtina kovos su sukčiavimu priemones.

AUDITO RŪMŲ 2022 M. METINĖS ATASKAITOS

A. [Audito Rūmų 2022 m. metinė ataskaita](#)

Bendras klaidų lygis išlaidų atveju padidėjo: nuo 3,0 proc. 2021 m. iki 4,2 proc. 2022 m. 66 proc. audituotų išlaidų sudarė didelės rizikos išlaidos, t. y. daugiausia kompensavimu pagrįstos išlaidos, kurioms taikomos sudėtingos taisyklės ir tinkamumo kriterijai. Šio tipo mokėjimai dažnai atliekami pagal sąnglaudos politiką ir kaimo plėtros programas, kurios administruojamos Komisijai ir valstybėms narėms vykdant pasidalijamąjį valdymą.

Tikėtinas šio tipo mokėjimų klaidų lygis siekė 6 proc. (4,7 proc. 2021 m., 4,90proc. 2020 m.), taigi viršijo reikšmingumo ribą ir buvo įvardytas kaip linkęs plisti. Todėl Audito Rūmai ketvirtus metus iš eilės pateikė neigiamą (o ne sąlyginę, kaip 2016–2018 m.) nuomonę dėl finansinėse ataskaitose atspindimų operacijų tvarkingumo ir joje nurodė pasikartojančias problemas, kurias reikia spręsti.

Be įprasto ES biudžeto išlaidų audito, Audito Rūmai pateikė atskirą nuomonę dėl Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP) išlaidų. Jie ir toliau tai darys visą priemonės gyvavimo laikotarpį. Finansavimas pagal EGADP išmokamas pasiekus tam tikras tarpines ir siektinas reikšmes. 2022 m. Audito Rūmai auditavo visus 13 dotacijų mokėjimų, kurių suma siekė 46,9 mlrd. EUR, įskaitant susijusį 6,8 mlrd. EUR išankstinio finansavimo patvirtinimą, ir patikrino, ar buvo pasiekta 281 tarpinė ir siektina reikšmė, susijusios su šiais dotacijų mokėjimais, įskaitant Komisijos preliminarius vertinimus. Jie nustatė, kad 15 iš 281 tarpinių reikšmių ir siektinų reikšmių atveju būta tvarkingumo problemų ir kad jos nebuvo tinkamai pasiektos arba buvo neįvykdytos tinkamumo finansuoti sąlygos. Nors apskaičiuota, kad minimalus finansinis poveikis yra artimas reikšmingumo ribai, klaidų lygis nenurodytas, nes Komisijos mokėjimų sustabdymo metodika grindžiama sprendimais, taigi ją galima interpretuoti. Audito Rūmai rekomenduoja Komisijai patobulinti preliminarius vertinimus ir *ex post* auditus siekiant: a) užtikrinti, kad mokėjimai būtų atliekami tinkamumo finansuoti laikotarpiais ir kad dotacijos nebūtų naudojamos pasikartojančioms nacionalinėms biudžeto išlaidoms pakeisti, ir b) užtikrinti, kad jau pasiektos siektinos reikšmės ir tarpinės reikšmės nebūtų atšauktos. Be to, Komisija turėtų patikrinti, ar peržiūrėtuose nacionaliniuose ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planuose aiškiai apibrėžtos visos tarpinės reikšmės ir siektinos reikšmės ir ar jie apima visus pagrindinius priemonės elementus.

B. [ES biudžeto veiksmingumas](#). Metinės ataskaitos 3 skyrius

2019 m., 2020 m. ir 2021 m. Audito Rūmai vykdė bandomąjį projektą ir rengdami savo metinę ataskaitą ją padalijo į dvi dalis: į (pirma) metinę ataskaitą, kurioje daugiausia dėmesio skiriama ES finansinių ataskaitų patikimumui ir jose atspindimų operacijų teisėtumui ir tvarkingumui, ir (antra) į ES biudžeto išlaidų programų veiksmingumo ataskaitą.

2022 m. Audito Rūmai metinės veiksmingumo ataskaitos daugiau nerengė ir veiksmingumo aspektus integravo į metinės ataskaitos 3 skyrių. Šiame skyriuje apžvelgiami 2022 m. 28 Audito Rūmų specialiųjų ataskaitų rezultatai penkiose strateginėse srityse: i) atsako į COVID-19, ii) konkurencingumo, iii) atsparumo ir Europos vertybių, iv) klimato kaitos, aplinkos ir gamtos išteklių, v) fiskalinės politikos ir viešųjų finansų. Po kiekvienos srities pagrindinės informacijos santraukos metinėje ataskaitoje pateikiami Komisijos veiksmų, susijusių su specialiosiomis ataskaitomis, pavyzdžiai ir apibendrinamos Europos Parlamento ir Tarybos nuomonės.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Audito Rūmai buvo įsteigti 1977 m. Parlamento iniciatyva. 1993 m. Audito Rūmai tapo ES institucija. Nuo to laiko jie padeda Parlamentui ir Tarybai atlikti biudžeto vykdymo kontrolės funkciją. Parlamentas per kasmetinę biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą visų pirma remiasi metinėmis ataskaitomis ir specialiosiomis ataskaitomis.

Audito Rūmų nariai kviečiami pristatyti savo ataskaitas komitetų posėdžiuose ir atsakyti į EP narių iškeltus klausimus, visų pirma Parlamento Biudžeto kontrolės (CONT) komitete, taip pat jungtiniuose CONT komiteto posėdžiuose, kuriuose kartu dalyvauja vieno ar kelių specialiųjų komitetų atstovai, arba kartais tik specialiame komitete, kai temos aktualumas CONT komitetui yra ribotas. Kiekvienais metais Audito Rūmai ir CONT komitetas rengia posėdžius, per kuriuos CONT komiteto nariai su Audito Rūmų nariais aptaria politinius prioritetus, Audito Rūmų metinę darbo programą, išsamią bendradarbiavimo tvarką ir kt. Kartą per metus Audito Rūmų pirmininkas dalyvauja

Europos Parlamento Komitetų pirmininkų sueigos posėdyje, kuriame pristato Audito Rūmų metinę darbo programą ir pakviečia visus komitetus pateikti savo pasiūlymus dėl kitos programos. Parlamentas savo metinėse rezoliucijose dėl Audito Rūmų biudžeto įvykdymo patvirtinimo taip pat teikia pasiūlymų šiais klausimais.

Taip pat pažymėtina, kad CONT komitetas rengia paskirtųjų Audito Rūmų narių klausymus. Be to, rengdami teisės aktus finansiniais klausimais Parlamento nariai naudojami Audito Rūmų ekspertinėmis žiniomis.

Daugiau informacijos šia tema rasite pasilankę [Biudžeto kontrolės komiteto](#) interneto svetainėje.

Vera Milicevic
03/2024

1.3.13. EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETAS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) yra patariamasis Europos Sąjungos organas, kurio būstinė yra Briuselyje. Jį sudaro 329 nariai. Komiteto teikiamos nuomonės Sutartyse numatytais atvejais yra privalomos, kitais atvejais nuomonės gali prašyti Komisija, Taryba arba Parlamentas. Komitetas taip pat gali rengti nuomones savo iniciatyva. Jo narių nevaržo jokie nurodymai. Eidami savo pareigas jie yra visiškai nepriklausomi ir veikia ES bendro intereso labui.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 13 straipsnio 4 dalis, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 300–304 straipsniai, [Tarybos sprendimas \(ES\) 2019/853, kuriuo nustatoma Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto sudėtis](#), ir paskesni Tarybos sprendimai, kuriais paskiriami Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nariai, kuriuos pasiūlo įvairios valstybės narės, [Tarybos sprendimas \(ES\) 2020/1392](#), kuriuo skiriami Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nariai laikotarpiui nuo 2020 m. rugsėjo 21 d. iki 2025 m. rugsėjo 20 d.

SUDĖTIS

A. Narių skaičius ir jų paskirstymas pagal šalis (SESV 301 straipsnis ir [Tarybos sprendimas \(ES\) 2019/853, kuriuo nustatoma Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto sudėtis](#)).

[EESRK](#) šiuo metu sudaro 329 nariai, pagal valstybes nares jie pasiskirstę taip:

- po 24 iš Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos,
- po 21 iš Lenkijos ir Ispanijos,
- 15 iš Rumunijos,
- po 12 iš Austrijos, Belgijos, Bulgarijos, Čekijos, Graikijos, Vengrijos, Nyderlandų, Portugalijos ir Švedijos,
- po 9 iš Kroatijos, Danijos, Suomijos, Airijos, Lietuvos ir Slovakijos,
- po 7 iš Estijos, Latvijos ir Slovėnijos,
- po 6 iš Liuksemburgo ir Kipro,
- 5 iš Maltos.

Nuo 2020 m. vasario 1 d. komiteto dydis sumažėjo nuo 350 narių iki 329 narių (po to, kai Jungtinė Karalystė išstojo iš Europos Sąjungos).

B. Skyrimo metodas (SESV 302 straipsnis)

Komiteto narius kvalifikuotąja balsų dauguma skiria Taryba, remdamasi valstybių narių pasiūlymais (žr. [šį pavyzdį](#)). Dėl šių skyrimų Taryba konsultuojasi su Komisija (SESV 302 straipsnio 2 dalis). Valstybės narės turi užtikrinti, kad būtų tinkamai atstovaujama įvairioms ekonominės ir socialinės veiklos sritims. Paprastai trečdalis vietų tenka

darbdaviams, trečdalis – darbuotojams ir trečdalis – kitoms grupėms (ūkininkams, mažmenininkams, laisvųjų profesijų atstovams, vartotojams ir kt.).

Lisabonos sutartyje nustatyta, kad EESRK narių skaičius negali būti didesnis kaip 350 (SESV 301 straipsnis). 2013 m. liepos 1 d. Kroatijai įstojus į ES šis skaičius buvo trumpam viršytas (2013 m. liepos mėn. – 2015 m. rugsėjo mėn.). Pridėjus devynis naujus narius, atstovaujančius naujai valstybei narei, bendras narių skaičius nuo 344 padidėjo iki 353. [Tarybos sprendimu \(ES\) 2015/1157](#) EESRK sudėtis įstojus Kroatijai pakoreguota taip, kad narių skaičius iš Estijos, Kipro ir Liuksemburgo sumažintas po vieną, siekiant panaikinti narių skaičiaus įstojus Kroatijai nukrypimą nuo SESV 301 straipsnio pirmoje pastraipoje nustatyto didžiausio EESRK narių skaičiaus. Todėl Liuksemburgo ir Kipro narių skaičius sumažintas nuo šešių iki penkių, o Estijos – nuo septynių iki šešių. [Tarybos sprendimu \(ES\) 2019/853](#) buvo nustatyta galutinė EESRK sudėtis atsižvelgiant į vietų pasiskirstymą Regionų komitete, kurį taip pat sudaro 329 nariai, ir į JK išstojimą iš ES, dėl kurio susidarė 24 laisvos vietos. Todėl Liuksemburgui ir Kiprui atstovaujančių narių skaičius vėl buvo padidintas nuo penkių iki šešių, o Estijai – nuo šešių iki septynių.

C. Įgaliojimų pobūdis (SESV 301 straipsnis)

Komiteto narių kandidatūras penkerių metų kadencijai (narys gali būti skiriamas ir kitai kadencijai) teikia nacionalinės vyriausybės, o skiria Taryba (SESV 302 straipsnis). Nariai atstovauja Europos ekonominių ir socialinių interesų grupėms. Pastaroji kadencija prasidėjo 2015 m. spalio mėn. 2015–2020 m. laikotarpiui.

Nariai priklauso kuriai nors vienai iš trijų grupių:

- [darbdaviai](#) (I grupė),
- [darbuotojai](#) (II grupė),
- [„Įvairovė Europa“](#) (III grupė).

Nariai, eidami savo pareigas, turi būti visiškai nepriklausomi ir veikti ES bendro intereso labui (SESV 300 straipsnio 4 dalis). Kai nario ar pakaitinio nario kadencija baigiasi ir jo vieta EESRK tampa laisva, jam pakeisti reikalingas atskiras Tarybos sprendimas.

VIDAUS STRUKTŪRA IR PROCEDŪROS

EESRK nėra viena iš ES sutarties 13 straipsnio 1 dalyje nurodytų institucijų. Tačiau 13 straipsnio 4 dalyje nurodoma, kad EESRK, vykdydamas konsultavimo veiklą, padeda Parlamentui, Tarybai ir Komisijai

- Iš savo narių dvejų su puse metų kadencijai komitetas išsirenka pirmininką ir biurą.
- Komitetas priima savo darbo tvarkos taisykles.
- Jis gali susitikti savo iniciatyva, tačiau paprastai susitinka Tarybos arba Komisijos prašymu.
- Komitete yra šeši už įvairias ES veiklos sritis atsakingi specializuoti skyriai, kurie jam padeda rengti nuomones (taip pat jis gali sudaryti pakomitečius tam tikriems klausimams spręsti):
 - Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius ([NAT](#));
 - Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius ([ECO](#));

- Užimtumo, socialinių reikalų ir pilietybės skyrius ([SOC](#));
- Išorės santykių skyrius ([REX](#));
- Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius ([INT](#));
- Transporto, energetikos, infrastruktūros ir informacinės visuomenės skyrius ([TEN](#)).

EESRK padeda generalinis sekretoriatas, kuriam vadovauja generalinis sekretorius, atskaitingas pirmininkui. Generalinis sekretoriatas teikia EESRK nariams politinę, komunikacijos, organizacinę, kalbinę ir materialinę paramą. Generalinį sekretoriatą sudaro apie 700 darbuotojų. EESRK, siekdamas veiksmingumo, Briuselyje nuolatinio sekretoriato paslaugas dalijasi su Regionų komitetu (būstinės vieta Briuselyje nustatyta Lisabonos sutarties Protokole Nr. 6 dėl institucijų būstinių vietos). Be to, 2014 m. biudžeto procedūros metu Parlamento biuras taip pat sudarė susitarimą su komitetu bendrai padidinti veiksmingumą vertimo raštu srityje. Komiteto metinį administravimo biudžetą, įtrauktą į ES biudžeto VI skirsnį, 2020 m. sudarė 142,5 milijonų EUR ([4,22 proc. daugiau, palyginti su 2019 m. biudžetu](#)), iš kurių 130,9 mln. EUR buvo išleista arba perkelta į 2021 metus kaip įsipareigojimai. Iš viso [2022 m. biudžeto sąmatų projekte](#) lėšų, palyginti su 2021 m., padidėjo 5 970 705 EUR arba 4,12 proc.

ĮGALIOJIMAI

EESRK buvo įkurtas 1957 m. Romos sutartimi, siekiant į bendrosios rinkos kūrimą įtraukti ekonominių ir socialinių interesų grupes ir suformuoti institucinę struktūrą, kuri Europos klausimais informuotų Komisiją ir Ministrų Tarybą. Suvestiniame Europos akte (1986 m.) ir Maastrichto sutartyje (1992 m.) išplėstas klausimų, kurie turi būti perduoti komitetui, spektras. Amsterdamo sutartimi dar labiau išplėstos kreipimosi į komitetą sritys ir Parlamentui suteikta galimybė konsultuotis su komitetu. EESRK kasmet pateikia vidutiniškai 170 patariamųjų dokumentų ir nuomonių (iš jų apie 15 proc. parengiama savo iniciatyva). Nuomonės skelbiamos Oficialiajame leidinyje. Komitetas atlieka patariamąją funkciją (SESV 300 straipsnis). Jo tikslas - pateikti už ES sprendimų priėmimą atsakingoms institucijoms ekonominę ir socialinę veiklą vykdančių atstovų nuomonę.

A. Nuomonių teikimas ES institucijų prašymu

1. Privalomas konsultavimasis

SESV nurodoma, kad tam tikrose srityse sprendimą galima priimti tik po to, kai Taryba arba Komisija pasikonsultuoja su EESRK. Šios sritys:

- žemės ūkio politika (43 straipsnis),
- laisvas asmenų ir paslaugų judėjimas (46, 50 ir 59 straipsniai),
- transporto politika (91, 95 ir 100 straipsniai),
- netiesioginio apmokestinimo suderinimas (113 straipsnis),
- teisės aktų, susijusių su bendrąja rinka, suderinimas (114 ir 115 straipsniai),
- užimtumo politika (148, 149 ir 153 straipsniai),
- socialinė politika, švietimas, profesinis mokymas ir jaunimas (156, 165 ir 166 straipsniai),
- visuomenės sveikata (168 straipsnis),

- vartotojų apsauga (169 straipsnis),
- transeuropiniai tinklai (172 straipsnis),
- pramonės politika (173 straipsnis),
- ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda (175 straipsnis),
- moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra bei kosmosas (182 ir 188 straipsniai),
- aplinka (192 straipsnis).

2. Neprivalomas konsultavimasis

Parlamentas, Komisija arba Taryba taip pat gali konsultuotis su komitetu bet kuriuo kitu klausimu, jeigu mano esant tikslinga. Kai šios institucijos privalomai arba neprivalomai konsultuojasi su komitetu, jos gali nustatyti terminą (ne mažiau kaip vieno mėnesio), per kurį komitetas turėtų pateikti savo nuomonę. Jei iki termino pabaigos nuomonė nepateikiama, tai negali sustabdyti tolesnių veiksmų (SESV 304 straipsnis).

B. Nuomonės parengimas savo iniciatyva

Komitetas gali nuspręsti parengti nuomonę, jeigu jis mano, kad tai reikalinga.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Pagal [2014 m. vasario 5 d. Parlamento ir EESRK bendradarbiavimo susitarimą](#) abi institucijos įsipareigojo bendradarbiauti, kad sustiprintų ES demokratinį teisėtumą. Konkrečiai jos susitarė, kad:

- EESRK parengs poveikio vertinimus, naudodamasis pilietinės visuomenės informacija ir atitinkama medžiaga apie tai, kaip veikia galiojantys ES teisės aktai ir į kokius trūkumus reikia atsižvelgti rengiant ir peržiūrint ES teisės aktus. Visa tai siunčiama Parlamentui likus pakankamai laiko iki pakeitimų procedūros pradžios;
- Visuose atitinkamuose Parlamento komitetų posėdžiuose viena vieta bus rezervuota EESRK nariui; EESRK pranešėjai bus kviečiami pateikti svarbias nuomones atitinkamų Parlamento komitetų klausymuose;
- Komitetų pirmininkų sueigos pirmininkas, Parlamento komitetų pirmininkai ir EESRK pirmininkas du kartus per metus svarsto bendrą bendradarbiavimo teisėkūros srityje ir darbo planą.

Udo Bux / Mariusz Maciejewski
11/2023

1.3.14. REGIONŲ KOMITETAS

Regionų komitetą sudaro 329 nariai, atstovaujantys Europos Sąjungos 27 valstybių narių regioninės ir vietos valdžios institucijoms. Regionų komitetas rengia nuomones, kai su juo konsultuojamasi privaloma tvarka (to reikalaujama pagal Sutartis) ar kai konsultuojamasi neprivalomai. Jis taip pat gali parengti nuomones savo iniciatyva, jei mano, kad tai tikslinga. Jo nariai nėra varžomi jokių privalomų nurodymų. Vykdydami jiems pavestas pareigas, nariai yra nepriklausomi ir veikia Europos Sąjungos bendrojo intereso labui.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 13 straipsnio 4 dalis, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 300 ir 305–307 straipsniai ir įvairūs Tarybos sprendimai, kuriais skiriami Regionų komiteto nariai ir pakaitiniai nariai penkerių metų laikotarpiui. Kandidatus į Regionų komiteto narius siūlo valstybės narės.

TIKSLAI

Regionų komitetas (RK) įsteigtas 1994 m., įsigaliojus Maastrichto sutarčiai, ir yra patariamasis organas, atstovaujantis Europos Sąjungos regioninės ir vietos valdžios institucijų interesams ir jų vardu teikiantis nuomones Tarybai ir Komisijai. Regionų komiteto nariais gali, pavyzdžiui, būti regioninės valdžios institucijų vadovai, merai arba rinkimų ar ne rinkimų būdu skiriami regionų ir miestų atstovai iš 27 ES valstybių narių.

Kaip nurodoma RK veiklos uždaviniuose, Regionų komitetas yra politinė asamblėja, kurią sudaro rinkėjų išrinkti regioninės ir vietos valdžios atstovai, dirbantys Europos integracijos labui. Komitetas instituciniu lygmeniu atstovauja visoms ES teritorinėms sritims, regionams, miestams ir savivaldybėms.

Jo misija – įtraukti regioninės ir vietos valdžios institucijas į Europos sprendimų priėmimo procesą ir taip skatinti aktyvesnį piliečių dalyvavimą. Tai politinis organas, vienijantis ir įgalinantis Europos vietos lygmeniu išrinktus atstovus: 329 narius ir 329 pakaitinius narius iš 300 regionų, 100 tūkst. vietos valdžios institucijų ir 1 mln. vietos politikų, atstovaujančių 441 mln. ES piliečių.

Kad geriau atliktų šį vaidmenį, Regionų komitetas ilgą laiką siekė įgyti teisę teikti ieškinius Teisingumo Teismui tais atvejais, kai pažeidžiamas subsidiarumo principas. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, jis dabar šią teisę turi pagal Protokolo Nr. 2 dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo 8 straipsnį.

Remiantis trimis 2020–2025 m. RK politiniais prioritetais, patvirtintais 2020 m. liepos mėn., visi ES lygmens sprendimai, kuriais siekiama spręsti kaimams, miestams ir regionams šiuo metu kylančias problemas, susijusias su svarbiausiais visuomenės pokyčiais, pavyzdžiui, pasauline pandemija, žaliaja ir skaitmenine pertvarka, demografiniais iššūkiais ir migracijos srautais, turi būti priimami kuo glaudžiau bendradarbiaujant su piliečiais ir laikantis subsidiarumo principo.

1 prioritetas. Europos priartinimas prie žmonių. Demokratija ir ES ateitis. Demokratijos modernizavimas ir stiprinimas visais valdymo lygmenimis, kad ES galėtų veiksmingiau reaguoti į realius žmonių poreikius.

2 prioritetas. Esminių visuomenės permainų valdymas. Atsparių regioninių ir vietos bendruomenių kūrimas, atsakas į pasaulinę pandemiją, klimato, skaitmeninius ir demografinius pokyčius, taip pat migracijos srautus taikant nuoseklų, integruotą ir vietos lygmens Europos požiūrį.

3 prioritetas. Sanglauda – mūsų pagrindinė vertybė. Vietos lygmens ES politika, kuria siekiama, kad ES tarnautų savo žmonėms ir būtų kuo arčiau jų gyvenamosios vietos. Sanglauda nėra pinigai, ji yra pagrindinė ES vertybė, skirta ekonominei, socialinei ir teritorinei sanglaudai skatinti.

ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA

A. Sudėtis (SESV 305 straipsnis, Tarybos sprendimas (ES) 2019/852^[1])

1. Narių skaičius ir jų paskirstymas pagal šalis

Pagal 2019 m. gegužės 21 d. [Tarybos sprendimo \(ES\) 2019/852](#) nuostatas Regionų komitetą sudaro 329 nariai ir tiek pat pakaitinių narių. Pagal valstybes nares jie pasiskirstę taip:

- po 24 iš Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos,
- po 21 iš Ispanijos ir Lenkijos,
- 15 iš Rumunijos,
- po 12 iš Austrijos, Belgijos, Bulgarijos, Čekijos, Graikijos, Vengrijos, Nyderlandų, Portugalijos ir Švedijos,
- po 9 iš Kroatijos, Danijos, Suomijos, Airijos, Lietuvos ir Slovakijos,
- po 7 iš Latvijos, Estijos ir Slovėnijos,
- po 6 iš Kipro ir Liuksemburgo,
- 5 iš Maltos.

2. Narių skyrimo metodas

Regionų komiteto narius penkeriems metams skiria Taryba. Svarstydamą konkrečios valstybės narės pasiūlymus ji sprendžia vieningai (SESV 305 straipsnis). 2019 m. gruodžio 10 d. Taryba priėmė [Sprendimą \(ES\) 2019/2157](#), kuriuo skiriami Regionų komiteto nariai ir pakaitiniai nariai 2020 m. sausio 26 d. – 2025 m. sausio 25 d. laikotarpiui. 2020 m. sausio 20 d. Taryba priėmė [Sprendimą \(ES\) 2020/102](#), kuriuo taip pat skiriami nariai ir pakaitiniai nariai, dėl kurių pasiūlymus iš atitinkamų valstybių narių ji gavo po 2019 m. gruodžio 20 d. Nariai gali būti skiriami ir kitai kadencijai. Jie gali būti rinkėjų išrinkti regioninės arba vietos valdžios institucijų atstovai arba būti politiškai atskaitingi išrinktai asamblėjai (SESV 300 straipsnio 3 dalis). Kaskart, kai atsilaisvina komiteto nario ar pakaitinio nario vieta pasibaigus jų kadencijai Regionų komitete (pvz., kai pasibaigia nario turimi regioninės ar vietos valdžios įgaliojimai, kuriais remiantis buvo siūloma to nario kandidatūra), prireikia atskiro Tarybos sprendimo.

B. Struktūra (SESV 306 straipsnis)

Regionų komitetas iš savo narių renka pirmininką ir biurą dvejų su puse metų kadencijai. Komitetas priima savo darbo tvarkos taisykles pagal SESV 306 straipsnį ir

[1]2019 m. gegužės 21 d. Tarybos sprendimas (ES) 2019/852, kuriuo nustatoma Regionų komiteto sudėtis, OL L 139, 2019 5 27, p. 13.

pateikia jas Tarybai patvirtinti. Paprastai per metus įvyksta šešios plenarinės sesijos. Pagal RK narių politines pažiūras šiuo metu komitete yra šešios frakcijos.

Šių frakcijų pirmininkai susitinka kaip Pirmininkų sueiga – ji rengia plenarinės asamblėjos, biuro ir komisijų darbą ir padeda siekti politinio sutarimo dėl sprendimų, kuriuos reikia priimti.

Plenarinei sesijai pirmininkauja asamblėjos [pirmininkas](#) (SESV 306 straipsnis). Pagrindinės šios plenarinės sesijos funkcijos yra priimti nuomones, pranešimus ir rezoliucijas, patvirtinti RK išlaidų ir pajamų sąmatos projektą, kiekvienos kadencijos pradžioje patvirtinti komiteto politinę programą, išrinkti pirmininką, pirmąjį pirmininko pavaduotoją ir kitus biuro narius, sudaryti institucijos politikos komisijas ir patvirtinti bei koreguoti komiteto Darbo tvarkos taisykles.

RK darbą atlieka šešios specializuotos komisijos, rengiančios nuomonių ir rezoliucijų projektus, kurie paskui teikiami tvirtinti plenarinei asamblėjai: Pilietybės, valdymo, institucinių ir išorės reikalų komisija (CIVEX), Teritorinės sanglaudos politikos ir ES biudžeto komisija (COTER), Ekonominės politikos komisija (ECON), Aplinkos, klimato kaitos ir energetikos komisija (ENVE), Gamtos išteklių komisija (NAT) ir Socialinės politikos, švietimo, užimtumo, mokslinių tyrimų ir kultūros komisija (SEDEC).

Siekdami veiksmingumo, Briuselyje esantis Regionų komiteto nuolatinis sekretoriatas (žr. [Protokola Nr. 6 dėl Europos Sąjungos institucijų, tam tikrų įstaigų, biurų, organų bei padalinių būstinių vietos](#)) ir Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto sekretoriatas tam tikrą veiklą vykdo kartu. Europos Parlamento biuras su RK sudarė susitarimą kartu siekti veiksmingumo vertimo raštu srityje. RK (ES biudžeto 7 skirsnis) užduotims vykdyti skirtas apie 101,5 mln. EUR administracinis biudžetas (2020 m.).

ĮGALIOJIMAI

A. Nuomonės pateikimas kitų institucijų prašymu

1. Privalomas konsultavimasis

Prieš priimdamos sprendimus Taryba ir Komisija privalo konsultuotis su Regionų komitetu šiais klausimais:

- švietimo, profesinio mokymo ir jaunimo (SESV 165 straipsnis),
- kultūros (SESV 167 straipsnis),
- visuomenės sveikatos (SESV 168 straipsnis),
- transeuropinių transporto, telekomunikacijų ir energetikos tinklų (SESV 172 straipsnis),
- ekonominės ir socialinės sanglaudos (SESV 175, 177 ir 178 straipsniai).

2. Neprivalomas konsultavimasis

Komisija, Taryba ir Parlamentas gali konsultuotis su Regionų komitetu bet kuriuo kitu klausimu, jeigu mano, kad tai tikslinga.

Privalomai arba neprivalomai konsultuodamiesi su komitetu Parlamentas, Taryba ar Komisija gali nustatyti terminą (ne mažiau kaip vienas mėnuo pagal SESV 307 straipsnį), per kurį komitetas turėtų pateikti savo nuomonę. Jei terminui pasibaigus nuomonė nepateikiama, teisėkūros procesą galima tęsti jos negavus. Vienas iš neprivalomo bendradarbiavimo pavyzdžių – 2020 m. gruodžio mėn. Komisijos ir RK

susitarimas dėl partnerystės migrantų integracijos srityje, siekiant suvienyti jėgas, kad būtų remiamos integracijos į ES miestus ir regionus pastangos. Ši partnerystė grindžiama 2019 m. RK iniciatyva „[Miestai ir regionai už migrantų integraciją](#)“ ir suteikia politinę platformą Europos merams ir regionų vadovams dalytis informacija ir pristatyti teigiamus migrantų ir pabėgėlių integracijos pavyzdžius.

B. Nuomonės pateikimas savo iniciatyva

1. Regionų komitetas informuojamas kaskart, kai konsultuojamasi su Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu. Jeigu jis mano, kad klausimas susijęs su regionų interesais, gali dėl jo pareikšti savo nuomonę.

2. Paprastai RK gali pateikti nuomonę kiekvieną kartą, kai mano, kad tai tikslinga. Pavyzdžiui, Regionų komitetas yra pateikęs nuomonių savo iniciatyva šiose srityse: mažųjų ir vidutinių įmonių (MVI), transeuropinių tinklų, turizmo, struktūrinių fondų, sveikatos (kovos su narkotikais), pramonės, miestų plėtros, mokymo programų ir aplinkos.

C. Kreipimasis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą – ex post teisminė peržiūra
Komitetas, siekdamas apginti jam suteiktas prerogatyvas, gali pateikti ieškinius Teisingumo Teismui ([SESV 263 straipsnis](#)). Kitaip tariant, jis gali pateikti ieškinius Teisingumo Teismui, jei mano, kad su juo nesikonsultuota, kai turėjo būti konsultuojamasi, arba kai konsultavimosi procedūros nebuvo tinkamai taikytos (aktų panaikinimas ([1.3.10](#))).

Teisė teikti ieškinius pagal prie [Lisabonos sutarties pridėto Protokolo Nr. 2 dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo 8 straipsnį](#) tuo atveju, jeigu konsultavimosi procedūros nebuvo tinkamai taikytos, suteikia Regionų komitetui galimybę paprašyti Teisingumo Teismo patvirtinti, ar į komiteto kompetencijos sritį patenkantis teisės aktas atitinka subsidiarumo principą.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Pagal Europos Parlamento Darbo tvarkos taisykles ([VI priedo XII punktas](#)) Regioninės plėtros komitetas (REGI) atsakingas už santykius su RK, regionų bendradarbiavimo organizacijomis ir vietos bei regioninės valdžios institucijomis.

Pagal [2014 m. vasario 5 d. Europos Parlamento ir RK bendradarbiavimo susitarimą](#):

- RK rengia siūlomo ES teisės akto poveikio vertinimus, kuriuos siunčia Parlamentui tinkamu laiku, dar prieš prasidedant pakeitimų teikimo procedūrai. Šiuose poveikio vertinimuose pateikiama nacionalinio, regionų ir vietos lygmenų informacija apie tai, kaip veikia esami teisės aktai, ir nuomonės dėl siūlomų teisės aktų tobulinimų;
- vienas RK narys yra kviečiamas dalyvauti visuose atitinkamuose Parlamento komitetų posėdžiuose. Šis nuomonės referentas arba pranešėjas pristato RK nuomones. Parlamento pranešėjai taip pat gali dalyvauti RK posėdžiuose;
- Parlamento komitetų pirmininkų sueigos pirmininkas ir atitinkamas pareigas einantis Regionų komiteto narys du kartus per metus aptaria bendradarbiavimo teisėkūros srityje gaires ir darbo planą.

Nuo 2008 m. REGI komitetas ir COTER komisija rengia bendrą metinį susitikimą renginio „[Europos miestų ir regionų savaitė](#)“ proga.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Piliečių teisių ir konstitucinių reikalų teminis skyrius.

Udo Bux / Mariusz Maciejewski
11/2023

1.3.15. EUROPOS INVESTICIJŲ BANKAS

Europos investicijų bankas (EIB) prisideda prie Europos Sąjungos tikslų įgyvendinimo, teikdamas ilgalaikį projektų finansavimą, garantijas ir konsultacijas. EIB remia tiek ES teritorijoje, tiek už jos ribų vykdomus projektus. Šio banko akcininkės yra ES valstybės narės. EIB yra didžiausias Europos investicijų fondo (EIF) akcininkas, o šios organizacijos kartu sudaro EIB grupę.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 308 ir 309 straipsniai. Kitos su EIB susijusios nuostatos yra įtvirtintos SESV 15, 126, 175, 209, 271, 287, 289 ir 343 straipsniuose;
- Prie Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) pridėtas Protokolas (Nr. 5) dėl Europos investicijų banko statuto ir Protokolas (Nr. 28) dėl ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos.

TIKSLAI

Pagal SESV 309 straipsnį EIB uždavinys – prisidėti prie darnios ir stabilios vidaus rinkos plėtros, vadovaujantis Sąjungos interesais. EIB visuose ekonomikos sektoriuose suteikia daugiau galimybių finansuojant šiuos projektus:

- mažiau išsivysčiusių regionų plėtros projektus;
- projektus, skirtus įmonėms modernizuoti ar pertvarkyti arba naujoms veiklos rūšims plėtoti, kai šių projektų neįmanoma finansuoti priemonėmis, prieinamomis atskirose valstybėse narėse;
- projektus, kurie svarbūs kelioms valstybėms narėms.

EIB taip pat prisideda prie ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos skatinimo Sąjungoje (SESV 175 straipsnis ir Protokolas Nr. 28). Be to, jis remia priemonių už ES ribų, kuriomis prisidedama prie Sąjungos bendradarbiavimo vystymosi labai politikos, įgyvendinimą (SESV 209 straipsnis). EIB savo veiklą orientuoja į šešias prioritetines sritis: klimato ir aplinkos apsaugos; plėtros; inovacijų ir įgūdžių; nedidelių įmonių; infrastruktūros ir sanglaudos.

IŠTEKLIAI IR PRIEMONĖS

A. Ištekliai

Savo tikslams įgyvendinti EIB daugiausia naudojami nuosavais ištekliais ir tarptautinėmis kapitalo rinkomis (SESV 309 straipsnis).

1. Nuosavi ištekliai

Nuosavus išteklius teikia EIB narės, t. y. valstybės narės (SESV 308 straipsnis). Dalis, kuria kiekviena atskira valstybė narė dalyvauja banko kapitale, yra nustatyta EIB statuto 4 straipsnyje ir apskaičiuojama pagal valstybės narės ekonomikos apimtį. Valstybės narės gali savanoriškai didinti savo pasirašytąjį kapitalą. Bendras pasirašytasis EIB kapitalas sudaro 248,8 mlrd. eurų.

2. Kapitalo rinkos

Didžiąją dalį EIB išteklių, naudojamų paskoloms išduoti, sudaro tarptautinėse kapitalo rinkose gaunamos lėšos, visų pirma leidžiant obligacijas. EIB yra vienas iš svarbiausių viršvalstybinio lygmens skolintojų pasaulyje. Siekiant gauti ekonomiškai efektyvų finansavimą svarbu turėti labai gerą kredito reitingą. Svarbiausios kredito reitingų agentūros, atsižvelgdamos į EIB paskolų portfelio kokybę, šiuo metu šiam bankui suteikia aukščiausią reitingą. EIB dažniausiai suteikia trečdalį kiekvienam projektui reikalingo finansavimo, tačiau remiamasis finansavimas gali siekti iki 50 proc.

B. Priemonės

EIB naudojasi įvairiomis plataus spektro priemonėmis, iš jų svarbiausios yra paskolos ir garantijos. Siūloma ir keletas kitų, labiau novatoriškų priemonių, kurioms būdinga didesnė rizika. Bendradarbiaujant su kitomis ES institucijomis bus kuriamos ir kitos priemonės. Be to, EIB teikiamas finansavimas gali būti naudojamas kartu su finansavimu iš kitų ES šaltinių (įskaitant ES biudžetą), taikant vadinamąjį derinimo procesą. Greta projektų finansavimo veiklos EIB taip pat vykdo konsultavimo veiklą.

Skolinimo veikla daugiausia vykdoma teikiant paskolas tiesiogiai ir per tarpininkus. Tiesioginėms paskoloms, kurios skirtos projektams finansuoti, yra taikomos tam tikros sąlygos, pvz., bendros sąnaudos investicijoms turi viršyti 25 mln. EUR, o paskola gali padengti ne daugiau kaip 50 proc. projekto sąnaudų. Per tarpininkus teikiamas paskolas sudaro skolinimas vietos bankams arba kitiems tarpininkams, kurie savo ruožtu remia galutinius gavėjus. Didžioji dalis skolinimo veiklos vyksta ES.

Be tradicinės skolinimo veiklos EIB taip pat naudoja derinimo priemones, t. y. derina savo paskolas su viešųjų įstaigų ar filantropinių organizacijų dotacijomis.

VALDYMAS IR STRUKTŪRA

A. Valdymas

Pagal SESV 308 straipsnį EIB yra juridinis asmuo. Bankui vadovauja ir jį valdo Valdytojų taryba, Direktorių valdyba ir Valdymo komitetas. Banko veiklą tikrina Audito komitetas.

Valdytojų tarybą sudaro valstybių narių paskirti ministrai. Ji nustato bendrąją banko kreditavimo politikos tvarką ir užtikrina, kad jos būtų laikomasi. Ji, be kita ko,

- sprendžia, ar didinti pasirašytąjį kapitalą;
- nustato principus, taikomus finansavimo operacijoms, kurių imamasi vykdam banko uždavinius;
- priima sprendimus dėl finansavimo suteikimo visiškai arba iš dalies už ES ribų vykdytinoms investicijų operacijoms;
- taip pat tvirtina Direktorių valdybos metinę ataskaitą, metinį balansą bei pelno ir nuostolio ataskaitą, taip pat banko darbo tvarkos taisykles.

Direktorių valdybą sudaro 28 direktoriai ir 31 pakaitinis direktorius. Direktorius penkeriems metams skiria Valdytojų taryba. Po vieną direktorių pasiūlo kiekviena valstybė narė ir vieną pasiūlo Komisija. Direktorių valdyba priima sprendimus šiais klausimais: dėl finansavimo, ypač paskolų ir garantijų forma, suteikimo; dėl paskolų ėmimo; dėl teikiamų paskolų palūkanų normų ir komisinių bei kitų mokesčių nustatymo. Direktorių valdyba užtikrina, kad bankui būtų tinkamai vadovaujama ir jis būtų valdomas

vadovaujantis Sutarties ir Statuto nuostatomis bei Valdytojų tarybos nustatyta bendra tvarka.

Valdymo komitetą sudaro pirmininkas ir aštuoni pirmininko pavaduotojai, kuriuos šešeriems metams skiria Valdytojų taryba Direktorių valdybos siūlymu. Jų kadencijos gali būti atnaujintos. Valdymo komitetas, pavaldus pirmininkui ir prižiūrimas Direktorių valdybos, yra atsakingas už banko einamąją veiklą; jis rengia Direktorių valdybos sprendimus ir užtikrina jų įgyvendinimą.

Audito komitetą sudaro šeši Valdytojų tarybos paskirti nariai. Jis kasmet tikrina, ar buvo tinkamai vykdomos banko operacijos ir ar deramai tvarkomos finansinės apskaitos knygos.

B. Struktūra

EIB grupė įsteigta 2000 m. ir ją sudaro EIB ir EIF, įsteigtas 1994 m. kaip viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė su trimis pagrindinėmis akcininkų grupėmis: EIB, kaip didžiausiu akcininku, kuriam priklauso 62,2 proc. paketas, Komisija (30 proc.) ir keletu viešojo ir privačiojo sektorių finansų įstaigų (7,8 proc.). EIF teikia įvairios formos rizikos kapitalo priemones, pvz., labai rizikingą kapitalą. EIF skolinimo veikla visų pirma susijusi su mažomis ir vidutinėmis įmonėmis (MVĮ); šis fondas naudoja įvairias novatoriškas priemones, kuriomis siekiama pagerinti MVĮ galimybes gauti finansavimą.

INVESTICIJŲ PLANAS EUROPAI

Nuo pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės pradžios ES patiria sunkumų dėl žemo investicijų lygio. Komisijos komunikate „[Investicijų planas Europai](#)“ buvo pateiktos gairės, kaip atgaivinti investicijas ES, kurti darbo vietas ir skatinti ilgalaikį augimą ir konkurencingumą. Tuo tikslu 2015 m. birželio 25 d. [priimtas](#) Reglamentas (ES) 2015/1017, kuriuo sukuriamas Europos strateginių investicijų fondas (ESIF).

ESIF siekia pritraukti privačias investicijas sutelkiant viešąsias lėšas ir sukuriant investicijoms palankią aplinką. Pradinė 16 mlrd. EUR apimties ES garantija Europos investicijų bankui ir paties EIB 5 mlrd. EUR įsipareigojimas buvo panaudoti siekiant sutelkti privačių lėšų; 2018 m. viduryje ESIF viršijo savo tikslą pritraukti papildomus 315 mlrd. EUR investicijų finansavimui ES.

ESIF reglamentu taip pat įsteigtas Europos investavimo konsultacijų centras (EIKC), kurio tikslas buvo teikti konsultacinę ir techninę paramą nustatant, rengiant ir plėtojant investicinius projektus.

2017 m. gruodžio mėn. buvo [priimtas](#) ir 2018 m. sausio 1 d. įsigaliojo ESIF 2.0 reglamentas. Šiuo reglamentu iki 2020 m. pabaigos pratęstas ESIF veiklos laikotarpis ir atlikta daugiau ESIF ir EIKC patobulinimų, siekiant sutelkti 500 mlrd. EUR papildomų lėšų investicijoms.

PROGRAMA „INVESTEU“

2021 m. kovo mėn. [priimta](#) programa „InvestEU“ pakeitė Investicijų planą Europai. Ji apjungia ESIF ir 13 kitų ES finansinių priemonių. Joje daugiausia dėmesio skiriama keturioms pagrindinėms politikos sritims (tvariai infrastruktūrai, moksliniams tyrimams, inovacijoms ir švietimui, MVĮ, socialinėms investicijoms ir įgūdžiams) ir ja siekiama per 2021–2027 m. laikotarpį sutelkti 372 mlrd. EUR papildomų investicijų. Programą sudaro „InvestEU“ fondas, „InvestEU“ konsultacijų centras ir „InvestEU“ portalas.

Valstybės narės gali naudotis programa „InvestEU“, įgyvendindamos dalį savo ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų pagal Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę (EGADP).

ES KLIMATO BANKAS

2019 m. birželio mėn. Europos Vadovų Taryba paragino EIB „intensyvinti savo veiklą remiant klimato politikos veiksmus“. 2019 m. lapkričio mėn. EIB pateikė savo atsaką naujos klimato strategijos ir naujos skolinimo energetikos sektoriuje politikos pavidalu.

EIB įsipareigojo suderinti visą finansavimo veiklą su Paryžiaus susitarimo tikslais. Visų pirma EIB ne vėliau kaip 2025 m. iki 50 proc. padidins investicijų dalį pagal savo „klimato politikos ir aplinkos tvarumo“ prioritetą. 2021 m. pabaigoje EIB nutraukė iškastinio kuro projektų finansavimą.

Naujoji EIB skolinimo energetikos srityje politika, kuria remdamasis jis vykdys veiklą energetikos sektoriuje, grindžiama penkiais principais:

- pirmenybe energijos vartojimo efektyvumui, siekiant paremti naują ES tikslą pagal ES energijos vartojimo efektyvumo direktyvą;
- galimybe mažinti energijos priklausomybę nuo iškastinio kuro didinant paramą mažaanglėms arba nulinio išskyrimo technologijoms, siekiant, kad iki 2030 m. atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis visoje ES sudarytų 32 proc.;
- didinamu finansavimu decentralizuotai energijos gamybai, inovatyviam energijos kaupimui ir e. judumui;
- užtikrinant investicijas į tinklą, kurios yra būtinos naujiems, nepastoviams energijos šaltiniams, pvz., vėjo ir saulės energijai, taip pat stiprinant tarpvalstybines jungtis; ir
- didinant investicijų, kuriomis remiama energetikos pertvarka už ES ribų, poveikį.

REAKCIJA Į COVID-19 KRIZĘ

2020 m., reaguodamas į ekonominius COVID-19 krizės padarinius, EIB įsteigė 25 mlrd. EUR garantinį fondą, kad EIB grupė galėtų padidinti savo paramą įmonėms visose ES valstybėse narėse, sutelkdama papildomą iki 200 mlrd. EUR sumą.

Tai buvo neatidėliotina iki 40 mlrd. EUR paramos paketa papildžiusios lėšos, kurias sudarė:

- specialios garantijų schemos bankams, grindžiamos esamomis programomis, kurios gali būti įgyvendinamos nedelsiant, sutelkiant iki 20 mlrd. EUR finansavimą;
- specialios likvidumo linijos bankams, siekiant užtikrinti papildomą 10 mlrd. EUR paramą teikiant apyvartinį kapitalą MVĮ ir vidutinės kapitalizacijos įmonėms, ir
- specialios turtu užtikrintų vertybinių popierių pirkimo programos, kad bankai galėtų perkelti MVĮ paskolų portfelių riziką, sutelkdami papildomą 10 mlrd. EUR paramą.

ATSAKAS Į RUSIJOS INVAZIJĄ Į UKRAINĄ

EIB veikla, susijusi su Ukraina, pradėta 2007 m. Jis veikia Ukrainoje laikydamasis Europos kaimynystės politikos, Rytų partnerystės ir kitų ES dvišalių susitarimų. Nuo Rusijos invazijos į Ukrainą EIB padidino savo paramą. Šios priemonės lėšomis siekiama padėti Ukrainai sutaisyti sugadintą infrastruktūrą, vėl pradėti teikti

savivaldybių paslaugas ir remti skubias energijos vartojimo efektyvumo priemonės rengiantis šaltajam sezonui. Be to, EIB koordinavo dovanotą humanitarinę pagalbą, teikdamas pirmenybę pagalbai ekstremaliosios situacijos atveju nuo konflikto Ukrainoje ir kaimyninėse šalyse nukentėjusiems žmonėms.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Pagal SESV 308 straipsnį keičiant EIB statutą konsultuojamasi su Parlamentu. EIB yra tiesiogiai atskaitingas valstybėms narėms. Jis nėra įpareigotas teikti ataskaitas Parlamentui ir nėra jam atskaitingas. Tačiau geros valios gestu EIB pirmininkas priima kvietimus dalyvauti plenariniuose posėdžiuose ir atitinkamuose Parlamento komitetų posėdžiuose, o EIB gali atsakyti į Parlamento narių klausimus.

Kasmet [Biudžeto kontrolės \(CONT\) komitetas](#) peržiūri EIB veiklą ir parengia pranešimą plenarinei sesijai, kurioje dalyvauti kviečiamas EIB pirmininkas.

Pagal šiuo metu galiojantį reglamentą Parlamentas pritaria ESIF vykdomojo direktoriaus ir jo pavaduotojo skyrimui. Su garantijų fondu susijusius metinius asignavimus iš ES biudžeto vykdant metinę biudžeto procedūrą nustato Parlamentas ir Taryba.

Parlamentas, kaip viena iš teisėkūros institucijų, dalyvavo priimant ESIF ir „InvestEU“ iniciatyvas.

Daugiau informacijos šia tema pateikiama [Ekonomikos ir pinigų politikos komiteto](#) interneto svetainėje.

Christian Scheinert

10/2023

1.3.16. EUROPOS OMBUDSMENAS

Europos ombudsmenas nagrinėja Europos Sąjungos institucijų, įstaigų, organų ir agentūrų netinkamo administravimo atvejus. Jis gali pradėti tyrimą savo iniciatyva arba gavęs ES piliečio ar bet kurio valstybėje narėje gyvenančio fizinis asmens ar registruotą buveinę turinčio juridinio asmens skundą. Ombudsmeną renka Europos Parlamentas savo kadencijos laikotarpiui.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 20, 24 ir 228 straipsniai ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 43 straipsnis.

Nuostatos dėl Europos ombudsmeno statuso ir pareigų išdėstytos sprendime, kurį 1994 m. kovo 9 d. priėmė Europos Parlamentas, prieš tai pasikonsultavęs su Europos Komisija ir gavęs Europos Sąjungos Tarybos pritarimą^[1]. Vėliau Europos ombudsmenas patvirtino šį sprendimą įgyvendinančias nuostatas. Laikantis tos pačios procedūros sprendimas buvo panaikintas ir pakeistas 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento [reglamentu](#)^[2]. Europos ombudsmeno rinkimo ir atleidimo tvarka nustatyta Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių 231–233 straipsniuose.

TIKSLAI

Europos ombudsmeno pareigybė įsteigta pagal Mastrichto sutartį (1992 m.); ombudsmeno uždaviniai:

- gerinti piliečių arba visų valstybėse narėse gyvenančių fizinių asmenų ar registruotą buveinę turinčių juridinių asmenų apsaugą Europos Sąjungos institucijų, įstaigų, organų ar agentūrų netinkamo administravimo atvejais ir
- taip padidinti ES institucijų atvirumą ir demokratinę atskaitomybę priimant sprendimus ir vykdant administravimo funkcijas.

A. Statusas

1. Rinkimai

a. Reikalavimai

Europos ombudsmenas turi būti renkamas iš asmenų, kurie:

- yra ES piliečiai,
- turi visas pilietines ir politines teises,
- visiškai užtikrina savo nepriklausomumą,
- atitinka reikalavimus, keliamus asmenims, norintiems užimti aukštas pareigas teisminėje institucijoje savo šalyje, arba turi pripažintą kompetenciją ir patirtį, kad galėtų atlikti Europos ombudsmeno pareigas, ir

[1]OL L 113, 1994 5 4, p. 15 – pakeitimai padaryti Europos Parlamento 2002 m. kovo 14 d. (OL L 92, 9.4.2002, p. 13) ir 2008 m. birželio 18 d. (OL L 189, 2008 7 17, p. 25) sprendimais.

[2]2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento [reglamentas](#) (ES, Euratomas) 2021/1163, kuriuo nustatomos ombudsmeno pareigų atlikimą reglamentuojančios nuostatos ir bendrosios sąlygos (Europos ombudsmeno statusas) ir panaikinamas Sprendimas 94/262/EAPB, EB, Euratomas (OJ L 253, 2021 7 16, p. 1).

- nebuvo nacionalinių Vyriausybių nariai arba Europos Parlamento, Europos Vadovų Tarybos ar Europos Komisijos nariai dvejus metus iki kvietimo teikti kandidatūras paskelbimo dienos.

b. Tvarka

Kiekvienos Parlamento kadencijos pradžioje arba Europos ombudsmeno mirties, atsistatydinimo arba atleidimo iš pareigų atveju Europos Parlamento pirmininkas kviečia pateikti kandidatūras Europos ombudsmeno pareigybei ir nustato jų pateikimo terminus. Kandidatūras turi remti ne mažiau kaip keturiasdešimt Europos Parlamento narių, kurie yra iš ne mažiau kaip dviejų valstybių narių. Kandidatūros teikiamos Europos Parlamento Peticijų komitetui, šis įvertina jų priimtinumą. Komitetas gali paprašyti išklausti kandidatus. Vėliau priimtinių kandidatūrų sąrašas pateikiamas Europos Parlamentui balsuoti. Europos ombudsmenas išrenkamas, jei surenka balsavusių Europos Parlamento narių balsų daugumą.

2. Kadencija

a. Kadencijos trukmė

Europos ombudsmeną renka Europos Parlamentas po kiekvienų rinkimų visai Europos Parlamento kadencijai. Jis gali būti perrinktas kitai kadencijai.

b. Pareigos

Kadencijos metu Europos ombudsmenas privalo:

- eidamas savo pareigas būti visiškai nepriklausomas ir nešališkas;
- nesiekti gauti ir neklausyti nurodymų iš jokios vyriausybės, institucijos, įstaigos, organo ar agentūros;
- susilaikyti nuo bet kokių su jo pareigomis nesuderinamų veiksmų;
- neturėti jokių kitų atlyginamų ar neatlyginamų politinių ar administracinių pareigų nei jokio kito mokamo ar nemokamo darbo.

3. Atleidimas

Europos Parlamento prašymu Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) gali Europos ombudsmeną atleisti, jei jis nebeatitinka jo pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kaltas padaręs sunkų nusižengimą.

B. Vaidmuo

1. Taikymo sritis

Europos ombudsmenas nagrinėja Europos Sąjungos institucijų, įstaigų, organų ir agentūrų netinkamo administravimo atvejus.

a. Europos ombudsmenas gali nustatyti netinkamo administravimo atvejus, jei institucija pažeidžia:

- pagrindines teises,
- teisines normas ar principus,
- gero administravimo principus.

Europos ombudsmeno tyrimai daugiausia susiję su:

- sprendimų priėmimo ir lobistinės veiklos (atskaitomybės) skaidrumu;

- galimybe susipažinti su dokumentais;
- aptarnavimo kultūra;
- procesinių teisių užtikrinimu;
- tinkamu įgaliojimų naudojimu;
- pagrindinių teisių paisymu;
- įdarbinimu;
- geru ES personalo klausimų ir paskyrimų valdymu;
- patikimu finansų valdymu;
- etika;
- visuomenės dalyvavimu ES sprendimų priėmimo procese.

Apie trečdalį kasmet Europos ombudsmeno atliekamų tyrimų yra susiję su informacijos nepateikimu arba atsisakymu ją suteikti.

b. Išimtys

Į Europos ombudsmeno kompetenciją nepatenka:

- ESTT veiksmai vykdant savo teisinius įgaliojimus. Europos ombudsmenas gali vykdyti tyrimus, susijusius tik su ESTT neteismine veikla, pavyzdžiui, viešaisiais pirkimais, sutartimis ir tarnautojų bylomis;
- skundai dėl vietos, regioninių arba nacionalinių valdžios institucijų, netgi kai šiuose skunduose nurodomi su Europos Sąjunga susiję klausimai;
- nacionalinių teismų arba ombudsmenų veikla: Europos ombudsmenas nėra apeliacinė instancija šių subjektų sprendimų atveju;
- bet kokie atvejai, kuriems netaikytos atitinkamos administravimo procedūros susijusiose organizacijose;
- skundai dėl atskirų ES pareigūnų elgesio.

2. Perduoti svarstyti klausimai

Vykdydamas pareigas savo iniciatyva arba remdamasis skundu Europos ombudsmenas atlieka visus tyrimus, kurie, jo manymu, yra pagrįsti. Kiekvienas ES pilietis arba kiekvienas bet kurioje valstybėje narėje gyvenantis fizinis asmuo ar registruotą buveinę turintis juridinis asmuo gali tiesiogiai arba per Europos Parlamento narį pateikti ombudsmenui skundą, išskyrus tuos atvejus, kai nurodyti faktai yra ar buvo nagrinėjami teismine tvarka.

3. Tyrimo galios

Europos ombudsmenas gali prašyti informacijos iš:

- institucijų ir įstaigų, kurios privalo įvykdyti prašymą ir suteikti ombudsmenui prieigą prie atitinkamų bylų. Jos gali atsisakyti pateikti informaciją tik dėl tinkamai pagrįstų slaptumo priežasčių;
- minėtųjų institucijų ir įstaigų pareigūnų ir tarnautojų, kurie Europos ombudsmeno prašymu turi liudyti; juos toliau saisto pareiga joms taikomos taisyklės;
- valstybių narių valdžios institucijų, kurios privalo įvykdyti prašymą, išskyrus atvejus, kai perduoti informaciją draudžiama pagal įstatymą arba kitą teisės aktą;

tačiau net ir šiais atvejais Europos ombudsmenas gali gauti informaciją, jeigu jis įsipareigoja jos neatskleisti.

Jei prašoma pagalba Europos ombudsmenui nesuteikiama, jis praneša apie tai Europos Parlamentui, o šis imasi reikiamų veiksmų. Europos ombudsmenas taip pat gali bendradarbiauti su valstybių narių ombudsmenais, vadovaudamasis atitinkamais nacionalinės teisės aktais. Vis dėlto, jeigu paaiškėja, kad dėl pateiktos informacijos turėtų būti taikoma baudžiamoji teisė, Europos ombudsmenas nedelsdamas praneša apie tai kompetentingoms nacionalinėms valdžios institucijoms ir Europos kovos su sukčiavimu tarnybai (OLAF). Prireikus Europos ombudsmenas taip pat gali pranešti tai ES institucijai, kuriai pavaldus atitinkamas pareigūnas ar tarnautojas.

4. Tyrimų rezultatai

Jeigu įmanoma, Europos ombudsmenas kartu su atitinkama institucija arba įstaiga ieško skundą pateikusiam asmeniui palankaus sprendimo. Europos ombudsmenas, nustatęs netinkamo administravimo atvejį, pateikia savo rekomendacijas atitinkamai institucijai ar įstaigai, o ši per tris mėnesius privalo pateikti Europos ombudsmenui savo nuomonę. Jeigu institucija neatsižvelgia į siūlomas rekomendacijas, Europos ombudsmenas gali parengti specialią ataskaitą Europos Parlamentui. Europos Parlamentas savo ruožtu gali parengti pranešimą dėl Europos ombudsmeno pateiktos specialiosios ataskaitos. Galiausiai Europos ombudsmenas praneša skundą pateikusiam asmeniui apie tyrimų rezultatus, taip pat apie atitinkamos institucijos ar įstaigos pareikštą nuomonę ir ombudsmeno parengtas rekomendacijas.

C. Administravimas

Europos ombudsmenui padeda sekretoriatas, kurio darbuotojams taikomos Europos Sąjungos viešosios tarnybos taisyklės. Europos ombudsmenas skiria sekretoriato vadovą.

D. Veikla

Pirmasis Europos ombudsmenas Jacob Söderman dirbo dvi kadencijas – nuo 1995 m. liepos mėn. iki 2003 m. kovo 31 d. Per šį laikotarpį Europos Parlamentas priėmė (2001 m.) Gero administracinio elgesio kodeksą. Tai yra proceso kodeksas, jame atsižvelgiama į ES administracinės teisės principus, kuriais vadovaujasi ESTT praktikoje, ir remiamasi nacionalinės teisės aktų nuostatomis. Juo Europos ombudsmenas vadovaujasi aiškindamasis, ar esama netinkamo administravimo, taigi vykdydamas tyrimus remiasi kodekso nuostatomis. Be to, kodeksas taip pat yra vadovas ir informacijos šaltinis ES pareigūnams, juo skatinama laikytis aukščiausių administravimo standartų.

Nikiforos Diamandouros Europos ombudsmenu buvo nuo 2003 m. balandžio mėn. iki 2013 m. kovo 14 d. 2013 m. kovo 14 d. jis atsistatydino, o jo atsistatydinimas įsigaliojo 2013 m. spalio 1 d. 2006 m. liepos 11 d. jis Europos Parlamento pirmininkui pateikė pasiūlymą dėl Europos ombudsmeno statuto keitimo; šį pasiūlymą palaikė Peticijų komitetas, Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba. Statutas buvo iš dalies pakeistas siekiant sutvirtinti ir paaiškinti Europos ombudsmeno vaidmenį, pavyzdžiui, kalbant apie galimybę susipažinti su dokumentais ir informacijos, kuri gali priklausyti OLAF įgaliojimų sričiai, perdavimą.

Per 2013 m. liepos mėn. sesiją Europos Parlamentas buvusią Airijos ombudsmenę Emily O'Reilly paskyrė į Europos ombudsmeno pareigas, kurias ji pradėjo eiti 2013 m. spalio 1 d. Jos kandidatūra buvo iš naujo patvirtinta du kartus: po 2014 m. ir po 2019 m.

Europos Parlamento rinkimų. Ji padidino Europos ombudsmeno vaidmens matomumą, atkreipdama dėmesį į piliečiams labiausiai rūpimus klausimus ir užtikrindama, kad ES laikytųsi aukščiausių administravimo, skaidrumo ir etikos standartų. Ji propagavo skaidrumą ES sprendimų priėmimo procese, visų pirma trišaliuose dialoguose ir Europos Sąjungos Taryboje, taip pat lobistinės veiklos, ekspertų grupių, interesų konfliktų, „sukamųjų durų“ reiškinio, ES agentūrų (pvz., Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros, FRONTEX) ir tarptautinių derybų (pvz., Transatlantinės prekybos ir investicijų partnerystės) srityse. Ji siekė patobulinti taisykles dėl informavimo apie pažeidimus, dėl Europos piliečių iniciatyvos ir dėl negalios. E. O'Reilly taip pat išnagrinėjo netinkamo administravimo atvejus, susijusius su buvusio Europos Komisijos generalinio sekretoriaus paskyrimu. Europos ombudsmenas taip pat koordinuoja Europos ombudsmenų tinklo veiklą ir nuo 2017 m. kas dvejus metus teikia apdovanojimą už gerą administravimą.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Nors vykdydamas pareigas Europos ombudsmenas yra visiškai nepriklausomas, jis yra Parlamento ombudsmenas. Todėl SESV 228 straipsnis yra 1 skyriaus skirsnyje, kuriame kalbama apie Europos Parlamentą. Europos ombudsmenas palaiko labai glaudžius santykius su Europos Parlamentu, o šis turi išskirtinę kompetenciją jį paskirti ir prašyti Teisingumo Teismo jį atleisti, taip pat nustato jo pareigas reglamentuojančias taisykles, padeda atlikti tyrimus ir gauna iš jo ataskaitas. Europos Parlamento Peticijų komitetas, remdamasis Darbo tvarkos taisyklių 232 straipsniu, kasmet parengia pranešimą dėl Europos ombudsmeno metinės veiklos ataskaitos. Peticijų komitetas savo pranešimuose ne kartą išreiškė savo visapusišką paramą Europos ombudsmeno darbui ir pabrėžė, kad ES institucijos turėtų visapusiškai bendradarbiauti su juo siekiant padidinti ES skaidrumą ir atskaitomybę, visų pirma įgyvendinant jo rekomendacijas. 2019 m. vasario 12 d. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl reglamento, kuriuo siūlomas atnaujintas Europos ombudsmeno statutai, projekto; jame siekiama sustiprinti Europos ombudsmeno nepriklausomumą ir įgaliojimus. 2021 m. birželio 18 d. gavęs Europos Komisijos nuomonę ir Europos Sąjungos Tarybos pritarimą, 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamentas priėmė [Reglamentą](#), kuriuo nustatomas naujasis Europos ombudsmeno statutai, kuriame kodifikuojama daug darbo metodų, pavyzdžiui, įgaliojimas pradėti tyrimus savo iniciatyva.

Georgiana Sandu

10/2023

1.4. FINANSAVIMAS

1.4.1. SAJUNGOS PAJAMOS

ES biudžetas didžiąja dalimi (daugiau kaip 90 proc.) finansuojamas nuosavais ištekliais. Metinės pajamos turi padengti visas metines išlaidas. Sprendimą dėl nuosavų išteklių sistemos, atsižvelgdama į Europos Parlamento nuomonę, vieningai priima Taryba ir šį sprendimą turi ratifikuoti valstybės narės. 2022 ir 2023 m. Komisija pasiūlė nuosavų išteklių sistemos reformą, pagal kurią numatyti du dokumentų rinkiniai dėl naujų nuosavų išteklių.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 311 straipsnis ir 322 straipsnio 2 dalis ir Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties 106a ir 171 straipsniai;
- [2020 m. gruodžio 14 d. Tarybos sprendimas \(ES, Euratomas\) 2020/2053](#) dėl Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemos;
- [2021 m. balandžio 30 d. Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2021/768](#), kuriuo nustatomos Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemos įgyvendinimo priemonės, [2014 m. gegužės 26 d. Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) Nr. 609/2014](#) dėl tradicinių, PVM ir BNP pagrįstų nuosavų išteklių teikimo metodų ir tvarkos ir dėl priemonių, skirtų grynujų pinigų poreikiui patenkinti, [2021 m. balandžio 30 d. Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2021/769](#) dėl galutinių vienodų nuosavų išteklių, kaupiamų iš pridėtinės vertės mokesčio, surinkimo priemonių ir [2021 m. balandžio 30 d. Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2021/770](#) dėl neperdirbtų plastiko pakuočių atliekų kiekiu pagrįstų nuosavų išteklių apskaičiavimo, dėl tų nuosavų išteklių teikimo metodų ir tvarkos, dėl priemonių, skirtų grynujų pinigų poreikiui patenkinti, ir dėl bendrosiomis nacionalinėmis pajamomis pagrįstų nuosavų išteklių tam tikrų aspektų.

TIKSLAS

Siekama Europos Sąjungai suteikti finansinį savarankiškumą laikantis biudžetinės drausmės.

KAIP TAI VEIKIA?

[1970 m. balandžio 21 d. Sprendime dėl nuosavų išteklių](#) Europos ekonominei bendrijai (EEB) numatyti nuosavi ištekliai. Pagal [2020 m. gruodžio 14 d. Tarybos sprendimą \(ES, Euratomas\) 2020/2053](#) šiuo metu nuosavi ištekliai, kurių galima pareikalauti per metus, sudaro ne daugiau kaip 1,4 proc. ES bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP). Kadangi bendros išlaidos negali viršyti visų pajamų, ši viršutinė riba taikoma ir išlaidoms ([1.4.3](#)). Faktiškai dabartinėje 2021–2027 m. daugiametėje finansinėje programoje (DFP) ([1.4.3](#)) nustatoma išlaidų viršutinė riba prilygsta maždaug 1,4 proc. ES BNP.

PAJAMŲ SUDĖTIS

1. Tradiciniai nuosavi ištekliai

Šiuos išteklius sudaro muitai, žemės ūkio muitai ir cukraus mokesčiai, renkami nuo 1970 m. Procentinė dalis, kurią valstybėms narėms leidžiama pasilikti, kad padengtų surinkimo išlaidas, nuo 20 proc. vėl padidinta iki 25 proc. Tradiciniai nuosavi ištekliai dabar paprastai sudaro apie 10–15 proc. nuosavų išteklių pajamų^[1].

2. PVM pagrįsti nuosavi ištekliai

Pridėtinės vertės mokesčiu (PVM) pagrįstus nuosavus išteklius sudaro Sąjungai pervedama valstybių narių surinkto apskaičiuoto PVM procentinė dalis. Nors šie ištekliai numatyti 1970 m. sprendime, jie nebuvo taikomi iki 1979 m., kol nebuvo suderintos valstybių narių PVM sistemos. PVM pagrįsti ištekliai dabar taip pat sudaro apie 10 proc. nuosavų išteklių pajamų.

3. BNP pagrįsti nuosavi ištekliai

Šiuos nuosavus išteklius sudaro nuo valstybių narių BNP mokama vienoda procentinė mokesčio dalis, nustatoma kiekvienais metais biudžeto procedūros metu. Jie numatyti [1988 m. birželio 24 d. Tarybos sprendime 88/376/EEB](#). Iš pradžių ši rinkliava buvo vykdoma tik tuomet, jei kiti nuosavi ištekliai nepadengdavo visų išlaidų, tačiau dabar šie ištekliai sudaro didžiąją ES biudžeto dalį. Nuo praėjusio amžiaus 10-ojo dešimtmečio pabaigos BNP pagrįsti ištekliai padidėjo tris kartus ir dabar jie sudaro apie 60–70 proc. nuosavų išteklių pajamų.

4. Plastiko kiekiu pagrįsti nuosavi ištekliai

Tai nauja nuosavų išteklių kategorija, nustatyta nuo 2021 m. sausio 1 d. pagal 2020 m. [Sprendimą dėl nuosavų išteklių](#). Tai nacionalinis įnašas, pagrįstas neperdirbtų plastiko pakuočių atliekų kiekiu, taikant vienodą 0,80 EUR už kilogramą pareikalavimo tarifą. Valstybių narių, kurių BNP vienam gyventojui yra mažesnės už ES vidurkį, įnašai sumažinami metine fiksuotąja suma, atitinkančia 3,8 kg plastiko atliekų vienam gyventojui. Pajamos iš šių išteklių sudaro apie 3–4 proc. ES biudžeto.

5. Kitos pajamos ir iš ankstesnių metų perkeltas likutis

Kitos pajamos – tai ES darbuotojų mokami mokesčiai nuo atlyginimų, ne ES šalių įnašai į ES programas, palūkanos ir įmonių, pažeidžiančių ES teisės aktus, mokamos baudos. Kiekvienų finansinių metų likutis, jei esama pertekliaus, įrašomas į kitų metų biudžetą kaip pajamos. Kitos pajamos, likučiai ir techniniai patikslinimai paprastai sudaro apie 2–8 proc. visų pajamų.

6. Korekcijos mechanizmai

Nuosavų išteklių sistema taip pat taikoma su valstybių narių grynaisiais įnašais susijusiam biudžeto disbalansui pakoreguoti. Nors 1984 m. nustatyta korekcija Jungtinės Karalystės naudai nebetaikoma, 2021–2027 m. laikotarpiu Danijai, Vokietijai, Nyderlandams, Austrijai ir Švedijai toliau bus taikomi bendri sumažinimai.

7. Skolinimasis

ES biudžetas negali turėti deficito, o jo išlaidos negali būti finansuojamos skolinantis. Tačiau siekiant finansuoti dotacijas ir paskolas, teikiamas pagal priemonės

[1] [2021 finansinių metų Europos Sąjungos konsoliduotosios metinės ataskaitos](#).

„NextGenerationEU“ (NGEU) ekonomikos gaivinimo schemą, Komisijai buvo leista išimties tvarka ir laikinai kapitalo rinkose pasiskolinti iki 750 mlrd. EUR (2018 m. kainomis). Naujasis grynasis skolinimasis turėtų baigtis 2026 m. pabaigoje, po to bus leidžiamos tik refinansavimo operacijos. Komisija taiko diversifikuotą skolinimosi strategiją, apimančią ilgalaikių obligacijų, žaliųjų obligacijų ir trumpalaikių vekselių, parduodamų sindikavimo būdu ir aukcionuose, naudojimą, taip pat atvirą ir skaidrią komunikaciją priimant metinius skolinimosi sprendimus ir pusmečio finansavimo planus.

ES NUOSAVŲ IŠTEKLIŲ REFORMOS LINK

Lisabonos sutartyje pakartota, kad visas biudžetas turėtų būti finansuojamas nuosavais ištekliais, ir išlaikyti Tarybos įgaliojimai, pasikonsultavus su Parlamentu, vienbalsiai priimti sprendimą dėl Sąjungos nuosavų išteklių sistemos^[2] siekiant numatyti naujas ir panaikinti esamas nuosavų išteklių kategorijas. Pagal ją taip pat nustatyta, kad šių sprendimų įgyvendinimo priemonės Taryba gali priimti tik gavusi Parlamento pritarimą.

2017 m. sausio mėn. aukšto lygio grupė, įsteigta 2014 m. bendrai nuosavų išteklių sistemos peržiūrai atlikti (toliau – M. Monti grupė), pateikė [galutinę ataskaitą](#) dėl skaidresnių, paprastesnių, sąžiningesnių ir demokratiškai atskaitingesnių ES biudžeto finansavimo būdų. Pagrindinė grupės išvada buvo ta, kad ES biudžetą reikėjo pertvarkyti – tiek su pajamomis, tiek ir su išlaidomis susijusias jo dalis, kad būtų galima atsižvelgti į dabartinius iššūkius ir pasiekti apčiuopiamų rezultatų ES piliečių labui.

Remdamasi šia ataskaita ir vėlesniu [diskusijoms skirtu dokumentu dėl ES finansų ateities](#), 2018 m. gegužės 2 d. Komisija pateikė [pasiūlymus](#)^[3] supaprastinti dabartinius PVM pagrįstus nuosavus išteklius ir nustatyti naujų nuosavų išteklių krepšelį. Komisija taip pat pasiūlė panaikinti visas korekcijas ir nuo 20 proc. iki 10 proc. sumažinti muitinės pajamų dalį, kurią valstybės narės pasilieka surinkimo išlaidoms padengti, taip pat padidinti metinio nuosavų išteklių pareikalavimo viršutinę ribą, atsižvelgiant į mažesnės 27 valstybių narių Europos Sąjungos visos BNP ir pasiūlymą Europos plėtros fondą įtraukti į ES biudžetą.

EUROPOS PARLAMENTO NUOMONĖ

Remdamasis naujomis Lisabonos sutarties nuostatomis, pastaraisiais metais Parlamentas daugelyje pozicijų ir rezoliucijų ne kartą ragino atlikti išsamią nuosavų išteklių sistemos reformą^[4]. Parlamentas atkreipė dėmesį į nuosavų išteklių sistemos problemas, visų pirma, susijusias su jos pernelyg dideliu sudėtingumu ir finansine priklausomybe nuo valstybių narių įnašų.

Siekiant užtikrinti stabilesnę ES biudžetą, skirtą ES politikos tikslams remti, jis ne kartą ragino sukurti plataus užmojo ir subalansuotą naujų ES nuosavų išteklių krepšelį, kuris būtų teisingas, paprastas, skaidrus ir fiskaliniu požiūriu neutralus

[2] Tokio pobūdžio sprendimus turi ratifikuoti valstybės narės.

[3] 2018 m. lapkričio 29 d. Audito Rūmai pateikė nuomonę dėl šių pasiūlymų ([Nuomonė Nr. 5/2018](#)).

[4] [2014 m. gruodžio 17 d. pozicija](#) dėl Europos Bendrijų nuosavų išteklių sistemos; [2014 m. balandžio 16 d. pozicija](#) dėl Tarybos sprendimo dėl nuosavų išteklių sistemos projekto; [2016 m. liepos 6 d. rezoliucija](#) „Pasirengimas porinkimui 2014–2020 m. DFP tikslinimui: Parlamento indėlis prieš Komisijai pateiktą pasiūlymą“; [2016 m. spalio 26 d. rezoliucija](#) dėl 2014–2020 m. DFP laikotarpio vidurio tikslinimo; [2017 m. spalio 24 d. rezoliucija](#) dėl diskusijoms skirtą dokumento dėl ES finansų ateities; [2018 m. kovo 14 d. rezoliucija](#) dėl Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemos reformos; [2018 m. gegužės 30 d. rezoliucija](#) dėl 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos ir nuosavų išteklių; [2018 m. lapkričio 14 d. rezoliucija](#) dėl 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos; [2019 m. spalio 10 d. rezoliucija](#) „2021–2027 m. daugiamečių finansinė programa ir nuosavi ištekliai: laikas pateisinti piliečių lūkesčius“.

piliečiams. Parlamentas taip pat ragino vykdyti reformas, kad pajamų surinkimas būtų paprastesnis, skaidresnis ir demokratiškesnis, sumažinti BNP pagrįstų įnašų dalį, reformuoti PVM pagrįstus išteklius arba jų atsisakyti ir palaipsniui panaikinti visų formų korekcijas.

PASIŪLYMAI DĖL REFORMOS

2020 m. liepos 17–21 d. Europos Vadovų Tarybos susitikime valstybių ar vyriausybių vadovai susitarė dėl naujos DFP, NGEU, mokėjimų viršutinės ribos padidinimo ir naujų nuosavų išteklių, pagrįstų neperdirbtų plastiko pakuočių atliekų kiekiu, jie turėtų būti taikomi nuo 2021 m. sausio mėn. Tai buvo pagrįsta [2020 m. gegužės 28 d.](#) Komisijos pasiūlymu pasiskolinti ne daugiau kaip 750 mlrd. EUR tarptautinėse rinkose ES vardu išleidžiant obligacijas, kurių išpirkimo terminas būtų 3–30 m., siekiant kovoti su COVID-19 pandemijos padariniais. Ilgainiui, siekdama paremti priimtų įsipareigojimų, atsiradusių ES dėl rinkose gautų lėšų, apmokėjimą, Komisija pasiūlė išimties tvarka ir laikinai padidinti nuosavų išteklių viršutinę ribą 0,6 proc. ES BNP (papildomai siūlomam nuolatiniam padidinimui nuo 1,2 proc. iki 1,4 proc. BNP), kad būtų atsižvelgta į naujas ekonomines aplinkybes.

[2020 m. liepos 23 d. rezoliucijoje](#) Parlamentas pabrėžė, kad tik sukūrus papildomus naujus nuosavus išteklius būtų galima padėti gražinti ES skolą, kartu išgelbėjant ES biudžetą ir sumažinant fiskalinį spaudimą nacionaliniams išdams ir ES piliečiams. [2020 m. rugsėjo 16 d.](#) Parlamentas pagal konsultavimosi procedūrą pateiktoje nuomonėje dar kartą paragino nustatyti naujus nuosavus išteklius laikantis veiksmų gairių ir panaikinti visas korekcijas.

2020 m. lapkričio 10 d. Parlamento, Tarybos ir Komisijos derybininkai pasiekė politinį susitarimą dėl DFP, nuosavų išteklių ir tam tikrų ekonomikos gaivinimo priemonės valdymo aspektų. Naujame [Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinio susitarimo dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo](#) priede patvirtintos naujų nuosavų išteklių nustatymo 2021–2027 m. laikotarpiu veiksmų gairės. Pajamų iš naujų nuosavų išteklių turėtų pakakti NGEU lėšoms gražinti, o visos likusios pajamos laikantis universalumo principo turėtų būti skiriamos ES biudžetui finansuoti. Pagal šį privalomą tvarkaraštį Komisija iki 2021 m. birželio mėn. turėjo pateikti pasiūlymus dėl naujų nuosavų išteklių, pagrįstų pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmu, skaitmeniniu mokesčiu ir peržiūrėta ATLPS (kurie turėtų būti pradėti taikyti iki 2023 m. sausio 1 d.), ir iki 2024 m. birželio mėn. turi pateikti pasiūlymus dėl papildomų naujų nuosavų išteklių, kurie galėtų apimti finansinių sandorių mokesčių ir su bendrovių sektoriumi susijusių finansinį įnašą (galimą naują bendrą pelno mokesčio bazę). Pagal 2020 m. gruodžio 14 d. priimtą naująjį Sprendimą dėl nuosavų išteklių tam tikroms valstybėms narėms toliau taikytos lengvatos, o muitų surinkimo išlaidos padidintos nuo 20 iki 25 proc.

2021 m. gegužės 31 d. visoms valstybėms narėms ratifikavus Sprendimą dėl nuosavų išteklių, jis taikomas atgaline data nuo 2021 m. sausio 1 d.

2021 m. liepos 14 d. pateikus pasiūlymus dėl [ES ATLPS persvarstymo](#) ir [pasienio anglies dioksido korekcinio mechanizmo nustatymo](#), 2021 m. gruodžio 22 d. buvo paskelbtas [pasiūlymas dėl naujos kartos ES nuosavų išteklių](#). Jame nurodoma, kad 25 proc. pajamų, gautų iš aukcione parduotų ATLPS leidimų, 75 proc. pajamų, gautų taikant pasienio anglies dioksido korekcinį mechanizmą, ir 15 proc. likutinio pelno dalies, perskirtos ES valstybėms narėms pagal EBPO / G20 susitarimą dėl

tarptautinio įmonių apmokestinimo (pirmas ramstis), būtų įtraukta į ES biudžetą. 2022 m. lapkričio 23 d. Parlamentas [priėmė pasiūlymo pakeitimus](#), dėl kurių laukiama Tarybos sprendimo. [2023 m. gegužės 10 d.](#) Parlamentas taip pat priėmė rezoliuciją, kurioje siūlomi papildomi nauji nuosavi ištekliai.

2023 m. birželio 20 d. Komisija paskelbė pasiūlymus dėl antrojo nuosavų išteklių dokumentų rinkinio. Jis apėmė laikinus statistinius nuosavus išteklius, kaip nacionalinis įnašas mokamus nuo įmonių pelno, jie sudaro 0,5 proc. sąlyginės ES bendrovių pelno bazės (remiantis Eurostato apskaičiuotu bendru likutiniu pertekliumi finansų ir ne finansų bendrovių sektoriuose). Šis įnašas galiausiai bus pakeistas tikrais įmonių apmokestinimu pagrįstais nuosavais ištekliais, t. y. įnašu pagal būsimą iniciatyvą „[Verslas Europoje. Pajamų apmokestinimo sistema](#)“ (BEFIT). Pasiūlyme taip pat numatoma padidinti ATLPS pagrįstų nuosavų išteklių pareikalavimo tarifą nuo 25 iki 30 proc., atsižvelgiant į didėjančias anglies dioksido kainas. Pagal siūlomą priemonių rinkinį nuo 2024 m. galėtų būti gauta apie 23 mlrd. EUR papildomų metinių pajamų, o nuo 2028 m. – 36 mlrd. EUR, t. y. apie 18–20 proc. visų pajamų.

Andras Schwarcz
10/2023

1.4.2. ES IŠLAIDOS

Biudžeto išlaidas bendrai tvirtina Taryba ir Parlamentas. Metinis ES biudžetas turi atitikti pagal daugiametę finansinę programą (DFP) skirtingoms kategorijoms, t. y. išlaidų kategorijoms, pavyzdžiui, bendrosios rinkos, sanglaudos ir gamtos išteklių kategorijoms, sutartas viršutines išlaidų ribas. Lankstumo priemonėmis užtikrinama, kad ES galėtų reaguoti, kai atsiranda nenumatytų poreikių. Naudojant biudžeto garantijas ir finansines priemones ES išlaidoms daromas sverto poveikis. Be DFP, visos 2021–2027 m. ES išlaidos apima laikiną ekonomikos gaivinimo priemonę „NextGenerationEU“, kuri padės ES ekonomikai atsigausti po COVID-19 krizės.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 310–325 ir 352 straipsniai ir Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarties 106a, 171–182 ir 203 straipsniai;
- 2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES, Euratomas\) 2018/1046](#) dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1296/2013, (ES) Nr. 1301/2013, (ES) Nr. 1303/2013, (ES) Nr. 1304/2013, (ES) Nr. 1309/2013, (ES) Nr. 1316/2013, (ES) Nr. 223/2014, (ES) Nr. 283/2014 ir Sprendimas Nr. 541/2014/ES, bei panaikinamas Reglamentas (EB, Euratomas) Nr. 966/2012;
- 2020 m. gruodžio 17 d. [Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2020/2093](#), kuriuo nustatoma 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa (toliau – DFP reglamentas);
- 2020 m. gruodžio 14 d. [Tarybos reglamentas \(ES\) 2020/2094](#), kuriuo nustatoma Europos Sąjungos ekonomikos gaivinimo priemonė atsigavimui po COVID-19 krizės paremti;
- 2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos [tarpinstitucinis susitarimas \(TIS\)](#) dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo.

TIKSLAS

Finansuoti Europos Sąjungos politiką laikantis biudžetinės drausmės, nustatytų taisyklių ir procedūrų.

PAGRINDINIAI PRINCIPAI

Remiantis Reglamento dėl ES bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių 6–38 straipsniais, ES biudžetui taikomi devyni bendrieji principai: vieningumo, biudžeto tikslumo, metinio periodiškumo^[1], subalansuotumo, apskaitos vieneto (euro),

[1] Pagal šį principą į biudžetą įrašytus asignavimus leidžiama naudoti finansiniais metais, kurie prasideda sausio 1 d. ir baigiasi gruodžio 31 d.

universalumo, konkretumo (visi asignavimai paskirstomi konkrečioms išlaidų rūšims), patikimo finansų valdymo ir skaidrumo.

Metinio periodiškumo principas turi būti suderintas su būtinybe vykdyti daugiametę veiklą, kurios svarba biudžete padidėjo. Todėl biudžetą sudaro diferencijuotieji asignavimai, susidedantys iš:

- įsipareigojimų asignavimų, apimančių visas einamųjų finansinių metų teisinių įsipareigojimų, priimtų dėl daugiau kaip vienerius metus trunkančios veiklos, išlaidas;
- mokėjimų asignavimų, apimančių išlaidas, susijusias su einamųjų finansinių metų arba ankstesnių finansinių metų priimtų įsipareigojimų vykdymu.

2020 m. gruodžio 16 d. TIS įtvirtinta, kad Komisija turi parengti metinę ataskaitą, kurioje būtų apžvelgtos įvairios ES veiklos, finansuojamos iš ES biudžeto ar ne iš ES biudžeto, poveikis finansams ir biudžetui. Šioje ataskaitoje turi būti pateikta informacija apie ES turtą ir įsipareigojimus, įvairias skolinimo ir skolinimosi operacijas, - įskaitant Europos stabilumo mechanizmą ir Europos finansinio stabilumo fondą (2.6.8) - ir kitus galimus būsimus mechanizmus. Be to, ataskaitoje turi būti pateikta informacija apie klimato srities išlaidas, išlaidas, kuriomis prisidedama prie biologinės įvairovės nykimo sustabdymo ir jos atkūrimo, apie moterų ir vyrų lygybės skatinimą ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimą visose atitinkamose ES programose.

BIUDŽETO STRUKTŪRA PAGAL ASIGNAVIMŲ POBŪDĮ

1. Veiklos išlaidos / administracinės išlaidos / atskirų veiklos sričių biudžetai

Bendrajį biudžetą sudaro dešimt skirsnių – po vieną kiekvienai institucijai. Nors kitų institucijų skirsnius daugiausia sudaro administracinės išlaidos, Komisijos skirsni (III skirsnis) sudaro veiklos išlaidos, skirtos veiksams bei programoms finansuoti, ir joms įgyvendinti numatytos administracinės išlaidos (techninė pagalba, agentūros ir žmogiškieji ištekliai). 2022 m. bendros administracinės išlaidos sudaro 6,26 proc. viso biudžeto – jis siekia 169,52 mlrd. EUR.

Komisija naudoja biudžeto nomenklatūrą, kurioje ištekliai pateikiami pagal politikos sritis ir programas ir programų sritys suderinamos su programų grupėmis, – tokiu būdu lengviau įvertinti kiekvienos ES politikos srities išlaidas ir veiksmingumą.

2. Daugiametė finansinė programa (DFP) (1.4.3)

Nuo 1988 m. Bendrijos / ES išlaidos įrašomos į daugiametę programą, kurioje biudžetas suskirstytas į atskiras išlaidų kategorijas, atitinkančias įvairias politikos sritis, kiekvienai jų nustatant viršutines išlaidų ribas, atitinkančias pagrindinius biudžeto prioritetus tam tikru laikotarpiu. Pirmasis programavimo laikotarpis truko penkerius metus; kitų laikotarpių (taip pat ir dabartinio) trukmė – septyneri metai. Metinis biudžetas turi būti sudaromas laikantis daugiametėje finansinėje programoje nustatytų ribų.

2021–2027 m. ES išlaidos iš viso sudaro 1 824,3 mlrd. EUR, t. y. 1 074,3 mlrd. EUR tenka DFP ir 750 mlrd. EUR – NGEU. Taikant DFP reglamento 5 straipsnyje nustatytą su konkrečia programa susijusį koregavimą DFP biudžetas bus padidintas dar 11 mlrd. EUR.

Naujuoju ES biudžetu remiamas modernizavimas įgyvendinant kai kurias pavyzdines programas, pavyzdžiui, programas „Europos horizontas“, „InvestEU“ ir Integruoto

sienu valdymo fondą, taip pat žaliąją ir skaitmeninę pertvarką pasitelkiant Teisingos pertvarkos fondą ir Skaitmeninės Europos programą.

Modernizuotai žemės ūkio politikai ir toliau skiriama didžiausia biudžeto asignavimų dalis, nuo jos nedaug atsilieka sanglaudos politika, o jų abiejų tikslas – remti skaitmeninę ir žaliąją pertvarką. Toliau pateikiamoje lentelėje nurodomas 2022 m. biudžeto paskirstymas pagal politikos sritis, kaip apibrėžta pagal 2021–2027 m. DFP.

2022 m. ES biudžeto įsipareigojimų asignavimų paskirstymas pagal DFP kategorijas

DFP išlaidų kategorija	Mlrd. EUR	%
Bendroji rinka, inovacijos ir skaitmeninė ekonomika	21,78	12,9 %
Sanglauda, atsparumas ir vertybės	56,04	33,1 %
Gamtos ištekliai ir aplinka	56,24	33,2 %
Migracija ir sienų valdymas	3,09	1,8 %
Saugumas ir gynyba	1,79	1,1 %
Kaimyninės šalys ir pasaulis	17,17	10,1 %
Europos viešasis administravimas	10,62	6,3 %
Specialios teminės priemonės	2,8	1,7 %
Iš viso	169,52	100,0 %

3. Lankstumo ir specialios teminės priemonės

Be ES politikai pagal daugiamečių programas finansuoti suplanuotų išlaidų, dalis ES biudžeto finansinių išteklių papildomai rezervuojamos, kad būtų galima reaguoti į netikėtas krizes ir situacijas. Šios specialios lankstumo ir teminės priemonės gali būti naudojamos kilus ekonomikos krizėms (pvz., Europos prisitaikymo prie globalizacijos padarinių fondas - (EGF)), gaivalinėms nelaimėms, visuomenės sveikatos krizėms ir susidarius ekstremaliosioms humanitarinėms situacijoms (pvz., solidarumo ir neatidėliotinos pagalbos rezervas - (SEAR)) ar atsiradus kitiems nenumatytiems poreikiams (pvz., lankstumo priemonė) ES valstybėse narėse, šalyse kandidatėse ar už ES ribų. Toks finansavimas sudaro sąlygas padengti ribotus išskirtinius finansinius poreikius.

EUROPOS SĄJUNGOS EKONOMIKOS GAIVINIMO PRIEMONĖ - „NEXTGENERATIONEU“ (NGEU)

Pagal šią priemonę Komisija mobilizuos 750 mlrd. EUR 2018 m. kainomis, iš kurių iki 390 mlrd. EUR gali būti panaudota dotacijoms finansuoti ir iki 360 mlrd. EUR – paskoloms teikti, papildant ilgalaikį 2021–2027 m. biudžetą, siekiant padėti atkurti ES ekonomiką po COVID-19. Pagal Sprendimo dėl nuosavų išteklių^[2] 5 straipsnio 1 dalį Komisija įgaliota ES vardu skolintis lėšų rinkose. Tokių lėšų, panaudotinių išlaidoms (390 mlrd. EUR 2018 m. kainomis), pagrindinės sumos gražinimas ir susijusios mokėtinos palūkanos turės būti finansuojamos iš ES bendrojo biudžeto, be kita ko, naudojant pakankamas pajamas iš naujų nuosavų išteklių, laipsniškai nustatomų nuo 2021 m. (1.4.1).

Taikant NGEU visų pirma daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama: a) užimtumo atkūrimui ir darbo vietų kūrimui; b) reformoms ir investicijoms, kuriomis būtų siekiama atgaivinti tvaraus augimo ir užimtumo potencialą, kad būtų sustiprinta valstybių narių

[2]2020 m. gruodžio 14 d. Tarybos sprendimas 2020/2053 (ES, Euratomas) dėl Europos Sąjungos nuosavų išteklių sistemos, OL L 424, 2020 12 15, p. 1.

sanglauda ir padidintas jų atsparumas; c) įmonėms skirtoms priemonėms, ypač nuo COVID-19 krizės ekonominio poveikio nukentėjusioms mažosioms ir vidutinėms įmonėms, ir tvariam augimui ES stiprinti, įskaitant tiesiogines finansines investicijas į įmones; d) priemonėms, skirtoms moksliniams tyrimams ir inovacijoms, kuriais reaguojama į COVID-19 krizę; e) pasirengimo krizėms lygio didinimui ir sąlygų greitam ir veiksmingam ES atsakui didelio masto ekstremaliųjų situacijų atveju sudarymui, be kita ko, būtiniausių prekių ir būtiniausios medicinos įrangos kaupimui ir greitam atsakui į krizes būtinos infrastruktūros įsigijimui; f) priemonėms, skirtoms užtikrinti, kad COVID-19 krizė nepakenktų teisingam perėjimui prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos; g) priemonėms, skirtoms kovoti su COVID-19 krizės poveikiu žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.

Siekiant remti valstybes nares investicijomis ir reformomis, 2021 m. vasario 12 d. susitarta dėl naujosios Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės (EGADP). Pagal šią priemonę valstybėms narėms bus suteikta 672,5 mlrd. EUR (2018 m. kainomis) paskolų ir dotacijų, kurios turi būti panaudotos pagal nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus (NEGADP). Šiuose planuose turi būti numatytos reformos ir investicijos, apimančios pagrindines politikos sritis (šeši ramsčiai^[3]), spartinama žaliaji ir skaitmeninė pertvarka ir įgyvendinamos Europos semestro konkrečioms šalims skirtos rekomendacijos.

Atsižvelgdama į Rusijos invaziją į Ukrainą, 2022 m. gegužės 18 d. Komisija priėmė [komunikatą „REPowerEU“](#), kuriame išdėstyta ES priklausomybės nuo Rusijos energijos importo mažinimo strategija. Komisijos vertinimu, tokiai strategijai įgyvendinti reikėtų 210 mlrd. EUR papildomų investicijų jos tikslui pasiekti. Tuo tikslu Komisija, be kitų priemonių^[4], pasiūlė iš dalies pakeisti EGADP reglamentą, kad būtų perskirstyta iki 225 mlrd. EUR likusių EGADP paskolų. Šie ištekliai būtų naudojami finansuoti naują nacionalinių ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planų skyrių, kuriame būtų nustatytos konkrečios energijos tiekimo įvairinimo ir priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo priemonės.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas kartu su Taryba yra biudžeto valdymo institucija ir įgaliojimai šioje srityje buvo vieni iš pirmųjų XX a. aštuntajame dešimtmetyje EP narių gautų įgaliojimų ([1.2.5](#)). Biudžeto įgaliojimai susiję su bendros sumos nustatymu ir metinių ES išlaidų paskirstymu, taip pat su biudžeto vykdymo kontrole.

Parlamento Biudžeto komitetas yra atsakingas už derybas dėl DFP ir už metinio biudžeto priėmimą Parlamento vardu ir atstovauja Parlamento nuomonei derybose su Taryba. Paprastai jis sėkmingai panaikina daugelį Tarybos atliktų finansavimo sumažinimų ir teikdamas pakeitimus į biudžetą įrašo prioritetinius finansavimo padidinimus (nors ne visada tokio dydžio, kai numatyta iš pradžių).

Derybose dėl 2021–2027 m. DFP Parlamentas visų pirma gynė ir iš esmės užtikrino: a) DFP viršutinės ribos padidinimą ir didesnę kai kurių pavyzdinių programų finansavimą;

[3] Žaliaji pertvarka; skaitmeninė transformacija; ekonominė sanglauda, našumas ir konkurencingumas; socialinė ir teritorinė sanglauda; sveikata ir ekonominis, socialinis ir institucinis atsparumas; naujai kartai skirtos politikos priemonės.

[4] Plane „REPowerEU“ taip pat numatomas naujas finansavimas skiriamas 20 mlrd. EUR iš rinkos stabilumo rezerve laikomų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos (ATLPS) apyvartinių taršos leidimų, taip pat pervedant lėšas iš sanglaudos fondų (iki 12,5 proc. valstybių narių asignavimų) ir kaimo plėtros fondo (EŽŪFKP) (taip pat 12,5 proc. jiems skirtų asignavimų).

b) įsipareigojimą nustatyti naujus ES nuosavus išteklius, siekiant padengti bent jau su NGEU (pagrindine suma ir palūkanomis) susijusias išlaidas; c) savo vaidmenį įgyvendinant Europos ekonomikos gaivinimo priemonę pagal Bendrijos metodą; d) ES biudžeto įnašo svarbą siekiant klimato ir biologinės įvairovės tikslų, taip pat lyčių lygybės; e) naujo mechanizmo, skirto apsaugoti ES biudžetą nuo teisinės valstybės principų pažeidimų, nustatymą (1.4.3).

Parlamentas taip pat sistemingai primygtinai reikalauja užtikrinti biudžeto skaidrumą ir tinkamą visų iš ES biudžeto finansuojamų operacijų ir priemonių tikrinimą.

Parlamentas yra biudžeto įvykdymą tvirtinanti institucija (SESV 319 straipsnis) ir jo Biudžeto kontrolės komitetas atlieka visą su biudžeto vykdymo politine kontrole susijusį parengiamąjį darbą (1.4.5). Kiekvienais metais biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūros pabaigoje pateikiamos Parlamento išvados dėl to, kaip Komisija ir kitos institucijos bei įstaigos naudoja ES biudžeto lėšas. Šios procedūros metu siekiama patikrinti, ar biudžetas buvo vykdomas laikantis atitinkamų taisyklių (atitiktis), įskaitant patikimo finansų valdymo principus (veiklos rezultatai).

Parlamento Biudžeto kontrolės komitetas kasmet rengia susitikimą su Europos investicijų banku (EIB) (1.3.15), skirtą banko finansinei veiklai tikrinti, ir rengia metinę ataskaitą, kurioje vertinama ankstesnė EIB veikla ir rezultatai. Parlamento Biudžeto kontrolės komitetas ir Ekonomikos ir pinigų politikos komitetas susitarė rengti metinę ataskaitą, kurioje vertinami dabartiniai ir būsimi EIB veiksmai. Šie komitetai paeiliui vykdo atsakingo komiteto pareigas. Parlamentas mano, kad finansinės priemonės gali būti naudingos didinant ES lėšų poveikį, tačiau pabrėžia, kad jos turi būti įgyvendinamos laikantis griežtų sąlygų siekiant išvengti biudžetui kylančios rizikos. Tuo tikslu į Finansinį reglamentą įtrauktos išsamios finansinių priemonių naudojimo taisyklės.

Parlamento Biudžeto komitetas ir Ekonomikos ir pinigų politikos komitetas yra bendrai atsakingi už EGADP tikrinimą, tuo tikslu įsteigta darbo grupė ir kas du mėnesius rengiami ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo dialogai su Komisija.

Francisco Padilla Olivares
03/2023

1.4.3. DAUGIAMETĖ FINANSINĖ PROGRAMA

Iki šiol parengtos šešios daugiametės finansinės programos (DFP), įskaitant 2021–2027 m. DFP. Pagal Lisabonos sutartį DFP iš tarpinstitucinio susitarimo tapo reglamentu. Taikant DFP, nustatyta mažiausiai penkerių metų laikotarpiui, užtikrinama, kad ES išlaidos būtų planingai plėtojamos neviršijant jos nuosavų išteklių. Joje išdėstomos nuostatos, kurias turi atitikti ES metinis biudžetas. DFP reglamente nustatytos didelėms kategorijoms, vadinamoms išlaidų kategorijomis, taikomos viršutinės išlaidų ribos. Po pradinių 2018 m. gegužės 2 d. pateiktų pasiūlymų ir dėl COVID-19 protrūkio, 2020 m. gegužės 27 d. Komisija pasiūlė ekonomikos gaivinimo planą (toliau – priemonė „NextGenerationEU“), į kurį įtraukti persvarstyti pasiūlymai dėl 2021–2027 m. DFP ir nuosavų išteklių ir kuriame nustatyta 750 mlrd. EUR (2018 m. kainomis) vertės ekonomikos gaivinimo priemonė. Šis dokumentų rinkinys po tarpinstitucinių derybų buvo priimtas 2020 m. gruodžio 16 d. DFP veikimo peržiūra ir atitinkami pasiūlymai dėl tikslinimo turi būti pateikti iki 2024 m. sausio 1 d. Parlamentas paragino paankstinti šį terminą.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 312 straipsnis;
- 2020 m. gruodžio 17 d. [Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2020/2093](#), kuriuo nustatoma 2021–2027 m. daugiametė finansinė programa;
- 2020 m. gruodžio 14 d. [Tarybos reglamentas \(ES\) 2020/2094](#), kuriuo nustatoma Europos Sąjungos ekonomikos gaivinimo priemonė atsigavimui po COVID-19 krizės paremti;
- [2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinis susitarimas](#) dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo.

BENDROJI INFORMACIJA

Dėl vis didesnio turimų išteklių ir faktinių biudžeto poreikių neatitikimo XX a. 9-ajame dešimtmetyje institucijų santykius ėmė temdyti konfliktai. Siekiant sumažinti konfliktus, padidinti biudžetinę drausmę ir pagerinti biudžeto vykdymą geriau planuojant buvo parengta daugiametės finansinės perspektyvos koncepcija. Taigi 1988 m. buvo sudarytas pirmasis tarpinstitucinis susitarimas (TIS). Jame nustatyta 1988–1992 m. finansinė perspektyva (taip pat vadinama pirmuoju Ž. Deloro dokumentų rinkiniu), pagal kurią buvo numatyta skirti reikiamų lėšų Suvestinio Europos akto biudžetui vykdyti. Dėl naujojo TIS, taip pat dėl 1993–1999 m. finansinės perspektyvos (antrojo Ž. Deloro dokumentų rinkinio) susitarta 1993 m. spalio 29 d. ir tokiu būdu dvigubai padidintos struktūrinių fondų lėšos ir padidinta viršutinė nuosavų išteklių (1.4.1) riba. Trečiasis TIS dėl 2000–2006 m. finansinės perspektyvos (taip pat žinomos kaip „Darbotvarkė 2000“) pasirašytas 1999 m. gegužės 6 d. Vienas svarbiausių jo tikslų buvo užtikrinti būtinus

ištekliaus plėtrai finansuoti. 2006 m. gegužės 17 d. susitarta dėl ketvirtojo TIS, apimančio 2007–2013 m. laikotarpį.

Pagal Lisabonos sutartį DFP iš tarpinstitucinio susitarimo tapo Tarybos reglamentu, kuris taikant specialią teisėkūros procedūrą turi būti priimtas vieningai, gavus Europos Parlamento pritarimą. Be nurodymo, kad DFP „nustato didžiausią metinę lėšų sumą, skirtą finansiniams įsipareigojimams pagal išlaidų kategoriją vykdyti, ir didžiausią metinę išlaidų sumą mokėjimų asignavimams vykdyti“, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 312 straipsnyje teigiama, kad DFP taip pat turi „nustatyti visas kitas sklandžiai metinės biudžeto procedūros eigai reikalingas nuostatas“.

Penktoji DFP, apimanti 2014–2020 m. laikotarpį, buvo pirmoji programa, pagal kurią bendros sumos realiai sumažėjo. Taigi viena iš Parlamento išankstinių sąlygų pritarti DFP buvo privalomas laikotarpio vidurio tikslinimas, leidžiantis iš naujo įvertinti ir prireikus pakoreguoti biudžeto poreikius DFP laikotarpiu. Susitarimu taip pat, be kita ko, užtikrintas didesnis lankstumas, kad būtų galima visapusiškai panaudoti numatytas sumas ir susitarti dėl tikros ES nuosavų išteklių sistemos kūrimo. Patikslinta 2014–2020 m. DFP buvo priimta 2017 m. birželio 20 d. skyrus papildomą paramą su migracija susijusioms priemonėms, darbo vietų kūrimui ir ekonomikos augimui. Daugiau lėšų buvo skirta ir Lankstumo priemonei bei neatidėliotinos pagalbos rezervui, todėl galima perskirstyti papildomas lėšas tarp biudžeto išlaidų kategorijų ir skirtingų metų, kad būtų galima reaguoti į nenumatytus įvykius ir naujus prioritetus.

2021–2027 M. DAUGIAMETĖ FINANSINĖ PROGRAMA

[2018 m. gegužės 2 d.](#) Komisija pateikė pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl DFP, apimančios 2021–2027 m. laikotarpį. Komisijos pasiūlymas apėmė 1 134,6 mlrd. EUR (2018 m. kainomis) įsipareigojimų asignavimų, t. y. 1,11 proc. 27 ES valstybių narių BNP. Jame numatyta didinti lėšas, be kita ko, skiriamas sienų valdymo, migracijos, saugumo, gynybos, vystomojo bendradarbiavimo ir mokslinių tyrimų sritims remti. Buvo pasiūlyta sumažinti finansavimą, visų pirma sanglaudos ir žemės ūkio politikos srityse. Bendra struktūra turėjo būti supaprastinta (nuo 58 iki 37 išlaidų programų), o Komisija pasiūlė į DFP viršutinės ribas neįtrauktų specialių priemonių rinkinį, kad būtų padidintas lankstumas sudarant ES biudžetą. Europos plėtros fondas (EPF) būtų įtrauktas į DFP. Komisija taip pat pasiūlė modernizuoti pajamų sritį nustatant kelias naujas nuosavų išteklių kategorijas.

[2018 m. kovo 14 d.](#) ir [2018 m. gegužės 30 d.](#) Parlamentas priėmė rezoliucijas dėl 2021–2027 m. DFP. [2018 m. lapkričio 14 d.](#) Parlamentas išsamiau išdėstė savo derybų įgaliojimus, kurie apėmė ir pasiūlymų dėl DFP reglamento bei TIS pakeitimus, taip pat išsamius skaičius, suskirstytus pagal išlaidų kategorijas ir programas. Jis patikslino, kad DFP įsipareigojimų viršutinė riba turėtų padidėti nuo 1,0 proc. ES BNP (28 ES valstybių narių) iki 1,3 proc. ES BNP (27 ES valstybių narių), t. y. 1 324 mlrd. EUR (2018 m. kainomis), o tai yra 16,7 proc. daugiau negu Komisijos pasiūlymas. Bendrajai žemės ūkio politikai ir sanglaudos politikai skiriami asignavimai realiaja išraiška turėtų likti nepakitę, nors reikėtų ir toliau daugiau lėšų skirti keletui prioritetų, įskaitant programas „Europos horizontas“, „Erasmus+“ ir LIFE; turėtų būti sukurta nauja vaiko garantijų sistema (5,9 mlrd. EUR) ir naujas Sąžiningos energetikos pertvarkos fondas (4,8 mlrd. EUR); decentralizuotų agentūrų, kurių veikla susijusi su migracija ir sienų valdymu, finansavimas turėtų padidėti daugiau kaip keturis kartus (iki daugiau kaip 12 mlrd. EUR). ES biudžeto įnašas su klimatu susijusiems tikslams pasiekti turėtų būti bent 25 proc. 2021–2027 m. DFP išlaidų ir šie tikslai turėtų būti įtraukti į visas

atitinkamas politikos sritis, taip pat ne vėliau kaip 2027 m. šis įnašas turėtų padidėti iki 30 proc. 2021–2027 m. DFP išlaidų. DFP laikotarpio vidurio tikslinimas turėtų būti privalomas.

[2018 m. lapkričio 30 d.](#) ir [2019 m. gruodžio 5 d.](#) Taryba paskelbė derybų schemos projektą, į kurį taip pat įtraukti horizontalieji ir sektorių klausimai, kurie paprastai buvo susiję su išlaidų programomis, kurioms taikoma įprasta teisėkūros procedūra (tai sulaukė Parlamento kritikos)^[1]. Taryba pritarė tam, kad bendra DFP įsipareigojimų asignavimų suma būtų 1 087 mlrd. EUR 2018 m. kainomis (1,07 proc. 27 ES valstybių narių BNP), o tai buvo gerokai mažiau nei tikėjosi Parlamentas.

[2019 m. spalio 10 d.](#) ir [2020 m. gegužės 13 d.](#) Parlamentas atnaujino savo įgaliojimus po Europos Parlamento rinkimų ir paprašė Komisijos pateikti pasiūlymą dėl DFP atsarginių priemonių plano, kuriuo būtų nustatyta ES programų paramos gavėjų apsaugos sistema tuo atveju, jei reikėtų pratęsti vykdomą DFP, atsižvelgiant į nesutarimą Europos Vadovų Taryboje.

Tuo tarpu, [2020 m. sausio 14 d.](#) Komisija pateikė pasiūlymą dėl Teisingos pertvarkos fondo, kuris yra papildomas su DFP susijusių pasiūlymų rinkinio elementas ir Europos žaliojo kurso dalis.

Atsižvelgdama į COVID-19 krizę ir didelį būtino izoliavimo ekonominį poveikį Komisija 2020 m. gegužės 27 ir 28 d. paskelbė iš dalies pakeistus pasiūlymus^[2] dėl 1 100 mlrd. EUR DFP ir papildomos ekonomikos gaivinimo priemonės „NextGenerationEU“ (NGEU)^[3], kurios vertė yra 750 mlrd. EUR (2018 m. kainomis) – 500 mlrd. EUR dotacijų forma ir 250 mlrd. EUR paskolų forma. Šis dokumentų rinkinys apėmė pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl naujų finansinių priemonių ir dėl jau pateiktų DFP programų pakeitimų. Papildomo dokumentų rinkinio finansavimas turėjo būti užtikrintas skolinantis finansų rinkose. Šiuo tikslu Komisija taip pat iš dalies pakeitė pasiūlymą dėl Sprendimo dėl nuosavų išteklių, kad būtų galima skolintis iki 750 mlrd. EUR. Galiausiai Komisijos dokumentų rinkinyje buvo numatyta 2020 m. padidinti 2014–2020 m. DFP viršutinę įsipareigojimų ribą 11,5 mlrd. EUR, kad, kol nepriimta nauja DFP, būtų galima pradėti mobilizuoti paramos lėšas.

2020 m. liepos 21 d. Europos Vadovų Taryba priėmė išvadą^[4] dėl ekonomikos gaivinimo pastangų (priemonė „NextGenerationEU“), 2021–2027 m. DFP ir nuosavų išteklių. Buvo patvirtinta, kad ekonomikos gaivinimo pastangoms 2021–2023 m. laikotarpiu skiriama 750 mlrd. EUR. Tačiau dotacijų komponentas sumažintas nuo 500 iki 390 mlrd. EUR, o paskolų komponentas padidintas nuo 250 iki 360 mlrd. EUR. Europos Vadovų Taryba atmetė patikslinimą, kuriuo buvo siekiama 2020 m. padidinti DFP viršutinę ribą. 2021–2027 m. DFP nustatyta bendra įsipareigojimų viršutinė riba yra 1 074,3 mlrd. EUR. Be to, išvadose buvo teigiama, kad bus nustatytas sąlygų režimas siekiant apsaugoti biudžetą ir NGEU. Nuo 2021 m. sausio 1 d. susitarta dėl naujų nuosavų išteklių, pagrįstų neperdirbtomis plastiko pakuočių atliekomis, ir buvo planuojama 2021–2027 m. DFP laikotarpiu siekti nustatyti kitus nuosavus išteklius, kurie bus naudojami išankstiniam pagal NGEU pasiskolintų lėšų gražinimui finansuoti. Siūlomas NGEU teisinis pagrindas buvo SESV 122 straipsnis, pagal kurį kvalifikuota

[1] Žr., pavyzdžiui, 2019 m. spalio 10 d. Parlamento rezoliucijos 14–16 dalis.

[2] [ES biudžetas Europos ekonomikos gaivinimo planui įgyvendinti.](#)

[3] [Pasiūlymas dėl Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma Europos Sąjungos ekonomikos gaivinimo priemonė atsigavimui po COVID-19 pandemijos paimti.](#)

[4] [2020 m. liepos 17., 18., 19., 20 ir 21 d. vykusio specialiojo Europos Vadovų Tarybos susitikimo išvados.](#)

balsų dauguma Taryboje ES gali nustatyti ekonominę padėtį atitinkančias priemones, į teisėkūros procedūrą neįtraukdama Parlamento.

Parlamentas nedelsdamas sureagavo į šias išvadas [2020 m. liepos 23 d.](#) priimtoje rezoliucijoje, kurioje jis paragino sukurti ekonomikos gaivinimo priemonę, kuri būtų istorinis žingsnis, tačiau apgailestavo, kad sumažintos į ateitį orientuotoms programoms skirtos lėšos. Jis primygtinai reikalavo, kad, be Europos Vadovų Tarybos pasiūlytų skaičių, tikslingai didinant lėšas būtų išskiriamos programos, susijusios su klimatu, skaitmenine pertvarka, sveikata, jaunimu, kultūra, infrastruktūra, moksliniais tyrimais, sienų valdymu ir solidarumu. Be to, jis pakartojo, kad nepritars DFP be susitarimo dėl ES nuosavų išteklių sistemos reformos, siekiant padengti bent jau su NGEU (pagrindine suma ir palūkanomis) susijusias išlaidas, kad būtų užtikrintas jos patikimumas ir tvarumas. Parlamentas, kaip viena iš biudžeto valdymo institucijų, taip pat reikalavo, kad galėtų visapusiškai dalyvauti priimant sprendimus dėl ekonomikos gaivinimo priemonės, laikantis Bendrijos metodo.

Trišalės derybos, kuriose dalyvavo Parlamentas, Taryba ir Komisija, buvo pradėtos 2020 m. rugpjūčio mėn. ir baigtos 2020 m. lapkričio 10 d. Tarybos reglamentas dėl 2021–2027 m. DFP buvo priimtas gruodžio 17 d., gavus Parlamento pritarimą.

Atsižvelgiant į tai, kad visos 27 valstybės narės ratifikavo Sprendimą dėl nuosavų išteklių iki 2021 m. gegužės 31 d., ES gali pradėti kapitalo rinkose leisti skolos finansines priemones pagal NGEU.

2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas [mechanizmas, skirtas apsaugoti ES biudžetą nuo teisinės valstybės principų pažeidimų](#) – tai dar viena sąlyga, kurią Parlamentas nustatė pritarimui gauti.

Daugiametė finansinė programa (ES 27, mln. EUR, 2018 m. kainomis)

Įsipareigojimų asignavimai	2021 m.	2022 m.	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.	Iš viso 2021–2027 m.
1. Bendroji rinka, inovacijos ir skaitmeninė ekonomika	19 712	19 666	19 133	18 633	18 518	18 646	18 473	132 781
2. Sanglauda, atsparumas ir vertybės	49 741	51 101	52 194	53 954	55 182	56 787	58 809	377 768
2a. Ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda	45 411	45 951	46 493	47 130	47 770	48 414	49 066	330 235
2b. Atsparumas ir vertybės	4 330	5 150	5 701	6 824	7 412	8 373	9 743	47 533
3. Gamtos ištekliai ir aplinka	55 242	52 214	51 489	50 617	49 719	48 932	48 161	356 374
Iš jų: su rinka susijusios išlaidos ir tiesioginės išmokos	38 564	38 115	37 604	36 983	36 373	35 772	35 183	258 594
4. Migracija ir sienų valdymas	2 324	2 811	3 164	3 282	3 672	3 682	3 736	22 671
5. Saugumas ir gynyba	1 700	1 725	1 737	1 754	1 928	2 078	2 263	13 185
6. Kaimyninės šalys ir pasaulis	15 309	15 522	14 789	14 056	13 323	12 592	12 828	98 419
7. Europos viešasis administravimas	10 021	10 215	10 342	10 454	10 554	10 673	10 843	73 102

Iš jų: institucijų administracinės išlaidos	7 742	7 878	7 945	7 997	8 025	8 077	8 188	55 852
IŠ VISO ĮSIPAREIGOJIMŲ ASIGNAVIMŲ	154 049	153 254	152 848	152 750	152 896	153 390	155 113	1 074 300
IŠ VISO MOKĖJIMŲ ASIGNAVIMŲ	156 557	154 822	149 936	149 936	149 936	149 936	149 936	1 061 058

Politinis susitarimas apima ne tik 2021–2027 m. DFP, bet ir būsimą nuosavų išteklių sistemą bei naujosios ES ekonomikos [gaivinimo priemonės](#) NGEU rėmimo priemonės. Kompromisas atspindėtas ne tik [2020 m. gruodžio 17 d. DFP reglamente](#), bet ir [Tarpinstituciniame susitarime \(TIS\)](#) bei [bendrų deklaracijų](#) rinkinyje.

Parlamentas visų pirma sugebėjo užtikrinti:

- 15 mlrd. EUR didesnę sumą, palyginti su 2020 m. liepos mėn. pasiūlymu, skirtą pavyzdinėms programoms: „Europos horizontas“, „Erasmus+“, „ES – sveikatos labui“, „InvestEU“, Integruoto sienų valdymo fondui, Kaimynystės, vystomojo ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonei (KVTBP), humanitarinei pagalbai, Teisių ir vertybių programai bei programai „Kūrybiška Europa“;
- teisiškai privalomas naujų ES nuosavų išteklių nustatymo veiksmų gaires;
- laipsnišką 2021–2027 m. DFP bendros viršutinės ribos didinimą nuo 1 074,3 mlrd. EUR iki 1 085,3 mlrd. EUR 2018 m. kainomis (paaiškinta toliau);
- papildomą 1 mlrd. EUR lankstumo priemonei;
- naują procedūros etapą (biudžetinio tikrinimo procedūra) siekiant nustatyti būsimus krizės mechanizmus pagal SESV 122 straipsnį, kuris gali turėti pastebimą poveikį biudžetui;
- Parlamento dalyvavimą naudojant NGEU išorės asiguotąsias pajamas, bendrą pakartotinį išorės asiguotųjų pajamų bei skolinimosi ir skolinimo vertinimą per kitą Finansinio reglamento peržiūrą ir bendradarbiavimo per būsimas derybas dėl DFP tvarką;
- patobulintą veiksmų klimato srityje stebėjimo metodiką siekiant tikslo bent 30 proc. DFP / NGEU išlaidų skirti klimato srities tikslams remti^[5];
- naują metinį biologinės įvairovės tikslą (7,5 proc. 2024 m. ir 10 proc. 2026 ir 2027 m.) ir su lyčių lygybe susijusių išlaidų vertinimo metodikos parengimą;
- duomenų apie paramos gavėjus rinkimo, kokybės ir palyginamumo reformą siekiant geriau apsaugoti ES biudžetą, įskaitant NGEU išlaidas.

Kiti 2021–2027 m. DFP komponentai, atitinkantys Parlamento prioritetus:

- EPF įtraukimas į ES biudžetą;
- bendras žemės ūkio ir sanglaudos finansavimo lygis, panašus į tą, koks buvo 2014–2020 m.;
- Teisingos pertvarkos fondo sukūrimas.

Pagrindinis padidinimo šaltinis (11 mlrd. EUR) yra naujo mechanizmo, susieto su pajamomis iš Sąjungos surinktų baudų, taikymas ir dėl to 2022–2027 m. atitinkamoms

[5] 2022 m. birželio 21 d. Komisija [tarnybų darbiniam dokumente](#) paskelbė savo požiūrį į klimato aspekto integravimą į 2021–2027 m. DFP ir NGEU.

programoms automatiškai skiriama papildomų asignavimų. Todėl septynerių metų DFP bendra viršutinė riba palaipsniui pasieks 1 085,3 mlrd. EUR 2018 m. kainomis, t. y. realiaja verte bus 2 mlrd. EUR didesnė už lygiavertę 2014–2020 m. DFP viršutinę ribą (1 083,3 mlrd. EUR 2018 m. kainomis be Jungtinės Karalystės, bet su EPF). Papildoma suma (2,5 mlrd. EUR) gaunama iš maržų, kurios lieka nepaskirstytos neviršijant Europos Vadovų Tarybos nustatytų viršutinių ribų. 1 mlrd. EUR gaunama iš grįžtamųjų lėšų iš AKR investicinės priemonės (EPF) KVTBP naudai. 0,5 mlrd. EUR gaunama iš panaikintų asignavimų mokslinių tyrimų srityje programos „Europos horizontas“ naudai (Finansinio reglamento 15 straipsnio 3 dalis).

Pagal TIS ekonomikos gaivinimui skirtos skolos grąžinimas ir palūkanos turi būti finansuojamos iš ES biudžeto laikantis 2021–2027 m. laikotarpio DFP viršutinių ribų, „be kita ko, naudojant pakankamas pajamas iš naujų nuosavų išteklių, nustatytų po 2021 m.“. Tai nedaro poveikio tam, kaip šis klausimas bus sprendžiamas pagal būsimas DFP nuo 2028 m., ir akivaizdus tikslas yra išsaugoti ES programas ir fondus.

2021 m. gruodžio 22 d. Komisija pasiūlė naujus nuosavus išteklius ir tikslinį DFP reglamento pakeitimą. [2022 m. rugsėjo 13 d.](#) Parlamentas priėmė preliminarią rezoliuciją dėl šio pakeitimo. Pakeitimu, be kita ko, siekiama nustatyti naują mechanizmą, pagal kurį nuo 2025 m. būtų galima automatiškai didinti viršutines ribas, siekiant atsižvelgti į bet kokias papildomas pajamas, gautas iš naujų nuosavų išteklių, skirtų išankstiniam skolos pagal NGEU grąžinimui finansuoti.

Komisija nurodė, kad iki 2024 m. sausio 1 d. pateiks DFP veikimo peržiūrą^[6] ir, prireikus, pasiūlymus dėl peržiūros. [2022 m. gegužės 18 d. komunikate dėl pagalbos Ukrainai ir Ukrainos atstatymo](#) ji nurodė, kad „dėl karo Europoje kilę nenumatyti poreikiai gerokai viršija dabartinėje daugiametėje finansinėje programoje numatytas priemones“.

Taikant skubos procedūrą [Tarybos reglamentu \(ES, Euratomas\) 2022/2496](#) iš dalies pakeista DFP kaip [2022 m. lapkričio 24 d.](#) Parlamento priimto dokumentų rinkinio dalis. Juo išplečiama šiuo metu valstybėms narėms suteiktoms paskoloms, susijusioms su Ukrainai skirtomis makrofinansinės paramos paskolomis, 2023 ir 2024 m. taikoma biudžeto aprėptis: įsipareigojimų neįvykdymo atveju būtinos sumos būtų mobilizuojamos viršijant DFP viršutines ribas, neviršijant nuosavų išteklių viršutinės ribos (iš vadinamosios biudžeto maržos). 2023 m. Ukrainai turi būti suteikta iš viso 18 mlrd. EUR siekianti makrofinansinė pagalba.

[2022 m. gegužės 19 d.](#) Parlamentas paprašė „pateikti pasiūlymą dėl teisėkūros procedūra priimamo akto dėl išsamaus DFP tikslinimo ir padaryti tai kuo greičiau, bet ne vėliau kaip per pirmąjį 2023 m. ketvirtį“. Siekdamas nustatyti darbotvarkę, 2022 m. gruodžio 15 d. Parlamentas priėmė rezoliuciją „[2021–2027 m. daugiametės finansinės programos tobulinimas: atsparus ir naujiems iššūkiams pritaikytas ES biudžetas](#)“, kurioje išdėstė svarbiausius savo reikalavimus dėl

- pakankamo lankstumo ir reagavimo į krizes pajėgumų,
- papildomų išteklių naujiems politikos užmojams finansuoti arba esamam nepakankamam finansavimui kompensuoti,
- NGEU skolos grąžinimo viršijant viršutines išlaidų ribas, kad būtų sumažintas spaudimas dėl didėjančių palūkanų normų, apsaugotos programos ir sudarytos galimybės biudžetui prireikus reaguoti.

[6] Tai patvirtinta Komisijos Parlamentui ir Tarybai adresuotame [2022 m. rugsėjo 14 d. dokumente „Sajungos padėtis 2022 m. Ketinimų raštas“](#).

Daugiau informacijos šia tema rasite apsilankę [Biudžeto komiteto](#) interneto svetainėje.

Alix Delasnerie
04/2023

1.4.4. BIUDŽETO VYKDYMAS

Komisija atsako už biudžeto vykdymą bendradarbiaujant su valstybėmis narėmis, o ją politiškai tikrina Europos Parlamentas.

TEISINIS PAGRINDAS

- Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 290, 291, 317, 318, 319, 321, 322 ir 323 straipsniai ir Euratomo sutarties 179 straipsnis;
- Finansinis reglamentas, t. y. 2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentas \(ES, Euratomas\) 2018/1046](#) dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių;
- [2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Komisijos tarpinstitucinis susitarimas](#) dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo (TIS).

TIKSLAI

Komisija atsako už biudžeto pajamas ir išlaidas ir laikydamosi nustatytų asignavimų ribų jas tvarko vadovaudamasi Sutartimis ir Finansiniame reglamente pateiktomis nuostatomis bei nurodymais (žr. suvestinę [1.4.3](#)).

Valstybės narės bendradarbiauja su Komisija norėdamos užtikrinti, kad asignavimai būtų naudojami vadovaujantis patikimo finansų valdymo principais, t. y. ekonomiškai, veiksmingai ir efektyviai.

APIBŪDINIMAS

A. Pagrindinis mechanizmas

Biudžeto vykdymas apima dvi pagrindines operacijas, susijusias su įsipareigojimais ir mokėjimais. Įsipareigojimo dėl išlaidų atveju priimamas sprendimas panaudoti tam tikrą sumą iš konkrečios biudžeto eilutės konkrečiai veiklai finansuoti. Kai nustatomi atitinkami teisiniai įsipareigojimai (pvz., sudaromos sutartys) ir suteikiama sutarta paslauga, atliekamas darbas ar pristatomi tam tikri išteklių, suteikiamas leidimas patirti išlaidas ir atitinkamos sumos turi būti sumokėtos.

B. Biudžeto vykdymo metodai

Komisija gali vykdyti biudžetą vienu iš šių būdų:

- tiesiogiai (tiesioginis valdymas) per savo padalinius arba vykdomąsias agentūras,
- kartu su valstybėmis narėmis (pasidalijamasis valdymas),
- netiesiogiai (netiesioginis valdymas), biudžeto vykdymo užduotis pavesdama subjektams ir asmenims, pvz., ES nepriklausančioms šalims, tarptautinėms organizacijoms ir kt.

Praktiškai apie 70 proc. biudžeto panaudojama vykdant pasidalijamąjį valdymą (valstybės narės paskirsto lėšas ir valdo išlaidas), 20 proc. Komisijai ar jos vykdomosios įstaigoms vykdant tiesioginį valdymą, o likusieji 10 proc. vykdant netiesioginį valdymą^[1].

[Finansinio skaidrumo sistemoje](#) pateikiama informacija apie Komisijos tiesiogiai valdomų lėšų gavėjus. Kiekviena valstybė narė yra atsakinga už duomenų apie lėšų, kurias ji valdo netiesioginio ir pasidalijamojo valdymo būdu, gavėjų paskelbimą.

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 317 straipsnyje nurodoma, kad Komisija privalo vykdyti biudžetą bendradarbiaudama su valstybėmis narėmis ir kad reglamentais, priimtais pagal SESV 322 straipsnį, valstybėms narėms turi būti nustatyti biudžeto vykdymo kontrolės ir audito įsipareigojimai ir su tuo susijusios pareigos.

Be to, atsižvelgiant į platesnį ES teisės įgyvendinimo kontekstą, SESV 290 ir 291 straipsniuose pateiktos nuostatos, kuriomis reglamentuojami Komisijai suteikti deleguotieji ir įgyvendinimo įgaliojimai, ir, visų pirma, valstybių narių, Tarybos ir Europos Parlamento šioje srityje vykdoma Komisijos kontrolės tvarka.

Pagal SESV 290 straipsnį priėmus teisėkūros procedūra priimamą aktą Komisijai galima deleguoti įgaliojimus priimti ne teisėkūros procedūra priimamus aktus, papildančius tam tikras neesmines teisėkūros procedūra priimto akto nuostatas. Parlamentas ir Taryba turi teisę atšaukti tokį įgaliojimų delegavimą Komisijai arba pareikšti prieštaravimą ir taip neleisti deleguotajam aktui įsigaliooti.

SESV 291 straipsnyje reglamentuojami Komisijai suteikti įgyvendinimo įgaliojimai. 291 straipsnio 1 dalyje numatyta valstybių narių pareiga priimti visas nacionalinės teisės priemones, būtinas teisiškai privalomiems Sąjungos aktams įgyvendinti, o pagal 291 straipsnio 2 dalį numatoma šių aktų įgyvendinimo įgaliojimus suteikti Komisijai arba Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 24 bei 26 straipsniuose numatytais atvejais Tarybai, kai „teisiškai privalomi Sąjungos aktai turi būti įgyvendinti vienodomis sąlygomis“. Pagal SESV 291 straipsnio 3 dalį Parlamentas ir Taryba, priimdami reglamentus, nustato taisykles, susijusias su Komisijos įgyvendinimo įgaliojimų kontrolės mechanizmais.

2020 m. institucijos susitarė dėl naujo tarpinstitucinio susitarimo dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo (TIS). Šis susitarimas buvo priimtas kartu su 2021–2027 m. [daugiametės finansinės programos \(DFP\) reglamentu](#) ir juo siekiama ne tik užtikrinti nuolatinį institucijų bendradarbiavimą biudžeto klausimais, bet ir pagerinti Sąjungos metinę biudžetinę procedūrą, taip pat, remiantis priede pateikiamomis veiksmų gairėmis, sudaryti palankesnes sąlygas pagal šią DFP nustatyti naujus ES nuosavus išteklius.

SESV 291 straipsnis papildytas 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos [reglamentu \(ES\) Nr. 182/2011](#), kuriuo nustatomos valstybių narių vykdomos Komisijos naudojimosi įgyvendinimo įgaliojimais kontrolės mechanizmų taisyklės ir bendrieji principai. Ši kontrolė vykdoma per komitetus, kuriuos sudaro valstybių narių atstovai ir kuriems pirmininkauja Komisijos atstovas. Reglamente nustatyti du nauji procedūru, taikomų atsižvelgiant į svarstomo akto taikymo sritį, tipai: pagal nagrinėjimo procedūrą numatoma, kad Komisija negali patvirtinti priemonės, jei komitetas pateikė

[1]Komisijos Biudžeto generalinio direktorato pateikti duomenys (2021–2027).

neigiamą nuomonę; pagal patariamąją procedūrą numatoma, kad Komisija privalo, kiek įmanoma, atsižvelgti į komiteto išvadas, tačiau komiteto nuomonė nėra įpareigojanti.

Jei valstybės narės netinkamai vykdo biudžetą, joms numatomos sankcijos vykdant sąskaitų patvirtinimo procedūrą ir tinkamumo finansuoti patikrinimus: po Komisijos ir Audito Rūmų atliktų auditų nacionalinių vyriausybių iš ES biudžeto gautos lėšos kompensuojamos – paprašoma gražinti neteisingai išmokėtas lėšas. Sprendimus dėl tokių koregavimų priima Komisija laikydamosi minėtų naudojimosi įgyvendinimo įgaliojimais procedūrų (žr. suvestinę [1.4.5](#)).

Biudžeto vykdymą tam tikruose sektoriuose daug kartų kritikavo Audito Rūmai (žr. suvestinę [1.3.12](#)).

C. Vykdyimo taisyklės

Finansiniame reglamente išdėstyti visi biudžeto vykdymą reglamentuojantys principai ir taisyklės. Jis yra horizontaliojo pobūdžio, nes taikomas visoms išlaidų sritims ir visoms pajamoms. Kitos biudžeto vykdymui taikomos taisyklės pateikiamos atskirų sektorių reglamentuose, susijusiuose su konkrečiomis ES politikos sritimis.

Pirmasis Finansinis reglamentas buvo priimtas 1977 m. gruodžio 21 d. 2016 m. rugsėjo mėn. Komisija pateikė pasiūlymą dėl naujo Finansinio reglamento, kuris pakeistų ankstesnį reglamentą (ir jo taikymo taisykles) ir iš dalies pakeistų kitus 14 sektorinių reglamentų bei vieną sprendimą, kuriuose taip pat pateikiamos atitinkamos finansinės taisyklės. Pasiūlymo tikslai – sukurti vieną bendrą taisyklių sąvadą, ES finansines taisykles supaprastinti ir padaryti lankstesnes. Už šį pasiūlymą Parlamente bendrai atsakingi buvo Biudžeto komitetas ir Biudžeto kontrolės komitetas. Teisėkūros procedūra vyko iki 2018 m. liepos mėn., kai Parlamentas plenariniame posėdyje priėmė tekstą, dėl kurio buvo susitarta^[2]. Finansinis reglamentas buvo paskelbtas 2018 m. liepos 30 d. Oficialiajame leidinyje ir įsigaliojo 2018 m. rugpjūčio 2 d. Tačiau didžioji dalis šio naujo reglamento nuostatų, susijusių su Sąjungos institucijų administracinių asignavimų vykdymu, taikomos tik nuo 2019 m. sausio 1 d.^[3]

Pagrindinė Komisijos biudžeto vykdymo ir vykdymo stebėsenos priemonė – kompiuterizuota apskaitos sistema ABAC (kaupiamoji apskaita). Komisija ėmėsi veiksmų, kad apskaita atitiktų aukščiausius tarptautinius apskaitos standartus, ypač tarptautinius viešojo sektoriaus apskaitos standartus (TVSAS), kuriuos nustatė Tarptautinė buhalterijų federacija (IFAC). Svarbus biudžeto vykdymo aspektas yra ES teisės aktų, taikomų viešųjų pirkimų sutartims (tiekimas, darbai ir paslaugos, žr. suvestinę [2.1.10](#)), laikymasis. Be to, ankstyvojo nustatymo ir draudimo dalyvauti procedūroje sistema (EDES) stiprinama Sąjungos finansinių interesų apsauga. Sistema suteikia galimybę anksti nustatyti nepatikimus asmenis ir subjektus, kurie kreipiasi dėl ES lėšų skyrimo arba yra prisiėmę teisinių įsipareigojimų Komisijai ar kitoms institucijoms, jiems neleisti dalyvauti procedūroje ir skirti finansines nuobaudas^[4].

[2]Vėliau tą patį mėnesį šį teisės aktą patvirtino Taryba.

[3]Naujo Finansinio reglamento 282 straipsnio 3 dalies c punktas.

[4]Ji reglamentuojama Finansiniu reglamentu ir taikoma laikantis 2018 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2018/1725 dėl fizinių asmenų apsaugos Sąjungos institucijoms, organams, tarnyboms ir agentūroms tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Visų pirma Parlamentas, kaip viena iš dviejų biudžeto valdymo institucijų, dalyvaudamas biudžeto procedūroje (žr. suvestinę [1.2.5](#)) ir teikdamas pakeitimus, priimdamas sprendimus dėl lėšų skirstymo, iš anksto daro įtaką ES biudžeto vykdymui. Parlamentas gali priimti sprendimą dėl biudžeto rezervo panaudojimo, taigi, jei kyla kokių nors abejonių dėl išlaidų pagrindimo ar Komisijos gebėjimo jas tvarkyti, Parlamentas gali nuspręsti prašomas lėšas įrašyti į rezervą, kol Komisija pateiks tinkamų įrodymų. Tokie įrodymai pateikiami kartu su prašymu perkelti lėšas iš rezervo. Ir Parlamentas, ir Taryba turi pritarti pasiūlymams dėl perkėlimo. Asignavimų negalima naudoti tol, kol jie iš rezervo neperkeliami į atitinkamą biudžeto eilutę.

Antra, pagal biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą (žr. suvestinę [1.4.5](#)) Parlamentui suteikiama galimybė kontroliuoti einamojo biudžeto vykdymą. Nors dauguma klausimų susiję su biudžeto įvykdymo patvirtinimo laikotarpiu, vis dėlto daug klausimų, kuriuos biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūros metu Parlamento Biudžeto kontrolės komitetas užduoda Komisijai, yra susiję su einamojo biudžeto vykdymu. Rezoliucijoje dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo, kuri sudaro neatskiriamą sprendimo dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo dalį, Komisijai ir kitoms vykdant biudžetą dalyvaujančioms įstaigoms nustatomi reikalavimai ir pateikiamos rekomendacijos.

Pagal Lisabonos sutartį Parlamentas ir Taryba kartu atsako už finansinio pobūdžio taisyklių, pirmiausiai nurodančių biudžeto sudarymo ir vykdymo bei sąskaitų pateikimo ir audito tvarką, nustatymą (SESV 322 straipsnio 1 dalis).

Be to, Parlamentas, atlikdamas teisėkūros ir su teisėkūra nesusijusią veiklą, pvz., priimdamas pranešimus ir rezoliucijas arba teikdamas Komisijai klausimus žodžiu ar raštu, beveik visose politikos srityse daro įtaką biudžeto vykdymui.

Pastaraisiais metais Parlamentas, imdamasis priemonių, kurios leidžia keistis informacija apie lėšų panaudojimą ir neįvykdytus įsipareigojimus, t. y. teisinius įsipareigojimus, kurie dar neįvykdyti atliekant mokėjimus, sustiprino politinę Komisijos kontrolę. Dėl neįvykdytų įsipareigojimų, jei per ilgesnį laikotarpį jų susikaupia, gali kilti problemų, todėl Parlamentas aktyviai ragina Komisiją juos kontroliuoti.

Rengiamos naujos priemonės, kurios turėtų sudaryti galimybes geriau stebėti biudžeto vykdymo procesą ir gauti kuo didesnę naudą panaudojant pagal ES programas skiriamas lėšas. Šiuo tikslu Parlamentas ragina teikti aukštus standartus atitinkančius veiklos pranešimus (Komisija juos rengia kartu su darbiniais dokumentais dėl preliminaraus bendrojo biudžeto projekto) ir reguliariai pristatyti ES programų išlaidų veiksmingumo analizes.

Daugiau informacijos šia tema rasite pasilankę [Biudžeto komiteto](#) interneto svetainėje.

Stefan Schulz

04/2023

1.4.5. BIUDŽETO KONTROLĖ

Kiekviena ES institucija ir valstybės narės tikrina ES biudžetą. Europos Audito Rūmai ir Europos Parlamentas atlieka išsamius patikrinimus įvairiais lygmenimis. Parlamentas kiekvienais metais tikrina, kaip vykdomas biudžetas, siekdamas nuspręsti, ar suteikti Europos Komisijai, kitoms Europos Sąjungos institucijoms ir decentralizuotoms ES agentūroms biudžeto įvykdymo patvirtinimą.

TEISINIS PAGRINDAS

- [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 287, 317, 318, 319, 322 ir 325 straipsniai;
- [2018 m. liepos 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas \(ES, Euratomas\) 2018/1046 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai \(ES\) Nr. 1296/2013, \(ES\) Nr. 1301/2013, \(ES\) Nr. 1303/2013, \(ES\) Nr. 1304/2013, \(ES\) Nr. 1309/2013, \(ES\) Nr. 1316/2013, \(ES\) Nr. 223/2014, \(ES\) Nr. 283/2014 ir Sprendimas Nr. 541/2014/ES, bei panaikinamas Reglamentas \(ES, Euratomas\) Nr. 966/2012](#) (visų pirma žr. II antraštinės dalies 7 skyrių dėl patikimo finansų valdymo principo ir veiklos rezultatų ir XIV antraštinę dalį dėl išorės audito ir biudžeto įvykdymo patvirtinimo);
- 2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinis susitarimas dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo, III dalis;
- Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių II antraštinės dalies 6 skyriaus 99, 100 ir 104 straipsniai; V antraštinės dalies 2 skyriaus 134 straipsnis; V priedas.

TIKSLAI

Užtikrinti biudžeto operacijų ir finansų kontrolės sistemų teisėtumą, tikslumą ir finansinį patikimumą bei patikimą Europos Sąjungos biudžeto finansų valdymą (ekonomiškumą, veiksmingumą ir efektyvumą). Audito Rūmų ir Europos Parlamento vaidmuo – užtikrinti, kad šie tikslai būtų įgyvendinti (veiksmingumo kriterijai).

LAIMĖJIMAI

A. Kontrolė nacionaliniu lygmeniu

Pradinę pajamų ir išlaidų kontrolę daugiausia atlieka nacionalinės valdžios institucijos. Joms ir toliau pavedama vykdyti šiuos įgaliojimus, visų pirma kalbant apie tradicinius nuosavus išteklius (žr. suvestinę [1.4.1](#)), šioje srityje jos gali taikyti reikiamas lėšų surinkimo ir kontrolės procedūras. Biudžeto kontrolė taip pat atliekama vykdant kovą su pažeidimais ir sukčiavimu (žr. suvestinę [1.4.6](#)). Valstybių narių valdžios institucijos, be kita ko, visų pirma tikrina pasidalijamojo valdymo priemonių, pavyzdžiui, Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo (jie kartu sudaro struktūrinius

fondus), taip pat Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), veiklos išlaidas.

B. Kontrolė Sąjungos lygmeniu

1. Vidaus kontrolė

Kiekvienoje institucijoje kontrolę vykdo leidimus suteikiantys pareigūnai ir apskaitos pareigūnai, vėliau – institucijos vidaus auditorius.

2. Išorės kontrolė: Europos Audito Rūmai (žr. suvestinę [1.3.12](#)).

Išorės kontrolę vykdo valstybių narių nacionalinės audito institucijos ir Europos Audito Rūmai. Pastarieji kiekvienais metais biudžeto valdymo institucijoms pateikia išsamias ataskaitas pagal SESV 287 straipsnį. Tai:

- sąskaitų patikimumo ir pagal jas atliktų operacijų teisėtumo ir tvarkingumo patikinimo pareiškimas;
- metinė ataskaita dėl bendrojo biudžeto įvykdymo, apimanti visų institucijų bei decentralizuotų įstaigų biudžetus;
- specialiosios metinės ataskaitos, susijusios su Europos Sąjungos agentūromis ir įstaigomis;
- specialiosios ataskaitos konkrečiais klausimais (veiklos ir atitikties auditai);
- nuomonės (dėl naujų arba iš dalies pakeistų teisės aktų, turinčių didelį poveikį ES finansų valdymui);
- apžvalgos politikos ir valdymo temomis, jose analizuojami dar neaudituoti aspektai ar sritys arba nustatomas faktinis pagrindas, susijęs su tam tikromis temomis;
- vykdant dvejų metų bandomąjį projektą Audito Rūmų paskelbta ataskaita dėl bendro ES biudžeto veiksmingumo ir biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrų atitinkamai 2019 m. ir 2020 m.

Audito Rūmai taip pat reguliariai rengia ataskaitas dėl skolinimo ir skolinimosi operacijų ir dėl Europos plėtros fondo (EPF), kuris integruotas į ES biudžetą pagal 2021–2027 m. DFP.

3. Kontrolė politiniu lygmeniu: Europos Parlamentas

Europos Parlamente Biudžeto kontrolės komitetas atsakingas už Parlamento pozicijos rengimą ir, visų pirma, už:

- ES biudžeto ir EPF (iki 2020 m. ir juos įskaitant) vykdymo tikrinimą;
- sprendimų dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo, įskaitant vidaus biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą, parengimą;
- Sąjungos, jos institucijų ir visų jos finansuojamų įstaigų sąskaitų ir finansinio balanso uždarymą, pateikimą ir auditą;
- Europos investicijų banko (žr. suvestinę [1.3.15](#)) finansinės veiklos kontrolę;
- įvairių formų ES finansavimo, kai įgyvendinamos Sąjungos politikos priemonės, ekonominio efektyvumo stebėjimą;
- Audito Rūmų narių paskyrimą, atsižvelgiant į jų ataskaitas;

- sukčiavimo ir pažeidimų vykdant ES biudžetą nagrinėjimą, priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią šiems veiksams ir taikyti už juos nuobaudas, tvirtinimą, taip pat apskritai už ES finansinių interesų apsaugą.

BIUDŽETO ĮVYKDYMO PATVIRTINIMO PROCEDŪRA

Kartą per metus Parlamentas, remdamasis Tarybos rekomendacija, išanalizavęs Komisijos generalinių direktoratų veiklos ataskaitas, Komisijos metinę valdymo ir veiklos rezultatų ataskaitą, vertinimo ataskaitą (SESV 318 straipsnis), Audito Rūmų metinę ataskaitą ir Komisijos bei kitų institucijų atsakymus į jo paties klausimus, patvirtina, kad Komisija įvykdė n-2 metų biudžetą (SESV 319 straipsnis). Biudžeto kontrolės komiteto nariai parengia Parlamento poziciją dėl Audito Rūmų specialiųjų ataskaitų, dažnai kaip darbo dokumentus, kuriuose pateikiamos gairės pagrindiniam pranešėjui biudžeto įvykdymo patvirtinimo klausimu. Komisija ir kitos institucijos yra įpareigosos imtis veiksmų dėl Parlamento rezoliucijose dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo pareikštų pastabų (SESV 319 straipsnio 3 dalis ir Finansinio reglamento 262 straipsnis). Parlamentas taip pat kasmet tvirtina kitų institucijų ir decentralizuotų agentūrų biudžeto įvykdymą. Parlamento sprendimas dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo ir rezoliucija dėl ES bendrojo biudžeto įvykdymo (I skirsnis – Europos Parlamentas) perduodami Parlamento pirmininkui.

Paprastai pranešimus dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo Parlamentas svarsto plenariniame posėdyje iki gegužės 15 d. (Finansinio reglamento 260 straipsnis). Jeigu netaikoma išimtis, balsavimas dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo vyksta per minėto mėnesio sesiją, o jeigu jis atidedamas – per spalio mėnesio sesiją. Jeigu pasiūlymui dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo nepritariama balsų dauguma arba jeigu Parlamentas nusprendžia atidėti sprendimą dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo, jis atitinkamoms institucijoms ar agentūroms nurodo priežastis, kodėl nutarė atidėti sprendimą dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo. Šios nedelsdamos privalo imtis priemonių ir pašalinti kliūtis, trukdančias patvirtinti, kad biudžetas įvykdytas. Tada Biudžeto kontrolės komitetas per šešis mėnesius pateikia naują pranešimą, kuriame iš naujo siūloma patvirtinti arba atsisakyti patvirtinti, kad biudžetas įvykdytas.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

A. Įgaliojimų raida

1958–1970 m. Europos Parlamentas buvo tiesiog informuojamas apie Tarybos patvirtinimą, kad Komisija įvykdė biudžetą. 1971 m. jam buvo suteikti įgaliojimai tokį patvirtinimą teikti kartu su Taryba. Nuo 1977 m. birželio 1 d., kai įsigaliojo 1975 m. liepos 22 d. sutartis, jis vienas, gavęs Tarybos rekomendaciją, turi įgaliojimus suteikti patvirtinimą, kad biudžetas įvykdytas. Taip pat paminėtina, kad Europos Parlamentas, pasitelkdamas savo kompetentingus komitetus, organizuoja paskirtiesiems Komisijos nariams skirtus klausymus. Biudžeto kontrolės komitetas rengia paskirtiesiems Audito Rūmų nariams ir atrinktiems kandidatams į Europos kovos su sukčiavimu tarnybos (OLAF) generalinio direktoriaus pareigas, taip pat kandidatams į OLAF priežiūros komiteto narių pareigas skirtus klausymus. Į šias pareigas asmenys negali būti paskirti, jei Parlamente neįvyko tokie jų klausymai. Galiausiai reikėtų pažymėti, kad OLAF generalinį direktorių skiria Europos Komisija, pasitarusi su Europos Parlamentu ir Taryba, ir kad OLAF priežiūros komiteto narius bendru susitarimu skiria Europos Parlamentas, Taryba ir Komisija.

B. Biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūros taikymas

Europos Parlamentas gali nuspręsti atidėti biudžeto įvykdymo patvirtinimą, jei jo netenkina tam tikri Komisijos veiklos vykdančią biudžetą aspektai. Atsisakymas patvirtinti, kad biudžetas įvykdytas, gali prilygti reikalavimui, kad Komisija atsistatydintų. Tokia situacija susidarė 1998 m. gruodžio mėn.: po plenarinio posėdžio balsavimo, per kurį buvo atmestas pasiūlymas patvirtinti, kad biudžetas įvykdytas, buvo sudaryta penkių nepriklausomų ekspertų grupė, kuri tyrė Komisijai pateiktus kaltinimus dėl sukčiavimo, nekompetentingo valdymo ir nepotizmo. Komisijos nariai visi kartu atsistatydino 1999 m. kovo 16 d.

Kalbant apie Komisijos Europos Sąjungos bendrojo biudžeto vykdymą, pažymėtina, kad Parlamentas 2011 m. ir 2012 m. biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrų metu pradėjo taikyti du naujus elementus: išlaidų teisėtumo ir tvarkingumo patvirtinimą, kuris neatsiejamas nuo veiklos efektyvumo vertinimo (SESV 318 straipsnis), ES finansų įvertinimo pranešimą, pagrįstą pasiektais rezultatais, taip pat remtasi nuostata, kad sprendimui dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo gali turėti įtakos tam tikriems politikos sektoriams galimai taikomos išlygos. Vykdančiam 2019 m. biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą, pirmą kartą per ketverius metus Audito Rūmams teko paskelbti neigiamą nuomonę dėl finansinėse ataskaitose atspindimų išlaidų teisėtumo ir tvarkingumo. Tačiau savo pirmojoje ataskaitoje dėl bendro ES biudžeto veiksmingumo Audito Rūmai nustatė, kad taikomos procedūros yra patenkinamos. Parlamentas pritarė Audito Rūmų pasiūlymui toliau gerinti Komisijos teikiamos informacijos kokybę ir pabrėžė, kad rezultatų ir poveikio rodikliai yra tinkamesni veiklos rezultatams vertinti nei išteklių ir išdirbio rodikliai.

Nors Sutartyje minimas tik Komisijai suteikiamas biudžeto įvykdymo patvirtinimas, siekdamas skaidrumo ir demokratinės kontrolės, Europos Parlamentas taip pat suteikia atskirą biudžeto įvykdymo patvirtinimą kitoms institucijoms ir įstaigoms ir kiekvienai agentūrai ar panašiam subjektui (nuostatos dėl decentralizuotų agentūrų ir viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės biudžeto įvykdymo patvirtinimo išdėstytos jų steigimo reglamentuose). Nuo 2009 m. Parlamentas atsisako patvirtinti Tarybos generaliniam sekretoriui, kad biudžetas įvykdytas, nes Taryba nelinkusi bendradarbiauti vykdančiam biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą.

Per 2019 m. biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą Parlamentas išnagrinėjo Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (FRONTEX) biudžeto ir finansų valdymo trūkumus ir nustatė, kad agentūros pateikti paaiškinimai nėra išsamūs. Parlamentas nusprendė atidėti FRONTEX biudžeto įvykdymo patvirtinimą iš 2021 m. pavasario į 2021 m. spalio 21 d., ir tuomet plenariniame posėdyje buvo balsuojama už agentūros biudžeto įvykdymo patvirtinimą, tačiau į rezervą įtraukta 90 mln. EUR, t. y. apie 12 proc. viso agentūros biudžeto. Šias lėšas bus galima panaudoti tik tuo atveju, jei FRONTEX įvykdys tam tikras sąlygas, t. y. įdarbins 20 trūkstamų pagrindinių teisių stebėtojų ir tris vykdomojo direktoriaus pavaduotojus, kurie turi būti pakankamai kvalifikuoti, kad galėtų užimti šias pareigas, taip pat bus sukurtas pranešimo apie rimtus incidentus prie ES išorės sienų mechanizmas ir veikianti pagrindinių teisių stebėsenos sistema. Per kitą biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą (dėl 2020 m. biudžeto) Parlamentas atidėjo savo sprendimą dėl FRONTEX finansinių ataskaitų, nes manė, kad FRONTEX neįvykdė sąlygų, kurias Parlamentas nustatė 2021 m. spalio mėn. Be to, agentūra vis dar turi imtis veiksmų, atsižvelgdama į ES kovos su sukčiavimu

tarnybos (OLAF) atlikto tyrimo priekabiavimo, netinkamo elgesio ir migrantų priverstinio gražinimo klausimais išvadas, ir pateikti Parlamentui ataskaitą apie savo pažangą.

Kaip minėta, Komisija, kitos institucijos ir decentralizuotos agentūros turi pranešti, kokių veiksmų ėmėsi dėl Europos Parlamento rezoliucijose dėl biudžeto įvykdymo patvirtinimo pareikštų pastabų. Valstybės narės turi informuoti Komisiją, kokių veiksmų ėmėsi dėl Europos Parlamento pateiktų pastabų, o Komisija turi į tai atsižvelgti rengdama savo ataskaitą dėl tolesnių priemonių (Finansinio reglamento 262 straipsnis).

Specialūs Parlamento komitetai taip pat padeda užtikrinti, kad Sąjungos lėšos būtų išleidžiamos efektyviai, atsižvelgiant į Europos Sąjungos mokesčių mokėtojų interesus. Biudžeto kontrolės komiteto nariai ne kartą ir įvairiomis progomis susitinka ir diskutuoja su atitinkamų valstybių narių parlamentų atitinkamų komitetų atstovais, nacionalinėmis audito institucijomis ir muitinių departamentų atstovais.

Lisabonos sutartimi sustiprinami kontrolės mechanizmai – dėmesys telkiamas į rezultatus, pasiekiamus įgyvendinant ES programas, ir, vykdant metinę biudžeto įvykdymo patvirtinimo procedūrą, Komisija įpareigojama Parlamentui ir Tarybai pateikti išsamią vertinimo ataskaitą, kurioje ji atsižvelgia į jų rekomendacijas.

Daugiau informacijos šia tema pateikiama [Biudžeto kontrolės komiteto](#) interneto svetainėje.

Diána Haase
10/2023

1.4.6. KOVA SU SUKČIAVIMU IR EUROPOS SAJUNGOS FINANSINIŲ INTERESŲ APSAUGA

Europos Sąjungos veikla biudžeto kontrolės srityje vykdoma vadovaujantis dviem principais: pirma, užtikrinama, kad ES biudžetas būtų tinkamai naudojamas, ir, antra, saugomi Sąjungos finansiniai interesai ir kovojama su sukčiavimu. Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF) turi įgaliojimus tirti ES biudžetui kenkiantį sukčiavimą, korupciją ir sunkius pažeidimus ir rengia kovos su sukčiavimu politiką. Europos prokuratūra tiria ES biudžetui kenkiančias nusikalstamas veikas, vykdo kaltininkų baudžiamąjį persekiojimą ir perdavimą teismui.

TEISINIS PAGRINDAS

- [Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo](#) (SESV) 310 straipsnio 6 dalis ir 325 straipsnis dėl kovos su sukčiavimu;
- SESV 287 straipsnis dėl Europos Audito Rūmų;
- SESV 86 straipsnis dėl Europos prokuratūros įsteigimo;
- 2018 m. liepos 18 d. [Europos Parlamento ir Tarybos reglamento \(ES, Euratomas\) 2018/1046](#) dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1296/2013, (ES) Nr. 1301/2013, (ES) Nr. 1303/2013, (ES) Nr. 1304/2013, (ES) Nr. 1309/2013, (ES) Nr. 1316/2013, (ES) Nr. 223/2014, (ES) Nr. 283/2014 ir Sprendimas Nr. 541/2014/ES, bei panaikinamos Reglamento (ES, Euratomas) Nr. 966/2012, XIII ir XIV antraštinės dalys;
- 2020 m. gruodžio 16 d. Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos [tarpinstitucinis susitarimas](#) dėl biudžetinės drausmės, bendradarbiavimo biudžeto klausimais ir patikimo finansų valdymo, taip pat dėl naujų nuosavų išteklių, įskaitant veiksmų gaires dėl naujų nuosavų išteklių nustatymo, III dalis;
- [Europos Parlamento darbo tvarkos taisyklių](#) II antraštinės dalies 6 skyriaus 92, 93 ir 94 straipsniai; V antraštinės dalies 1 skyriaus 129 straipsnis, 2 skyriaus 134 straipsnis ir 4 skyriaus 142 straipsnis; V priedas.

TIKSLAI

Europos Sąjunga kartu su savo valstybėmis narėmis turi saugoti Sąjungos finansinius interesus, kad piliečiai būtų tikri, jog jų pinigai naudojami tinkamai. Taip pat svarbu stebėti ir prižiūrėti OLAF ir Europos prokuratūros veiklą ir remti jų veiksmus kovojant su sukčiavimu ir pažeidimais vykdamas ES biudžetą.

BENDROSIOS APLINKYBĖS

Kova su sukčiavimu bei korupcija ir ES finansinių interesų apsauga oficialiai įtvirtinta 1988 m. įsteigus Sukčiavimo prevencijos koordinavimo padalinį. 1995 m. liepos 26 d. [Tarybos aktu](#) patvirtinta Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos konvencija.

OLAF buvo sukurta 1999 m. 2017 m. spalio 12 d. [Tarybos reglamentu \(ES\) 2017/1939](#) įsteigta Europos prokuratūra, ji pradėjo veikti 2021 m. birželio mėn.

Pastaraisiais metais padaugėjo teisės aktų ir rekomendacijų dėl ES finansinių interesų apsaugos. Šiais dokumentais iš esmės siekiama tokių tikslų:

- užtikrinti finansinių interesų apsaugą baudžiamosios teisės priemonėmis ir vykdant administracinius tyrimus, integruotą mokesčių mokėtojų pinigų apsaugos politiką ir Komisijos [kovos su sukčiavimu strategiją](#);
- gerinti [OLAF](#) valdymą ir sutvirtinti vykdant tyrimus taikomas procedūrinės apsaugos priemones;
- remti Europos prokuratūrą;
- reformuoti Eurojustą ir gerinti Europos Sąjungos finansinių interesų apsaugą.

TEISĖS AKTAI

A. Kovos su sukčiavimu priemonių stiprinimas

2004 m. buvo pradėta įgyvendinti pirmoji programa „Hercule“, kurios tikslas apsaugoti ES finansinius interesus kovojant su ES biudžetui kenkiančiais pažeidimais, sukčiavimu ir korupcija. Programą „Hercule I“ pakeitė programos „[Hercule II](#)“ (2007–2013 m.) ir „[Hercule III](#)“ (2014–2020 m.). Visas „Hercule“ programas administravo OLAF. Nauja [ES kovos su sukčiavimu programa](#) pradėta taikyti pagal naują daugiamečę finansinę programą (2021–2027 m.). Šia programa siekiama atkartoti ir patobulinti programą „Hercule III“ ir suderinti ją su Kovos su sukčiavimu informacine sistema (AFIS) – technine infrastruktūra, skirta nacionalinių ir ES administracijų informacijos apie sukčiavimą mainams, ir Pažeidimų valdymo sistema (IMS) – ES institucijų duomenų apie OLAF tyrimus dalijimosi sistema. Abi šias sistemas valdo OLAF.

Parlamentas taip pat pritarė Komisijos veiksmų planui, kuriuo siekiama sustiprinti kovą su mokestiniu sukčiavimu ir mokesčių slėpimu ir kuris pasiūlytas kaip [sąžiningo ir paprasto apmokestinimo dokumentų rinkinio dalis](#). Jis apimtų geresnio ir daugialypio bendradarbiavimo ir koordinavimo tarp pačių valstybių narių ir valstybių narių bei Komisijos bendradarbiavimo ir koordinavimo strategiją. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti prevencijos, ankstyvo nustatymo ir muitinio tranzito kontrolės mechanizmų rengimui. Komisija įdiegė dvi naujas kovos su sukčiavimu sistemas. Pirmoji – tai [AFIS](#). Ji padeda taikyti muitinės ir žemės ūkio teisės aktus, suteikdama priemonių keistis informacija ir padėti vykdyti operatyvinę veiklą. Antroji programa – tai [IMS](#). Ši elektroninė sistema padeda pranešti apie pažeidimus įvairiose srityse. Šia sistema gali naudotis valstybės narės ir paramos gavėjai. IMS yra AFIS dalis ir šiuo metu ja naudojasi 35 šalys.

2020 m. vasario 18 d. buvo priimtos [naujos priemonės](#), skirtos mokėjimų duomenų perdavimui ir keitimuisi jais siekiant kovoti su sukčiavimu e. prekybos PVM, taip pat, be kita ko, pradėjo veikti Centrinė elektroninė mokėjimų informacijos sistema (CESOP) ir joje nuo 2024 m. bus saugoma informacija apie tarptautinius mokėjimus ES, taip pat apie mokėjimus trečiosiose šalyse ar teritorijose. Taip bus sudaryta galimybė mokesčių administratoriams deramai stebėti, ar tinkamai vykdomos PVM prievolės, susijusios su tarpvalstybiniu įmonių prekių tiekimu ir paslaugų teikimu vartotojams (B2C). Pastaraisiais metais Parlamentas primygtinai prašė Komisijos imtis veiksmų siekiant užtikrinti visišką informacijos apie visus ES lėšų gavėjus valstybėse narėse skaidrumą – paskelbti visų ES lėšų gavėjų sąrašą Komisijos interneto svetainėje. Parlamentas taip pat paragino valstybes nares bendradarbiauti su Komisija ir pateikti

jai išsamia ir patikimą informaciją apie valstybių narių administruojamos ES finansinės paramos gavėjus.

2016 m. sausio 1 d. Komisija pradėjo taikyti [ankstyvojo nustatymo ir draudimo dalyvauti procedūroje sistemą \(EDES\)](#). Sistema naudojama ES finansiniams interesams apsaugoti nustatant nepatikimus asmenis ir subjektus, teikiančius paraiškas dėl ES lėšų arba turinčius teisinių įsipareigojimų ES institucijoms, įstaigoms, organams ir agentūroms. EDES taisyklės nustatytos [Finansinio reglamento](#) 135 straipsnyje.

[ARACHNE](#) – tai IT priemonė, naudojama duomenų gavybai ir duomenų gerinimui. Ji naudojama administracinei kontrolei ir valdymo patikroms struktūrinių fondų srityje. Taikant programą ARACHNE galima nustatyti su projektais susijusius paramos gavėjus, sutartis ir rangovus, kurie galėtų sukčiauti, interesų konfliktus ir kitus pažeidimus.

B. Nauja ES kovos su sukčiavimu politika ir programos

2019 m. pradžioje Europos Audito Rūmai savo [Specialiojoje ataskaitoje Nr. 01/2019 „Kova su sukčiavimu naudojant ES lėšas. Reikalingi veiksmai“](#) pabrėžė, kad ES turi aktyviau kovoti su sukčiavimu ir kad Komisija turėtų imtis vadovaujančio vaidmens šioje srityje, taip pat persvarstyti savo kovos su sukčiavimu tarnybos vaidmenį ir atsakomybę.

2019 m. balandžio mėn. Komisija pateikė [naują strategiją](#) (Komisijos kovos su sukčiavimu strategiją – KKSS), kuria atnaujinama 2011 m. kovos su sukčiavimu strategija. Naujaja strategija siekiama pagerinti įvairių Komisijos departamentų kovos su sukčiavimu nuoseklumą ir koordinavimą. Ši strategija taip pat turėtų sudaryti sąlygas ateinančiais metais imtis labiau duomenimis pagrįstų kovos su sukčiavimu priemonių. Nors pati KKSS vis dar galioja, prie jos pridėtas [veiksmų planas](#) buvo atnaujintas 2023 m. siekiant spręsti problemas, susijusias su infliacija, atsigavimu po pandemijos, klimato kaita ir Rusijos prieš Ukrainą vykdomu agresijos karu. Veiksmų planą dabar sudaro 44 veiksmai, suskirstyti į septynis skyrius.

Pradėjus įgyvendinti ekonomikos gaivinimo planą [„NextGenerationEU“](#), pradėta nauja operacija, skirta ES finansiniams interesams apsaugoti prižiūrint Europolui. [Operacija „Sentinel“](#) konkrečiai skirta kovai su sukčiavimu, susijusiu su ES ekonomikos gaivinimo po COVID-19 lėšomis. Ši 2021 m. spalio 15 d. pradėta operacija apima Europolo, Europos prokuratūros, Eurojusto, OLAF ir 19 valstybių narių bendradarbiavimą.

Priėmus [Reglamentą \(ES, Euratomas\) Nr. 2020/2092](#), buvo nustatytas teisinės valstybės sąlygos režimas siekiant apsaugoti ES biudžetą. Šis reglamentas buvo parengtas siekiant kovoti su tebesitęsiančiais teisinės valstybės principo pažeidimais. Jis įsigaliojo 2021 m. sausio 1 d.

C. Direktyva dėl kovos su sukčiavimu ir Europos Sąjungos finansinių interesų apsaugos

Valstybės narės^[1] privalo įgyvendinti [Direktyvą \(ES\) 2017/1371](#) dėl kovos su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiu sukčiavimu baudžiamosios teisės priemonėmis (FIA direktyva) ir ją jį savo nacionalinę teisę jos turėjo perkelti iki 2019 m. liepos 6 d. Naujosiomis taisyklėmis padidinamas ES biudžeto apsaugos lygis, nes suderinamos

[1]Pagal prie Europos Sąjungos sutarties ir SESV pridėto Protokolo Nr. 22 dėl Danijos pozicijos 1 ir 2 straipsnius Danija neprivalo priimti šios direktyvos ir ji nėra jai privaloma ar taikoma.

ES finansiniams interesams kenkiančių nusikalstamų veikų apibrėžtys, sankcijos ir senaties terminai.

INSTITUCIJOS

A. Europos kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF)

OLAF veikia nepriklausomai nuo Komisijos ir turi įgaliojimus tirti ES biudžetui kenkiantį sukčiavimą, korupciją ir sunkius pažeidimus Europos institucijose, taip pat rengia Komisijos kovos su sukčiavimu politiką. 1999 m. Parlamentas, Taryba ir Komisija pasirašė [Tarpinstitucinį susitarimą dėl vidaus tyrimų](#), kuriuo siekiama užtikrinti sklandžią OLAF tyrimų eigą. Pagal kai kurias iš šių taisyklių, dabar įtrauktų į [Europos Sąjungos pareigūnų tarnybos nuostatus](#), darbuotojai įpareigojami bendradarbiauti su OLAF ir nustatoma tam tikra pareigūnų, kurie atskleidžia informaciją apie galimą sukčiavimą ar korupciją, apsauga.

Naujas OLAF [reglamentas](#) buvo priimtas 2013 m. ir iš dalies pakeistas 2016 m. liepos mėn. Naujasis dokumentas iš esmės patobulintas, užtikrinant didesnę OLAF veiksmingumą, efektyvumą ir atskaitingumą ir kartu garantuojant jos nepriklausomumą tyrimų srityje. Visų pirma jame aiškiau apibrėžta kovos su sukčiavimu tyrimų teisinė sistema. Be to, į minėtą reglamentą įtrauktos sąvokų „pažeidimas“, „sukčiavimas, korupcija ir bet kokia kita neteisėta veikla, kuria kenkiama Sąjungos finansiniams interesams“ ir „ekonominės veiklos vykdytojas“ apibrėžtys. Jame daroma nuoroda į Pagrindinių teisių chartiją, kurioje užtikrinama teisė į gynybą ir procedūrinės garantijos, liudytojų ir informatorių teisės ir teisė susipažinti su įrašais ir kitais svarbiais dokumentais OLAF atliekamų tyrimų metu.

Pagal naujausią redakciją išdėstyta [reglamenta](#) OLAF tyrimų tvarka nustatyta atsižvelgiant į Europos prokuratūros įsteigimą, kad būtų galima užtikrinti kuo didesnę OLAF veiklos papildomumą ir tyrimo užduočių efektyvumą, kai tai, be kita ko, susiję su patikrinimais vietoje, inspektavimu, parama nacionalinėms valdžios institucijoms, banko sąskaitos informacija, OLAF surinktų įrodymų priimtinumu, kovos su sukčiavimu koordinavimo tarnybomis ir koordinavimo veikla.

Komisija skelbia ES finansinių interesų apsaugos metinę ataskaitą ([FIA ataskaita](#)), kurioje įvertinami metų pasiekimai kovojant su sukčiavimu ir saugant ES finansinius interesus.

B. Europos prokuratūra

Europos prokuratūros steigimo taisyklės išdėstytos SESV 86 straipsnyje, jame nurodoma: „Siekiant kovoti su Sąjungos finansiniams interesams kenkiančiais nusikaltimais, Taryba, pagal specialią teisėkūros procedūrą priimdama reglamentus, Eurojust pagrindu gali įkurti Europos prokuratūrą“.

Reglamentas, kuriuo įsteigiama Europos prokuratūra, priimtas 2017 m. spalio 12 d. pagal tvirtesnio bendradarbiavimo procedūrą ir įsigaliojo 2017 m. lapkričio 20 d. Šiuo metu dalyvauja 22 šalys.

Europos prokuratūra yra Europos Sąjungos decentralizuota prokuratūra, turinti išimtinę kompetenciją tirti ES biudžetui kenkiančių nusikalstamų veikų tyrimą, kaltininkų baudžiamąjį persekiojimą ir perdavimą teismui. Ji turi dalyvaujančiose valstybėse narėse pagal jų nacionalines teisines sistemas suderintas tyrimo galias ir į tas sistemas integruota.

Europos prokuratūros būstinė yra Liuksemburge. 2019 m. rugsėjo mėn. Parlamentas ir Taryba susitarė skirti Laurą Codruța Kövesi pirmąją Europos vyriausiąją prokurorę. Jos kadencija truks septynerius metus ir negalės būti pratęsta. 2020 m. rugsėjo 28 d. ji ir 22 Europos prokurorai prisiekė Teisingumo Teisme. Europos prokuratūra pradėjo veiklą 2021 m. birželio 1 d.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas kaip viena iš teisėkūros institucijų dalyvavo rengiant 2021–2027 m. ES kovos su sukčiavimu programą. Ši programa buvo priimta 2021 m. balandžio 29 d. Jis taip pat kaip viena iš teisėkūros institucijų dalyvavo rengiant FIA direktyvą. Šią direktyvą Parlamentas ir Taryba priėmė 2017 m. liepos 5 d.

Kiekvienais metais Parlamentas nagrinėja FIA ataskaitą ir pateikia pastabas dėl jos priimdamas rezoliuciją. Naujausia rezoliucija priimta [2023 m. sausio 19 d.](#)

Parlamento Biudžeto kontrolės komitetas rengia paskirtųjų Audito Rūmų narių ir atrinktų kandidatų į OLAF generalinio direktoriaus pareigas klausymus. Tokių klausymų Parlamente nesurengus, asmenys į šias pareigas negali būti skiriami.

OLAF generalinį direktorių skiria Komisija, pasikonsultavusi su Parlamentu ir Taryba, o OLAF priežiūros komiteto narius bendru susitarimu skiria Parlamentas, Taryba ir Komisija.

Parlamentas ir Taryba taip pat susitaria dėl Europos prokuratūros Europos vyriausiojo prokuroro. [2019 m. spalio 14 d. į šias pareigas paskirta Laura Codruța Kövesi.](#)

Daugiau informacijos šia tema pateikiama [Biudžeto kontrolės komiteto interneto svetainėje.](#)

Alexandra Cynthia Jana Pouwels
10/2023

